

UNIVERSITETET I AGDER

Å være eller ikke være?
Erfaring blant rumenske gatearbeidere i
møte med befolkningen i Kristiansand by

Tomas Rasmussen

Veileder

Pål Repstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen.
Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de
metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.*

Universitetet i Agder, 2015

Fakultet for humaniora og pedagogikk

Institutt for religion, filosofi og historie

Summary

This study discuss how Romanian beggars experience contact with the local society in Kristiansand. The group of people this study deals with manly consist of the ethnic minority Roma, but also some ethnic Romanians.

The study consist of two research questions:

1. How do persons from Romania who live in Kristiansand, Norway, for a shorter or longer period of time, who earn money from begging, - experience the encounters with this local society?
2. How do the encounters with the local society of Kristiansand shape the self-awareness of people in this group?

To answer the two components in the research question, I have used two methodological approaches. Firstly, I have conducted qualitative interviews with seven Romanian beggars. Secondly, I have done covert observations of beggars in the downtown area of Kristiansand to understand the encounters between the beggars and local passers-by.

The group of people the respondents represents lives in deep poverty on the outskirts of the Romanian society under poor housing conditions, lacking basic education and formal work experience. The group of Romanian beggars in Kristiansand came in order to work, but the strictly regulated labour marked is virtually inaccessible for this group of people. As a result, many of them beg, or earn money by doing other forms of street activities to provide their families in Romania.

This study presents an empirical description of Romanian beggars' everyday life in Kristiansand, and includes a chapter describing the experiences the respondents have in several areas of everyday life. This study will also present a chapter that presents an analysis of the empirical material. The study consists of three theoretical approaches to analyse the empirical findings to give answers to the research question. The three theoretical approaches are:

1. The phenomenon stigma as Erving Goffman developed it, and a more recently report on the sociological processes of stigma. The theory is used to determine if

the Romanian beggars in Kristiansand are experiencing stigmatization by the local community

2. A dramaturgical approach based on Erving Goffmans theory of everyday life, but developed further by Stephen E. Lankenau for specific research on beggars' encounters with passers-by.
3. The Contact hypothesis further developed by Arzoo Rafiqi and Jens Peter Frølund. The Contact hypothesis argues that a given majority populations stereotypical perceptions and anxiety towards a given minority group lead to increased empathy if contact between majority and minority evolve over a given period of time.

These theories are used to answer both how the respondents are experiencing meeting people from the local community, but also to answer the second component in the research question, which is how these encounters shape the understanding of the self of the respondents. Most of the Romanian panhandlers lives in a provisional slum under a highway bridge in the outskirts of downtown Kristiansand. In the coldest months, December, January and February the municipality is providing a dormitory where they pay 20 NOK per night.

The local newspapers and the social media have given much attention to the Romanian beggars, and local political views have been an important part of the debate around begging and the Romanian group of beggars in Kristiansand. Especially one Facebook group called "Få tiggerne vekk fra Kristiansand" has drawn attention for its extreme views on Romanian beggars, especially Roma beggars. The political debate has been highly polarised and has circulated around the question of prohibition of begging whether the municipality is responsible for meeting this group of people with basic social needs.

This study shows that the dominating experience for the beggars a few years ago was that of feeling invisible to the local society. The respondents felt that the local citizens avoided contact because of distress and harassment directed towards them. However, this was more prevalent than it is now. This study present three categories of public exclusion and harassment: 1.) Exclusionary practices aims at preventing beggars from take part in public space, and is enforced by private citizens, commercial interests (store and restaurant owners) or through judicial law enforcement. 2.) Exploitative practices refer to physical assaults like kicking, hitting,

but also “softer” kinds of assaults like spitting. Most of the respondents have been experiencing these assaults while being in Kristiansand. Exploitative practices aim to frighten beggars from taking part in public space, or make them defensive and timid so their presence are as unnoticeable as possible. 3.) Evaluative practices refers to ways of humiliating beggars to make them feel excluded. Several of the respondents have experienced people shouting and swearing towards them, putting paper bits in their cups. Evaluative experiences may also lead beggars to start see themselves through the eyes of passers-by that exclude them.

The beggars may appear as scruffy, they live of the crumbs from the Norwegian society and they stay in places considered dirty by the larger community. Therefore, many categorize them into an impurity categorization. Negative attention given to beggars in newspapers, on social media and in face-to-face encounter, may stem from an impurity categorization. The impurity category which passers-by and the society in, general are putting them in may evoke feelings of distress, disgust and ambivalence in passers-by and consequently the beggars are avoided and excluded.

The street can be a place of opportunity for the beggars, but also a place where they can experience stigma. The beggars have to learn to balance their presence between appearing visible and invisible. Both visibility and invisibility can lead to further stigma. By being visible, they can appear troublesome for other locals and breaking social norms by their scrubby presence. On the other hand, the beggars may take a passive approach to be as inconspicuous as possible. This approach can also be problematic because the passivity the beggar perform can lead people to ascribe the beggar responsible for his or her own destitute.

Despite the wish of taking part in the work place, a common stereotype is that Roma and Romanian beggars do not want to work. Another common stereotype is that they are criminals or victims of criminal activity. The police in Kristiansand confirm there was some incidents some years back, receiving reports of concerns from people experiencing beggars as threatening or aggressive. Now, in a more recent interview, the police say that there has been far less incidents the last couple of years and that the reports of concerns from people has dropped steeply. The police see this trend as the result of a successful crime-preventing project between the police and different humanitarian and religious organizations and churches, and all the respondents express positive experiences with the police in Kristiansand. Still there is a lot of accusations about crime involved, especially on social media, and some local politicians have on several occasions

expressed that the culture of the Romanian beggars (Roma culture) make them unwilling to work. Several of the respondents are frustrated because they feel the papers are generalizing too much. It seems like there is a discrepancy between the Romanian beggars own understanding of themselves and the social identity ascribed to them by parts of the local community. This affects the social and economic status for the whole group in which the respondents take part.

At the same time, it seems like the beggars manage to break free from stigma by using dramaturgical routines. By expelling specific dramaturgical routines, they express something about themselves through the begging act, which reveal something about their destitute, and awakes empathy in passers-by.

Through the exclusion and the public harassment that they face they learn to control their own feelings and thereby their appearance, by learning emotion control. Emotion control makes the beggars as part of their panhandling routine. It makes them able to put people that are treating them badly into easy cognitive categories and ignoring them in ways so that the beggar's experience of exclusion is easier to live with. It also gives the beggars the skills of handling abusive treatments with deflection or balanced defiant rebuttals. Through managing emotion control, the beggars protect their own self and present themselves in ways that potentially awakens empathy in passers-by.

When peoples empathy is awaken, it happens that they befriend beggars, and some become regular donors. The stereotype of a beggar is a shabby unkempt person. When a donor give "nice stuff" like new clothes and the beggar start to wear it, the facade potentially adapt more to the social norms in public. This can lead to mistrust in passers-by because a beggar with a well-kept facade do not answer to the preconceptions of passers-by. People might think that the beggars destitute is a fake role. A well-balanced identity control on the other hand, can promote further empathy, especially in the regular donors, because they experience that the things they donate (money, clothes, etc.) are well spent.

When regular donors or friends come to donate or to have a chat, they demonstrate tie-signs. The interaction takes many forms. A donation, a chat or a hug becomes a visual sign that tells something about the relationship between the local and the beggar. This can influence other passers-by to see the beggars with new eyes and lead to reduction in stereotypical notions about beggars. This study shows that all of the respondents take part in tie-signs with passers-by they have befriended.

In general, all of the respondents, to a greater or lesser extent develop out-group strategies, by befriending local passers-by with higher social status, and extend networks through religious and humanitarian organizations and churches they are attending. It seems like the out-group strategies lead to higher economic and social status among the respondents. Some important positive consequences are opportunities to do knitting sales and magazine sales, unformal jobs offered by local acquaintances, and invitations for dinner or coffee at local people's homes.

A few years back begging was the main income for the respondents. Now knitting sales, magazine sales, housecleaning and house maintenance is the preferred. Most of them say that working make them feel better about themselves than begging. They also feel that many in the local society in general has changed their views about them. These changes may have its background in a successful dramatization of the beggars self, the skill of controlling emotions and identity, and successful out-group strategies so that locals see them as more adapted to prevailing social norms. Passers-by perceive the beggars adaptation to social norms as familiarity, thus leads the passers to feel more empathy and less anxiety for the beggars.

Religion is an important part of the life of the respondents. A strong belief in God is influencing how they perceive their everyday challenges and the encounters with other people. Most of the respondents attend church sermons on Sundays. As a ritual, the sermons seem to have an integrating function, which place the beggars into the greater local community, at least among Christians. These experiences leads to friendships with people in church.

This study shows that positive ways of contact like mentioned above, between Romanian beggars and locals in Kristiansand, may be the reason for a decrease in stereotyped beliefs and anxiety among locals. The newspapers also plays a key role in this. When newspapers presents Romanian beggars in generalizing and negative ways, the beggars experience that people tend to avoid contact, do less purchasing, and donate less. Opposite, if newspapers depicts Romanian beggars in positive ways, anxiety seems to weaken and more locals seek contact.

This study explains how the local community of Kristiansand displays Romanian beggars with negative stigma attributes, which make them vulnerable to exclusion, harassment and a discredited self. It also explains how seven Romanian beggars perceive experiences with stigma, but also how they at least in some ways, manage to break loose from it, creating a ways out of social exclusion by managing different role routines and strategies. Locals may see these roles and strategies as adaptations of prevailing social norms, and may lead them to change or put in to

question their stereotypical perceptions of Romanian beggars. This study also shows that a decrease in locals stereotyped beliefs may happens do to contact between beggars and passers-by over time. For positive contact to happen a minimum of empathy must be in place in local passers-by, which the beggars manage to evoke by their dramaturgical routines.

Forord

Nå er endelig tiden for innlevering kommet. Det er med stor spenning og en viss lettelse jeg nå avslutter denne oppgaven. Det har vært en spennende reise, og jeg opplever jeg har lært utrolig mye underveis, både om samfunnet og om meg selv. Jeg vil gjerne benytte anledningen til å forklare et veivalg jeg har gjort underveis om hvor hvorvidt det burde funnet sted en normativ drøftelse i denne studien. Personlig er jeg både politisk og etisk engasjert i spørsmål knyttet til temaet. Jeg har til tross for dette valgt å ikke ta med en etisk drøftelse her. Håpet mitt for oppgaven er at flest mulig skal lese den, og at leseren et lite stykke på vei skal få bedre kjennskap og kunnskap om en gruppe som er synlig for mange, men som få egentlig har mye kunnskap om. Ved å ta opp etiske spørsmål ville jeg løpt risikoen for at dette ble oppmerksomhetsfokuset og at det vesentlige, nemlig erfaringene til menneskene som studien omhandler hadde blitt sekundært. Jeg ønsker her å la erfaringene tale for seg selv. Det kan jo tenkes at å beskrive mennesker på en nær måte noen ganger er nok til at en tar opp sine egne etiske oppfattelser til vurdering. Forhåpentligvis vil denne studien gjøre dette. Ved å skrive den har dette i hvert fall vært tilfelle for meg.

Jeg vil også gjerne takke, først og fremst informantene, for at de viste meg tilliten verdig ved å dele fra sine liv til en de i utgangspunktet ikke kjenner. Uten dere hadde studien ikke vært mulig. Jeg vil også rette en stor takk til Kari Klingsheim på Frelsesarmeen for at du har latt meg ta del på mandagssamlingene, og for å introdusere meg for personer som har vært viktige for oppgaven. Takk til Nelly Langelandsvik for godt utført arbeid som tolk og for fleksibilitet og positivitet når ikke alt gikk etter tidsskjemaet. En takk rettes også til Hildegunn Schuff for verdifull korrektur helt på tampen.

En spesiell takk rettes til min veileder Pål Repstad for den faglige innsikten og overblikket du har bidratt med, og for roen og tålmodigheten du har tatt med inn i veiledningssamtalene. Din hjelp har vært uvurderlig, og har fått meg til å puste med magen igjen i stunder når det har trengtes.

Til sist vil jeg takke min kjære kone Svanaug for tålmodig støtte underveis. Jeg vil også takke min far, Leif Rasmussen, for oppklarende og inspirerende samtaler vedrørende miljøet som studien omhandler.

Innhold

Summary.....	2
Forord.....	8
Innhold	9
1. Innledning	14
1.1. Problemstillinger	14
1.2. Hvordan empirien og teoriene kan gi svar på problemstillingen	15
1.3. Oppgavens potensielle samfunnsmessige betydning	16
1.4. Personlig motivasjon	16
1.5. Oppgavens oppbygging.....	17
1.6. Tidligere norsk forskning	19
2. Bakgrunn.....	21
2.1. Noen begrepsmessige avklaringer.....	21
2.2. Et historisk overblikk over rom i Romania og Gorj fylke.....	24
2.3. Et makroperspektiv på rumenske gatearbeidere.....	26
2.4. De rumenske migrantene på Kristiansands gater	28
2.5. Lokale avisers dekning av migrasjonsdebatten	29
2.6. Den politiske debatten	30
2.7. Motstand og støtte i befolkningen – engasjementet fra organisasjoner og privatpersoner	
31	
3. Metode og materiale	34
3.1. Kvalitative intervjuer og observasjon	34
3.2. Prosessen med å finne informanter	36
3.3. Utvalget av informanter	37

3.4.	Bruk av tolk	37
3.5.	Bruk av opptaker	39
3.6.	Observasjonene	39
3.7.	En drøfting av analyseprosessen av intervjuene og observasjonene.....	40
3.8.	Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet	42
4.	Teoretiske perspektiver	46
4.1.	Hva betyr stigma?.....	48
4.2.	Stigmaets konsekvenser – en diskrepans mellom en persons selvforståelse og tilsynelatende sosiale identitet	48
4.3.	Bruken av stigma i forskning	50
4.4.	De sosiale prosessene som fører til stigma.....	50
4.4.1.	Stemplingsprosessen	50
4.4.2.	Dannelsen av en stereotypi	51
4.4.3.	Å skille ut «oss» og «dem»	51
4.4.4.	Tap av status	52
4.4.5.	Diskriminering	53
4.4.6.	Skjeve maktforhold som forutsetning for stigma.....	53
4.4.7.	Stigma i analysen	54
4.5.	Tiggingens drama – Hvordan erfarer og imøtekommer de rumenske gatearbeiderne lokalbefolkningen?.....	54
4.5.1.	The Dramaturgical Approach	54
4.5.2.	Blazé attitude	55
4.5.3.	Nonperson treatment.....	56
4.5.4.	Dramaturgiske rutiner	58
4.5.5.	Emosjonskontroll og identitetskontroll.....	59

4.5.6.	Tie-signs.....	60
4.5.7.	<i>Utgruppestrategi</i> strategi	61
4.6.	Kontakthypotesen.....	63
4.6.1.	The Nature of Prejudice	63
4.6.2.	Engstelse og empati som parameter for kontakthypotesens gyldighet	63
4.6.3.	Vennskap versus kontakt	64
4.6.4.	Kontaktformer.....	65
5.	Tiggernes situasjon i Kristiansand – en beskrivelse	66
5.1.	En empirinær beskrivelse	66
5.2.	Den økonomiske situasjonen.....	67
5.2.1.	Tigging.....	68
5.2.2.	Salg av magasiner	69
5.2.3.	Produksjon og salg av strikketøy	70
5.2.4.	Andre arbeidsoppdrag.....	71
5.3.	Sosiale relasjoner.....	73
5.3.1.	Sosiale relasjoner internt i miljøet	73
5.3.2.	Sosiale relasjoner med nordmenn	76
5.3.3.	Selvforståelse	79
5.3.4.	Forholdet til organisasjoner og personer som jobber inn mot miljøet	79
5.4.	Erfaringer med nonperson treatment, trakassering, og stereotypiske oppfatninger	80
5.4.1.	Blazé attitude, nonperson treatment og mistenkeliggjøring	80
5.4.2.	Vold og trakassering	82
5.4.3.	Mindre trakassering enn før? - og mindre trakassering enn i Romania?	84
5.5.	Kriminalitet i miljøet.....	87
5.6.	Religionens plass.....	92

5.7.	Media og den offentlige debatten.....	96
5.8.	Framtidsutsikter og planer og drømmer for fremtiden.....	98
6.	En analyse av erfaringene de rumenske gatearbeiderne gjør seg på gata i Kristiansand....	102
6.1.	Slik skal analysen legges frem	102
6.1.1.	Stigma som et resultat av å være utenfor arbeidslivet	103
6.1.2.	Kriminalitet – virkelige forhold eller en stigmatiserende merkelapp?	106
6.1.3.	Stigma med bakgrunn i etnisitet eller kulturforklaringer.....	111
6.1.4.	Assosiasjoner til urenheter og søppel.....	115
6.1.5.	Så synlige at de blir usynlige	119
6.2.	Tiggingens drama – Hvordan imøtekommer de rumenske gatearbeiderne lokalbefolkningen og hvordan håndterer de sitt eget stigma?	123
6.2.1.	Kjønnsforskjeller.....	124
6.2.2.	Gatearbeidernes erfaringer med nonperson treatment	125
6.2.3.	Civil inattention, encounter og face engagement.....	128
6.2.4.	Gatearbeidernes rollerutiner.....	128
6.2.5.	Ekskluderende, utnyttende eller evaluerende praksiser	131
6.2.6.	Emosjonskontroll og identitetskontroll.....	134
6.2.7.	Gatearbeidernes erfaringer med tie-signs	137
6.2.8.	Gatearbeidernes erfaringer med utgruppestrategier	140
6.3.	Kontakthypotesens gyldighet for de rumenske gatearbeidernes erfaringer	144
6.3.1.	Mindre engstelse enn tidligere blant personer fra lokalbefolkningen.....	145
6.3.2.	Nedgang i engstelse og økt empati - et resultat av økt direkte kontakt	146
6.3.3.	Indirekte kontakt kan også dempe engstelse og øke empati	147
6.3.4.	Tredjepartsinformasjon påvirker engstelse og empati	148
7.	Oppsummering og konklusjoner.....	149

7.1. Hvordan erfarer gatearbeiderne møtene med lokalsamfunnet Kristiansand?	149
7.2. Gatearbeiderne bryter med stigmatiseringen.....	154
7.3. Reduksjon av engstelse og økt empati på grunn av kontakt	159
Litteraturliste.....	162
Vedlegg: Intervjuguide	166

1. Innledning

1.1. Problemstillinger

Hvordan erfarer personer fra Romania som blant annet lever av å tigge, og som bor i Kristiansand over kortere og lengre perioder året, møtene med dette lokalsamfunnet? Hvordan er møtene med å forme selvforståelsen til personer i dette miljøet? For å få svar på denne problemstillingen omfatter studien to temaer som undersøkes empirisk.

- *Hvordan erfarer mennesker fra Romania som lever på gata i Kristiansand møtene med dette lokalsamfunnet?*
- *Hvordan utspiller de faktiske møtene seg i gata, mellom personer fra dette gatemiljøet og personer fra lokalbefolkningen?*

Studien søker å belyse flere nivåer av erfaringer som personer i dette miljøet gjør seg i møte med lokalsamfunnet Kristiansand. Gjennom kvalitative intervjuer oppfordrer jeg rumenere som lever av blant annet å tigge i Kristiansands gater til å fortelle om deres personlige erfaringer med å være i Kristiansand. Hvorfor velger personer å reise fra Romania til Kristiansand for blant annet å tigge? Hva er omfanget og hvordan er arten av sosialt liv mellom mennesker innenfor dette miljøet, og mellom personer i dette miljøet og personer fra lokalbefolkningen? Det kan tenkes at rom som tigger i Kristiansand opplever å bli stigmatisert og/eller er utsatt for konsekvensene av andres stereotypiske forestillinger om dem. På den andre siden kan det også tenkes at erfaringene de har fra Kristiansand er gode, eller bedre enn hva livsforutsetningene skulle tilsi. Hvordan oppleves møtet med lokalbefolkning når de er ute i byen for å tigge? Hvordan erfarer personer fra dette miljøet den offentlige debatten knyttet til tiggingen og måten de lever på mens de er i Kristiansand? Er livssyn eller religion viktig for mennesker i dette miljøet? Hvis så er tilfellet, hvordan er livssyn eller religion med å påvirker deres erfaringer i møtene med lokalsamfunnet, tatt i betraktning av livssituasjonen de befinner seg i? Hva slags tanker gjør personer i dette miljøet seg om livssituasjonen de er i? Hva tenker de om sine egne evner og talenter? I hvilken grad erfarer de å ha personlig innflytelse til å definere og å velge hva deres eget liv skal innebære, og hvordan ser personer i dette miljøet på sin egen fremtid?

Kontakten med lokalbefolkningen utspiller seg hovedsakelig i gatene i sentrum av Kristiansand, ute i byens bydeler, og i mindre byer og tettsteder i nærheten av Kristiansand. Ved

å observere kontakten som utspiller seg i gata, og ved å intervjuere personer fra Romania som tigger, søker jeg å få et bedre bilde av erfaringene de gjør seg i de sosiale situasjonene de befinner seg i på offentlige steder. Tyder møtene på at de er akseptert og godtatt som en del av lokalsamfunnet, eller tyder møtene på at lokalbefolkningen i det store og det hele forholder seg likegyldig til tiggernes nærvær? Kan det tenkes at møtene bærer preg av engstelse eller aggressive holdninger hos personer fra lokalbefolkningen, som et resultat av stereotypiske oppfatninger eller stigmatisering? Er det samsvar mellom det jeg observerer, og det som personer i dette miljøet har fortalt om sine egne erfaring gjennom intervjuene?

1.2. Hvordan empirien og teoriene kan gi svar på problemstillingen

Denne studien er empirinær, og slik sett skal empirikapittelet i seg selv gi svar på mange områder av tilværelsen som rumenske tiggere erfarer i Kristiansand. Samtidig behøves det en teoretisk fortolkningsramme for å bedre belyse hvordan rumenske tiggere imøtekommer de erfaringer de gjør seg i Kristiansand, og hvordan dette er med å prege deres selvforståelse. Dette vil jeg gjøre ved å benytte tre teorier, og knytte disse opp til empirien fra intervjuer, og observasjoner av rumenske gatearbeidere i Markensgate i Kristiansand. De tre teoriene er:

- 1.) Fenomenet *stigma* slik det er utviklet av Erving Goffman (2009), samt en nyere redegjørelse for de sosiologiske prosessene som medfører stigma (Link & Phelan, 2001), for å kunne undersøke nærmere om rumenske tiggere som er i Kristiansand opplever å bli utsatt for stigmatisering.
- 2.) En *dramaturgisk tilnærming* basert på Erving Goffmans mikrososiologiske teori om hverdagslivets møter mellom mennesker, men spesielt videreutviklet av Stephen E. Lankau (1999a, 1999b) for forskning på tiggere møter med forbipasserende.
- 3.) *Kontakthypotesen* slik den er videreutviklet av Arzoo Rafiqi og Jens Peter Frølund (2014). Kontakthypotesen hevder at det fra en gitt majoritetsbefolkning finner sted en reduksjon av engstelse og dermed også av stereotypiske oppfattelser, til fordel for økt empati av en gitt minoritetsbefolkning når personer fra majoriteten og minoriteten er i kontakt med hverandre over tid.

I teorikapittel 4. vil jeg utdype og konkretisere teoriene jeg vil bruke som tolkningshjelp i denne studien, og knytte dem opp til forskningsspørsmålene i problemstillingen (1.1.).

1.3. Oppgavens potensielle samfunnsmessige betydning

Det er etter min mening viktig at det blir gjort akademisk forskning på denne formen for migrasjon, på livssituasjonene til menneskene som er involvert, og på hvordan og hvorfor byer og nasjoner imøtekommer denne utfordringen på en gitt måte. Dette fordi det er noe som angår oss og er i vår umiddelbare nærhet, og som ikke forsvinner bare vi vrir vår oppmerksomhet over til noe annet. Det er uunngåelig at utfordringer knyttet til dette påvirker oss og vil fortsette å gjøre det i all uoverskuelig fremtid, som enkeltindivider, som lokalsamfunn, som nasjon, og som en del av en global virkelighet. Dette er et fenomen som engasjerer lokalsamfunnet. Nettopp fordi meningene er så mange og til dels sterke, og fordi interessehensynene tilsynelatende er så mange, er det behov for akademisk forskning og bedre kunnskap på dette området. Den akademiske forskningen kan, slik jeg ser det, utvikle vurderingsgrunnlag for holdninger og tiltak ovenfor fenomenet, på et politisk, institusjonelt, organisatorisk, så vel som på et personlig plan. Mitt håp er at denne oppgaven er at den kan bidra til en nyansert, reflektert, og konstruktiv samfunnsdebatt, men også legge grunnlag for videre forskning på dette området.

1.4. Personlig motivasjon

Mitt private engasjement ovenfor rumenere som tigger i Kristiansand har i forkant av denne oppgaven vært marginalt. Samtidig bør det nevnes at mitt ståsted som forsker (som for forskere generelt) ikke er helt fristilt en normativ posisjon. I store deler av livet har jeg hatt jevnlig kontakt med mennesker med en annen kulturell bakgrunn. Dette har blant annet medført at jeg har opparbeidet meg en viss bevissthet og interesse knyttet til etnosentriske og rasistiske holdninger i samfunnet vårt. Mine bekjentskaper har vært med å bidra til at jeg har et behov for å se slike holdninger (inkludert mine egne) i et kritisk lys. Jeg har fulgt med på mediedebatten vedrørende utenlandske tiggere, og har ved flere anledning møtt på rumenere som tigger både i Kristiansand og i Oslo. Til sammen har nok bakgrunnen min kombinert med dette bidratt til interessen for å skrive denne oppgaven. Det bør også nevnes at en av lederne for sysselsettingsprosjektet *Fra tiggerkopp* er undertegnedes far. Oppgaven må i utgangspunktet ses uavhengig av dette prosjektet, selv om det kan tenkes at enkelte deler av oppgaven kan være av

interesse for denne organisasjonen. Det er viktig å presisere at informantene i denne oppgaven ikke har blitt informert om at jeg er sønnen til denne personen.

1.5. Oppgavens oppbygging

Denne studien består av til sammen 7 kapitler. Videre i innledningskapittelet vil jeg vise til aktuell forskning som er blitt gjort på rumenere som migrerer til Norge for å tjene penger gjennom diverse former for gatearbeid. I kapittel 2 vil jeg først presentere noen begrepsmessige avklaringer som er viktige for studien. I 2.2. vil jeg gi en historisk presentasjon av hvordan rom har blitt ansett som minoritet, og hvordan deres sosiale bakgrunn er i Romania, og i Gorj fylke. Gorj er fylket hvor alle informantene i denne oppgaven kommer fra. Jeg vil deretter, i 2.3., presentere et makroperspektiv på tigging som fenomen, hvorfor tigging oppstår i moderne vestlige samfunn, og grunner til at samfunnet forholder seg til tigging slik som de gjør.

I 2.4. presenterer jeg litt bakgrunnsinformasjon for de rumenske tiggerne i Kristiansand. Det er også behov for en oversikt over mediedekningen av de rumenske gatearbeiderne, og en gjennomgang av den politiske debatten som har pågått på lokalt plan i Kristiansand. Dette vil bli presentert i 2.5. og 2.6., og i 2.7. vil jeg presentere hvordan miljøet av rumenske tiggere blir møtt av lokalbefolkningen og diverse religiøse og humanitære organisasjoner i lokalsamfunnet.

I kapittel 3 redegjør jeg for metodene som er benyttet i denne studien. Jeg drøfter valget av kvalitative intervjuer og observasjoner for å få svar på problemstillingene i delkapittel 3.1. I 3.2. beskriver jeg prosessen med å finne informanter, og i 3.3. gir jeg en presentasjon av de personene som jeg har intervjuet. Det har vært behov for tolk i intervjuene. Generelle utfordringer ved bruk av tolk, men også positive utfall på grunn av nivået på tolken som er benyttet i denne studien, vil bli drøftet i 3.4. Bruk av opptaker drøftes i delkapittel 3.5. I 3.6. redegjør jeg for de skjulte observasjonene jeg har foretatt i Markensgate i Kristiansand, og i 3.7. drøfter jeg analyseprosessen av informasjonen fra både de kvalitative intervjuene og observasjonene. I kapittel 3.8. redegjør jeg for reliabiliteten, validiteten og generaliserbarheten av studien.

I kapittel 4 blir teorien som skal anvendes i analysen presentert. Kapittelet er delt inn i tre deler, en del for hvert av de teoretiske perspektivene jeg har valgt å anvende for å besvare problemstillingen. I den første delen presenterer jeg stigma med bakgrunn i Erving Goffmans klassiske utforming av begrepet, men trekker også inn en nyere konkretisering av det. Her

beskriver jeg hvordan stigma kan forstås som en sosial prosess som skjer i samspill mellom den som blir stigmatisert og mennesker rundt som utfører stigmatiseringen. I del to av kapittel 4, altså fra delkapittel 4.5., presenterer jeg en spesifikk måte å analysere gategarbeiderne i tiggeraktiviteten og gatesalg de tar del i, og hvordan gata kan forstås som en scene hvor både gategarbeiderne og forbipasserende inngår i et drama hvor forskjellige uttrykk utspiller seg. I siste del av kapittel 4, fra delkapittel 4.6. og utover, presenterer jeg kontakthypotesen slik Gordon Allport utformet den (1958), men i en revidert versjon, basert på studier i Danmark (Rafiqi & Thomsen, 2014). Sammenhengen mellom kontakthypotesen og den øvrige teorien tydeliggjøres også i 4.6.4., for å vise hvordan teorien som helhet skal anvendes i analysen. Gjennom hele teorikapittelet vil det presenteres kulepunkter med spørsmål som er relevante i forhold til gategarbeidernes erfaringer og som skal søkes besvart i analysekapittel 6.

I kapittel 5 presenteres de kvalitative intervjuene samt observasjonene i et empiristyrte kapittel for seg selv. Jeg ønsker å la informantenes stemmer stå alene først, uten å sette dem inn i en teoretisk ramme med en gang. De rumenske tiggerne i Kristiansand kan anses som en underprivilegert minoritet, og måten jeg fremstiller dem på utgjør en skjev maktbalanse sammenlignet med mer privilegerte grupper i samfunnet. De har dårligere forutsetninger for å kunne følge opp måten jeg presenterer dem på, og kan dermed ikke forsvare seg selv på samme måte som personer med mer samfunnsinnflytelse. Det er derfor rettferdig overfor dem at stemmen deres blir presentert uten teoretisk diskusjon i første omgang. Kapittel 5 tar for seg temaer omtrent i samme mønster som intervjuguiden, med noen endringer, og disse temaene er: den økonomiske situasjonen, sosiale relasjoner, erfaringer med trakassering, vold og stereotypiske oppfattelser, kriminalitet i miljøet, religionens plass, media og den offentlige debatten, og framtidsutsikter og planer for fremtiden.

I kapittel 6 foretar jeg en analyse av spesielle deler av intervjuene og observasjonene fra kapittel 5. Rammen for oppgaven gjør at en analyse av alle temaer og alle deler av informantenes beretninger ikke er mulig. Jeg har valgt ut de delene av intervjuene og observasjonene som jeg mener gir et spesielt godt svar på problemstillingen i lys av de tre teoretiske tilnærmingene, som er *stigma*, *den dramaturgiske tilnærmingen* som jeg kaller *tiggingens drama*, og *kontakthypotesen*. Analysen følger opp spørsmålene fra teorikapittel 4. Andre deler av empirien som ikke blir drøftet er også av betydning selv det ikke blir tatt med i analysen. Alle deler av

kapittel 5 gir gode svar på problemstillingens første del, nemlig hvilke erfaringer gatearbeiderne gjør seg i møte med lokalsamfunnet i Kristiansand.

I kapittel 7 presenteres en oppsummering av forskningsfunnene. Som vedlegg kommer intervjuguiden som jeg har utformet til denne studien.

1.6. Tidligere norsk forskning

Her er en oversikt over noe av forskningen som er blitt gjort på rumenske rom og etniske rumenere som er gatearbeidere og som tigger i norske byer. Denne forskningen er relevant for min studie først og fremst på et empirisk nivå.

Det har etter hvert blitt noen studier fra Norge på dette området, men fra Kristiansand er det kun blitt skrevet en masteroppgave tidligere om rumenske rom som tigger. Studien heter *The Roma People* og er skrevet av Frida H. Apelseth (2013). Den tar for seg i hvilket omfang rom (i denne oppgaven rumenske gatearbeidere) opplever både individuell og strukturell diskriminering i Kristiansand, med et spesielt fokus på boforhold, men også på diskriminerende behandling i møtene mellom rom og personer fra lokalbefolkningen. Den undersøker også såkalte push og pull-faktorer, for å forklare noen av årsakene til hvorfor rom velger å reise fra sitt hjemsted i Romania, og hvorfor de ender opp i Kristiansand. Studien drøfter også hvordan hjelpeapparatet av humanitære og religiøse organisasjoner har organisert seg i Kristiansand for å hjelpe rom som lever på gata, og hvordan mobiliseringen fra disse organisasjonene påvirker denne gruppens livssituasjon. Den ble skrevet i en periode hvor sanitærbrakke og overnattingstilbud var oppe til politisk debatt og ble etablert for rumenske gatearbeidere i Kristiansand, og studien behandler viktigheten av slike tiltak. Det er flere likhetstrekk mellom *The Roma People* og min studie. Begge beskriver rumenske gatearbeidere, og hvordan disse menneskene erfarer å møte lokalsamfunnet Kristiansand. En tydelig forskjell er at *The Roma People* har diskriminering som et apriorisk premiss, og diskuterer i hvilken grad dette oppleves av rom som lever i Kristiansand (Apelseth, 2013, s. 98-102). I min oppgave er det derimot et fokus på hvordan personer i denne gruppen selv erfarer møter med personer fra lokalbefolkningen i Kristiansand, og hvordan disse personene former sin selvforståelse i lys av disse møtene.

To viktige kvalitative forskningsrapporter om utenlandske tiggere er blitt gjennomført av Ada I. Engebriktsen. Den første av disse ble utført for NOVA og heter *Tiggerbander og kriminelle bakmenn eller fattige EU-borgere?: myter og realiteter om utenlandske tiggere i Oslo*

(2012). Den søker å beskrive hvem de utenlandske, og hovedsakelig rumenske, tiggerne i Oslo er, hvor de kommer fra, hvordan de er organisert, og det samfunnet de lever i. Den søker også å belyse den norske tiggerdiskursen, og ambivalensen mellom den nye migrasjonen av fattige, og det norske velferdssamfunnet (Engebrigtsen, 2012, s. 59). Den andre, *Gateliv: kartlegging av situasjonen til utenlandske personer som tigger* (2014), er et bestillingsverk for Justis- og beredskapsdepartementet. Den søker å gi et bilde av utenlandske personer som tigger i Norge for å gi bedre innsikt i situasjonen deres både i Norge og i deres hjemland. Den kartlegger også humanitære og religiøse organisasjoners arbeid inn mot utenlandske tiggere i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø (Engebrigtsen et al., 2014, s. 91).

Frelsesarmeen har utgitt en rapport som belyser rumenske roms situasjon som tiggere i Oslo. Den tar for seg å belyse tiggeraktiviteten, og dens bakgrunn (Midtbø Nordbø, 2014). Kirkens bymisjon har også utgitt en rapport som tar for seg hvorfor rumenske rom velger å reise til Norge, hvordan tilværelsen er i Norge, og hva rumenske rom tenker om sin egen situasjon og sine handlingsalternativer i Oslo (Brattvåg, 2007).

I 2015 kom den første større kvantitative utredning om forholdene som rumenske gatearbeidere lever under i Skandinavia. Denne utredningen heter *When poverty meets affluence: Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals* (Djuve, Horgen Friberg, Tyldum, & Zhang, 2015). Denne opererer med empiri fra 1,269 informanter og er et forsøk på å kartlegge gatearbeidere fra Romania som lever på gatene i de tre skandinaviske hovedstedene. Den undersøker den demografiske sammensetningen av rumenske gatearbeiderne i de tre byene, og sammenligner de forskjellige forholdene de lever under. Den tar også opp den store debatten som har pågått knyttet til om det er kriminalitet i disse miljøene, og om det forekommer menneskehandel og utnyttelse av gatearbeidere. Den diskuterer de politiske virkemidlene som de tre byene har iverksatt for å imøtekomme den opplevde utfordringen med denne formen for migrasjon, og hvordan forskjellige virkemidler kan føre til forskjellige utslag for byene og gatearbeiderne som er der (Djuve et al., 2015, s. 5 & 7-8).

Disse studiene gir god informasjon om forhold som rumenske rom og etniske rumenere lever under i Norge. Spesielt *Tiggerbander og kriminelle bakmenn eller fattige EU-borgere?: myter og realiteter om utenlandske tiggere i Oslo* (Engebrigtsen, 2012) og *When poverty meets affluence: Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals* (Djuve et al., 2015) vil være aktuelle for mine studier. Den førstnevnte vil bli benyttet til å underbygge og å

ytterligere poengter viktig bakgrunnsinformasjon. Dette gjelder også den sistnevnte studien, men denne blir også en viktig del av analysen ved at den kommer med viktig informasjon som berører samme temaer som min studie. Den vil også benyttes som kilde til historisk bakgrunn, og for å forstå noen av de sosiale forholdene som rumenske rom og etniske rumenere som reiser til Norge lever under. I tillegg til disse kildene vil jeg også benytte en bok skrevet av Ada I. Engebregtsen som heter «Exploring Gypsiness: *Power, Exchange and Interdependence in a Transylvanian Village*» (2007). Boken er basert på et tolv måneder feltstudie hun gjorde i en romlandsby i Romania på midten av 90-tallet. Nyttig informasjon om tradisjonell romkultur og historikk fra denne boken vil benyttes i studien min.

Et intervju med sosialantropolog Cathrine Thorbjørnson (Nickelsen, 2015) som forsker på møtet mellom fattige rom og det norske samfunn, og en masteroppgave som omhandler fremstillingen av utenlandske tiggere i norske aviser, skrevet av Marianne Karlsen (2008), vil bli benyttet i flere deler av oppgaven. De vil blant annet være en viktige bidrag i analysen.

2. Bakgrunn

2.1. Noen begrepsmessige avklaringer

Rom er et flytende begrep som brukes om en minoritetsgruppe. Begrepet fanger ikke like konkret som for eksempel det nasjonaletniske begrepet nordmann. Rom skiller seg fra majoritetskulturen med egne regler og kulturelle normer, med eget språk, egne levemåter, og med en egen særskilt historie. Den gruppen rom det er tale om i denne oppgaven har kommet til Norge fra Romania, etter at visumtvangen ble opphevet for rumenere i 2007. Rom er det vanligste begrepet knyttet til denne minoritetsgruppen. Dette gjelder både blant dem selv og andre, og navnet brukes også på og av dem som lever av å reise i Vest-Europa som tiggere, gatemusikanter og gateselgere (Engebregtsen, 2012, s. 22-24).

Min studie tar for seg personer med rombakgrunn, men også personer med etnisk rumensk bakgrunn. Studiens problemstilling tar ikke i seg selv opp spørsmål om etnisk identitet. Etnisk identitet er kun viktig i studien i den grad dette kan forstås som avgjørende for de enkelte informantenes erfaringer og selvforståelse. I FAFO-rapporten «When poverty meets affluence – *Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals*» (2015) blir det gjort en avgrensning mellom tre etniske kategorier av mennesker som studiet tar for seg. Den ene kategorien representerer en tydelig romidentitet og blir kalt rom (Roma). Mennesker i denne

kategorien ivaretar konservative romverdier, som for eksempel at kvinner går med lange skjorter, at de reiser i store familier med en streng patriarkalsk organisering, og først og fremst snakker språket romanese. Den andre etniske kategorien består av personer med rombakgrunn som har beveget seg mer over i en moderne rumensk identitet. Kategorien blir kalt rumaniserte rom (Romanised Roma). De snakker gjerne rumensk, er mer åpne til ekteskap på tvers av etniske skillelinjer, og er mer positive til at kvinner kan gå med bukser (som er tabu blant tradisjonelle rom) (Djuve et al., 2015, s. 22). Av det som fremkommer i intervjuene, kan enkelte utsagn tyde på at flere av informantene er i et brytningsforhold, mellom det som kan kalles en moderne rumensk identitet, og en mer tradisjonell romidentitet. Dette har blant annet bakgrunn i den undertrykkelsen som mange rom erfarer i Romania. Mange grupper av rom søker å tilnærme seg en mer moderne rumensk identitet i et forsøk på assimilere seg inn i det rumenske samfunnet (Djuve et al., 2015, s. 12). Den tredje kategorien i FAFO-rapporten er non-roma, som i denne studien blir kalt etniske rumenere. Denne gruppen har i gjennomsnitt en bedre levestandard, og et høyere utdanningsnivå, og mer arbeidserfaring enn rom. De snakker rumensk, reiser ikke til Skandinavia i grupper (reiser stort sett alene eller i par, og er hovedsakelig menn), og opererer mye på egenhånd når de er i skandinaviske byer (Djuve et al., 2015, s. 20). De har også generelt sett mindre konservative verdier enn rom og rumaniserte rom. Disse kategoriene i seg selv har også mange nyanser, og blant mine informanter fremgår det at enkelte informanter er etniske rumenere, men knytter seg allikevel i sterkere eller mindre sterk grad opp mot en romidentitet.

Tigging blir i denne oppgaven definert som en aktivitet som blir utført av en person som på grunn av sin fattigdom spør en mer ressurssterk person om penger (Lankenau, 1999b, s. 289). Denne definisjonen tar utgangspunkt i at det er strukturelle årsaker til grunn for at personer tigger (fattigdom). I FAFO-rapporten drøftes spørsmålet om hvorvidt tiggingen blant rom kan anses som kulturetnisk eller strukturelt betinget. Et kulturetnisk perspektiv er, slik det blir definert i FAFO-rapporten, å forklare tiggingen med bakgrunn i kulturelle normer, som i tradisjonell romkultur er basert på renhet og urenhet, spesifikke kulturelle økonomiske strategier, og at tigging innehar en mobilitet som livsstilen til mange personer med rombakgrunn krever. Rom har historisk sett, sett fra et kulturetnisk identitetsperspektiv, skilt skarpt mellom de som er rom og de som ikke er rom (gadze), og har avvist de idealer og verdier som majoritetsbefolkningen på et gitt sted har identifisert seg med. Dette har fungert som et vern mot indre kulturell oppløsning, og mot den forakten de har blitt møtt med og fortsatt møtes med fra

store deler av majoritetsbefolkningen. I følge denne forklaringen har rom tigget som en overlevelsesstrategi, fordi dette er noe majoritetsbefolkningen har skydd og ansett som ydmykende. Det har dermed fungert som beskyttelse mot både fysisk og symbolsk vold som påføres fra majoritetsbefolkningen (Djuve et al., 2015, s. 59-60).

En strukturell forklaring for bakgrunnen til tiggingen blant rom innebærer at årsaker som fattigdom, marginalisering, mangel på formell utdanning, og få eller ingen grunnleggende arbeidsferdigheter gjør at de får utfordringer med å ta del i samfunnet, og i mange tilfeller havner på utsiden. FAFO-rapporten viser at mange rom har forsøkt å finne arbeid under oppholdet i Oslo (og i Stockholm og København), men at dette ikke har lyktes. Til påstanden «hvis jeg kunne funnet en fast jobb i Skandinavia, heller enn å tigge eller gjøre annet gatearbeid, så ville jeg foretrukket dette», svarer et stort flertall bekreftende. Til påstanden «det er ydmykende for en anstendig person å tigge», sier også et stort flertall seg enig. Men siden rommigranter har meget lav utdanning, blir ansett for å ha få avgjørende arbeidsferdigheter, og har liten eller ingen arbeidserfaring fra det formelle arbeidsmarkedet, så er mulighetene for å få fast arbeid i Skandinavia svært små (Djuve et al., 2015, s. 60-61).

I FAFO-rapporten blir det lagt til grunn variabler som kan undersøke om det er kulturelle forankringspunkt som bakgrunn for tiggingen. Her skiller de mellom rom (rom med tradisjonell kulturforankring), og rumaniserte rom (rom som i forskjellig grad er assimilert med den rumenske majoritetskulturen), og finner noen utslag som støtter synet på kultur som en viktig bakenforliggende årsaken til tigging. Når strukturelle variabler som «ikke fullført utdanning», «ingen formell arbeidserfaring» og «lever i overfylte hus» blir sidestilt med kulturelle forklaringer, blir årsaksforhold som legger kulturelle forklaringer til grunn betydelig mindre viktige enn de strukturelle forklaringene. Både kulturelle og strukturelle forklaringer kan legges til grunn som årsaksforhold til tiggingen blant rom, men alt i alt viser undersøkelsen at årsaker som strukturell deprivasjon, fattigdom og en generell mangel på sosiale og økonomiske ressurser har betydelig større forklaringskraft enn kulturelle forklaringer (Djuve et al., 2015, s. 61-62). Siden strukturelle forklaringer synes å være av større betydning enn kulturelle, vil jeg hevde at en strukturell definisjon av tiggingen svarer bedre til det som problemstillingen i denne studien skal svare på. Problemstillingen legger til grunn roms egne erfaringer og selvforståelser. Det er derfor viktig å ha en definisjon på tiggingen som mest mulig samsvarer med deres egne erfaringer og selvforståelser.

Som vist over er *rom* et komplekst etnisk begrep. Derfor vil jeg, fordi nyansene i begrepet er så mange, og fordi identifiseringen med dette begrepet varierer så stort fra informant til informant, ikke benytte denne kategorien uten at det helt eksplisitt er viktig for informanten og den konteksten begrepet skal settes i. Tiggere er kun en av mange inntektskilder for informantene i denne oppgaven. Derfor er det på generelt grunnlag upresist å kalle dem for tiggere. Jeg vil derfor benytte *rumensk gatearbeider* som det generelle begrepet om mine informanter, og den gruppen av personer som de representerer i denne oppgaven. I de forbindelser der informantene selv setter opp kategoriske skiller mellom egen etnisitet som for eksempel rom og rumener, så tas dette med, men en nyansert redegjørelse for etniske identiteter blir for komplekst og omfattende innenfor de rammer som denne oppgaven har.

2.2. Et historisk overblikk over rom i Romania og Gorj fylke

De fleste av gatearbeiderne i Kristiansand kommer fra Gorj fylke i det sydvestlige Romania. Dette gjelder for samtlige av informantene i dette studiet. Gorj har siden den kalde krigen vært åsted for store omveltninger. Under Ceausescu-regimet, som varte frem til 1989 og den endelige oppløsningen av det kommunistiske Romania i 1990, var Gorj en viktig industriregion. Store deler av befolkningen arbeidet i det kollektive landbruket, eller i gruvene nord i regionen (Djuve et al., 2015, s. 45).

I flere århundrer var store deler av rombefolkningen i Romania slaver, og i noen områder ble slaveriet praktisert helt til 1864. Dette var to år etter statsdannelsen av Romania som en samlet nasjon (Hancock, 2013, s. 23-26). Rom var aldri en homogen befolkning i Romania men skilte seg ut fra majoritetsbefolkningen ved at de snakket språket *romanes*, og ikke minst ved at de hadde et annet levesett enn befolkningen for øvrig. I regionene Moldavia og Valakia var rom enten bofaste og levde på eiendommen til en landeier, eller levde som omreisende på landsbygda. Både bofaste og omreisende rom var slaver, noe som innebar manglende rettsvern (Achim, gjengitt i Engebriksen, 2007, s. 33-34). Rom ble ansett som meget dyktige håndverkere, og denne kompetansen gjorde at de ble ettertraktet som arbeidskraft. Frykten for at arbeidskraften skulle forsvinne var ifølge Tore-Jarl Bielenberg en av årsaken til at slaveriet ble innført (2010, s. 25-26). Til tross for at slaveriet gradvis ble utfaset i de sydlige rumenske fyrstestatene, hvor også Gorj befinner seg, var en betydelig del av rombefolkningen fortsatt slaver i 1864, da slaveriet ble juridisk opphevet. Noen historiske estimater gir et anslag på

250.000 slaver, mens andre estimerer tilsier at det var hele 600.000 slaver igjen i slaveriets siste år (Achim, gjengitt i Engebrigtsen, 2007, s. 36) (Hancock, 2013, s. 25-26).

Mellomkrigstiden var en avgjørende epoke for rombefolkningen i Romania. Gjennom fredsavtalene som de europeiske stormaktene undertegnet i kjølvannet av første verdenskrig ble Transilvania innlemmet i Romania i 1918, og rombefolkningen i alle de tidligere fyrstedømmene ble statsborgere i den nye store rumenske nasjonen. I denne perioden satte industrialiseringen fart i Romania, og utdannelsen av etnisk rumenske håndverkere ble intensivert. Monopolet innen håndverksyrker, som rombefolkningen hadde besittet i århundrer, ble nå utkonkurrert av rumenere som tok høyere utdanning, og av industriell masseproduksjon som gradvis tok over for manuell arbeidskraft. Folkeopinionen forventet på denne tiden at rombefolkningen skulle assimileres inn i det rumenske samfunnet på en rask og effektiv måte. Samtidig utviklet det seg i denne perioden en vitenskapelig interesse for raseteorier. Før dette ble rombefolkningen aldri kategorisert som et *sigøynerproblem*, slik vi er kjent med holdninger som det *jødiske problem*. Dette har sin bakgrunn i at rom aldri ble sett på som en etnisk minoritet, men mer som en sosialt marginal gruppe i Romania. Flere krefter advarte nå mot assimileringen, og stemplet rom som en *fremmed rase*, en *bioetnisk fare*, og en *plage* for det rumenske samfunnet. Basert på disse ideene ble det under general Ion Antonescu utformet en ny politikk rettet mot jøder og rom. Under andre verdenskrig ble tusenvis av sigøynere deportert og drept av de tyske nazistene og rumenske nazister, anført av general Antonescu. De som overlevde ble reddet av sovjetiske styrker i 1944 (Achim, gjengitt i Engebrigtsen, 2007, s. 38).

Under kommunismen ble etnisk eller rasebasert identitet sett på som noe som hørte fortiden til, og som et hinder for å oppnå det endelige kommunistiske samfunn. Staten jobbet nå for å fjerne roms tradisjonelle yrker og språk, ved å undertrykke kulturen, og assimilere dem inn i en større nasjonal kommunistisk identitet. Etnisk undertrykkelse fortsatte også til en viss grad, og i Gorj mobiliserte staten alle rom som bodde i landsbyene rundt byen Targu-Jiu til å tre inn i arbeid på store kollektive gårder, eller i gruver som var statlig drevet. Mange eldre mennesker i Gorj tenker på Ceausescu-regimet som en gylden tidsalder, hvor alle rom ble gitt arbeid.

Revolusjonen og kommunismens fall i Romania i 1990 førte til en overgang til markedsøkonomi, og dette var begynnelsen på en nedadgående kurve for rombefolkningen i Gorj. Samtidig var også en yrende nasjonalisme i emning. Mytefortellinger om rumenernes etniske og kulturelle arv ble brukt som et verktøy for å bygge opp en ny nasjonal identitet. I

denne identitetsbyggingen ble rom sett på som noe «annet» og «fremmed» i kontrast til det ekte rumenske, og diskrimineringen av rom eskalerte og tok til dels voldsomme former (Djuve et al., 2015, s. 48). I den nye rumenske nasjonen ble rombefolkningen den store taperen.

Arbeidsplassene i gruvene nord i Gorj ble lagt ned. De kollektive landbruksenhetene ble gradvis faset ut, og jorden ble privatisert. Privatiseringen av landjord innebar blant annet at rumenske borgere som historisk kunne vise til jordeierskap i sine egne slektsledd, før kommunismen, hadde rett til å få noe av dette tilbakegitt fra staten. Rom, som hadde en historie som slaver, og med utbredt fattigdom, hadde aldri eid noe særlig av landjord, og stod igjen uten noe som helst. Mange rom fortsatte å jobbe i landbruket, som nå var overtatt av mennesker fra den etnisk rumenske majoriteten. Men utover 1990-tallet økte automatiseringen av landbruksdriften, og den manuelle arbeidskraften som rom kunne tilby ble overflødig. En del rom gikk også tilbake til tradisjonelle håndverksyrker etter revolusjonen, men nye automatiserte maskiner ble også på dette området introdusert utover på 1990-tallet, og overtok for manuell arbeidskraft. Rom tok også del i strøjobber innenfor veiarbeid, men igjen ble teknologien etter hvert dominerende (Djuve et al., 2015, s. 48-49).

Det formelle arbeidsmarkedet ble mer og mer utilgjengelig for rombefolkningen. Som en konsekvens dro mange rom tidlig på 2000-tallet fra Gorj til andre land for å finne arbeid. De vanligste landene å reise til var Spania og Italia, og her tok de arbeid i landbruket. Utover på 2000-tallet ble mange rom til dels utkonkurrert av uregistrerte migranter fra Afrika, fordi de kunne ta jobber for lavere lønn. Etter finanskrisen i 2008 var det få arbeidsplasser å finne i Sør-Europa, og med Romanias nye EU-medlemskap begynte mange rom å se til Skandinavia for å finne jobber. Migrering til Skandinavia har nå blitt den viktigste inntektskilden for rom fra Gorj. I 2011 og 2012 hadde nesten alle romhusstander i mange av landsbyene rundt byen Targu-Jiu (storbyen i området hvor alle mine informanter kommer fra) minst en person som enten oppholdt seg i eller skulle reise til et skandinavisk land (Djuve et al., 2015, s. 49).

2.3. Et makroperspektiv på rumenske gatearbeidere

I Norge har rumenske gatearbeidere få rettigheter, ingen rett til ytelser fra staten, og det vanlige formelle arbeidsmarkedet er i all hovedsak utenfor rekkevidde. De kommer til Norge på grunn av fattigdom, og i håp om finne arbeid. FAFO-rapporten *When poverty meets affluence* (2015) fremhever at en økning i migrasjonen av fattige internt i EU og i Schengen-land må forstås i

sammenheng med mobiliteten i det europeiske arbeidsmarkedet, som flyter over landegrensene. Et fåtall av rumenske fattige (både rom og etniske rumenere) lykkes i å finne arbeid (Djuve et al., 2015, s. 57-58). Zygmunt Bauman (2002) peker på at økt globalisering medfører at mange mennesker blir overflødige, og at baksiden av moderniteten og økonomisk vekst er det han kaller «*forspilte liv*». Som vi har sett i kapitlet om roms økonomiske utvikling gjennom historien, har roms arbeidskraft etter kommunismens fall blitt overflødig, siden maskiner og masseproduksjon har tatt over for manuelt arbeid. I tidlige moderne tider hadde en slik lediggående arbeidsstyrke en nyttefunksjon fordi det hele tiden var et umettelig behov for ny arbeidskraft. Automatisert masseproduksjon har satt grupper av rom på sidelinjen av arbeidslivet, og de blir dermed ansett som uproduktive og i ekstreme tilfeller parasittiske, siden de ikke anses å ha noen nyttefunksjon. Under velferdsstatenes fremvekst ble de marginale i samfunnet anerkjent og inkorporert i samfunnet som arbeidere. Arbeiderne evnet til gjengjeld å hevde seg ved å kreve sosiale rettigheter som betaling mot deres bidrag i form av arbeidskraft. Siden 1970-årene har velferdstilbudene i mange land forvitret og fattige mennesker har i takt med forvitringen av sosiale velferdstilbud og økt arbeidsledighet mistet sin identitet som arbeidere. Norge kan i all hovedsak karakteriseres som et samfunn som i motsetning til denne utviklingen, har evnet å motsette seg den, ved å opprettholde et velutbygd velferdssamfunn. Samtidig ligger det dermed i den norske bevisstheten, en forventning om å ikke se dyp fattigdom i samfunnet, fordi befolkningen betaler skatt for at ikke fattigdom skal oppstå (Jordan, 1999, s. 55-56). Selv om rumenske gatearbeidere som tigger ikke har direkte adgang på norske velferdsgoder blir de allikevel assosiert med samfunnskostnader.

Fremvekst av rasistiske og etnosentriske holdninger blir ofte sett i sammenheng med økonomiske kriser. I slike tilfeller er det vanlig å fokusere på hvordan noen grupper, som for eksempel rom, muslimer eller jøder, blir omgjort til syndebukker for uføret som et land har havnet i. Disse etniske eller religiøse gruppene blir dermed symboler på en trussel mot hele nasjonens eksistensgrunnlag. Både Hellas og Ungarn er nyere eksempler på dette. Begge landene erfarer fremvekst av høyreekstreme politiske partier, som Gyllent daggry i Hellas, og Jobbik i Ungarn. Disse partiene bruker etniske grupper som syndebukker ved at de får skylden for de nasjonaløkonomiske utfordringene som disse landene står ovenfor. Dette gjør de blant annet ved å utforme retorikk som utpeker etniske grupper, blant annet rom, som «*de truende andre*» (Nickelsen, 2015, s. 17). Som sosialantropolog Cathrine Thorleifsson påpeker i et intervju med

forskningsmagasinet Apollon, opplever ikke Norge en økonomisk krise. Til tross for dette opplever vi mange av de samme holdningene her, noe som blant annet fremgår av ytringer på sosiale medier og i debattinnlegg i nasjonale og regionale aviser. Dette utfordrer argumentet om at økonomiske faktorer nødvendigvis må spille inn (Nickelsen, 2015, s. 17-18). Samtidig vil jeg hevde at det kan tenkes at den norske befolkningens relativt trygge økonomiske situasjon er med å begrense fremveksten og oppslutningen til høyreekstreme politiske partier, slik som vi ser blant annet i Hellas og Ungarn. Den norske etablerte høyresiden er tross alt mer moderat enn eksemplene fra Hellas og Ungarn, slik situasjonen er nå.

Tigging kan forstås som et resultat av ufaglært arbeidskraft, av tilbakekomsten av arbeidsledighet i stor skala, og av en forvitring av velferdsgoder. Tigging har de siste tiårene økt i takt med blant annet hjemløshet, fattigdom og usikkert lønnsgrunnlag, og er én av en hel rekke andre overlevelsestrategier som finner sted utenfor det formelle arbeidsmarkedet. Disse endringene har vært mest dramatiske i det tidligere Sovjetunionen og dets tidligere satellittstater i Øst-Europa, så som Romania (Jordan, 1999, s. 46). Når rumenske gatearbeidere hverken har tilgang på arbeidsmarkedet eller størstedelen av velferdsgodene er mulighetene for å ta del i samfunnslivet kraftig innskrenket.

Vi har nå sett på noen makrososiologiske forklaringer på hvorfor rumenske gatearbeidere erfarer å leve på utkanten av samfunnet, og hvordan dette kan medføre stigmatisering, hvor rom blir fremstilt som syndebukker for et helt lands uføre. En slik prosess, hvor hele eller store deler av det politiske maktapparatet stiller seg bak en slik stereotypisk forklaringsmodell, erfarer vi ikke i Norge. Likevel skal vi i denne studien trekke ned linjene fra makroperspektivet, og se litt nærmere på hvordan de rumenske gatearbeiderne erfarer møtene med Kristiansand, og om det kan tenkes at de opplever stigmatisering i dette lokalsamfunnet.

2.4. De rumenske migrantene på Kristiansands gater

Kristiansand erfarer i likhet med mange andre norske og europeiske byer den nyere migrasjonen av rom og etniske rumenere. De siste årene har mange av de tilreisende til Kristiansand vært av samme slekt og kommer fra Gorj fylke. Politiet i Kristiansand har registrert 50 til 60 personer som tigger, og de siste to årene har antallet variert mellom 20 til 50 personer. I 2015 har det ikke vært mer enn 20 til 30 personer (tallet fra 2015 er et muntlig anslag fra Kari Klingsheim) som har oppholdt seg i Kristiansand (Sandberg, 2013b, s. 6), (Olsbu, 2014b, s. 7), (Terjesen, 2014, s.

4-5). I en avisartikkel i Sørlandets største regionsavis Fædrelandsvennen fra desember 2012 skriver en journalist fra sitt besøk i Romania hos medlemmer av denne slekten som mange av Kristiansands gatearbeidere tilhører. Familiemedlemmene bor i utkanten av byen Targu-Jiu i Gorj fylke. Boforholdene som skildres i avisartikkelen understreker det FAFO-rapporten sier om boforhold og jobbmuligheter blant rom i Romania og i Gorj. Mange lever i små og overfylte hus, som er i dårlig stand, og få har tilgang til arbeid (Djuve et al., 2015, s. 37-40 & 43-45).

Familiemedlemmer dro tidlig på 2000-tallet til andre land som Spania, Italia og Portugal for å jobbe i landbruket, slik FAFO-rapporten bekrefter at mange romfamilier fra Romania gjorde på denne tiden. Ettersom den økonomiske krisen rammet land i Sør-Europa hardt forsvant disse jobbmulighetene. Derfor begynte denne familien, som så mange andre romfamilier i Romania og i Gorj fylke, å se nye veier etter arbeid, og mange begynte å dra til skandinaviske land. For denne familien ble det Kristiansand (Leer-Salvesen, 2012c, s. 10-15). Den større romfamilien består også av personer med etnisk rumensk bakgrunn. Etniske rumenere reiser også til skandinaviske land for å finne arbeid, og mange av dem ender også i en eller annen form for gatearbeid. Etniske rumenere begynte å reise til andre land spesielt etter den økonomiske krisen i som rammet Romania hardt allerede i 2006 (Djuve et al., 2015, s. 43).

2.5. Lokale avisers dekning av migrasjonsdebatten

Både Fædrelandsvennen og gratisavisen Kristiansand Avis har dekket den politiske debatten knyttet til denne migrasjonen, og har hatt spesielt fokus på tiggeraktiviteten. De har tatt opp etiske utfordringer, hatt portrettintervjuer av mennesker som lever i miljøet, og har skrevet om lokale innbyggere som engasjerer seg, enten for eller mot tigging, og med forskjellige synspunkter til migrasjonen. De har også dekket hva humanitære og religiøse organisasjoner foretar seg for å imøtekomme utfordringer som mennesker i dette miljøet lever under. Politiet har også ved noen anledninger gitt en oppdatering via Fædrelandsvennen om hvor mange tiggere som er registrert i Kristiansand, og hvorvidt det forekommer kriminelle forhold blant tiggerne.

Et søk i Atekst på ordet «tigging» i Fædrelandsvennen, Sørlandets største regionavis, gir en indikasjon på oppmerksomheten som er gitt de rumenske gatearbeiderne i Kristiansand. Mellom 2005 og 2015 har det vært 356 artikler og leserinnlegg hvor ordet «tigging» blir nevnt i Fædrelandsvennens papiirutgave. En kraftig økning i bruken av ordet ser vi fra 2006 og 2007, hvor det går fra å bli brukt 7 ganger i 2006 til å bli brukt 33 ganger i 2007. I 2006 er det

hovedsakelig norske rusmisbrukere som omtales i det lille som skrives om tiggning. I 2008 og 2009 er ordet tiggning i tilknytning til rumenere eller rom lite benyttet, hvorpå bruken øker kraftig igjen i 2010, og holder seg relativt stabil på mellom 70 og 80 ganger i året fra 2012 til 2014. Det samme mønsteret avspeiles i ord som rumenere og rom-folk (dette begrepet dukker for første gang opp i Fedrelandsvennen i 2008), og sist, men ikke minst, ordet tiggerforbud og forbud mot tiggning.

I masteroppgaven *Hva er en legitim tigger?* finner Marianne Karlsen (2008) at holdningene til tiggning, slik de blir fremstilt i media, endret seg betydelig fra 2005 (da var tiggning fortsatt ulovlig, og tiggning ble hovedsakelig utført av norske rusmisbrukere) til 2006. Tiggning ble legalisert i Norge i 2006. Samme år dukket tiggere fra Romania opp på gatene i Oslo. Fra en vinkling som omtalte tiggere positivt eller nøytralt, og som hovedsakelig fremstilte tiggere som slitne ofre i 2005, vokste den negative vinklingen kraftig i 2006. En betydelig del av fokuset lå nå på fremstillinger av tiggere som aggressive eller plagsomme, og på det stadig voksende antallet av tiggere som dukket opp (Karlsen, 2008, s. 101-102).

2.6. Den politiske debatten

Den politiske debatten i Kristiansand er betydelig polarisert, som mange steder i Norge. De politiske partiene lokalt i Kristiansand har vært uenige om måten en bør møte den nye utfordringen på. Spesielt tiggning og overnattingsforhold har engasjert partiene i det offentlige ordskiftet, og juridiske tiltak har blitt foreslått i form av både lokalt forbud mot tiggning og tiggerfrie soner (Reite & Uleberg, 2013, s. 4). FrP, Demokratene og store deler av Høyre, med ordfører Arvid Grundekjønn i spissen, har støttet et forbud mot tiggning. De har vært imot sosiale tiltak som overnattingstilbud i de kaldeste månedene og sanitærbrakke med toalett og dusjfasiliteter (Reite, 2013c, s. 4; Sandberg, 2013b, s. 6; Sørensen, 2014, s. 10-11; Uleberg, 2014, s. 6; Vindsland, 2013a, s. 7). Disse partiene ønsker først og fremst et nasjonalt forbud mot tiggning fra regjeringshold. De hevder at tiltak som sanitærbrakke og overnattingstilbud vil tiltrekke flere tilreisende rumenske tiggere. Noen av hovedargumentene mot disse tiltakene er blant annet at et overnattingstilbud er det samme som et subsidieringstiltak for mer tiggning, og at dette vil tiltrekke seg et betydelig større antall tiggere fra Romania. De har også hevdet at slike tiltak potensielt kan medføre at kommunen subsidierer overnattingstilbud for narkotikaselgere.

Partiene Venstre, KRF, SP, MDG, AP, SV og Rødt har vært imot forslaget om forbud, og støtter sosiale tiltak som overnattingstilbudet på Kongensgate skole. Flere av disse partiene henviser til det de anser som humanistiske verdier, og argumenterer for å sikre denne gruppen av mennesker et minimum av verdighet. For disse partiene har det vært viktig å unngå at noen skal bli alvorlig syke eller dø som følge av kulde og fuktige boforhold på overnattingsplassen under Vesterveibroa (bro langs E39, i utkanten av Kvadraturens nordvestlige utfarts- og innfartsåre) i de kaldeste vintermånedene. Hovedargumentet til disse partiene er at tiggning er et resultat av fattigdom, og at spørsmålet derfor dreier seg om å hjelpe, eller sikre et minimum av basal behovsdekning og et minimum av verdighet for gatearbeiderne. Flere av disse partiene hevder også at forbud ikke kan løse de opplevde utfordringene med tiggning og migrasjon av rumenske gatearbeidere (Damsgaard, 2012c, s. 4-5; Reite, 2014, s. 3; Sørensen, 2014, s. 10-11).

2.7. Motstand og støtte i befolkningen – engasjementet fra organisasjoner og privatpersoner

Privatpersoner fra Kristiansands majoritetsbefolkning har engasjert seg på forskjellige måter. Privatpersoners meninger om hvordan den nye opplevde utfordringen med tiggere bør møtes har vært mange, både i avisene og på sosiale medier. Alt fra utvisning og tiggerforbud til etablering av tiltak som overnattingstilbud, sanitært tilbud, nødarbeid og sysselsettingstiltak har blitt støttet av privatpersoner fra den lokale majoritetsbefolkningen. Sterke meninger har vært synlig på Fædrelandsvennens ytringssider. Debatten har til tider vært opphetet. Flere ytringer har gått på å sende dem vekk, og å stenge mulighetene deres for å komme tilbake til Kristiansand, noe som har fått andre til å reagere på det som de anser som ekstreme ytringer og synspunkter om en utsatt gruppe av mennesker (Fædrelandsvennen, 2012, s. 11).

Mange privatpersoner som støtter forbud mot tiggning, og som er motstandere av å hjelpe slike grupper sosialt, har engasjert seg både i kronikker i lokale aviser og på sosiale medier. Facebooksiden *Få tiggerne ut av Kristiansand* har vakt oppsikt med sine rundt 3.700 likerklipp. Dette er en Facebookside hvor personer ytrer synspunkter for tiggerforbud, og mange bruker også siden til å uttrykke sin skepsis og motstand mot rom («romfolk»). Mange av ytringene tenderer mot stereotypiske eller rasistiske utsagn mot rom som etnisk gruppe, noe Facebookgruppen også har blitt kritisert for, blant annet av politimyndighetene i Kristiansand (Leer-Salvesen, 2012d, s. 4). Det relativt høye antallet likerklipp tyder på at det er en ikke

ubetydelig andel personer som deler slike syn om rom som tigger i Kristiansand, men det er uvisst hvor stor del av innholdet som støttes av flertallet av dem som har trykket «liker» på denne siden. Antall likes har økt med cirka 1000 fra slutten av 2014 til slutten av 2015, noe som tyder på at deler av lokalbefolkningen fortsatt lar seg engasjere av budskapet som denne Facebookgruppen promoterer. Koordinatoren for gruppen ble intervjuet i Fædrelandsvennen om sine synspunkter, og avviste at han er rasist. Han sier at han ikke er imot tigging på generelt grunnlag, men at dette dreier seg om rumenere, og da spesielt romfolk. Han mener at problemene med aggressiv tigging, som han definerer ved at tiggere ikke gir seg, men følger etter folk med tiggerkoppen, ligger latent i roms («romfolks») kultur, og at de ikke evner å ta et nei for et nei. Derfor må de, slik han ser det, ut av Norge og forhindres i å komme tilbake. Han advarer også i intervjuet privatpersoner, organisasjoner og det offentlige mot på noen som helst måte å hjelpe «romfolk» med sosiale tiltak. Sanitærbrakkka som er reist for de rumenske gatearbeiderne var under planlegging da dette intervjuet ble gjennomført. Han hevdet at sanitærbrakkka ikke ville bli stående lenge, fordi personer fra lokalbefolkningen ville begå sivil ulydighet og ødelegge brakka om den blir reist (Leer-Salvesen, 2012a, s. 4).

Enkeltpersoner har også engasjert seg for å hjelpe rumenere som tigger på gata i Kristiansand. Blant annet har pensjonist og tidligere misjonær Kari Bøe Olafsson på eget initiativ engasjert seg for å lære rumenske kvinner å strikke, slik at de kan selge strikkeproduktene på gata. Dette har etterhvert blitt et målrettet tiltak som skal gi rumenske kvinner et levebrød uten å måtte tigge. Frelsesarmeen og flere andre frivillige har også engasjert seg i dette og arbeidet som nå inngår som en del av et større sysselsettingsprosjekt som heter *Fra tiggerkopp*. Strikkeprosjektet har dermed fått navnet *Fra tiggerkopp til strikkepinne*. Foreningen *Fra tiggerkopp* er utviklet i samarbeid mellom frivillige organisasjoner, aktører fra næringslivet og lokale menigheter i Kristiansandsområdet. Den tar sikte på å gi gatearbeidere som tigger opplæring og arbeidstrening i Norge, og å utvikle arbeidsplasser i Romania som gatearbeiderne kan ansettes i på sikt. Prosjektets hovedmål er å få gatearbeidere som tigger i Kristiansand ut av fattigdom og inn i økonomisk selvstendighet (Hollerud, 2014, s. 56).

Sanitærbrakkka ble reist med det mål å bedre gatearbeidernes hygieniske situasjon og verdighet mens de er i Kristiansand. Dette var et hett politisk tema, og partiene Demokratene, FRP og Høyre advarte som nevnt mot å reise et slikt bygg. Mange lokale innbyggere var også uenig i å opprette dette tilbudet på KMV-tomta, som ligger like ved overnattingsleiren til de

rumenske gatearbeiderne i utkanten av Kristiansand sentrums nordvestlige hjørne. Noen personer viste motstand ved å ta loven i egne hender. De angrep sanitærbrakkka mens flere kvinner oppholdt seg der, men kvinnene hadde låst døra slik at angriperne ikke kom seg inn. Det samme døgnet kom ukjente personer tilbake og truet personer under Vesterveibroa, og ba dem om å forlate Kristiansand (Ankersen, 2012, s. 7). Ved en annen anledning den samme måneden (mai 2013) ble klær og eiendeler tilhørende rumenere som bor under Vesterbroa antent av ukjente gjerningsmenn. ID-papirer og pass, klær og andre ting gikk opp i røyk (Leer-Salvesen, 2012f, s. 8). Det ble etterpå arrangert protestkonsert med appeller på torget i Kristiansand mot denne behandlingen av de rumenske gatearbeiderne, hvor flere gatearbeidere selv møtte opp.

Den ortodokse presten Christoforos Schuff har engasjert seg i mange saker for å bedre situasjonen til de tilreisende rumenske gatearbeiderne. Blant annet ble hans solidaritetsmarkering «tiggeren er min venn», hvor han satte seg ned ved siden av personer som tigger og tigget sammen med dem, en landsdekkende mediasak. Han engasjerte seg også en periode for å hjelpe rumenere som tigger i Kristiansand med å skaffe arbeid eller arbeidsoppdrag. Flere av rumenerne som tigger fikk tilbud om diverse jobber ved at de satt med laminerte skilt hvor de tilbød sine tjenester. Kristiansandere lot seg engasjere, og flere oppsøkte dem for diverse arbeidsoppdrag (Leer-Salvesen, 2012e, s. 11), (Javenes, 2012, s. 6). Stiftelsen Arkivet har også vært en tydelig stemme ved flere anledninger, og har blant annet arrangert debatter.

Humanitære og religiøse organisasjoner som Røde Kors, Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen arbeider for å imøtekomme sosiale behov hos rumenere som lever på gata i Kristiansand, og er sammen ansvarlig for driften av overnattingstilbudet på Kongensgate skole og sanitærbrakkka på KMV-tomta. Frelsesarmeen, og da spesielt frelsesoffiser Kari Klingsheim, har fått et spesielt ansvar overfor rumenske gatearbeidere i Kristiansand. Hun er sterkt inne, sammen med Røde Kors og Kirkens Bymisjon, både i driften av sanitærbrakkka og overnattingstilbudet på Kongensgate skole. Her har de rumenske gatearbeiderne også et ansvar, først og fremst for renhold. På mandager er det samling for de rumenske kvinnene som er med i strikkeprosjektet *Fra tiggerkopp til strikkepinne* i Frelsesarmeens lokaler, hvor Kari Bøe og Kari Klingsheim har hovedansvaret. Frelsesarmeen arrangerer også samlinger tirsdager og torsdager hver uke. Det serveres mat, deles ut klær og holdes andakter for rumenske gatearbeidere. Klingsheim har daglig kontakt med mennesker i miljøet gjennom sitt arbeid. Hun har også til tider fungert som en talsmann for miljøet, både overfor media og politiet.

Mange av de rumenske gatearbeiderne som er i Kristiansand har de siste årene, istedenfor eller i tillegg til å tigge, tatt seg jobb som gatemagasinselgere. *Folk er folk* er det mest kjente magasinet. Det er etablert av en organisasjon med samme navn for å gi rom mulighet til å tjene penger på en verdig måte (Djuve et al., 2015, s. 56-57). Tiltaket er inspirert av lignende initiativ rettet mot lokale rusmisbrukere, så som =Oslo i hovedstaden, eller gatemagasinet KLAR i Kristiansand. Et annet gatemagasin som har dukket opp de senere årene er *Romfolk*. Redaksjonen i dette bladet består av personer som på forskjellige måter har brutt med *Folk er folk*, og av tidligere medlemmer av SOS Rasisme. Dette magasinet selges også av rumenske gatearbeidere i Kristiansand, på lik linje med *Folk er folk*. Et tredje magasin som heter *Gata* har også blitt etablert, som følge av konflikter i redaksjonen i *Romfolk*. Dette bladet blir også solgt av rumenske gatearbeidere i Kristiansand (Hofoss, 2013, s. 4), (Hofoss, 2014, s. 4).

3. Metode og materiale

I dette kapittelet vil jeg presentere prosessen med å finne informanter, bruk av tolk og opptaker, valg av observasjonsmetode, en beskrivelse av analyseprosessen, og en drøftelse av reliabilitet, validitet og hvorvidt empirien kan generaliseres. Forskningsetiske betraktninger presenteres underveis i kapittelet.

3.1. Kvalitative intervjuer og observasjon

Det blir brukt to kvalitative forskningsmetoder i denne oppgaven. Den ene er intervjuer med rumenere som tigger i Kristiansand. Den andre er feltobservasjoner som skal være et supplement til empirien fra intervjuene. Både intervjuer og observasjoner er kvalitative metoder som blir mye benyttet innen sosiologisk forskning. Denne tilnærmingen kalles noen ganger for *forstående* sosiologi. Dette er fordi det her handler om å komme frem til den måten å se verden på som aktørene forholder seg til. I denne oppgaven tas det sikte på å få bedre kunnskap om menneskers opplevelser, møter og erfaringer med et fremmed samfunn. Heller enn å vektlegge omfanget av ting, og hvordan dette kan gjøres til allmenngyldige konklusjoner, tar oppgaven for seg å gå i dybden av enkeltpersoners erfaringer og selvforståelsen som utvikles gjennom disse erfaringene. Hvor ofte noe forekommer eller finnes kommer i andre rekke (Repstad, 2007, s. 19-24).

Diverse skriftlige kilder vil også bli benyttet. Nyhetskilder i form av pressespalter og leserinnlegg i diverse aviser, magasiner, noen historiske skriftlige kilder og akademiske forskningsartikler og bøker vil bli benyttet i ulikt omfang, som supplement i analysen av empirien fra de kvalitative metodene.

Den analytiske drøftingen gjøres i en pendling mellom empirien fra intervjuene og observasjonene og allerede eksisterende teori. Den vektlegger det informantene sier, og kriteriene for hvilken teori som benyttes styres av hvorvidt teorien passer på de erfaringene og situasjonene som kommer frem gjennom intervjuene og observasjonene. Jeg har ansett forskningsområdet som denne studien vil belyse som relativt upløyd mark, og har derfor valgt å ikke la teori legge føringer for hva jeg skulle finne. Jeg har heller søkt, så langt det er mulig, å ha en åpen innstilling til hvordan informantene erfarer møtet med lokalsamfunnet Kristiansand. Studien kan derfor anses som empirisk styrt, og siden empirien legger føring for hvilke teori som skal benyttes kan denne innfallsvinkelen kalles induktiv (Bryman, 2012, s. 26). Underveis i intervjuprosessen har det pekt seg ut noen særtrekk som har trigget nysgjerrigheten. I denne fasen av oppgaven har jeg søkt teori som er forenlig med disse særtrekkene. Dermed er det klart at det gir lite mening å si at dette er en rendyrket induktiv prosess. Det er også et deduktivt element tilstede, fordi det underveis i intervjuprosessen oppsto noen ideer om hva slags teori som passer. Når jeg fant frem til relevant teori for den foreløpige empirien, som stigma og kontakthypotesen, gikk jeg ut og intervjuet flere personer med disse teoriene i bakhodet, for å se om de sto seg eller ikke. Å teste teori opp mot empiri er en deduktiv prosess. Slik sett inneholder forskningsprosessen i denne oppgaven hovedsakelig en induktiv prosess, men med et deduktivt element. Dette kalles noen ganger en abduktiv prosess (Bryman, 2012, s. 26 & 401).

Kvalitative intervjuer har ofte blitt kritisert for å fokusere ensidig på menneskers individuelle meninger, og at de dermed ser vekk fra konteksten menneskene lever i. For å få med viktig kunnskap om konteksten ønsker jeg å underbygge empirien i intervjuene med observasjoner av noen av respondentene (Repstad, 2007, s. 76). Jeg vil hevde at avgjørende perspektiver til en god analyse hadde manglet om ikke jeg hadde tatt med konteksten som mine respondenter lever i. På den andre siden ville et rent feltstudie vært for tidkrevende innenfor oppgavens ramme. En annen hindring for et rent feltstudie ville vært mine manglende språkkunnskaper i rumensk og/eller romanese. Å lære et av disse språkene hadde også sprengt tidsrammen for oppgaven. Dessuten er det stor mulighet for at et rent feltstudie hadde ført til en

form for forskningseffekt. Det ville vært vanskelig å unngå at mennesker opptrådte annerledes enn til vanlig, om jeg var til stede som en deltakende forsker i miljøet. Antagelig ville også møtene mellom dem og kristiansandere utviklet seg annerledes på grunn av min tilstedeværelse (Repstad, 2007, s. 66-70).

3.2. Prosessen med å finne informanter

I utgangspunktet hadde jeg ingen bekjentskaper innenfor det rumenske miljøet av gatearbeidere når jeg skulle i gang med intervjuene. Jeg valgte derfor å gå via utenforstående kontaktpersoner som kjenner miljøet godt. Det første intervjuet ble utført på Kongensgate skole. Kari Klingsheim ble med bort og samlet et flertall av de som overnatter der på gangen, hvor hun presenterte meg og hvorfor jeg var der. Jeg snakke også selv litt om arbeidet, og spurte om det var noen som var interessert i å la seg intervjuet. Flere av de yngre var interesserte, og ut i fra en tilfeldig kvinne som jeg la spesielt godt merke til var den første intervjuavtalen klar. Etter besøket hilste jeg på andre og avtalte at jeg ville komme tilbake om noen dager for flere intervjuer. De jeg snakket med var positive og ønsket meg velkommen igjen. Rett før tredje intervju fant jeg imidlertid ut at rommet som ble benyttet til det første og andre intervjuet var et omkleddings- og vaskerom for de som bodde der. En av mennene sa at de helst så at intervjuene ble gjennomført et annet sted, fordi jeg hindret alle som bodde der fra å få gjort sine daglige vaskerutiner. Jeg hadde dermed i utgangspunktet ikke lenger noen naturlig møteplass, fordi jeg ikke ønsket å komme bardus på dem som bodde på Kongensgate i tide og utide for å avtale intervjuer. Jeg spurte dermed Kari Klingsheim om hjelp. Hun introduserte meg for noen kvinner som er med i Fra tiggerkopp til strikkepinne. Det tredje intervjuet ble gjennomført i lokalene til Fra tiggerkopp til strikkepinne, og jeg ble litt bedre kjent med informantene gjennom intervjuet. Gjennom henne ble jeg introdusert for ei venninne på Frelsesarmeen på en samling der. Etter dette ble jeg enig med Klingsheim om å komme til Frelsesarmeen på mandager, og de resterende informantene, både mennene og kvinnene, avtalte jeg med på stående fot når jeg dukket opp der. Fremgangsmåten jeg har benyttet kalles gjerne for «snøballprinsippet» (Repstad, 2007, s. 57).

Jeg gjorde meg visse tanker gjennom hele intervjuprosessen om hvorvidt jeg fikk kontakt med et representativt utvalg. I all hovedsak kan det virke som om personene jeg intervjuet er av de yngre som er i Kristiansand, og at de relativt sett er mer ressurssterke enn en del av de eldre personene i miljøet. De eldre holdt seg mer i bakgrunnen og var mindre interessert i å la seg

intervjue. Klingsheims anbefalinger førte meg nok også relativt sett til yngre og mer ressurssterke personer til dette miljøet å være (Repstad, 2007, s. 57-58). Jeg vil samtidig hevde at til tross for denne skjevheten har utvalget en godt dekkende representativitet for studiens problemstilling. Utvalget av informanter er personer som er ute i gata i Kristiansand, og en stor del av hverdagen går med til å søke kontakt med personer fra lokalsamfunnet. Dette er trolig ikke like mye en del av hverdagen for de eldre og svakerestilte. Flere eldre som jeg fikk øye på når jeg var på besøk på Kongensgate skole er personer jeg aldri har sett aktive i tiggeraktiviteter eller gatesalg i Kristiansand. I tillegg til intervjuene har jeg ved flere anledninger hatt noen mer uformelle samtaler med informantene når jeg har møtt på dem i Kristiansand sentrum. Dette har også blitt lagt til grunn som empiri.

3.3. Utvalget av informanter

I de kvalitative intervjuene i denne oppgaven er det intervjuet syv informanter hvor av fire er kvinner og tre er menn. Av disse er det to kvinner og en mann som kaller seg etniske rumenere. De to kvinnene er giftet inn i den samme store slekten som mange rom i Kristiansand er en del av. Derfor kan det sies at de to kvinnene mer eller mindre har tatt på seg en romidentitet. Samtidig må dette ytterligere nyanseres, som jeg beskriver i delkapittel 2.1., og som også kommer frem i intervjuene, ettersom disse kvinnene beskriver sin tilhørighet til denne slekten på forskjellig vis. Den etnisk rumenske mannen reiser alene og oppholder seg i Norge på egenhånd. Den eneste kontakten han har med romfamilien er i tre måneder av året hvor han deler overnattingstilbud med dem på Kongensgate skole. På dagtid er han for seg selv, og når været blir varmere oppsøker han utendørsplasser for å sove for seg selv. De to andre mennene er rom, er her sammen med konene sine, og er en del av den større romfamilien.

3.4. Bruk av tolk

I intervjuene har jeg benyttet tolk. Hun behersker flytende rumensk og godt norsk, og har selv rumensk bakgrunn. På generell basis må en tolk ha evnen til å forholde seg profesjonelt til intervjusituasjonen. Intervjuene har potensielt sterkt følsomme elementer ved seg. Derfor må tolken være trygg, og kunne vekke tillit hos respondentene. Dette vil jeg hevde tolken i denne oppgaven har evnet på en tilfredsstillende måte. Hun har dessuten erfaring med tolking fra tidligere, mellom rumenere på den ene siden og diverse organisasjoner, politikere, politi og

juridiske instanser på den andre siden. Dermed har hennes gode erfaring og generelt gode tolkekompetanse vært betydningsfull for intervjuenes kvalitet. Jeg vil også hevde at kjønnsbalansen mellom meg som mannlig forsker og henne som kvinnelig tolk har vært en fordel inn i miljøet jeg har forsket på. Kulturen, og da spesielt blant dem som har rombakgrunn, bærer ofte i seg et relativt sterkt paternalistisk kjønshierarki. Dermed kunne kommunikasjonen mellom meg og de kvinnelige respondentene potensielt sett i en del tilfeller blitt preget av dårlig dynamikk, hadde det ikke vært for at jeg hadde en kvinnelig tolk. På den andre siden har det antageligvis vært en fordel å ha med en kvinne når mennene er blitt intervjuet, fordi det har fått dem til å senke skuldrene og å åpne seg mer enn de ville gjort med to menn til stede.

Tolkens bakgrunn som rumener har vært en fordel, fordi hun ganske raskt har fått dialogen i gang mellom meg og respondentene. Hun er trygg, og tryggheten hennes har slik jeg ser det virket smittsom på respondentene, og på meg som intervjuer. Når intervjuene har gått inn på følsomme temaer har følelsene noen ganger gitt synlige utslag i form av gråt. I de tilfeller hvor sterke emosjoner har blitt vist er det kvinner som har gjort dette, og tolken har i disse tilfellene vært dyktig til å vise en empatisk og støttende holdning, uten å bli psykologiserende eller på andre måter for nært involvert. Tolken forstår den norske kulturelle konteksten på en god måte. Jeg mener oversettelsen har holdt en god kvalitet, fordi hun kjenner konteksten som språket skal tolkes inn i.

Språklige misforståelser kan uansett lett kunne oppstå. Flere av respondentene som er intervjuet er analfabeter, og dette byr på ekstra utfordringer, blant annet i forhold til ordforråd. Jeg har derfor vært nødt til å utforme en intervjuguide som er lett å oversette til en type språk som passer inn i respondentenes hverdag. Tolken har i enkelte tilfeller gitt meg gode råd med tanke på spørsmål som burde vært formulert på en annen måte for å bli mer forståelige. Faglig terminologi som ikke uten videre gir mening uten relevant forhåndsviten kan lett snike seg inn i en intervjuguide. Dette har nok også skjedd ved noen av de tilfellene hvor tolken måtte omformulere spørsmålene. Her vil jeg mene at tolkens akademiske bakgrunn med bachelor i Interkulturelle studier har vært viktig. For en forsker er nærhet til respondentene viktig i kvalitative intervjuer, fordi intervjuene omhandler respondentenes egne subjektive erfaringer. Dette er en større utfordring hvis det benyttes et ekstra kommunikasjonsledd. Uavhengig av den gode kompetansen som min tolk har utvist, medfører språkbarrieren metodiske utfordringer som jeg må ta hensyn til i tolknings- og analyseprosessen (Dalen, 2004, s. 33-34).

3.5. Bruk av opptaker

I intervjuene er det benyttet lydopptaker. Jeg har hele tiden ønsket å ha en så korrekt gjengivelse av intervjusvarene som mulig, og slik sett er det fordeler med bruk av opptaker sammenlignet med om jeg skulle ha skrevet alt ned etter hukommelsen etterpå. Det har vært lærerikt å benytte opptaker, fordi ved å høre gjennom hvordan jeg selv opptrer i intervjuene har jeg kunnet endre hvordan jeg stiller spørsmål og snakker, for å få informantene til å svare så godt som mulig. Jeg måtte for eksempel jobbe med fristelsen til å gi kjappe oppfølgingsspørsmål for å få presiseringer av gitte saksforhold, fordi dette i noen tilfeller hellet mot å bli noe ledende.

Det var knyttet spenning til om lydopptak ville møte skepsis hos informantene, men dette oppstod aldri. Det var faktisk mange som uttrykte at det de hadde sagt kunne underskrives med deres fulle navn, som for å nærmest si at de ikke hadde noe å skjule, og at de hadde vært helt ærlige.

Ingen av informantenes ekte navn ble nevnt under intervjuene. Lydfilene ble lagret på en mobiltelefon, men uten navn, slik at det ikke er mulig å spore dem tilbake til informantene. Morgenen etter intervjuene, som ble gjennomført på kveldstid, ble lydfilene transkribert ned på en datamaskin, og heller ikke her ble navn eller annen personalia benyttet.

I noen tilfeller kom det viktig informasjon fra informantene etter at intervjuene var gjennomført, og båndopptakeren var skrudd av. Da ble det viktig å skrive dette ned så raskt som mulig etter samtalen. Det skjedde aldri at informantene ba meg ikke bruke det de hadde sagt i intervjuene. Generelt sett opplevde jeg en innstilling hos informantene om at de var opptatt av at alt de sa kunne strekes under to ganger, og brukes så mye som mulig i forskningen (Repstad, 2007, s. 84-86).

3.6. Observasjonene

Observasjonene fungerer i denne studien som et empirisk supplement for å utdype og gi alternativ tilleggsinformasjon som ikke kommer frem gjennom intervjuene. I observasjonene har jeg studert forskjellige tiggersituasjoner og gatesalgssituasjoner og hvordan samspillet mellom rumenske gatearbeidere og forbipasserende utvikler seg når de er i hverandres umiddelbare nærhet. For å unngå utfordringer knyttet til anonymisering av forbipasserende eller gatearbeidere har jeg valgt å utføre skjulte observasjoner hvor jeg ikke gir meg til kjenne, hverken for

gatearbeidere eller forbipasserende. Empirien fra disse observasjonene er skrevet ned temabasert i denne studien, og får en sentral plass i deler av analysen. Ved å gjøre observasjonene skult trengs det færre forhåndsregler for å sikre de forskningsetiske hensynene om anonymitet, og offentlig sted regnes i all hovedsak som en plass hvor de offentlige sidene av mennesker kommer til uttrykk. Derfor må personer også regne med at de offentlige sidene av dem kan bli gjort til gjenstand for forskning. Jeg vil hevde at ut i fra den type informasjon som jeg har ønsket å få tak i fra observasjonene – nemlig å se samspillet mellom gatearbeidere og forbipasserende – har skjulte observasjoner vært den eneste mulige metoden. Ved åpen observasjon vil jeg hevde at både gatearbeidere og forbipasserende potensielt sett ville blitt styrt av min tilstedeværelse på en måte som utgjorde en forskningseffekt. Det kan tenkes at noen ville opptrådd taktisk og pyntet på egen adferd, og mange andre utslag ville også potensielt ha forekommet. Et viktig moment er også at utsatte og potensielt stigmatiserte grupper noen ganger blir overutforsket. I dette ligger det at enkelte grupper til stadighet risikerer å være objekter for problemorienterte forskningsprosjekter. Dette kan i seg selv forsterke stigmatisering av allerede utsatte grupper og individer, og føre til unødig belastning. Jeg vil hevde, til tross for de kvalitative intervjuene i denne studien, at jeg har unngått en del av denne problemstillingen ved å utføre skjulte observasjoner (Repstad, 2007, s. 41 & 43-44).

Alle observasjonene har blitt gjennomført i Kristiansand sentrum i løpet av høsten 2015. Ved den første observasjonen gikk jeg mest kategorisk til verks, ved at jeg sto en halv time hver fordelt på fem gatearbeidere som enten tippet eller solgte strikketøy. Ved de to andre anledningene benyttet jeg noe mindre tid og fordelte den primært på tre gatearbeidere. Ved samtlige tre observasjoner benyttet jeg mobiltelefon for å notere ned det jeg iakttok. Når jeg har vært i Kristiansand sentrum for andre ærender har jeg noen ganger benyttet anledningen til å observere litt. Ved samtlige observasjoner sto jeg i inngangspartiet på butikker eller inntil bygningsfasader bak gatearbeideren slik at ryggene deres var vendt mot meg. Ved flere anledninger gjennomførte jeg som nevnt også samtaler. Da har jeg samtalt litt med gatearbeidere om hverdagslige ting som kan gi mer dybde til situasjonen de er i på det gitte tidspunktet.

3.7. En drøfting av analyseprosessen av intervjuene og observasjonene

Analyseprosessen begynte ved at jeg transkriberte intervjuene etter hvert som de ble gjennomført. Jeg lyttet til opptakene og skrev intervjuene relativt utførlig ut på en datamaskin. Intervjuguiden fungerte som en mal for hvordan intervjuene ble transkribert ned. Allerede på opptakeren ble intervjuene anonymiserte, og deres virkelige navn ble aldri nevnt under intervjuene.

Etter at alle intervjuene var gjennomført og transkribert, måtte jeg foreta et opprydningsarbeid for å få oversikt over hvilken informasjon jeg satt på. Jeg delte derfor analysen inn i flere faser. Den første delen tok for seg de transkriberte tekstene hvor en matrisetabell ble utformet for å få bedre oversikt og system på dataene som forelå. Matrisetabellen ble tematisk oppbygd etter tilnærmet samme mal og struktur som intervjuguiden. Temaene sosialt liv, økonomi/arbeid/tigging, vold/trakassering, mediedebatten i avisene, lokalpolitikken, kriminalitet og tanker og visjoner for fremtiden ble oppstilt horisontalt i margin på matrisen i synkende rekkefølge. Ved siden av hvert tema ble det utformet et felt til hver av informantene, som på denne matrisen fikk et nummer for å holde på anonymiteten. Det var en tidvis møysommelig og ganske tidkrevende prosess å gå gjennom tekstene, og å systematisere dem opp mot temaene i tabellen, men når arbeidet var gjort satt jeg igjen med en langt større tematisk oversikt enn tidligere.

Den andre delen av analyseprosessen bestod i å skrive ned en komprimert oppsummering over hvert av temaene i matrisetabellen ved å trekke ut noen hovedtrekk ved de erfaringene som informantene uttrykte. Etter dette gikk jeg mer ned på detaljnivå. Jeg hadde på forhånd skrevet sitater eller utdrag av sitater inn i tabellen. Når jeg hadde behov for mer utfyllende og detaljert informasjon gikk jeg tilbake til de enkelte transkriberte tekstene og fant frem til den aktuelle informasjonen der. Etter litt tid forelå en helhetlig, men komprimert tekst, basert på intervjuene med de rumenske gatearbeiderne. Denne teksten blir presentert i sin helhet i kapittel fem. Denne teksten ble også utgangspunktet for valget av teorier i denne studien. Erving Goffmans bruk av stigma var allerede på forhånd uttenkt som en aktuell teori, men det var først etter at den empiriske teksten var fullført at jeg kunne vite sikkert at stigma ville være aktuelt. Ut ifra Goffmans dramaturgiske tilnærming som blir presentert i kapittel 4.5. fant jeg også frem til Stephen E. Laneknaus anvendelse av denne teorien på tiggeres erfaringer. Det var interessant å merke seg at mange av funnene hans bekreftet det som informantene mine uttrykte om sine erfaringer i Kristiansand. Kontakthypotesen ble også aktuell etter hvert som intervjuene ble

nedtegnet. Den aktuelle teorien som blir presentert i kapittel 4 ble brukt for å analysere den komprimerte teksten som foreligger i kapittel 5. Jeg gikk gjennom teksten og så etter erfaringer som kunne sammenstilles med teorien jeg valgte ut. Uten en resonans mellom empiri og teori hadde jeg vært nødt til å forkaste teorien siden dette er et empiristyrte studie. Bakkenfor analyseprosessen som helhet har intervjuguiden og dermed også oppgavens problemstilling ligget til grunn for de svarene jeg har søkt. Annen relevant forskning har også blitt benyttet i analysen for å skape en diskusjon mellom empirien og teorien i denne studien.

I analysen er også empirien fra intervjuene og observasjonene drøftet opp mot relevant forskning, noen dokumentarfilmsnutter med intervjuer, Facebookgruppen *Få tiggerne vekk fra Kristiansand* og mediedebatten i avisene. Avisene er særlig viktig bakgrunnsmateriale i første delen av analysen som går på hvorvidt gatearbeiderne opplever seg stigmatiserte. I analysen blir det blant annet drøftet hvorvidt det er sammenfall eller diskrepans mellom de påstander og meninger som ofte kommer til uttrykk i aviser og på sosiale medier om gatearbeidernes påstått negative egenskaper, og gatearbeiderenes egne selvforståelser.

3.8. Reliabilitet, validitet og generaliserbarhet

Reliabilitet: Reliabilitet kan forstås som hvor pålitelige, presise og gode de måleinstrumentene som er blitt benyttet har vært for å få svar på problemstillingen i oppgaven. Med reliabilitet menes også hvordan analysen er blitt gjennomført, og om det er feil og mangler i den, som medfører at den må anses som mindre troverdig eller ugyldig (Repstad, 2007, s. 134).

I denne oppgaven har jeg som forsker måtte være bevisst på at enkelte forhold potensielt sett kan medføre en forskningseffekt. Dette dreier seg først og fremst om det faktum at min egen far, som nevnt i 1.4., er aktiv i sysselsettingsprosjektet *Fra tiggerkopp*. Jeg har av den grunn valgt å ikke gjøre til kjenne hvem min far er, for å unngå risikoen for forskningseffekt.

Rett før det syvende og siste intervjuet fikk jeg vite at noen frivillige i tilknytning til *Fra tiggerkopp* skulle gjennomføre noen samtaler med rumenske gatearbeidere på samme sted og tidspunkt som meg. Når kvelden for det syvende intervjuet kom var mange personer fra den større romfamilien samlet i Frelsesarmeens lokaler, hvor intervjuet mitt skulle gjennomføres. *Fra tiggerkopp* hadde noen frivillige representanter tilstede, som var der for å kartlegge rumenske gatearbeideres jobbønsker og tidligere arbeidserfaring. I løpet av intervjuet mitt, og samtaler med andre rumenske gatearbeidere i etterkant av intervjuet, kom det frem at både informantene og de

andre som var tilstede blandet sammen mitt intervju og prosjektet *Fra tiggerkopp*. Dermed kan jeg ikke utelukke forskningseffekt i dette tilfellet. Jeg har derfor valgt å være noe mer selektiv med hva jeg har hentet ut fra det siste intervjuet. Informanten følte i tillegg at han hadde dårlig tid, fordi han var redd for å miste muligheten til å snakke med representantene i *Fra tiggerkopp*. Dermed måtte jeg foreta et valg om hvilke spørsmål jeg anså som viktigst å få besvart, noe som gjør at dette intervjuet på noen områder er noe mer mangelfullt enn de andre.

Jeg har som sagt valgt å la empirien fra intervjuene stå for seg selv i et eget kapittel. På den måten lar jeg stemmene til informantene tale for seg selv, uten at jeg umiddelbart tillegger mine teoretiske fortolkningsbriller til det de uttrykker. Dette vil jeg hevde er redelig, både ovenfor de jeg har intervjuet, og styrker også reliabiliteten ovenfor leseren, som skal ha mulighet til å få innblikk i et miljø leseren ikke nødvendigvis har forhåndskunnskap om. For leseren av studien vil det da bli lettere å se hva informantene har sagt, og deretter se og vurdere hvordan jeg fortolker dette. Det er selvsagt en fortolkningsprosess tilstede i denne fremgangsmåten også. Jeg vil allikevel hevde at når det gjelder svakerestilte grupper er det mer ryddig å la stemmene være uten en umiddelbar teoretisk fortolkning. Det er bedre at kritikken som eventuelt måtte komme blir rettet mot forskerens utvalg av temaer eller teorier, enn at kritikken går på at det er utfordringer med å skille forskerens og informantenes stemmer.

Empirikapittelet er presentert tematisk etter samme oppbygging som intervjuguiden, og er basert på noen overordnede temaer. Disse temaene har jeg valgt ut etter hva jeg anser som viktig for de rumenske gatearbeidernes erfaringer med å være i Kristiansand. I startfasen av oppgaveprosessen leste jeg meg opp på en del litteratur knyttet til rumenske gatearbeideres og roms erfaringer som fattige og diskriminerte, og deres erfaring med å være i Norge. Jeg snakket også med nøkkelpersoner som har innsikt og kjennskap til det rumenske gatemiljøet i Kristiansand. Ut ifra lesningen og samtalene i forkant valgte jeg ut følgende temaer som gjeldende for intervjuguiden og det empiriske kapittelet: Den økonomiske situasjonen, sosiale relasjoner, erfaringer med trakassering og stereotypiske oppfatninger, kriminalitet i miljøet, religionens plass, media og den offentlige debatten, og framtidsutsikter og planer og drømmer for fremtiden. Religionstematikken har fått større plass etter at jeg startet intervjuprosessen. Religion har vist seg som en mer sentral del av de fleste informantenes erfaringer med å være i Kristiansand enn det jeg antok på forhånd.

Etter fullført transkribering foretok jeg en utvelgelse av hva som skulle tas med i teksten. Denne utvelgelsen har blitt styrt av om den overordnede problemstillingen blir besvart godt nok, og om det som blir sagt omhandler de underliggende temaene som er nevnt noen linjer ovenfor. De sakstifeller hvor det viser seg å være stor samstemmighet på tvers av informantenes erfaringer har fått prioritet.

Validitet: Validitet innebærer om det problemstillingen søker svar på blir besvart på en relevant måte. De konklusjonene som trekkes i analysen og i oppsummeringen må samsvare med det problemstillingen og de underliggende forskningsspørsmålene søker svar på. Empirien må også samsvare med problemstillingen som det søkes svar på.

Det er i alt gjennomført intervjuer med 7 informanter. Gjennom intervjuene trådte det frem flere særtrekk som er ganske gjennomgående for alle informantenes erfaringer med å være i Kristiansand (Repstad, 2007, s. 136). Disse særtrekkene skal ikke tas opp her, men det er viktig å presisere at informantene for det meste besvarte mine spørsmål relativt fritt, uten at jeg måtte presisere spørsmålene ytterligere. Mange av svarene kom frem på informantenes initiativ, selv om det i noen få tilfeller var en fristelse involvert i å stille oppfølgingsspørsmål som var noe mer ledende. Jeg vil hevde at til tross for disse få tilfellene, har dette ikke lagt føringer for hva informantene ville svart, og oppfølgingsspørsmålene var ofte basert på noe de allerede hadde svart i forveien. I de tilfeller hvor dette skjedde og informasjonen allikevel har blitt med, har også oppfølgingsspørsmålet blitt gjengitt slik at det skal være tydelig hvor dette har forekommet. Intervjuguiden i sin helhet er også lagt til, og er plassert på slutten av oppgaven, etter referanselisten. Informantene har i det store og det hele besvart spørsmål knyttet til sin egen erfaring. Ved noen få tilfeller har det vært spørsmål basert på hva de vet om andre personer i det miljøet de tilhører, og om de vet hvor utbredt enkelte forhold er i informantens eget miljø. I de tilfeller hvor informantene har vært i tvil om andre personers erfaringer opplever jeg at de har vært åpne og ærlige når de ikke vet hva andres erfaringer er. De har gjerne sagt at de bare kan snakke for andre enn seg selv. De har samtidig svart uførlig på spørsmål om erfaringer når de har hatt konkrete tanker om gitte forhold. Dette styrker etter min mening troverdigheten, fordi informantene selv presiserer at de besvarer kun det de vet noe om, men unngår å svare på ting de er usikre på. Alle intervjuene ble gjennomført én til én. Gruppeintervjuer kunne selvsagt vært et alternativ, men når problemstillingen søker besvart ting som har med selvforståelse og personlige erfaringer å gjøre, så er det muligheter for at slike svar vil bli styrt i en viss retning om flere er

samlet for å besvare dette. Gruppeintervjuer vil slik jeg ser det, øke muligheten for at de personene med mest makt og innflytelse får sitt syn gjennom, mens de med mindre makt potensielt sett ville hatt større utfordringer med dette. Muligheten er også tilstede for at informanter med mindre makt vil svare ut ifra gitte forventninger som er pålagt dem utenfra. Med å utføre én-til-én-intervjuer har jeg etter min mening sannsynligvis unngått store utslag i slike retninger.

Generaliserbarhet: Et viktig spørsmål som reiste seg underveis i intervjuprosessen var som nevnt hvorvidt informantene representerer et tverrsnitt av miljøet av rumenske gatearbeidere (intern representativitet). Det kan godt tenkes at informantene i denne studien er mer ressurssterke enn andre i dette miljøet. De første møtene jeg hadde med rumenske gatearbeidere i Kristiansand var på Kongensgate skole, som er et overnattingstilbud for dette miljøet i de kaldeste månedene av året. Som nevnt var det tydelig i disse møtene at de yngre var mer positive til å la seg intervjuer enn de eldre. Det var de som kom og ønsket meg velkommen i ganga på Kongensgate skole når jeg stakk nedom for å intervjuer eller avtale nye intervjuer, og som selv ønsket å la seg intervjuer. Det første intervjuet ble gjennomført på Kongensgate skole. Snøballmetoden jeg benyttet for å rekruttere intervjudeltakere kan ha bidratt til at flere av dem kommer fra samme del av miljøet, muligens et mer ressurssterkt tverrsnitt, men jeg mener likevel at utvalget på mange måter er godt. Informantene er personer som er synlige i Kristiansands gater og som dermed er i daglig kontakt med byens innbyggere. Dette er ikke nødvendigvis tilfellet for de eldre og svakere stilte i dette miljøet. Dermed vil jeg hevde at oppgavens problemstilling som nettopp er opptatt av møtene mellom personer fra dette miljøet og personer fra lokalbefolkningen besvares mer troverdig når informantene faktisk har daglig kontakt med majoritetsbefolkningen.

Kvalitativ forskning fokuserer på grunntrekk og særpreg ved konkrete miljøer, og ikke minst utviklingshistorier i slike miljøer over tid. I kvantitativ forskning som for eksempel surveymetoder får en svar på hvor ofte noe finnes, mens i kvalitativ forskning, som denne studien er forankret i, er formålet å gi en nyansert beskrivelse av «det som finnes» (Repstad, 2007, s. 23). Studien er avgrenset til et bestemt miljø og søker å beskrive erfaringer i dette konkrete lokalsamfunnet. Studien kan derfor ikke ukritisk være gyldig for lignende miljøer. Funnene er først og fremst kun generaliserbare fra informantene til det miljøet de selv er en del av. Intervjuene ble gjennomført på vårparten og opp mot sommeren 2015, altså cirka et halvt år

før oppgaven ble ferdig. Dermed må det også tas høyde for at enkelte lokale forhold har endret seg gjennom denne perioden og frem til studien er ferdigstilt. Dette også er et viktig moment ved hvorvidt en generalisering kan gjøres. Samtidig vil jeg som Repstad hevde at en grovere skjønnsmessig vurdering bør kunne gjøres over representativiteten av funnene i denne studien. FAFO-rapporten *When poverty meets affluence – Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals* (2015) er som nevnt en stor kvantitativ forskningsrapport. Den tar for seg 1.269 rumenske migranter som lever av å tigge og/eller diverse andre former for gatearbeid i henholdsvis Stockholm, København og Oslo. Det er påfallende mange likhetstrekk ved forhold som denne rapporten beskriver og de forhold som informantene i min studie uttrykker. Dette gjelder spesielt forholdene for migranter i Oslo, hvor en majoritet av rumenske gatearbeidere kommer fra samme fylke i Romania (Gorj) som størstedelen av gatearbeiderne i Kristiansand, og samtlige av informantene mine. Forholdene kan ikke overføres ukritisk selv om funnene er like. Oslo og Kristiansand er to forskjellige steder med sin særegne geografi og demografi. Samtidig vil jeg hevde at enkelte faktorer kan sies å være relativt overførbare, men det er også interessant å se hvordan forskjellene gjør at erfaringene slår ut forskjellig for rumenske gatearbeidere i de to byene. For eksempel uttrykker informantene i denne studien et betydelig bedre forhold til politiet i Kristiansand enn forholdet som mange rumenske gatearbeidere i Oslo har til politiet (Djuve et al., 2015, s. 106-108). Det må til syvende og sist være opp til hver enkelt leser å gjøre en subjektiv vurdering rundt de forholdene som denne studien beskriver for å kunne avgjøre om funnene er representative. Jeg vil uansett hevde at forskning kan ha stor betydning selv om den ikke har omfattende generell gyldighet. Kunnskapen om det spesifikke miljøet som denne studien tar for seg er verdifull i seg selv. Dessuten kan kvalitativ forskning skape nye hypoteser og begrepsdannelser som utvider forståelseshorisonen for det sosiale liv. Kvalitativ forskning kan også åpne opp for kvantitativ forskning, samt for videre kvalitativ forskning, som bygger på gitte funn eller anvendelser av teori i denne kvalitative studien (Repstad, 2007, s. 24-25).

4. Teoretiske perspektiver

Teorien som her blir presentert skal benyttes i analysen for å kaste lys over hvordan faktiske møter mellom personer fra dette gatemiljøet og personer fra lokalbefolkningen utspiller seg i gata. For det andre tar teorien sikte på, i analysen av empirien som fremgår, å tydeliggjøre hvordan mennesker fra Romania som lever på gata i Kristiansand erfarer møtet med

lokalsamfunnet Kristiansand. I teorikapittelets første del vil det bli presentert en måte å forstå de prosesser som skjer når en person blir stigmatisert. Dernest vil det knyttes noen analytiske spørsmål knyttet til hvorvidt informantene opplever seg stigmatisert i møte med lokalsamfunnet Kristiansand. Disse spørsmålene må oppfattes som konkretiseringer av aspekter ved den todelt hovedproblemstillingen. Jeg nevner dem som prikkpunkter her i teorikapitlets delkapittel om stigmatprosesser, dels for å konkretisere forskningsspørsmålene, dels for å vise hvordan jeg har tenkt å bruke teorien i analysen.

Videre vil jeg presentere en teori som kan belyse hvordan de rumenske gatearbeiderne imøtekommer personer fra lokalbefolkningen i gata, som aktivt deltakende individer. En fare ved å ensidig fokusere på stigmatisering er at de personer som det forskes på risikerer å bli fremstilt som passive mottakere av stigmatiseringen, uten egne valg og handlingsrom. En del forskning på tiggung har basert seg på typologier som gir et bilde av tiggere som passive mottakere, uten egne aktive beslutninger når de er i relasjonelle situasjoner med andre personer. Derfor fremlegges det i andre del av teorikapittelet en dramaturgisk tilnærming (dramaturgical approach) for å analysere de rumenske gatearbeidernes møte med personer fra lokalsamfunnet. Fokuset vil være på de rutiner som tiggere tar i bruk for å imøtekomme personers adferd ovenfor dem (stigma eller ikke) i det offentlige rom. Dette muliggjør en analyse som fremstiller de rumenske gatearbeiderne på en rikholdig og dynamisk måte, som aktivt handlende personer, og kan samtidig fange opp noen av de underliggende motivene som ligger til grunn for de erfaringer de gjør seg i tiggeraktiviteten (Stephen E. Lankenau, 1999, s. 187). På lik linje som i delkapittelet om stigmatprosesser vil det i delkapittelet om dramaturgiske tilnærming bli presentert noen konkretiserende spørsmål med prikkpunkter underveis.

Det kan tenkes at de rumenske gatearbeiderne ikke opplever seg selv som stigmatiserte, men at de erfarer at tilværelsen i Kristiansand er god, eller bedre enn det de er vant til fra Romania. Derfor vil opplevelsene av stigmatisering, eller eventuelt av å ikke være stigmatisert, og måten de imøtekommer sin opplevde virkelighet i Kristiansands gater, ses i lys av kontakthypotesen. Kontakthypotesen hevder at kontakt mellom en majoritetsbefolkning og en minoritetsbefolkning under gitte forutsetninger vil redusere stereotypiske oppfatninger blant majoritetsbefolkningen og gjør dem mindre fiendtlige ovenfor minoriteten (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 415). Også i delkapittelet om kontakthypotesen vil det presenteres noen konkretiserende spørsmål med prikkpunkter.

4.1. Hva betyr stigma?

Begrepet stigma ble utformet i antikkens Hellas. Stigma var et visuelt tegn som fungerte som et hjelpemiddel. Tegnet var fysisk innprentet på bærerens kropp, for på det grunnlag å kunne avsløre og peke på noe usedvanlig og dårlig ved bærerens moralske status. Disse tegnene ble brent eller skjært inn i kroppen, for på den måten å kunne fremvise for andre at disse var personer en burde unngå, og da spesielt på offentlige steder. Tegnene kunngjorde at bæreren eksempelvis var slave, kriminell, forræder, rituelt uren, også videre. I middelalderen utviklet stigma seg til å inneholde to lag av metaforisk betydning. På den ene siden refererte stigma til kroppslige tegn på den hellige nåde, og fungerte dermed som en religiøs allusjon. Dette viste seg som stigmaten i form av røde flekker på huden. På den andre siden refererte stigmamerker på kroppen til tegn på fysisk sykdom, og fungerte dermed også som en medisinsk allusjon. Begrepets betydning i dag ligger nærere de antikke grekernes betydning, men i motsetning til et fysisk kjennetegn på noe dypt diskrediterende, peker begrepet på vanæren og skammen som en stigmatisert person må leve med (Goffman, 2009, s. 43).

4.2. Stigmaets konsekvenser – en diskrepans mellom en persons selvforståelse og tilsynelatende sosiale identitet

Stigma er et resultat av at en person ikke evner å bære et gitt samfunns forventninger og krav på en måte som ses på som fordelaktig, anerkjennende og/eller konstruktivt av flertallet i dette samfunnet. Erving Goffman mener at stigmaets essens ligger i en eller flere av de tre følgende personlige kategoriene; «(1) *de kroppslige vederstyggeligheter*, (2) *karaktermessige feil*, og (3) *slektsbetingede (tribiale) stigmata*» (2009, s. 46). Jeg skal ikke utdype disse kategoriene ytterligere her, men det som kan sies er at de bygger på noen sosiologiske trekk. Mennesker som bærer egenskaper innen en av disse kategoriene risikerer, ut fra hva andre mennesker får øye på, å bli vendt ryggen. Ved å vende ryggen til ser mennesker bort fra øvrige egenskaper hos personen som er bærer av slike kategorier. Dermed besitter personen et stigma, noe som betyr at han eller hun avviker fra såkalt 'normale' mennesker, og som dermed gjør personen uønsket (Goffman, 2009, s. 46). Goffman gjør et viktig skille mellom to former for stigma. En person som er seg selv bevisst at andre i hans eller hennes umiddelbare nærhet vet om stigmaet, eller at stigmaet er umulig å skjule, kalles for en diskreditert person. En person som har et stigma som er

usynlig eller ukjent for de mennesker som er i personens umiddelbare nærhet kalles for en potensielt diskreditert person. Det er først og fremst den første formen for diskreditering som vil bli undersøkt i denne studien, altså den som andre personer er seg bevisst, eller som er umulig å skjule for øvrige personer i den stigmatisertes umiddelbare nærhet. Tiggning i seg selv innebærer å fremvise egne stigma for et publikum. Dette vil bli en del av perspektivet i analysen i denne studien. Samtidig er det viktig å være seg bevisst at stigma slik som det her er anvendt tilsier at stigmatisering er kontekstuellet betinget. Det beror på de samhandlingsrollene som til enhver tid skjer mellom mennesker, hvor noen situasjoner fører til stigma, mens andre gjør at stigmaet forblir skjult. Det er ikke individene som bærer stemplene stigma og normal i Goffmans teori, men det er samhandlingsrollene i enhver sosial situasjon som avgjør dette (Hviid Jacobsen & Kristiansen, 2002, s. 136 & 148).

Goffman hevder at når vi kommer i kontakt med en fremmed, har vi allerede på forhånd noen tanker om hvem denne personen er. Utseende i seg selv gir oss informasjon som vi tolker inn i gitte kategorier. Også egenskapene denne personen besitter vil bli plassert i slike kategorier. Førsteintrykk er noe vi støtter oss til på en relativt sikker måte, og vi omformer dem til normative forventninger, og til slutt til rettfærdige krav. Som regel er vi ikke oss selv bevisst disse kravene, fordi det vi allerede har tenkt blir tatt som en selvfølge. Først når vi blir tvunget til å spørre oss selv om disse kravene er sanne blir vi klar over dem. Dette skjer når vi i kontakt med den fremmede konfronteres med kravene, og erfarer at de enten blir oppfylt eller ikke. Kravene som forventes oppfylt er altså en søken etter en bekreftelse av våre egne forventninger og de karakteregenskapene som vi tillegger den fremmede. Goffman går så langt som å kalle dette en bedømmelse som forventes å bli bekreftet ved senere anledninger. Slike forventninger eller krav som mennesker, eller samfunnet om man vil, legger på den fremmede, er hva Goffman mener med *tilsynelatende sosial identitet*. Tilsynelatende sosial identitet vil i denne studien bli drøftet opp mot den faktiske sosiale identiteten. Den *faktiske sosiale identitet* er den fremmedes egne utgave av den sosiale identiteten, altså den sosiale identiteten som den fremmede selv anerkjenner som riktig om seg selv (Goffman, 2009, s. 43-44). Den faktiske sosiale identiteten har jeg i denne studien valgt å oversette med *selvforståelse*, siden selvforståelse er et veletablert begrep på norsk. Begrepet har en dimensjon som jeg mener tydeliggjør det studien er ute etter, nemlig å forstå om det er en diskrepans mellom den tilsynelatende sosiale identiteten hos rumenske gatarbeidere og deres egne selvforståelser.

4.3. Bruken av stigma i forskning

Forskningsinteressen knyttet til stigma har vært stor de siste tiårene, og det er blitt utviklet mye viktig ny kunnskap og innsikt som bygger videre på Erving Goffmans klassiker *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*, som utkom for første gang i 1963. Samtidig har det kommet en del kritikk av at begrepet stigma ofte har vært vagt definert. Begrepet har blitt benyttet på mange forskjellige måter, på forskning av vidt forskjellige utsatte grupper i samfunnet, innen et stort spekter av forskningsgrener. Det er ikke nødvendigvis én riktig og én gal måte å anvende stigmabegrepet på teoretisk, men det som derfor blir viktig er å definere hvordan begrepet brukes i denne forskningsoppgaven (Link & Phelan, 2001, s. 363-365). Det jeg her vil gjøre er å definere en sosiologisk forståelse av stigmabegrepet. Samtidig vil jeg presentere noen analytiske spørsmål basert på oppgavens problemstilling, som er forenlige med stigmaproessen som her blir presentert. De analytiske spørsmålene blir rettet mot empirien fra de kvalitative intervjuene, samt fra observasjonene og annet skriftlig kildemateriell.

4.4. De sosiale prosessene som fører til stigma

4.4.1. Stemplingsprosessen

Den første komponenten i stigmaproessen er at personer skiller ut og stempler forskjeller hos andre mennesker. De fleste forhold ved andre mennesker vil vanligvis bli ignorert, og er derfor sosialt irrelevante for om en person blir akseptert eller ikke. Hvilke farger en person velger å ha på klærne, på bilen, eller hvilke preferanser en person har i matveien, vil normalt sett kunne anses som slike irrelevante forhold. For at hele grupper av mennesker skal kunne bli skilt ut og stemplet som noe annet enn «oss», må personer først overforenkle kategorier som slike personer passer inn i. Dette kan for eksempel være hudfarge, fysiske handikapp, synlig fattigdom, hjemløshet, og tigging. Slike kategorier blir sosialt skapt og utviklet, men dette er vanskelig å få øye på fordi kategoriene ofte blir tatt som en selvfølge. Hvis kategorier først blir oppdaget eller reflektert over blir de ofte tenkt på som at «det er bare slik det er». Til tross for at mange kategorier er standhaftige over tid er det et viktig poeng at kategorier også endrer seg. Mange kategorier som i vårt samfunn kan anses som negative eller positive har ikke nødvendigvis alltid har vært det. For å gi et eksempel kan en si at den økte oppmerksomheten knyttet til hyperaktivitet og ADHD er et nyere fenomen, og har økt de siste tiårene i takt med en intensivert

medisinering av personer som har denne diagnosen. Dermed ser vi at hva som utpeker seg som annerledes enn normen og som potensielt sett kan bli stigmatisert er sosialt betinget. I denne oppgaven må derfor stigma forstås som et teoretisk begrep, som beskriver de sosiale prosessene hvor majoritetsbefolkningen (som i denne oppgaven er Kristiansands lokalbefolkning) stempler personer i en minoritetsbefolkning (som i dette tilfellet er rumenske gatarbeidere), og plasserer dem inn i kategorier som resulterer i ekskludering og sosial avstand til denne minoritetsbefolkningen (Link & Phelan, 2001, s. 367-368).

4.4.2. Dannelsen av en stereotypi

Den andre komponenten i en stigmatiseringsprosess er at personer som blir stemplet med negative kategorier, blir koblet opp mot en stereotypi. Når en person blir stigmatisert blir det stemplet som personen blir gitt av samfunnet rundt, koblet til et gitt utvalg av negative karakteristikk. Disse karakteristikkene utgjør stereotypien. Eksempelvis kan stempelet «tigger» hevdes å være koblet til kroppslige kategorier som «urenhet» eller «skitt», og til kategorier som påvirker rettslig håndhevelse, så som «lovløshet», «uorden», «kriminalitet», «illojalitet» og «trusler» ovenfor samfunnet (Link & Phelan, 2001, s. 369) (Amster, 2008, s. 80-98). Dette vil bli dypere drøftet i analysekapittelet. Forskning viser at stereotypisering ligger som en slags automatikk i mennesket, og siden dette skjer på et øyeblikk, oppleves slike koblinger mellom kategori og stereotypi som noe som var der apriorisk allerede før tanken ble tenkt. Dermed blir det oppfattet som objektivt sant (Link & Phelan, 2001, s. 369).

4.4.3. Å skille ut «oss» og «dem»

Den tredje komponenten i stigmaprosessen er å skille ut «oss» fra «dem». «De» er en trussel mot «oss» fordi de er «urene» eller «skitne», og fordi de representerer «uorden», er «lovløse», «kriminelle», «illojale» eller «truende», og kan derfor på grunn av sin natur eller kultur ikke innordne seg i samfunnet. Som vist blir slike negative kategorier oppfattet som objektive sannheter. Følgelig blir det da også opplevd som rasjonelt å tenke at «de» er fundamentalt forskjellig fra andre mennesker som ikke er merket med slike kategorier. Når mennesker blir ansett som fundamentalt forskjellige fra en selv og ens egen gruppe, er avstanden til å hele tiden presentere stereotypiske fremstillinger om «dem» meget kort. Dette fordi det oppleves å være liten, om ingen skade forbundet med å gi «dem» alle former for negative stereotyper, når «de»

åpenbart er noe fundamentalt annerledes enn «oss». I ekstreme tilfeller utvikler denne stereotypifiseringen seg så langt at stigmatiserte personer blir så forskjellige fra «oss» at mennesket i dem totalt forsvinner. De blir nærmest for «ikke-mennesker» å regne. I slike tilfeller kan det åpnes opp for ekstreme handlinger ovenfor «dem», slik historien har vist ved eksempelvis nazistenes holocaust. Mye forskning bekrefter at i prosesser hvor mennesker skiller «oss» fra «dem» kan merkene som mennesker gir «dem» bli så tett sammenvevd med deres personlighet at de til slutt fremstår som kun de merkene de blir pålagt. For eksempel blir en person som tigger forandret til en lat og løgnaktig tigger, og en person som ikke har et hjem blir den skitne eller lovløse hjemløse (Link & Phelan, 2001, s. 370).

4.4.4. Tap av status

Når mennesker blir merket, satt til siden som «dem» og koblet opp mot uønskede stereotypiske oppfattelser, blir det også utviklet begrunnelser for å devaluere, avvise og ekskludere disse menneskene som gruppe. Altså er tap av status og diskriminering en konsekvens av stigmatisering (Link & Phelan, 2001, s. 371). En konsekvens av å bli utsatt for negativ merking og stereotypiske attributter er tap av økonomisk og sosial status (Link & Phelan, 2001, s. 371). I de kvalitative intervjuene blir den økonomiske og sosiale situasjonen tatt opp med informantene. Den sosiale og økonomiske statusen for rumenske gatearbeidere i Kristiansand kan bli forverret gjennom den stigmatiseringen som de eventuelt erfarer fra personer fra lokalbefolkningen. Gjennom intervjuene vil det tydeliggjøres hvorvidt tiggerne selv erfarer tap av økonomisk og sosial status, og hvordan dette eventuelt påvirker deres selvforståelse.

Lav sosial status er også noe de rumenske gatearbeiderne har med seg fra Romania. Hvorvidt gatearbeiderne selv opplever at det finnes sted et ytterligere tap av sosial status i Kristiansand vil bli diskutert i analysen. Som vist i kapittel 2 i underkapittelet «Roms livssituasjon i Gorj fylke» er både den økonomiske og den sosiale situasjonen utfordrende, og rom som etnisk gruppe lever med et stigma fra en utbredt del av den etnisk rumenske majoritetsbefolkningen. Dårlig selvtillit, lite eller ingen utdanning, dårlige boforhold, dårlig psykisk og fysisk helse og lite medisinsk hjelp er bare noen av mange konsekvenser som tap av økonomisk og sosial status kan medføre (Link & Phelan, 2001, s. 371).

4.4.5. Diskriminering

Det kan skilles mellom individuell og strukturell diskriminering. Enkelt forklart dreier individuell diskriminering seg om at en persons stereotypiske oppfatninger medfører en åpenbar og utilslørt forskjellsbehandling av den andre. Samtidig er det viktig å presisere at denne formen for diskriminering ikke fullt ut kan forklare stigmatisering og hvorfor personer ender opp som stigmatiserte. Det må også være et minimum av strukturell diskriminering tilstede. Strukturell diskriminering innebærer at rasistiske holdninger, stereotypiske oppfatninger av diverse grupper av personer, som for eksempel handikappede, psykisk syke eller rumenske tiggere, blir institusjonalisert inn i statlige og kommunale instanser og i arbeidslivet. Den enkelte sjef trenger ikke i seg selv å ha fordommer eller sterkt negative stereotypiske oppfatninger av muslimer, men kan være vant til en praksis hvor det kun ansettes personer som er like dem som jobber der fra før, eller som på forhånd har en fot innenfor arbeidsplassen. Personer som er handikappede kan ha utfordringer med å komme inn i arbeidslivet fordi arbeidsplassen kan ha dårlig tilrettelagte fasiliteter, som gir små muligheter til å bevege seg og generelt klare seg på egenhånd på arbeid (Link & Phelan, 2001, s. 372-373).

4.4.6. Skjeve maktforhold som forutsetning for stigma

Et skjevt maktforhold er en forutsetning for at stigmatisering kan forekomme. Det kreves et gitt minimum av sosial, økonomisk eller politisk innflytelse for å kunne stigmatisere. Noen former for maktforhold er ganske åpenbare. Slike eksempler kan være hvordan den hvite befolkningen i Sørstatene i USA stigmatiserte den svarte delene av befolkningen, eller hvordan nazistenes makt muliggjorde den ødeleggende stigmatiseringen av jødene før og under andre verdenskrig. Men hvordan kan vi forstå mindre forhold som ekskluderingen av en person som tigger i det offentlige byrom?

Hvis vi ser nordmenn fra rumenske gatearbeideres perspektiv kan det godt tenkes at noen av dem merker og skaper stereotypiske fremstillinger av forbipasserende personer fra lokalbefolkningen. Men til tross for at alle komponentene for stigmatisering hadde vært til stede, vil ikke de forbipasserende lokale innbyggerne ende opp som stigmatisert. De rumenske gatearbeiderne som eventuelt tar del i slike prosesser ville uansett ikke hatt den sosiale, kulturelle, økonomiske, eller politiske makten til å gjennomføre seriøs diskriminering av de forbipasserende. Mange svakerestilte grupper skaper stereotypiske fremstillinger som de merker

personer i mer innflytelsesrike grupper med, uten at dette går nevneverdig utover den innflytelsesrike personen. Det ville i hvert fall ikke gått utover noe mer enn relasjonen mellom dem som utformer stereotypien og personen med innflytelse. Dette understreker at stigmatisering ikke er mulig uten makt til å tilrettelegge for at personer og grupper av personer blir stigmatisert (Link & Phelan, 2001, s. 375-376).

4.4.7. Stigma i analysen

Vi har her gått gjennom stigmaproessen. I analysekapittelet vil de kvalitative intervjuene, altså de erfaringer som de rumenske gatearbeiderne uttrykker, ses i lys av denne definisjonen av stigmaproesser. Observasjonene, samt enkelte avisartikler som omhandler de rumenske gatearbeiderne vil også trekkes inn i denne analysen. Hovedspørsmålet blir:

- Kjenner de rumenske gatearbeiderne seg stigmatisert?

Det kan tenkes at de rumenske gatearbeiderne opplever seg stigmatisert, men det kan også tenkes at de ikke opplever seg selv som stigmatisert. To viktige spørsmål er derfor:

- Hvorfor erfarer de rumenske gatearbeiderne seg som stigmatisert/ikke stigmatisert?
- Gitt opplevelsen som stigmatisert/ikke stigmatisert, hvilke av stigmaproessens konsekvenser er det eventuelt de rumenske gatearbeiderne erfarer i deres hverdag i Kristiansand?

4.5. Tiggingens drama – Hvordan erfarer og imøtekommer de rumenske gatearbeiderne lokalbefolkningen?

4.5.1. The Dramaturgical Approach

Goffmans teori *the dramaturgical approach* (Goffman, 1992), er en teoretisk metafor, hvor menneskets sosiale liv utspiller seg på en scene. Scenen, som er den romlige rammen for sosialt samspill samt for privatliv, har en *front stage* og en *back stage*. Front stage representerer samfunnet, og er der personen utviser sin sosiale side, og inngår i relasjonelt samspill med andre deltakere, det være seg medskuespillere (ansikt-til-ansikt kontakter), eller publikum (indirekte kontakter). På back stage, som representerer det private rom, utspilles de sider som en person

ønskes skjult, det være seg potensielle stigma og upassende følelser, men også bearbeidelse og forberedelser til å engasjere seg i samfunnets sosiale liv. Enkelt sagt kan det sies at det som foregår *back stage* er en forberedelse, et sted personen innhenter den rollen som ønskes utvist i samfunnet (Goffman, 1992). Tiggeraktiviteten foregår på offentlig sted, i en gate, og innebærer diverse rutiner som fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan kalles for dramaturgiske. Dramaturgien kan forstås i den forstand at gata kan ses på som en scene, hvor tiggeren i et relasjonelt samspill med forbipasserende utviser dramaturgiske rutiner som gjør at tiggeren evner å kommunisere, direkte eller indirekte, i et samspill med forbipasserende (Lankenau, 1999a, s. 204 & 184).

I sine studier av tiggere i Washington D.C. på midten av 1990-tallet presenterer Lankenau en dramaturgisk tilnærming, hvor tiggere i møte med forbipasserende personer benytter diverse roller og strategier for å håndtere stigmatisering, trakassering, og usynliggjøring, og samtidig overleve økonomisk, og også så langt det er mulig lykkes sosialt i et samfunn de selv lever i periferien eller på utsiden av. Disse teoretiske rollene og strategiene vekket min interesse, fordi de gir noen verktøy for å forstå hvordan de rumenske gatearbeiderne opplever hverdagen i gata. I analysen vil denne teorien bli satt opp mot de erfaringer som informantene uttrykker og de observasjoner som jeg har gjort.

4.5.2. Blazé attitude

Lankenau (1999a) hevder at den største utfordringen for en person som tigger er det som kan kalles for *nonperson treatment*, det vil si å passere en tigger som om vedkommende ikke eksisterer. Allerede i 1903 pekte den tyske filosofen og sosiologen George Simmel på en type ignorerende holdning som han hevder er typisk for bymennesker. Simmel kaller denne holdningen for *blazé attitude*, og hevder den skyldes byfolks konstante strøm av inntrykk når de ferdes i det urbane landskap. På grunn av denne konstante flyten av inntrykk må byvandrere bruke minimalt med energi på nye situasjoner som oppstår, til tross for situasjonenes individuelle særegenheter. Typisk for bymennesket som har en *blazé attitude*, er at tiggeren blir plassert i en rolle som fremmed (Simmel, gjengitt i, Lankenau, 1999a, s. 185). Den fremmede kan defineres både som nær og som fjern på samme tid: Nær i den forstand at den forbipasserende og tiggeren er i hverandres umiddelbare romlige nærhet – fjern fordi tiggeren i bevisstheten til den forbipasserende ikke er en integrert del av samfunnet (the social body). På grunn av denne

opplevelsen av tiggeren som fremmed, og dermed nær og fjern på samme tid, oppstår det spenninger som påvirker det sosiale samspillet. Tiggeren møter den forbipasserende med eksempelvis rasling med koppen, med et blikk, eller noen ord, eller kanskje ved å stille seg foran den forbipasserende. Alle disse eksemplene er med på å forsterke inntrykket av at den fremmede (altså tiggeren) er i den forbipasserende personens umiddelbare nærhet. Samtidig oppleves tiggeren som fjern av den samme forbipasserende på grunn av gitte stigma som tiggeren er bærer av (Lankenau, 1999a, s. 185).

4.5.3. Nonperson treatment

Negative stereotyper av tiggere og hjemløse er utbredt. Slike stereotypiske forestillinger intensiverer et ønske om å holde avstand. I tillegg kan det tenkes at en etnisk komponent (romfolk) forsterker opplevelsen av tiggerne som fremmede. Kombinasjonen av en generell blazé attitude kombinert med spesifikke stigma som tiggere blir merket med forsterker opplevelsen av tiggeren som fremmed, og kan føre til det vi her kaller for *nonperson treatment*. Nonperson treatment innebærer at forbipasserende holder blikket unna tiggeren, unngår fysisk nærhet, og på en effektiv måte behandler tiggeren som om vedkommende ikke eksisterer. Dette utføres blant annet ved hjelp av rekvisitter (for eksempel mobiltelefonen) for å late som at tiggeren hverken blir sett eller hørt. Det kan også dreie seg om å feste blikket rett fremover, eller å se ned, som om tiggeren er et livløst objekt eller en statue, eller spasere utenom tiggerens synsfelt. Slike adferdsmønstre kan samlet sett ses på som aktive handlinger som den forbipasserende henter frem fra et dramaturgisk repertoar. Dette repertoaret kan anses som rutiner som den forbipasserende benytter seg av for å imøtekomme diverse initiativ fra tiggerens side. Til tross for tiggerens initiativ er kontrollen, og dermed også makten, over situasjonen i den forbipasserende hender (Lankenau, 1999a, s. 185-186)

Goffman (gjengitt i, Lankenau, 1999a, s. 186) sier at nonperson treatment er en av tre typer interaksjon som er vanlig når ukjente personer er sammen på offentlig sted. Den andre formen for interaksjon som er vanlig er det som kalles *civil inattention*, og innebærer en subtil og ikke-forstyrrende anerkjennelse (for eksempel en rask utveksling av øyekontakt). Den tredje formen kalles for *encounter* eller *face engagement*, og innebærer tydelige verbale eller kroppslige uttrykk (åpne døren for en fremmed, eller en verbal hilsen) som skaper rammen for en

eller annen form for møte. Som vi har vært inne på, kan det hevdes at det er vanlig at tiggere blir behandlet med nonperson treatment av forbipasserende.

Når en person tigger blir stigmaet som tiggingen potensielt sett innebærer aktivt fremvist av den stigmatiserte tiggeren overfor et usympatisk publikum av forbipasserende. Slike kontakter, mellom stigmatiserte og såkalt «normale», avslører en hel rekke av underliggende normative føringer som involverer spørsmål om kjønn, etnisitet og arbeidsstatus. Som vi har vært inne på blir gjerne tigging som aktivitet forbundet med noe som er nedverdiggende. Avstanden til å ekskludere dem fra det større fellesskapet kan derfor være meget kort (Lankenau, 1999b, s. 289).

Flere studier har forsket på forholdet mellom såkalt normale og stigmatiserte i det offentlige rom, og spesielt trakassering og ydmykelse har vært et fokus i disse studiene. Jeg vil her, som Lankenau, benytte Gardeners tre typer praksiser på offentlig trakassering som de rumenske gatearbeiderne kan oppleve når de samhandler med forbipasserende i tiggersituasjonen. Disse er ekskluderende (exclusionary) praksiser, utbytende (exploitative) praksiser, og evaluerende (evaluative) praksiser (Gardener, gjengitt i, Lankenau, 1999b, s. 295).

Ekskluderende praksiser innebærer formelle eller uformelle praksiser for å kontrollere tiggeres frihet i det offentlige rom. Dette kan for eksempel være juridiske lover som forbyr eller begrenser tigging i det offentlige rom. Det kan også være verbale utsagn fra personer for å motvirke at tiggere tar del i det offentlige og delvis offentlige rom, sånn som gater, eller i og utenfor butikker og restauranter. En form for ekskluderende praksis som er mer total er når ekskluderingen får tiggeren til å oppleve seg selv uvelkommen i samfunnet som helhet. Dette kan skje når tiggeren ikke lenger blir møtt som menneske, blir ignorert (nonperson treatment), og blir sett som skitt, uorden, eller en forurenset «ting». I slike tilfeller blir dermed tiggeren en stereotypi (eksempelvis skitt) som medfører statustap for tiggeren.

Utbytende («exploitative») praksiser er trakasseringsformer som har en fysisk karakter hvor forbipasserende søker å ydmyke tiggeren, med diskrete signaler som spyting, eller med fysisk vold. Utbytende praksiser dreier seg om fysiske overtredelser mot tiggerens private sfære (personal space) og privatliv.

Den tredje formen er evaluerende («evaluative») praksiser, og innebærer kommentarer som med hensikt skal ydmyke og degradere tiggeren i det offentlige rom. Dette kan være kommentarer om utseende eller boligsituasjon, men også kjønn, etnisitet, og arbeidsstatus. Et

viktig moment med evaluerende praksiser er at de både kan være et resultat av direkte verbale kommentarer fra forbipasserende, og kan utvikle seg i tiggerens bevissthet, som tiggerens selvforståelse, fordi tiggeren evaluerer seg selv gjennom øynene til forbipasserende.

Ekskluderende, utbytende og evaluerende praksiser fører til en forsterkning av opplevd nonperson treatment, og av å bære et stigma. Slike praksiser, som i seg selv bidrar til å fremstiller tiggere som «skitt», kan påvirke gatearbeideres selvforståelse og selvfølelse negativt og medfører en ytterligere sementering av den sosiale statusen som gatearbeiderne har. Samtidig mener Lankenau at tiggere klarer å mobilisere diverse dramaturgiske rutiner for å bryte med blazé attitude og nonperson treatment. Han mener også at tiggere evner å dempe sitt eget stigma og omfanget av trakassering, og å vekke empati hos forbipasserende gjennom emosjons- og identitetskontroll. Jeg skal først presentere noen dramaturgiske rutiner som tiggere benytter for å vekke folk fra blazé attitude og nonperson treatment, og vil etter dette gå videre til å presentere emosjons- og identitetskontroll (Lankenau, 1999b, s. 295-301).

4.5.4. Dramaturgiske rutiner

Generelt sett hevder Lankenau at tiggere overvinnet nonperson treatment ved å imøtekomme forbipasserende med et eget repertoar av dramaturgiske teknikker, rutiner, handlinger og rekvisitter. I denne studien vil jeg presentere fem rollerutiner som tiggere benytter. Disse er underholderen (the entertainer), hilseren (the greeter), tjenesteyteren (the servicer), historiefortelleren (the storyteller) og den konfronterende (the aggressor). Underholderen tilbyr underholdning eller musikk, hilseren utsier hilsener til forbipasserende som kan oppfattes som hjertelige eller ærbødige. Tjenesteyteren tilbyr tjenester som kan være til hjelp for forbipasserende på forskjellig vis, mens historiefortelleren presenterer fortellinger på forskjellig vis som sier noe om tiggerens eget liv, og skal vekke tristhet eller empati hos forbipasserende. Den konfronterende kan oppfattes som en aggressiv eller pågående tigger, og presenterer seg selv på en måte som skremmer og skaper mildere eller tøffere former for frykt. Det kan generelt sies at både underholderen og hilseren er tiggere søker å skape god stemning og gode følelser hos personer som passerer dem. Historiefortelleren og den konfronterende søker å presentere seg på en måte som vekker dypere følelser. Den tjenesteytende presenterer ytelser som for forbipasserende kan anses som mer nøytrale når det kommer til følelsene som vekkes, men tjenesteyteren søker å være til nytte i forbipasserende personers øyne (Lankenau, 1999a, s. 190).

- Hvorvidt erfarer de rumenske gatearbeiderne nonperson treatment?
- Gitt at utstrakt nonperson treatment finner sted, kan det da sies at de rumenske gatearbeiderne benytter dramaturgiske rutiner for å bryte nonperson treatment, og dermed svekker rollen som fremmede?
- Erfarer de rumenske gatearbeiderne at personer fra lokalbefolkningen, myndighetspersoner, handelsstanden eller andre, søker å ekskludere dem? Hvis dette er tilfelle, forekommer dette da gjennom ekskluderende, utnyttende, eller evaluerende praksiser?
- Utvikler de rumenske gatearbeiderne vennskap med personer fra den lokale majoritetsbefolkningen? Hvis dette er tilfelle, på hvilken måte skjer dette?

4.5.5. Emosjonskontroll og identitetskontroll

Lankenau hevder også å observere en tilpasningsdyktighet blant personer som tigger i sine studier. Til tross for den utfordrende hverdagen tiggerne i hans intervjuer erfarer, både med utbredt nonperson treatment, trakassering og en generell opplevelse av å være stigmatisert, finner Lankenau at personer som tigger evner å utvikle relasjoner med enkelte forbipasserende. Dette er ikke enkelt, men kan oppnås ved at tiggeren lærer å håndtere og å kontrollere sine egne følelser i møte med nonperson treatment og trakassering. Dette vil her kalles for emosjonskontroll. En flyvert blir typisk opplært til å ikke ta til motmæle, men være behersket, til tross for at passasjeren som betjenes er aldri så frekk eller ubehagelig. På samme måte må en person som tigger lære seg å utvise kontrollerte emosjonelle reaksjoner i respons til trakassering eller nonperson treatment fra forbipasserende (Hochschild, gjengitt i, Lankenau, 1999b, s. 301). Dette vil i denne oppgaven bli definert som emosjonskontroll. Emosjonskontroll kan etter hvert utvikles av tiggeren for å få den følelsesmessige robustheten som kreves for å tigge. Ved å evne å utvise emosjonskontroll kan personen som tigger vinne respekt hos forbipasserende. Som en følge av økt sympati eller respekt kan inntjeningen bli bedre, samt at følelser av degradering kan bli forminsket (Lankenau, 1999b, s. 289-290 & 301-305).

Videre er det også viktig at tiggeren klarer å håndtere sine identiteter og generelle oppførsel slik at kontakten og relasjonen som utvikles med en gitt forbipasserende kan opprettholdes, og eventuelt utvikles på en troverdig måte. Dette innebærer at personen som

tigger må evne å balansere mellom å utvise takknemlighet for donasjoner som mottas, og samtidig utvise en identitet som trengende. En av de sentrale fordelene ved å utvikle bekjenskaper, for Lankenaus informanter, er at gode relasjoner garanterer et minimum av inntjening, fordi slike bekjenskaper gjerne blir faste givere. Tiggeren mottar typisk fine gaver, som for eksempel klær, fra en bekjent. Dette kan by på noen utfordringer, fordi slike gaver kan føre til at tiggeren utviser en annen identitet enn den som er ønskelig. En tigger med en pen og ren jakke vil risikere å utvise en identitet som oppfattes som mindre trengende, noe som potensielt kan medføre at forbipasserende blir irriterte eller aggressive, eller i det minste får aversjoner mot å gi. Tiggeren risikerer rett og slett å miste troverdigheten, og å bli mistenkeliggjort for å være en annen enn den han eller hun utgir seg for å være. Samtidig, påpeker Lankenau, kan et presentabelt ytre føre til sympati hos forbipasserende, fordi faste givere da får bevis for at pengene som doneres blir investert i ting som giveren anser som fornuftige og nyttige for tiggeren. Et presentabelt ytre kan også gi tiggeren økt selvfølelse som en følge av økt status, fordi det ytre da signaliserer en identitet som er forenlig med den generelle sosiale orden som forbipasserende forholder seg til på offentlig sted. Balansen mellom å presentere et presentabelt ytre og å fortsatt signalisere nød vil her bli kalt for identitetskontroll (1999b, s. 290).

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne at de får seg venner i gata når de tigger?
- Kan det hevdes at de rumenske gatearbeiderne tar i bruk emosjonskontroll og identitetskontroll i møte med personer fra lokalbefolkningen, og på den måten vinner empati?

4.5.6. Tie-signs

I følge Lankenau er det typisk at en forbipasserende som utvikler et vennskap med en tigger medfører økt selvrespekt hos tiggeren, og økte økonomiske og sosiale goder. Samtaler med det som kan kalles venner eller bekjente utvikler seg ofte videre til at den forbipasserende kommer med penger, mat, klær og også jobboppdrag i enkelte tilfeller. Denne jevnlig kontakten mellom forbipasserende og tigger på offentlig sted er det som kan kalles for *tie-sign* (Goffman, gjengitt i, Lankenau, 1999b, s. 311). Tie-signs innebærer handlinger som demonstrerer vennskapet mellom tiggeren og den forbipasserende offentlig, slik at tiggerens selvfølelse blir bedre, samt at

tiggerens status øker hos andre iakttagende forbipasserende. Den økte statusen skjer fordi tiggeren i denne interaksjonen forandres fra å være en ikke-person eller noe fremmed til å tre frem som person for forbipasserende. Med andre ord gir denne handlingen tiggeren legitimitet til å se seg selv med økt selvaktelse, samtidig som tiggerens sosiale identitet endres i forbipasserende sine øyne. En forutsetning er vel og merke at den forbipasserende som engasjerer seg i tie-sign-relasjoner med tiggeren må ha en gitt mengde status i øynene til andre forbipasserende (1999b, s. 290).

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne å ta del i slike tie-signs?
- På hvilken måte kan det tenkes at tie-signs påvirker forbipasserende personer fra den lokale majoritetsbefolkningen?

4.5.7. Utgruppestrategi strategi

Å knytte kontakter (bekjentskaper eller venner) med personer mer høyere status kan kalles en utgruppestrategi (out-group strategy) (Goffman, gjengitt i Lankenau, 1999b, s. 291). Strategien er en type prosess hvor den stigmatiserte på forskjellig vis knytter kontakt med ikke-stigmatiserte for på den måten å minske graden av stigmatisering (Anderson, Snow & Cress, gjengitt i, Lankenau, 1999b, s. 291). Utgruppestrategi strategi kan innebære å skjule sin egen fattigdom eller hjemløshet, ved for eksempel å ta seg godt ut i andres påsyn, eller å respondere på en trassig måte hvis en blir utsatt for trakassering. Samtidig hevder Lankenau å ha funnet at utgruppestrategi strategier går dypere enn kun å håndtere sitt eget stigma. Han mener å observere en strategi for å tjene mer penger, anskaffe seg ting som aldri hadde vært mulig på andre måter (kanskje utenom på ulovlig vis), samt å forbedre sin egen psykiske og sosiale tilstand, ved å knytte kontakter av venner og bekjente. Dette passer med Milner, som hevder at personer med lav status typisk prøver å forbedre sin egen sosiale status på to måter. Den ene er å assosiere seg med personer med høyere status. Den andre måten er å tilpasse seg de eksisterende sosiale normer. Dette innebærer at fremmedheten tiggeren utstråler ved å ikke passe inn i den gitte sosiale orden forminskes i forbipasserende personers øyne ved at tiggeren tilpasser seg (Milner, gjengitt i, Lankenau, 1999b, s. 291).

I 6.2.8. vil jeg også presentere gudstjenestedeltakelse som et særegent ritual som kan anses som en effektiv utgruppestrategi strategi for gatearbeiderne. Jeg baserer meg her på fem

sentrale punkt i Durkheims klassiske syn på ritualer, men hevder at dette har relevans inn i den «*goffmanske*» teoretiske rammen som analysen av denne studien baserer seg på. Goffman har mange likhetstrekk med Durkheim. Durkheim mente blant annet at religiøse seremonier har i seg ritualer som bygger på en viss form for tro. Ritualene i religiøse seremonier dreier seg om en spesiell form for menneskelig sammenkomst, hvorpå menneskene som samles kommer i kontakt med, hyller, utviser og utvikler respekt for det hellige. Randall Collins hevder at dette er et syn på ritualer som Goffman overtar, men som han trekker fra et makroperspektiv og ned på et mikroplan, det vil si ned til hverdagslige samhandlingsritualer mellom mennesker. Gjennom disse ritualene hevder Goffman vi etablerer verdige og anstendige relasjoner mennesker imellom. Collins oppsummerer fem sentrale punkter i den «*durkheimske*» tradisjons syn på ritualer (som altså også gjelder Goffman). Jeg vil anvende disse fem punktene i analysen for å klargjøre hvilken betydning det kan tenkes at gudstjenesten har som religiøs seremoni for de rumenske gatearbeiderne. De fem punktene er: (1) *gruppen*, altså at mennesker er samlet i ansikt-til-ansikt-kontakt. I denne gruppen er det et felles (2) *oppmerksomhetsfokus* som innebærer at alle har rettet oppmerksomheten mot det samme, og er bevisste på at andre som er samlet har den samme oppmerksomheten. Det er også en (3) *felles emosjonell stemning* til stede hos alle gruppens deltakere. I gudstjenestesammenheng kan dette eksempelvis være glede, sorg, eller en spesiell følelse av undring eller klarhet. Hvis disse tre punktene er til stede oppstår det en (4) *intensivering* av felles fokus og stemning som bidrar til en forsterkning av fellesskapsopplevelsen og samholdsupplevelsen i seremonien. Ut i fra disse fire punktene oppstår det noen (5) *konsekvenser*. Ritualer har som formål å forme adferd, tanker og følelser hos menneskene som deltar. I dette ligger det ifølge Collins et sosialt press som påvirke enkeltindividenes bevissthet og følelser. Ritualene, som i dette tilfelle til sammen utgjøres av gudstjenesteseremonien, internaliseres i den enkelte deltaker, og disse ritualene fungerer som rettesnorer som bidrar til at vi anerkjenner likestilte individer i sosiale situasjoner generelt (Collins, gjengitt i, Hviid Jacobsen & Kristiansen, 2002, s. 35). I dette teoretiske perspektivet skal gudstjenestens betydning for gatearbeiderne analyseres.

- Finnes det tegn på utgruppestrategier, hvor den sosiale tilværelsen samt økonomisk inntekt bedres blant de rumenske gatearbeiderne?

- Kan det tenkes at de rumenske gatearbeiderne på en eller flere vis har tilpasset seg de sosiale normer som eksisterer i Markensgate og generelt i Kristiansand ut ifra utgruppestrategier?

4.6. Kontakthypotesen

4.6.1. The Nature of Prejudice

I den banebrytende boken *The Nature of Prejudice* (1958) søker Gordon Allport å beskrive hvordan mennesker skaper stereotypier og hvordan disse stereotypiene utvikler fremmedfrykt, som igjen fører til diskriminering av minoriteter. Allport beskriver også prosesser der en majoritetsbefolknings fremmedfrykt ovenfor en minoritetsbefolkning reduseres. Bokens forskningsområde er det amerikanske samfunnet i første del av det 20. århundre, og fokuserer primært på forholdet mellom hvite amerikanere og afroamerikanere på denne tiden. Boken har allikevel et slags globalt nedslagsfelt, hvor Allport redegjør for fremmedfrykt som en kognitiv størrelse. Denne næres av menneskets generelle trang til å kategorisere og dermed også skape stereotypiske fremstillinger av fremmede mennesker (Katz, 1991, s. 126). Bokens sentrale tema er kontakthypotesen, som hevder at økt kontakt mellom personer fra et gitt samfunns privilegerte etniske majoritet og personer fra en underpriviligert etnisk minoritet vil føre til reduksjon i fremmedfrykt (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 416).

4.6.2. Engstelse og empati som parameter for kontakthypotesens gyldighet

Som nevnt er Gordon Allports utgangspunkt at økt kontakt mellom personer fra majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen reduserer fremmedfrykt. Men kontakten må ha gitte kvalitative fordringer for at fremmedfrykt skal kunne reduseres. Disse fordringene er at kontakten må skje mellom mennesker som har statuslikhet, har felles ambisjoner eller mål, at personene som er i kontakt samarbeider, og at begge parter rettigheter understøttes av juridisk lovverk og av sosiale skikker (Frølund Thomsen, 2012, s. 161-162). Kunnskap om minoritetsgrupper er også et viktig premiss for reduksjon av fremmedfrykt i Allports kontakthypotese. I nyere forskning har det derimot kommet frem at følelser spiller en viktigere rolle enn faktisk viten når det kommer til reduksjon av fremmedfrykt. I sin forskning på reduksjon av stereotypiske forestillinger fremstiller Rafiqi og Frølund Thomsen spesielt to

følelser som sentrale når det kommer til kontakt med personer med minoritetsbakgrunn. Disse følelsene er engstelse og empati (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 421-422).

Engstelse næres typisk av frykt for andre mennesker, og i dette tilfellet vil det dreie seg om angsten for å være i nærheten av rumenske gatearbeidere. I denne formen for angst kan det ligge til grunn forventninger om å bli lurt, forulempet eller sett ned på av den andre part (samt mange andre forventninger som vi har sett gjennom måten stigma utvikler seg på). Slike forventninger utvikles og opprettholdes av symbolske kognitive kategorier som assosieres med eller settes som merkelapp på etniske minoritetsgrupper. Forventningene fører til at evnen til å tenke nyansert undertrykkes. Hvis helt eller delvis ufrivillig kontakt oppstår, vil engstelse potensielt kunne dempes, fordi slike møter åpner opp veien for mer nyanserte oppfattelser av etniske minoriteter. Majoritetspersoners kontakt i seg selv kan altså potensielt svekke engstelse ovenfor minoritetspersoner, fordi de symbolske kognitive kategoriene blir avkrefet gjennom kontakt, og forholdet til minoritetsmedlemmet blir følgelig mer avslappet fremfor ansent (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 422).

Empati utgjør en følelse som er umiddelbart positiv ovenfor andre personer, og empati forsterkes vanligvis når mennesker er i kontakt med hverandre. Empati kan forstås som en evne til å sette seg i en annen persons sted, og da også hjelpe mennesker hvis dette anses som nødvendig. Empati er antagelig også forbundet med en følsomhet overfor om andre mennesker er ofre for urettferdig behandling. Fravær av empati utløser derimot likegyldighet, og åpner opp for ukritisk aksept av negative stereotyper. Empati antas derimot å bli stimulert av kontakt (ansikt til ansikt) med personer som en omgås. Ut ifra empatien som utvikles ved økt ansikt-til-ansikt-kontakt settes følelser i sving, som igjen antas å kunne fremprovosere en viss selvkritisk revurdering av forutinntatte og stereotypiske oppfattelser av den andre (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 422-423).

4.6.3. Vennskap versus kontakt

Det har de siste årene vært en økende interesse for kontakthypotesen i internasjonal akademia. Mange studier fokuserer på vennskap mellom majoritetsbefolkningsmedlemmer og etniske minoritetsbefolkningsmedlemmer. Dette til tross for at vennskap innebærer en betydelig selvseleksjon. Vennskap er basert på frivillighet, noe som innebærer en utvelgelse av de personene som ønsker kontakt med hverandre. De som i utgangspunktet er mer tolerante vil da

oppsøke medlemmer av etniske minoritetsgrupper, mens personer som er lite tolerante vil unngå dem. Det er derfor usikkerhet knyttet til om det er mulig å forske på utviklingen av fremmedfrykt med vennskap som premiss når kontakthypotesen anvendes. For det andre er vennskap kun dekkende for en liten del av en befolkning, siden vennskap mellom personer fra majoritetsbefolkning og personer fra minoritetsbefolkning er relativt sjeldne (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 416-418). Det er rimelig å anta at kontakt også innebærer en viss grad av selvseleksjon, ved at mennesker med sterke negative følelser og stereotypiske forestillinger knyttet til tiggere, rom som gruppe eller rumenske gatearbeidere generelt ønsker å unngå de stedene som tiggere oppholder seg, og dermed har lite kontakt med rumenske gatearbeidere til daglig. Til tross for dette er seleksjonen betydelig mindre ved kontakt enn hvis en setter vennskap som premiss for reduksjon av stereotypiske tanker og fordommer. Dette fordi de aller fleste personer i mindre eller større grad har behov for å oppsøke de samme lokasjonene (for eksempel Markensgate i Kristiansand) fra tid til annen, og dermed kommer i uforutsett eller ufrivillig kontakt med rumenske gatearbeidere. Ved at tiggerne er lokalisert i områder av Kristiansand som lokalbefolkningen er avhengig av å bruke er sannsynligheten stor for at uforutsette kontaktsituasjoner skjer flere ganger. Det samme gjelder den romlige strukturen som Markensgate og Kristiansand bærer preg av hvor det meste av butikker og kaféer er konsentrert i og i nærheten av Markensgate (Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 419). Dette vil bli nærmere diskutert i analysekapittelet.

Jeg har nå argumentert for at kontakt som premiss er bedre å benytte enn vennskap for å forstå reduksjon av stereotypiske oppfatninger ut ifra kontakthypotesen. Hvorvidt de rumenske gatearbeiderne erfarer at dette er tilfelle hos majoritetsbefolkningen vil komme frem av analysen av intervjuene.

4.6.4. Kontaktformer

Mange forskere fremhever at kontakten må være mellom personer som har ansikt-til-ansikt-kontakt for at dette skal påvirke økning i empati. Det er dette den amerikanske psykologen Martin L. Hoffman kaller for empatiens «here-and-now bias» (gjengitt i, Rafiqi & Thomsen, 2014, s. 422). Jeg vil allikevel argumentere for at tiggersituasjonen og andre former for tie-sign situasjoner, som beskrevet i delkapittel 4.5.6., kan ha en påvirkningseffekt utover de umiddelbart involverte. Tie-signs er en type handlinger som knytter tigger og forbipasserende tettere sammen

relasjonelt, ved at forbipasserende på en eller annen måte, i det offentlige rom, gir et ytre tegn på sin relasjon (vennskap eller bekjentskap) til tiggeren. Det være seg pengedonasjoner, donasjoner av andre type ting, tilbud om arbeidsoppdrag, men også en klem, en samtale, en hilsen, eller andre former for interaksjon. Ved at andre forbipasserende observerer denne interaksjonen, denne utførelsen av tie-signs, vil jeg hevde at deres holdning til tiggeren potensielt sett også kan påvirkes. Forbipasserende som observerer tie-signs uten å være involvert kan kalles for en form for *indirekte kontakt*.

En annen form for indirekte kontakt, som her vil kalles *tredjepartsinformasjon*, er media (Lee, Farrell, & Link, 2004, s. 43). En delproblemstilling i denne oppgaven er hvordan de rumenske gatearbeiderne erfarer diverse former for publisitet som omhandler dem, og hvordan de opplever dette påvirker personer fra lokalbefolkningens måte å forholde seg til dem på. Kan det tenkes at rumenske gatearbeidere opplever at det som står om gatearbeiderne i avisen forsterker eller endrer adferd eller holdninger hos den lokale majoritetsbefolkningen, enten i retning av mer engstelse eller i retning av mer empati?

- Kan det tenkes at den lokale majoritetsbefolkningens holdninger ovenfor rumenske gatearbeidere har endret seg over tid som en følge av økt kontakt? Hvis dette er tilfelle, hvordan kan dette da ses i lys av kontakthypotesen?
- Opplever de rumenske gatearbeiderne å ha utviklet vennskap over tid, mens de har vært i Kristiansand som en følge av økt kontakt? Hvis dette er tilfelle, hvordan kan dette da forstås i lys av kontakthypotesen?
- Kan det tenkes at rumenske gatearbeiders erfaringer i møte med lokalbefolkningen i Kristiansand endres, enten i positiv eller negativ retning, ut ifra hvordan avisene vinkler deres miljø og lignende miljøer i Norge?

5. Tiggernes situasjon i Kristiansand – en beskrivelse

5.1. En empirinær beskrivelse

I dette kapitlet vil jeg presentere en empirinær beskrivelse av de rumenske gatearbeidernes hverdagsliv i Kristiansand. En mer teori-informert analyse vil komme i kapittel 6. Den vil knytte teorien som ble presentert i kapittel 4 opp mot viktige trekk ved empirien som fremgår i dette kapitlet.

5.2. Den økonomiske situasjonen

Det kommer tydelig frem i samtlige intervjuer at informantene er her av nødvendighet. Den økonomiske situasjonen er vanskelig, og derfor reiser de til Norge for å tjene penger, for seg og sine familier. Først og fremst barnas fremtid (husly og utdanning) blir nevnt som en viktig årsak til å reise ut av Romania. De trenger penger til barnas skolegang, til mat og klær, og til bolig. Noen av informantene har også syke familiemedlemmer hjemme i Romania, og det trengs penger for å dekke diverse kostnader forbundet med dette.

Når den større romfamilien startet sin reising mellom Romania og Kristiansand var det først og fremst fordi de så etter arbeid. Flere av informantene som er intervjuet sier de har hatt arbeid i fremmede land som Portugal, England og Norge på et tidligere tidspunkt. Dette dreier seg gjerne om midlertidige ansettelse, eller arbeid i uformell arbeidssektor. Frustrasjonen ovenfor vanskeligheten ved å finne jobb i Norge blir uttrykt av samtlige.

En av informantene beskriver hverdagen som preget av kjedsomhet, og en ... *«evig sirkel av gjentakende aktiviteter, dag ut og dag inn. Alt jeg gjør her, gjør jeg av nødvendighet. Jeg gjør det for barna»*. Til tross for dette sier han at han kan forsørge barna sine bedre ved å reise til Norge for å tjene penger, enn ved å bli værende i Romania. En av kvinne uttrykker at hun er skuffet over hvor lite penger hun klarer tjene for tiden, og sier ettertrykkelig at det ikke er noe godt liv å leve av å tigge. Alt hun tjener går til barna. Hun uttrykker at hun har det tøft, men sier samtidig at mange rike mennesker i Norge ikke nødvendigvis er lykkeligere enn henne. Mange rike virker stresset i hennes øyne. *«Penger er jo ikke så viktig»*, sier hun. *«Det er jo bare papir»*. En av de andre kvinnelige informantene sier noe av det samme. *«Penger bringer aldri lykke. Vi er pengenes slaver alle sammen»*. En annen kvinne snakker om at kulda er det verste med å sitte i Markensgate. 7 til 8 timer sitter hun i kulda, til beina blir ubevegelige. Hun sier selv hun kan merke at hoftene hennes har blitt dårlige av dette, og at hoftesmerter er utbredt blant kvinnene i Markensgate. *«Jeg gjør dette for barna»* sier hun, *«og at jeg gjør det for barna holder meg sterk»*. Samtidig legger hun ikke skjul på at det går ut over familielivet, og da spesielt forholdet til barna, at hun er i Norge, mens de er i Romania. Sist gang hun var hjemme følte hun at hennes to år gamle sønn ikke kjente henne igjen, og dette tar hun meget tungt. Hun har ingen fritid. All våken tilstand går med til å finne det nødvendige for å overleve. Hun snakker også om

kjedsomheten ved å gjøre de samme tingene dag ut og dag inn, i det som føles som en evig sirkel av gjentakelser.

5.2.1. Tigging

De siste årene har tiggingen blitt mindre fremtredende til fordel for andre gateaktiviteter. Dette betyr ikke at de har sluttet å tigge, men tiggeraktiviteten har blitt mer passiv og sekundær. Noen av dem spør ikke lenger personer direkte om penger, men setter kun koppen fremfor seg, slik at personer som ønsker å donere legger penger oppi. Andre informanter sier at de benytter tigging når salg av strikketøy og magasiner går dårlig. Da tyr noen til direkte tigging for å prøve å ta igjen noe av det tapte. Gjennom observasjonene i Kristiansand sentrum viser det seg at noen av kvinnene reiser seg, forlater plassen, og går en runde med koppen. De oppsøker gjerne folk på Kristiansand rutebilstasjon, eller stopper folk i Markensgate. Andre blir sittende på sitt faste utsalgssted mens de rasler med koppen. Noen velger å ikke tigge i det hele tatt, selv når inntektene er dårlige.

En av informantene sier han aldri tigger og aldri har gjort det. Han sier at når han selger blader; så ... *«føler jeg at jeg gjør noe selv. Det gjør jeg ikke ved å tigge»*. Det er ingen av informantene som har direkte gode ord å si om det å tigge. En av de andre mennene jeg intervjuet sier at han var flau og skamfull den første tiden han begynte å tigge, spesielt overfor kvinner og barn. Men etter hvert ble han vant til det, og nå tenker han ikke så mye på det lengre. Han sier, *«jeg har blitt vant til tanken på at jeg ikke har noe annet valg»*. Samtlige av kvinnene uttrykker negative følelser knyttet til det å tigge, og da er det skam som er det vanligste ordet de beskriver dette med. En av dem snakker om hvordan hun føler at andre tenker om henne: *«De tenker jo negativt. Det kan jeg se på dem. Det er jo ikke noe positivt i å tigge. Det er ingen som sier, wow, så bra at du kan tigge. Mange er bra mennesker, men jeg tror ikke de ser på tiggingen min som noe positivt. De hjelper meg ut ifra barmhjertighet fordi de er kristne. Men nordmenn er arbeidsmennesker, så de tenker at det jeg gjør ikke er bra»*. En av de andre kvinnene sier at utdannelsesnivået gjør at de ikke har mulighet til å finne arbeid. Derfor blir tiggingen et nødvendig onde, som hun selv overhodet ikke forbinder med noe positivt. Hun sier at tigging var noe hun først begynte med da hun kom til Norge og innså hvor vanskelig det er å finne arbeid her.

5.2.2. Salg av magasiner

Som nevnt kombinerer informantene tiggingen med andre økonomiske aktiviteter, og de mest vanlige er produksjon og salg av strikketøy, og salg av gatemagasiner. Det å selge blader oppleves ambivalent. På den ene siden uttrykker samtlige av informantene at de har fått nye venner og bekjente ved å selge blader, og at det er en relativt stabil inntektskilde. En informant sier at hun tjener bedre på å selge magasiner enn å tigge. Hun sier også at hun har det bedre med seg selv når hun selger magasiner. *«Det er bedre å selge blader enn å tigge. Jeg tjener bedre, også føler jeg meg bedre. Når jeg tigger så føler jeg det litt ydmykende. Men er det nødvendig så gjør jeg det. Å jobbe er mye bedre»*, (sier hun mens hun ler). På spørsmål om hva hun tjener mest på sier hun; *«å selge blader. For et blad får jeg 100 kroner per salg, hvor 20 kroner går til redaksjonen. Hvis jeg tigger får jeg bare 10 kroner her, og 20 kroner der. Med bladene kan jeg være heldig å selge seks stykk, og da har jeg 500 kroner»*. Samtidig opplever denne informanten at hun ofte blir jaget fra butikk til butikk fordi eiere eller kunder ikke ønsker å ha henne stående på utsiden og selge magasiner. Hun beskriver kampen om å finne salgsplasser på følgende måte. *«I vinter begynte jeg å gråte fordi det var så vanskelig å finne bra utsalgssted. Jeg maste på en butikkeier, og han sa til slutt at jeg kunne selge blader utenfor butikken hans. Men da begynte kundene å klage. Butikkeieren sa til meg at han skulle ønske av hele sitt hjerte at jeg kunne stå foran butikken, men at jobben hans var å ta hensyn til kundene»*. Det kan også tyde på at gatemagasinselgerne må avse de beste utsalgs plassene til selgere av magasinet KLAR. Dette er et magasin som har samme formål som Folk er folk og Romfolk, men er solgt av norske rusmisbrukere. *«De får lov til å være der, men ikke jeg»*, er det en av de intervjuede som sier. Andre informanter uttrykker forståelse for at KLAR-selgerne må ha de beste plassene. *«Det er jo de sitt land»*. Informantene sier at forholdet til KLAR-selgerne er bra, til tross for den tøffe konkurransen som har vært om de beste utsalgs plassene. To andre magasiner blir også som nevnt solgt av rumenske gatearbeidere i Kristiansand. Disse heter Romfolk og Gata. Magasinsalg er en uforutsigbar inntektskilde. Vanskelighetene med å finne utsalgssteder gjør det utfordrende å selge magasiner. De blir ofte bortvist av butikkeiere når de står foran butikker, og må i tillegg ta hensyn til KLAR-selgerne slik at de ikke kommer i veien for dem. Informantene som selger blader sier at de ofte får solgt ganske godt med blader når et nytt nummer nettopp har kommet. Men utover måneden har de personene som kjøper magasinet allerede kjøpt, og dermed blir det

vanskeligere og vanskeligere helt til det stopper helt opp. Da må selgerne ty til andre inntektskilder, som å tigge, helt til det kommer et nytt nummer.

5.2.3. Produksjon og salg av strikketøy

Strikkerne bruker tepper på bakken som de plasserer produktene på. Selv sitter de ved siden av eller bak produktene med en kopp foran seg. Salgsinntektene erfares som noe ustabile, hvor noen dager er gode og andre er dårlige. Også strikkeselgerne opplever at mennesker stikker penger i koppen uten at de kjøper produkter. På spørsmål om hvilken aktivitet som genererer mest penger varierer svarene. Noen sier salg av magasiner eller strikkeprodukter, og noen sier tigging. Til tross for at noen hevder de tjente bedre på tigging enn på sitt nåværende arbeid, så er det en felles opplevelse blant alle informantene som strikker at det er mye mer positivt å tjene penger på å jobbe med produksjon og salg av strikketøy enn på å tigge. Arbeidet får dem til å føle seg nyttige. Alle strikkerne uttrykker stor takknemlighet for at de har fått muligheten til å lære dette. På spørsmålet, «er det noe som har gledet deg, eller som gleder deg spesielt med å være i Kristiansand?», er det en av kvinnene som ganske betegnende sier, «jeg har ikke noen store gleder. Jeg regner med at halve livet har passert meg (i midten av 20-årene). Jeg prøver å finne de små gledene som er. Gledene jeg finner er jo i mine barn og at jeg nå kan tjene litt penger gjennom Strikk for livet, som jeg kan sende hjem til dem». Den samme kvinnen sier, «jeg føler meg så fornøyd når jeg kan strikke, for det gir meg følelsen av at jeg jobber». En av de andre damene sier, «jeg strikker hver eneste dag. Å strikke har forandret livet mitt. Jeg var stressa før. Jeg er 29 år, men hadde allikevel grå hår fordi jeg var så bekymra og stressa. Hele tiden tenkte jeg, hva gjør jeg i morgen, hvordan skal barna mine klare seg? Nå, siden jeg har begynt å strikke, så slapper jeg av og konsentrerer meg om det. Jeg har på en måte lagt det i Guds hender». Videre sier hun, «det handler ikke akkurat om å få penger, men det handler om at når jeg selger noe så føler jeg at personen som kjøper det jeg har laget er fornøyd, og da føler jeg at jeg har gjort noe bra». Det er også noen som tenker at strikkesalget har fått mennesker til å endre synet på dem, og at de oppsøker dem mere når de ser at de jobber. En av kvinnene sier at folk ser at de ikke bare sitter på bakken passivt og mottar penger, og at dette gir et positivt inntrykk.

Noen av strikkerne opplever på samme måte som magasinselgerne, at forbipasserende stikker penger til dem uten å kjøpe noe. Det er ingen av dem som selger strikketøy som sier at de

aktivt tigger lenger, men at de opplever at personer gir frivillig uten at de ber om det. Dette kan stemme når det gjelder mine respondenter. Under observasjonene jeg foretok i Markensgate var det ingen ting som tydet på at informantene direkte tigger om penger mens de selger strikketøy. Det som derimot kom frem er at en del andre kvinner som også selger strikketøy rasler med koppen for å tiltrekke seg oppmerksomhet. Det kan se ut som at raslingen med koppen blir mye brukt av enkelte av kvinnene når det er lite oppmerksomhet å få fra forbipasserende. To kvinner som ikke er blitt intervjuet, og som heller ikke er med i Fra tiggerkopp til strikkepinne, selger også strikk, men kombinerer dette noen ganger med å reise seg og gå rundt med en kopp for å få oppmerksomhet fra folk. Dette skjer gjerne når det har vært få henvendelser fra forbipasserende, som spaserer forbi og overser eller ikke legger merke til dem.

Alt er ikke enkelt med strikketøysalget for informantene. Det går opp og ned hvor mye som selges. *«Noen ganger får jeg 20 kroner for et par ullsokker, og noen ganger får jeg 200. Det spør hvordan menneskene er. Jeg traff en dame som tok fire til fem ting, også betalte hun meg 60 kroner. Jeg tror kanskje hun var en litt senil dame»*, sier hun mens hun ler. Flere av kvinnene får også som nevnt komplikasjoner i rygg og i hofter ved å sitte så lenge om gangen. Flere av kvinnene uttrykker at de har smerter. En av kvinnene sier hun har problemer med beina og bekkenet ... *«fordi jeg sitter så hardt på betongen. Jeg tror omtrent alle vi damene som er her nå sliter med bekkenet. Sommeren er bedre, men på vinteren har jeg fire tepper over meg og allikevel klarer jeg ikke bevege beina. Jeg sitter der i syv til åtte timer i kulda, uten å bevege meg, og det er ingen steder å gå og varme seg i mellomtiden. Jeg gjør dette for barna, og når det er barna jeg gjør det for, får jeg den styrken som skal til»*. Samtidig er hun takknemlig, fordi jobbene hun har, både magasinsalg, strikketøysalg og vaskejobber hjemme hos norske kunder, gjør at hun kan hjelpe barna med alt det de trenger. *«Jeg vet at på grunn av den jobben jeg legger ned her, så får barna mine varme og lys, klær og mat. Det holder meg sterk»*.

5.2.4. Andre arbeidsoppdrag

En tredje inntektskilde går gjennom personlige vennskap og bekjentskaper med mennesker fra Kristiansand. Noen av mine informanter har utviklet slike kontakter i løpet av perioden de har reist til byen. Typisk for utviklingen av slike jobbmuligheter, er at mennesker fra lokalsamfunnet først passerer dem på gata mens de tigger eller selger strikketøy eller blader. På et gitt tidspunkt begynner de å gi penger, og en ny type kontakt utvikler seg fra dette utgangspunktet. Litt etter litt

blir de kjent med hverandre. Flere av gatearbeiderne har opplevd dette, og har gjennom slike kontakter fått spørsmål om å ta småjobber, som å gjøre rent, luke i bedd og hager, male hus, fikse gjærer og diverse andre reparasjoner på tomt og hus.

Flere av de kvinnelige informantene reiser hjem til personer i Kristiansand eller byer og tettsteder i nærheten av Kristiansand for å gjøre renholdsarbeid. Husarbeid gir kvinnene som utfører slikt arbeid mellom 150 og 200 norske kroner i timen, og dette blir betalt direkte av personene som sysselsetter dem. Transport til slike arbeidsoppdrag blir dekket av personene som lønner dem. Hvis kundene er fornøyd med arbeidet som blir gjort, sprer gjerne ryktet seg, og flere potensielle kunder tar kontakt med kvinnene med forespørsel om diverse arbeidsoppgaver. En av kvinnene sier: *«Vi går og vasker og stiller hos en del eldre mennesker her. Vi vasker vinduer og golv. Men de eldre her er ikke så gode i engelsk så vi må prøve å gjøre oss forstått uten språk. Jeg jobber hos noen eldre damer to til tre ganger i måneden. De pengene jeg tjener på disse jobbene sparer jeg opp, og når noen skal reise til Romania sender jeg pengene hjem med dem. Pengene går til barna som lever hos min mor mens jeg er her»*. En av de andre kvinnene sier *«Jeg reiser med bussen til en by i nærheten av Kristiansand av og til. Jeg har noen venner der, og jeg har fått meg noen jobber hjemme hos noen av dem. Jeg gjør rent i husene deres. Jeg har også noen venner som jeg pleier å male husene til på sommeren, både her i Kristiansand og i en annen by. De kjenner meg, og ryktet sprer seg ved at de forteller om meg til sine venner igjen. De vil gjerne ha meg igjen»*. Litt senere i intervjuet sier hun: *«Jeg ble kjent med en norsk dame ... Jeg har glemt hva hun heter. Jeg har fått vaskejobber hjemme hos nordmenn fordi jeg kjenner henne. Mange har sagt at jeg bare må ringe dem, men det blir ikke til at jeg ringer. Det føles litt dumt å ringe privat for å spørre om å komme å få lov til å vaske huset til folk. Bare hvis jeg har akutt behov for penger har jeg gjort det»*. Hun forteller også om en av damene hun vasker hos. *«Hun ringer til meg for at jeg skal komme å vaske hjemme hos henne. Hun er veldig rik. Hun lar døra stå åpen, også sier hun, gå og gjør rent, så får du betalt av meg etterpå. Hun har et veldig rent hus, men jeg gjør rent allikevel. Jeg tror kanskje det er hennes måte å hjelpe meg på, fordi det er ikke mye skittent der. Hun betaler meg 200 kroner timen. Mange ganger får jeg betalt 150 og 160 kroner timen andre steder»*.

Malejobber, lusing og utendørsarbeid i hage og på tomt er sesongbasert, mens rengjøring av hus ikke har noen sesongbegrensninger. Både mennene og kvinnene tar del i arbeid som lusing, reparasjoner og maling, men kun kvinnene utfører husarbeidsoppdrag. Dermed er

inntektskildene mer forutsigbare for kvinnene, som potensielt er beskjeftiget året rundt. For mennene er inntekter fra private jobboppdrag mindre forutsigbare, og de må stort sett se frem til vår og sommer for å i det hele tatt ha håp om å bli tilbudt oppdrag. Den etnisk rumenske mannen forteller at han tidligere har hatt jobb på en gård utenfor en by i nærheten av Kristiansand. *«En periode jobbet jeg. Det var for en begrenset periode. Jeg jobbet på et landbruk og fikk meg en midlertidig kontrakt for å jobbe der. - Tenker du at det er muligheter for å få jobb der igjen? - Ja, jeg håper de ringer og kaller meg tilbake. Jeg pleier å treffe de jeg jobber med når de kommer og handler i butikken jeg står utenfor. Da hilser vi fint på hverandre».* Videre forteller han, *«jeg var sammen med andre rumenere der. Jeg kom i fjor, men noen har jobbet der i syv til åtte år på rad som sesongarbeidere. Nå er det en periode hvor de ikke trenger så mange ekstra. Da er det kun de som er faste ansatte på gården som er der. Men når de skal ha innhøsting pleier de å innkalle sesongarbeidere, for da er det mye å gjøre. Jeg har ikke hatt andre jobbtillbud, men det har vært fint å jobbe på den gården. Jeg sier ja til hva som helst».* Han forteller videre at han ikke tigger. *«Når jeg selger blader føler jeg at jeg gjør noe selv. Det er grunnen til at jeg ikke tigger».* En av de andre mennene sier; *«jeg gleder meg til sommeren, for da hjelper den norske damen med å finne jobber til oss (en venn av kona). Hun går på internett, også finner hun jobboppdrag til oss».* Han sier at jobboppdragene er over hele Sørlandet, fra Arendal og hele veien til godt vestenfor Kristiansand. Han sier at akkurat når det gjelder maleoppdrag så har han vært spesielt heldig med å finne slike jobber. *«Det er først og fremst meg og kona mi som har fått disse mulighetene. Vi har fått en spesiell sjanse med maleoppdrag. Vi blir anbefalt av folk vi har vært hos, også sprer ordet seg. Alle vi har jobbet hos har vært fornøyde. Vi har fått venner blant dem, og så anbefaler de oss videre».*

5.3. Sosiale relasjoner

5.3.1. Sosiale relasjoner internt i miljøet

Seks av syv informanter tilhører den samme romfamilien. Til tross for dette er det store variasjoner blant informantene i hvordan de relaterer seg til, og føler seg knyttet til denne familien. Noen ser på den som et tett knyttet fellesskap hvor alle er venner, hvor gleder og vanskeligheter bæres i fellesskap, og hvor mat blir delt når inntektene skranter. Noen benytter ikke ordet vennskap, men forklarer på en mer nøktern måte at de deler mat og husly med de

andre, og at de har sine daglige samtaler. Andre igjen finner egne plasser å bo og prøver å finne livsgrunnlag på egenhånd, uten at andre deler av familien er involvert.

En av informantene opplever at familien er en enhet med godt samhold, og alle deler mellom seg hvis det er noen som mangler mat. Hun fokuserer på at de alle sammen er av samme blod og fra samme land. Hun er selv rom og er gift med en rom. Barna hennes bor hos besteforeldrene hennes mens hun og mannen er i Norge for å tjene penger. «*Vi deler alle den samme byrden*» sier hun. «*Det er vanskelig å være alene. Tiden går mye fortere når vi er sammen, og i utlandet er det bedre å være mange. I Oslo er det mange forskjellige blandet, og ikke det samme samarbeidet som her. Her er vi færre, og alle kjenner hverandre. Og vi har bare ett sted å bo, og det er under broa som alle kjenner til. Og her på overnattingen (Kongensgate skole) deler vi alt*». Denne kvinnen opplever altså en sterk fellesskapsfølelse med de andre, i hvert fall de i den større romfamilien som er her. Til tross for at hun sier «*vi*» blir fellesskapet ikke nødvendigvis opplevd som like sterkt av alle de intervjuede. En annen kvinne sier, «*jeg benytter ikke overnattingen på Kongensgate. De fleste sover der, men ikke jeg. Vi har litt forskjellig kultur. Jeg vil helst sove utendørs. De prater så mye der, og er litt høyrøstet, så det er vanskelig å sove der*». Litt etterpå sier hun; «*de har andre forskjeller også. De krangler alltid, og det liker jeg ikke. Jeg liker å være for meg selv og passe mitt eget. Men ellers har jeg ikke noe i mot dem. De bare snakker et ekstra språk. De har den samme sjelen som oss. Jeg har også lært meg språket deres nå (romanese), og føler meg ikke utenfor når jeg er sammen med dem. De er litt mer høyrøstet. - Men mannen din er rom, er han ikke? - Ja, men han har blitt mer huslig (sier hun mens hun ler). Han er blitt mer som rumenere.*» Hun snakker videre om den større familien som hun selv er giftet inn i gjennom mannen. «*De er seks søstre, og alle er gift og har barn og mann, og nevøer. Det er en kjempestor familie her i Kristiansand. De er seks søstre, de har menn, og barn som har ektefeller og barn igjen. Mannen min er sammen med meg, og vi bor sammen. Ellers er vi sammen med de andre rom hele sommeren. Men overnattingen har vi for oss selv.*» Hun går med bukser, en viktig markør for kvinner som bryter med den tradisjonelle romkulturen, hvor det å gå i bukser som kvinne er tabu (Engebriksen, 2007, s. 63-64). Tradisjonelle romfamilier er ofte preget av en sterk patriarkalsk struktur, men hjemme hos dem er det ifølge henne ingen som er mer sjef enn den andre. I den første perioden av ekteskapet forsøkte mannen å være sjefen, men hun gav tydelig uttrykk for at hun ikke kom til å akseptere

dette. Nå deler de arbeidsbyrdene likt mellom seg, og dette tyder også på at dette paret til dels ønsker å skape nye identiteter, og å bryte, i hvert fall til dels, med tradisjonelle romverdier.

En av de andre kvinnene sier at hun også er rumener, men er gift med en fra romfamilien. Hun snakker ikke så mye om hvor sterkt knyttet hun føler seg til de andre i storfamilien. Hun og mannen deler en bil sammen med seks andre i familien. De har alle sammen samlet inn penger for å kjøpe den. Nå reiser de i den frem og tilbake til Norge, og hun og mannen benytter den en del til overnatting fordi hun syntes det er tøft å overnatte under broa. På samme måte som kvinnen ovenfor er hun inngiftet med en mann fra romfamilien, men i motsetning til kvinnen beskrevet over sier denne kvinnen at hun før hun ble gift, og også tidlig i ekteskapet, valgte å gå med langbukser. Nå, derimot, har hun valgt å kun benytte lange skjørt, som er en tradisjonell skikk blant romkvinner. Dermed signaliserer hun at hun har gått fra å være en del av en rumensk identitet til å ta på seg en mer tradisjonell romidentitet. Hun sier at det er sånn det er blant «sigøynere», og at hun har godtatt det. Hun sier også at forholdet mellom henne og mannen til tider har vært vanskelig, men at det nå går bedre enn det gjorde tidligere.

En av de intervjuede kvinnene er selv etnisk rom, og har både mannen og foreldrene i Kristiansand sammen med henne. Når hun blir spurt om hun har mange venner under broa sier hun, «*ikke så mange. Vi er kanskje 10 til 15 stykk her nå (april 2015), men om vi er venner ... Ikke så mye venner, men vi snakker sammen, prater sammen, og vi deler på maten sammen*». Barna er hos mannens foreldre i Romania mens de er her, og hun uttrykker et sterkt savn til barna. Hun sier at hun aldri er alene mens hun er her, men at hun ofte føler seg ensom på grunn av savnet til barna.

En av de mannlige informantene er som nevnt etnisk rumener, og assosierer seg ikke med romkulturen. Han har kun kjennskap til de andre, og tilbringer lite tid sammen med dem. Samtidig presiserer han at det ikke spiller noen rolle for ham om mennesker er rom eller noe annet. «*Vi er alle mennesker*» sier han. Han ser på seg selv som en person som lett får seg venner, og sier at han i Norge har fått seg venner med forskjellig etnisk bakgrunn. Han tror samtidig det er lettere for de andre å holde sammen, fordi de er en stor familie, mens han er her helt alene og derfor må klare seg selv. Han benytter det samme overnattingstilbudet som de andre på Kongensgate skole, men når det blir varmt og lyst nok ute finner han egne plasser å overnatte. Slike plasser finner han i parker og langs strender i Kristiansandsområdet.

Til tross for variasjoner i hvordan informantene assosierer seg og knytter seg til romfamilien, ser det ut til at den opprettholder en form for støttefunksjon for hele gruppen (kanskje utenom den etnisk rumenske mannen som ikke assosierer seg med rommiljøet i Kristiansand for øvrig). Spesielt når det kommer til de umiddelbare behovene som mat, husly, opplevd trygghet og beskyttelse mot fiendtlig innstilte mennesker, kan det se ut som at storfamilien har en viktig funksjon.

5.3.2. Sosiale relasjoner med nordmenn

Alle informantene har personlige relasjoner med nordmenn. Hva hver enkelt informant legger i begrepet vennskap varierer derimot en del. For noen er begrepet vennskap for sterkt, og bruker heller ordet bekjentskap for å beskrive deres personlige kontakt med nordmenn de har blitt kjent med. Det er hovedsakelig to arenaer (scener) hvor kontakten mellom dem selv og personer fra lokalsamfunnet oppstår og utvikler seg. Den klart viktigste for samtlige av informantene er gata, hvor de treffer mennesker i salgsoyemed eller gjennom å tigge. Den andre arenaen er kirker. Alle utenom én informant går jevnlig i en kirke, på gudstjeneste eller andre møter eller arrangementer.

Hva som ligger i vennskapene og bekjentskapene varierer ifra alt mellom en god samtalepartner i gata, faste økonomiske bidragsytere når de tigger eller selger blader eller strikketøy, til mennesker som inviterer hjem på middag og kaffe, personer som hjelper til med å finne jobber, som hjelper med overnatting, mat og klær.

Noen av informantene sier de har fått mange venner og bekjentskaper, mens andre sier de har noen få. En av kvinnene opplever å ha fått flere gode venner på gata. Hun sier: «*Mange mennesker har også blitt vant til å stoppe opp å snakke med meg. De har blitt vant til å se meg, begynt å snakke, og spør meg om mitt liv. Når jeg har vært hjemme i Romania en periode, og når jeg kommer tilbake, så gråter de når de får øye på meg. Jeg merker at de bryr seg om meg. Mennesker gråter for meg akkurat som om jeg skulle være en del av familien deres. De har et fantastisk hjerte. Mange av disse er de menneskene som tror på Gud og ikke har så mye penger. Mange av dem lever på pensjon*». Hun opplever at de som er rike ikke ønsker å ha med henne å gjøre, mens de som har en mer normal lønn, og de som lever på pensjon, de snakker med henne. Hun hevder å kunne se hvem som er rike på hvordan klær de går med, og hvordan biler de kjører. «*De som er fattige, de ler sammen med meg, gråter med meg og forteller om Gud. De andre gjør ikke det, og haster forbi meg*». Hun mener at hvis man står på samme utsalgsstedet

lenge nok, så finner mennesker som går forbi etter hvert en favoritt som de kjøper blader eller strikketøy av. En av de andre kvinnene sier at hun ikke har fritid, og at hun derfor ikke har mulighet til å ha kontakt med nordmenn utenom arbeidstid. Men når hun er i gata for å selge strikketøy eller blader treffer hun på mange norske venner. *«Også er det trofaste mennesker her i Kristiansand, med hjerte, som hjelper meg. Jeg har mange positive erfaringer. Jeg har få negative erfaringer. Mange norske gråter sammen med meg og forstår lidelsene mine. Jeg har ikke truffet så mange mennesker med så store hjerter som her i Norge. Det er ikke som hjemme i Romania. I Romania bryr ikke mennesker seg om meg. Til og med de eldre her hjelper meg. Veldig få erfaringer har vært negative»*. Hun sier at mennesker her forstår henne, og når hun skal hjem til jul kjøper de gaver til henne og barna hennes. Hun sier at hun også har blitt kjent med en dame i gata som hjelper henne med å finne jobboppdrag til henne og mannen. Alle disse kontaktene har sitt utspring på gata.

En typisk utvikling av vennskapsdannelse starter med at en forbipasserende kjøper gatemagasin eller strikketøy, eller gir penger, også utvikler kontakten seg til samtaler, og for noen av informantene også til andre typer donasjoner som klær eller leketøy til barna. En annen måte informanter sier de kommer i kontakt med mennesker på er ved at forbipasserende forteller om Gud, og ber for dem. Ikke alle informantene vektlegger pengene når de snakker om personer de har kontakt med. En av informantene, den etniske rumenske mannen, sier følgende om en eldre mann han har fått kontakt med. *«Jeg har venner som er mye eldre enn meg. En nordmann jeg kjenner, han er 80 år gammel. Jeg ser alltid frem til å treffe han og å snakke med han. Jeg har lyst til å snakke med den mannen hele dagen. Han kan prate om alt mulig. Han har mye kunnskap. Han kjenner mye av historien til Romania, fra Ceausescu, og før i tiden ... - Hva snakker dere om da? - Religion, musikk, historie, fising ... alt mulig»*.

En av kvinnene sier at de har besøk av nordmenn under Vesterveibroa ganske ofte. *«Vi har hatt nordmenn som besøker oss ganske ofte. De kommer som regel på søndager. De har spist av suppen jeg lager. Den gode suppen min. Vi har grillet sammen, og har sunget sammen.»* På spørsmålet, «er det på gata du blir kjent med dem alle sammen, eller det andre steder?», svarer hun, *«jeg blir kjent med dem på gata etter at de har gitt noen penger eller har kjøpt noe. De har plutselig sagt at de har lyst til å komme og besøke oss under broa»*. Litt senere i intervjuet sier hun, *«jeg har venner fra USA, og de har med gaver hver sommer til meg. De kjører City-Train (turisttog som er hyppig brukt av turister som besøker Kristiansand sentrum sommerstid), også*

kommer de med gaver til meg. De kommer som cruise-båtturister. De kommer hver sommer med gaver, de samme menneskene. - Hilser du på mange? - Mange kjenner meg, også i andre byer på Sørlandet som jeg reiser til». Hun forteller at personer kjøper noe av henne, gjerne strikkeprodukter, også blir de venner med henne. Når jeg spør om det er mange personer som ikke gir henne oppmerksomhet svarer hun samtykkende. «Ja, veldig mange. Jeg smiler til dem, ingen problem. De går forbi meg hver dag. Men det hender at folk som aldri har snakket med meg før, de begynner å gjøre det nå».

En av romkvinnene sier at det er mange som kommer bort for å prate med henne. *«Det er mange damer som kommer for å prate med meg, og som har kjent meg i lang tid, og som spør meg hvordan det går med barna mine. Det er ikke så mange, men det er noen. De kjenner mitt liv, og hver gang de ser meg stopper de opp for å prate med meg». «Hvordan ble dere kjent?» «På gata. De har kanskje begynt med å gi meg litt penger, neste dag veksler de et ord med meg, og neste dag igjen et nytt ord. Det er sånn det skjer».* Hun sier at hun ikke ser vennene sine hver dag, men at de snakker hvis de møtes. Hun opplever at menneskene i Kristiansand er veldig snille. *«De har hjulpet oss. De er ikke nødt til å hjelpe, men de gjør det, hver dag. Vi er veldig takknemlig for dette. Det er folk som kommer med mat til oss under broa. Sammenlignet med folk i Romania så er de mye snillere. Jeg har aldri opplevd så gode mennesker før».* Hun snakker også om en dame i Kristiansand, *«... som alltid har kjøpt klær til barna mine, og som kommer for å gi det til meg rett før jeg skal reise hjem til dem».*

En av mennene sier at han snakker med mennesker i byen av og til. Han sier han har noen norske venner. *«Vi har blitt kjent i byen. Jeg har fortalt dem om mitt liv. Hvis noen har lyst til å snakke med meg så setter vi oss ned, også forteller jeg dem om mitt liv. Det er det jeg gjør med mine norske venner. Jeg treffer dem, de gir meg penger, vi prater sammen. Min kone har også fått seg venner, og vi har vært hos noen av dem, og jobbet for dem».*

Informantene uttrykker også at det er mange forbipasserende som ikke gir dem oppmerksomhet. Mange ignorerer dem når de sitter i gata og selger strikketøy, eller når de selger magasiner. Dette kom spesielt godt frem i observasjonene som ble gjort i Markensgate i Kristiansand.

5.3.3. Selvforståelse

Det er ingen av informantene som gir utførlige forklaringer på hvordan de ser på seg selv. Selvforståelsen må først og fremst forstås i lys av hvordan de møter og forholder seg til personer i Kristiansand, og hvordan de imøtekommer dem med en gitt presentasjon eller rolle. Noen ting blir allikevel nevnt når de får spørsmål om å sammenligne seg selv med kristiansandere. En av kvinner sier, «*Jeg opplever vi er forskjellige, spesielt med tanke på at jeg ikke har utdanning, sånn som nordmenn. Vi lever i et miljø som er sånn at vi jobber dag og natt for å tjene noen penger*». Litt etterpå sier hun videre, «*Vi er jo ikke så fint kledd, og vi lukter røyk*». En av de andre kvinnene sier, «*Vi er litt forskjellige. Først og fremst det at de er utdannet og er intelligente. Jeg kan ikke sammenligne meg, et helt vanlig menneske, med dem. Jeg tror de er helt forskjellig fra oss*». Hun snakker om at nordmenn går på skole, er høyt utdannet, og at de har råd til forskjellige ting.

Samtidig er det flere av dem som på enkelte områder tenker at de har det bedre enn nordmenn. En av kvinnene sier blant annet at hun tror at nordmenn er veldig stresset på grunn av at de har så mye penger. En annen informant sier, «*... vi kommer fra en liten by, som er veldig rolig, og kulturen er veldig enkel. Vi er landsens folk, men vi er skikkelige. I Bucuresti er det mye rusmisbruk og sånne problemer, men det har ikke vi hos oss. Vi er litt mer fattige, ikke så urbane, og bruker ikke internett så mye heller. Alle bruker TV, men internett og sånne ting er det ikke så mye av. Når jeg ser unge mennesker bruke mobilen og internett og Facebook så mye syntes jeg det er ganske utrolig. Jeg har ikke Facebook, og ikke ønsker jeg det heller. Jeg ser forskjell på ungdommen her i Kristiansand og hjemme i byen min. Her er det som om de ikke lever som barn. Det er bare mobilen og dataen som kan underholde dem. Hjemme i min by leker barna med dukker og ordentlige leker*». Rett etterpå sier hun, «*Jeg får med meg mye mens jeg tigger. Barn som er psykisk ødelagt fordi det er alt for mye teknologi. De er barbert på hode, lilla hår, og har helt rare ansikter. Jeg har ikke sett sånne ting før*».

5.3.4. Forholdet til organisasjoner og personer som jobber inn mot miljøet

Alle informantene er på en eller annen måte i kontakt med en religiøs eller humanitær organisasjon mens de er i Kristiansand. Alle informantene som er en del av den større romfamilien (som er alle utenom en) er jevnlig i kontakt med Kari Klingsheim i Frelsesarmeen. Frelsesarmeen er en sentral bidragsyter for roms velbefinnende mens de er i Kristiansand.

Klingsheim er ansatt som diakoniarbeider, og har rommiljøet som sitt ansvarsområde. Hun tilbyr varme måltider to ganger i uken, poser med klær, samtaler, og annen støtte og veiledning for at de skal klare seg mens de er i Kristiansand. Hun er med i strikkeprosjektet sammen med Kari Bø og noen andre frivillige, og de har sammen utviklet et nært forhold til mange av kvinnene i rommiljøet. Flere av informantene sier at de refererer til Klingsheim som «mor». Hun har også fungert som en talsperson til media, når vanskelige spørsmål har blitt reist, og har også ved enkelte tilfeller vært en mellomperson mellom rommiljøet og politiet i enkelte spørsmål.

Prosjektet *Fra tiggerkopp til strikkepinne* blir sett på som meningsfullt for kvinnene som er involvert. Flere av informantene uttrykker også takknemlighet for overnattingstilbudet i Kongensgate, som holder åpent i de kaldeste månedene av året. Sanitærbrakkka er også viktig for dem. Til tross for at dette er tverrorganisatoriske prosjekter er det kun Frelsesarmeen ved Kari Klingsheim og Kari Bø i *Fra tiggerkopp til strikkepinne* som blir nevnt av kvinnene. Informantene har i utgangspunktet ikke tilgang på hverken lege eller generelt helsetilbud mens de er i Norge. Kun én av de kvinnelige informantene sier at hun har fått legehjelp i Kristiansand da hun trengte det. Hun mener det har med sykdommens alvorlighetsgrad å gjøre at hun fikk hjelp på legevakta ved dette ene tilfellet.

5.4. Erfaringer med nonperson treatment, trakassering, og stereotypiske oppfatninger

5.4.1. Blazé attitude, nonperson treatment og mistenkeliggjøring

Gjennom observasjonene fremkommer det at den største utfordringen for de rumenske gatearbeiderne er at personer har blazé attitude og at de blir møtt med nonperson treatment. Dette blir kun nevnt av noen av informantene, men disse sier til gjengjeld at dette er meget vanlig. Personer haster forbi med stive blikk, går utenom, eller benytter rekvisitter som for eksempel mobiltelefonen for å overføre oppmerksomheten på noe annet enn gatearbeideren. Hvis personer går sammen er det vanlig å se dem fokusere ekstra mye på hverandre i det de passerer gatearbeiderne. Dette gjelder uavhengig av om det er gatearbeidere som tigger, eller om de selger strikketøy, eller gjør begge deler. Det er også tydelig at flere forbipasserende går på baksiden av gatearbeiderne for å unngå kontakt.

Det er noen flere forbipasserende som bryter ut av blazé attitude og nonperson treatment når de går forbi strikketøysselgerne sammenlignet med dem som kun tigger. Dette kan observeres ved at forbipasserende kikker ned på produktene som ligger plassert på pledd

vedsiden av gatearbeideren. Samtidig er det få som veksler blikk med gatearbeiderne. Hvis det ligger strikketøysprodukter ved siden av er det hovedsakelig der personer setter blikket, og ikke på gatearbeideren. Flere av gatearbeiderne forsøker å bryte med nonperson treatment. Noen kommuniserer med å rasle med koppen, andre svinger overkroppen frem og tilbake, og noen hilser med smil og vink, eller med små religiøse velsignelser som «*God bless you*» når mennesker passerer, og når noen gir en slant. Det er også interessant å observere at flere av kvinnene strikker flittig mens de sitter på bakken.

Et eksempel på en mer ekstrem form for nonperson treatment erfarte en av kvinnene som selger strikketøy samme dag som jeg intervjuet henne. Hun forteller, «... *og så kom denne hunden i dag, som bæsjet på alle de nye produktene jeg har laget. Jeg prøvde å si det til eieren. Hvorfor har du lagt hunden din der?*» Eieren lot som han ikke så henne og bare gikk. «*En dame som stod litt lengre borte i gata så at jeg begynte å gråte. Hun kom bort, tok ut noen servietter av vesken, tørket av avføringen og tok med klærne hjem til seg selv for å prøve å vaske det. Hun vet at jeg jobber hardt. Sånn er det. Gud vet*». Intervjuet med denne kvinnen gikk over to kvelder. Neste gang jeg intervjuet henne viste det seg at damen som kom henne til unnsetning, etter å ha vasket strikketøyet, kom tilbake og kjøpte dette av henne.

I forbindelse med en kort dokumentarfilm laget av Penelope film i 2013 ("Stemmer fra gata - med Camilla Colett,") blir en kvinnelig rumensk gatearbeider intervjuet om hvordan hun erfarer møtet med lokalsamfunnet i Kristiansand. Hun opplever at hun i Norge er sånn som «*hundene i Romania. Vi har ingen hus, vi har ikke noen navn, vi har ikke arbeid ... ingen ting. Vi bare sitter der og tigger med koppen. Når du ikke har jobb, og sover under broa, da er du ingen ting, du er ekskludert fra andre mennesker. De skyver oss vekk hele tiden. Gå hjem, gå hjem! De gir oss ingen sjanse. De har penger, de har alt og de forstår ikke det livet vi lever*» ("Stemmer fra gata - med Camilla Colett," 2013)

En av mennene har de siste månedene fått låne et overnattingssted for ham og kona av en norsk dame de har blitt kjent med. Han sier at noen norske personer som bor i nabolaget har funnet ut at de bor der. Han opplever at når disse naboene går forbi så kikker de veldig for å finne ut hvem som bor der. Han opplever at de er litt desperate, «*fordi de tror kanskje at vi er kriminelle. Helt ærlig, den lille jenta de har med seg, hun ser bort på oss med skrekk i ansiktet. Jeg vet ikke hva slags fordommer de voksne har terrorisert henne med. Stakkars lille jente. De tenker sikkert at der er tiggerne, de sigøynerne. De er rare folk. De er skeptiske til oss. Hvis jeg*

kjører kassebilen vår på parkeringsplassen så spionerer de fra vinduene» (en gammel kassebil som han og kona har spleiset på sammen med seks andre personer). Litt etterpå sier han, «det verste med slike holdninger når voksne personer viser dem, er at det påvirker barna. Det gjør at barna læres opp til å være redde og skeptiske til mennesker som ikke har gjort noe som helst galt. Det faktum at vi er sigøynere er nok. Jeg har snakket med kona om holdningene i Norge. Jeg tror alt blir lettere hvis vi har en jobb å gå til».

5.4.2. Vold og trakassering

Alle informantene uttrykker at de har vært i kontakt med mennesker som har fordommer og fremmedfrykt ovenfor dem, og mange har opplevd trakassering eller vold. Eksempler på voldelige hendelser er at informanter i tiggersituasjonen har blitt fysisk angrepet med slag og spark og har blitt truet med både kniv og skytevåpen. Flere informanter har opplevd trakassering i form av at personer spytter på dem, roper ukvemsord, og ber dem om å forsvinne fra gata, eller fra Kristiansand. En av de intervjuede kvinnene forteller, *«noen ganger har jeg gode dager, andre ganger har jeg dårlige dager ... Jeg har opplevd at mennesker spytter på meg, og heller vann over meg, og dytter meg med beina sine. En vinter jeg var her, og jeg var gravid og åtte måneder på vei. Da kom en norsk mann bort og sa at han ville hjelpe meg. Han spurte hvordan jeg hadde det. Etter litt tid sparket han meg alt han kunne i magen min, og han holdt på å drepe mannen min. Politiet kom. Han sa han var den siste viking. Det var her i Kristiansand»*. En annen kvinnelig informant forteller at, *«i begynnelsen ble vi spyttet på. Vi fikk falske lapper i koppen istedenfor penger»*. Videre forteller hun, *«en gang satt jeg rett ved domkirka, der de selger blomster. Da kom det en mann bort som gikk på krykker. Han begynte å slå meg med krykkene. Han slo meg så hardt på beina at jeg ble helt blå»*. Flere tilfeller av vold og trusler ble også nevnt av andre informanter. En erfaring som går igjen hos flere er opplevelser med berusede personer som trakasserer dem ute på nattestid, når de er rundt for å samle flasker. En av kvinnene forteller, *«en av de negative erfaringene gjorde jeg den første perioden jeg var i Kristiansand. Når vi dro til byen på kvelden var det folk på utestedene som spyttet på oss, og bannet til oss. For en kvinne er det veldig vanskelig å ta imot sånne ting»*. Hun sier at hun ikke er så mye ute i byen på nattestid lenger.

En av de andre sier at det ofte hender at personer står oppe på broa over leirplassen og urinerer ned på dem. *«Det kommer narkomane av og til, og de tisser over tingene våre. De tisser*

fra broa og ned på oss. Vi ser det som regel ikke med det første, men når vi tar ned presenningen er det alltid urin der».

Utover fysisk trakassering og vold, er det mange som har erfart verbal trakassering. En av mennene forteller, *«folk roper etter oss, at vi må reise hjem. Dette opplever jeg spesielt i sentrum av Kristiansand. Folk går forbi og sier vær stille, eller ti stille. Ofte er det gamle damer».* Den etnisk rumenske informanten er den eneste som sier han har vært utsatt for trakassering ved kun én anledning. Han opplevde det som rasistisk, men sier samtidig at han tror det er få slike tilfeller i Norge.

En av kvinnene ønsket for en stund tilbake å søke råd i en bank for å åpne et enkeltmannsforetak. *«Jeg har laget et firma slik at jeg kan begynne å selge klær. Det eneste jeg venter på for at alt skal komme i orden er et norsk personnummer. Jeg begynner litt og litt, for det er veldig vanskelig å komme til banken her i Norge. Hver gang jeg har vært i banken her for å ordne papirer og konto, så har de forvist meg ut av lokalene igjen med en gang. Jeg har vært i banken fire ganger. Tre ganger har de sent meg rett ut igjen, men den fjerde gange traff jeg på en veldig snill dame som har hjulpet meg å opprette konto».* Videre sier hun, *«det er en bank ... Ikke Nordea, men ... DNB. Der vil de ikke se på meg en gang. De har kastet meg ut hver gang når de har hørt jeg er fra Romania. Det er vanskelig å ordne seg jobb her. Hvis jeg ikke hadde fått meg norske venninner som gir meg jobb så hadde jeg ikke hatt muligheter».* Kvinnen er selv etnisk rumener, men mannen er rom, og hun tenker kanskje at det kan være noe av grunnen. *«Jeg kom med sigøynerne. Kanskje hvis jeg hadde kommet hit alene, så hadde det vært enklere for meg å klare det på egenhånd. Når en kommer med sigøynere, og folk ser at en er sammen med dem, så er det litt mer vanskelig. Det tror jeg gjelder hvor som helst».*

Som vi her ser har informantene opplevd fra liten til stor grad av vold, trakassering og diskriminering under opphold i Kristiansand. Informantene beskriver disse erfaringene enten som enkeltstående hendelser, eller som en generell tendens ved oppholdene, men som de siste årene har dempet seg. Kun en av informantene, en mann, erfarer fortsatt fremmedfrykt og fiendtlighet som en generell opplevelse ved å bo i Kristiansand. Samtidig som han sier dette, er det noe uklart om han hovedsakelig mener at trakasseringen har blitt verre, eller om det er de økonomiske forholdene hans som har gått nedad. Han sier at han fortsatt opplever trakassering, men at han først og fremst er oppgitt fordi han får inn færre penger enn tidligere. De fleste av de andre informantene sier enten at situasjonen har blitt bedre for dem enn den var for noen år

siden, eller så sier de at den i all hovedsak er bra. De fleste sier at trakasseringen de opplever her er mindre utfordrende sammenlignet med hva de opplever i Romania. I neste delkapittel vil jeg presentere slike erfaringer, og hva de intervjuede begrunner disse tendensene med.

5.4.3. Mindre trakassering enn før? - og mindre trakassering enn i Romania?

Alle informantene har positive erfaringer med å være i Kristiansand. De alle fleste sier på en eller annen måte at trakasseringen og volden har dempet seg sammenlignet med for noen år siden, eller så sier de at ting er verre i Romania enn her. Først tar vi for oss de som sier at ting er bedre enn de var før.

En av kvinnene sier at hun generelt sett opplever mennesker i Kristiansand og områdene rundt byen som hun reiser til som snille og hyggelige. Men hun deler skarpt mellom de som er «gode» og som bryr seg om henne, og de som ikke vil henne vel, som hun karakteriserer som de «rike», som bare overser henne, og som går i fine klær og har dyre biler. Når hun forklarer hvordan mennesker er mot henne sier hun, *«de norske snakker fint med oss. De spytter ikke på oss. Mange sier, jeg har ikke penger på meg akkurat nå, men mange snakker til oss om Gud»*. Hun beskriver mange nordmenn som hjelpsomme og varme. Litt senere i intervjuet sier hun, *«jeg opplever at nordmenn er greie, og smiler. De prøver ikke å unngå oss. Vi er jo ikke så fint kledd, og vi lukter jo bål. Men de kommer og de klemmer oss allikevel. Jeg opplever at hvis jeg er hjemme hos noen så kan vi spise sammen, og de prøver ikke å unngå meg. De er ikke skamfulle overfor meg, men det er det mange som er hjemme i Romania. De spiser med oss, drikker med oss, og klemmer oss. Vi er jo ikke så pent kledd. De skammer seg ikke overfor oss fordi vi er tiggere. De tør snakke til oss selv om vi er tiggere, og er ikke redde for at andre skal se det»*. Denne kvinnen er meget tilbakeholden når det gjelder negative opplevelser som trakassering eller vold. Det kan godt tenkes at hun ikke har erfart dette, men mindre trolig er det at hun ikke har hørt om noe av den behandlingen som flere av de andre kvinnene sier de har vært igjennom. På en måte kan det se ut som hun legger demper på negative erfaringer. I analysedelen skal jeg diskutere denne påstanden mer utførlig. En av grunnene til at jeg hevder dette er at når intervjuet nærmer seg slutten sier hun, *«folk har blitt vant til å se oss, og erfarer at vi er mennesker vi og. Folk er mindre skeptiske og redde for oss enn for noen år siden»*. *«Var det vanskeligere før?»* *«Folk var redde, så det var litt vanskelig. Men de har sett hva slags mennesker vi er»*. Når jeg spør henne om hun var redd for dem også, sier hun, *«jeg var litt redd for at mennesker skulle*

komme å begynne å krangle med meg, eller slå meg. Men etter hvert har flere og flere kommet og spurt meg om hvordan jeg har det og hvorfor jeg tigger. De har forstått mer om vår situasjon, og noen har jo til og med reist ned for å se hvordan vi har det, og tatt med klær. Hvert år er det noen som reiser ned». Det kan altså se ut som at denne kvinnen også hadde det tøffere før, uten at hun sier noe om direkte opplevelser med vold eller trakassering. Noen hendelser har blitt beskrevet i regionale aviser, og fikk stor oppmerksomhet for noen år siden. Blant annet var det ukjente personer som tok seg ned på overnattingsstedet og truet de som var der. De var også på sanitærbrakkka og skremte kvinnene som hadde låst seg inne der for å forhindre at de ukjente personene tok seg inn. Jeg spør den samme kvinnen om disse forholdene, og da forteller hun litt. «Jeg tror det var unge mennesker som var fulle. De ropte til oss. De satt fyr på klærne våre, og kastet stein på toalettene. Politiet kom, og det har ikke skjedd noe etter dette. Det var en forferdelig natt». Var det en engangshendelse? «Tre, fire ganger skjedd det, også har det ikke skjedd flere ganger...».

Når jeg spør den etniske rumenske mannen om hans erfaringer, sier han at han kun har opplevd det ene tilfellet med en butikkeier. *«Jeg pleier ikke å generalisere, og ikke å dømme. Jeg tenker at disse menneskene er ganske få. Jeg tror ikke det er mange sånne tilfeller her i Norge».* Når jeg spør om han tror at slike erfaringer er typisk for andre gatearbeidere fra Romania sier han, *«kanskje, jeg er ikke sikker. For meg har dette vært et unikt tilfelle. Det er en unik sak».* Han sier også at *«det er mye verre i Romania»* mens han humrer litt.

Kvinnen som ble sparket i magen da hun var gravid i åttende måned sier, rett etter hun har beskrevet denne hendelsen, at *«generelt sett er det mange greie mennesker her. Veldig få er rasistiske. Selv om vi bor under broa vet vi at ingen kommer til å skape problemer for oss. Vi er trygge der, og hvis vi ringer politiet så er de der på to minutter. De er aktive. Det skjedde en gang at noen ungdommer satt fyr på klærne våre. Da kom de med en gang og ordnet opp».* Informantenes erfaringer med politiet i Kristiansand vil bli tatt opp i en egen del i delkapittel 5.6. Til tross for at hun har lagt frem ganske mange negative erfaringer med vold og trakassering sier hun, *«det er trofaste mennesker her i Kristiansand, med hjerte, som hjelper meg. Jeg har mange positive erfaringer. Jeg har få negative erfaringer. Mange norske gråter sammen med meg og forstår lidelsene mine. Jeg har ikke truffet så mange mennesker med så store hjerter som her i Norge. Det er ikke som hjemme i Romania. I Romania bryr ikke mennesker seg om meg. Til og med de eldre her hjelper meg. Veldig få erfaringer har vært negative».* På slutten av intervjuet,

rett før kvinnen går stiller jeg henne følgende spørsmål, «*du nevnte tidligere at du generelt føler at mennesker i Kristiansand er imøtekommende. Har du inntrykk av at dette er noe som har endret seg over tid, i de fire årene du har vært her i Kristiansand? Har mennesker blitt mer vant til å se dere?»* «*Ja. Det var verre i begynnelsen, men det har forandret seg mye siden da*» «*Er det fordi mennesker har begynt å bli kjent med dere?»* «*Jeg vet ikke. Det var mye i avisene om at det var bakmenn og sånne ting, men så har mennesker etter hvert måtte forandre mening. I begynnelsen visste ikke mennesker her så mye om rumenere, men når de omgås oss så blir de kjent. Det er jo sånn at hvis det er en som gjør feil så er det hundre som må betale. Det er sånn de behandler oss her, men vi prøver å forandre menneskers tankegang med å ikke gjøre dumme ting*».

Kvinnen som opplevde at en mann slo henne med krykkene sine sier uoppfordret, rett etter hun har beskrevet denne hendelsen, «*jeg tror kanskje folk er blitt mer vant til oss. De har sett at vi er greie og rolige*». En av de andre kvinnene bekrefter det samme. Hun snakker om at det før var mange som spyttet på henne og bannet til henne på utsiden av utestedene i Kristiansand den første perioden hun var i byen. «*Det er ikke så ofte lenger at jeg er ute sent på kvelden for å tigge, eller samle flasker. Men de gangene jeg gjør det har jeg merket at mennesker er mye mer rolig nå enn de var før. Det var veldig mye av dette i begynnelsen*». Når hun skal vurdere hvorfor hun tror det er slik, sier hun, «*mange har nå blitt kjent med oss. Hvis jeg for eksempel går til under broa nå, så kan det hende jeg møter på 10 til 15 personer på veien som jeg kjenner igjen, og som kjenner igjen meg, fordi vi ses omtrent hver dag når vi går forbi hverandre*».

Til tross for utfordringer med å skaffe seg jobb, erfaringer med fremmedfrykt, fiendtlighet, vold, og sjikane ser alle informantene en lysere fremtid i Kristiansand enn på hjemstedet i Romania. Mange av informantene uttrykker at Kristiansand begynner å bli et hjem for dem. De føler seg tryggere og mindre stresset, og opplever generelt sett færre mennesker som er fiendtlig innstilt til dem i Kristiansand enn på hjemplassen i Romania. Sett i perspektiv av når slike hendelser har funnet sted, er det tydelig at de fleste tingene har skjedd noen få år tilbake i tid. Dette betyr ikke at slike ting ikke skjer lenger, men kan tyde på at omfanget av stereotypier, fremmedfrykt og fiendtlighet har blitt redusert over tid. De fleste informantene uttrykker at mennesker i Kristiansand generelt sett har blitt vennligere innstilt ovenfor dem. De tror at folk i lokalsamfunnet opplever større trygghet og selvtilit knyttet til å møte på fattige rom og rumenere

i det offentlige rom, som tigger og driver med diverse former for gatesalg. Noen av informantene mener at siden de nå jobber for pengene og ikke bare sitter passivt og tigger penger, har mennesker blitt mer positivt innstilt til dem. Andre informanter mener at nå som mennesker har begynt å bli kjent med dem, og kjenner til livene deres, og hvor mye de sliter og kjemper for å klare seg, så har mennesker også endret holdninger til dem. En informant sier at nå har mennesker i Kristiansand over tid opplevd at de er «... gode mennesker, som ikke konsumerer alkohol, og som ikke stjeler og tuller rundt og lager problemer». Dette kommer tydelig frem gjennom hvordan en av informantene forklarer hvor skikkelig de oppfører seg: «Vi lar til og med være å gå i butikkene, utenom når vi skal kjøpe mat».

5.5. Kriminalitet i miljøet

En særlig oppmerksomhet er blitt gitt spørsmålet om hvorvidt det er kriminalitet blant de rumenske gatearbeiderne, og da spesielt knyttet til tiggeraktiviteten. Dette har vært et tema som er blitt gitt mye plass både i den lokalpolitiske debatten, i pressen, og blant lokalbefolkningen generelt. Diskusjonen har hovedsakelig omhandlet spørsmålet om det er bakmenn som står bak tiggervirksomheten. Fædrelandsvennen har dekket dette temaet, ofte fra politikernes side, og de har også i enkelte innslag beskrevet forhold fra både politiets, den lokale majoritetsbefolkningens, og fra tiggernes side. Diverse aktører har uttalt seg, blant annet sto lederen for Poliklinikken for rus- og avhengighetsbehandling og en drosjesjåfør for noen år side frem i avisen. Poliklinikken for rus og avhengighet var bekymret fordi de opplevde at deres pasienter etter fullendt avrusning ble tilbudt narkotiske piller av enkelte rumenske gatearbeidere. Drosjesjåføren representerte eldre personer i Kristiansand som var redde fordi de opplevde rumenske tiggere som plagsomme, pågående og aggressive (Damsgaard, 2012b, s. 2; Vindstrand, 2013b, s. 6-7) Enkelte vinningskriminelle forhold kom også for dagen, og noen ransepisoder ble også knyttet til personer i dette miljøet (Damsgaard, 2012a, s. 2; Kristensen, 2013, s. 3; Olsbu, 2014a, s. 11). I denne oppgaven er det som tidligere nevnt rumenske gatearbeiders erfaring som blir belyst, og jeg skal her presentere i grove trekk de refleksjonene de intervjuede rumenske gatearbeiderne gjør seg knyttet til disse spørsmålene. Det vil også presenteres hva slags forhold informantene har til politiet i Kristiansand. Politiet er viktig fordi de har mye kontakt med miljøet, og også fordi politiet har ansvar både for å oppklare kriminalitet, og for å forebygge kriminell aktivitet. Dessuten befinner de rumenske gatearbeiderne seg for det meste i det

offentlige rom, som er områder hvor også politiet har en særlig tilstedeværelse. Politiet i Kristiansand har opprettet et registreringssystem slik at alle utenlandske tiggere er pliktige til å registrere seg ved ankomst til Kristiansand. På den måte har politiet kontroll på hvor mange og hvem som befinner seg i byen (Fædrelandsvennen, 2010, s. 6).

Et av spørsmålene som ble stilt i intervjuene er *«det er noen som hevder at det er kriminalitet blant rom i Kristiansand. For eksempel er det noen som sier tiggingen understøttes av kriminell virksomhet. Har du noen tanker knyttet til dette?»* En av kvinnene sier hun har hørt om slike påstander, *«men det finnes ikke her»* sier hun. *«Det finnes jo slike historier, for eksempel fra Oslo. Men i Kristiansand er det en familie, og den kjenner jeg, og der finnes det ikke kriminalitet.»* Hun snakker videre om at romfamilien nærmest har en beskyttende funksjon ovenfor byen. Hun mener at familien forhindrer at andre uærlige aktører får fotfeste i Kristiansand. *«Det hender at noen kommer for å stjele, men det ønsker vi ikke. Vi vet at hvis noen kommer til byen for å stjele, så kommer vi til å få problemer her i byen».* Hun snakker videre om at det finnes uærlige personer her i verden, og det finnes ærlige. Hun opplever det som typisk i Norge *«... at hvis en rumener stjeler, så står det ikke hvilken region han er fra. Det står bare at han er rumener. Dermed rammer det som står i avisene alle sammen. Hvis det hadde stått hvor i Romania denne personen var fra, og det hadde stått hvor vi andre er fra, så hadde folk forstått at det ikke er oss som gjør dette, men mennesker som kommer utenfra. Folk generelt blir skeptiske til alle oss fra Romania fordi avisen skriver på denne måten».* Kvinnen sier hun ikke har hørt om bakmenn. Samtidig sier hun, *«uten røyk, ingen ild. Kanskje det finnes slike ting i Oslo, men jeg kjenner ikke alle steder i Norge».* Hun sier at familien til mannen hennes har vært i Kristiansand i 6 til 7 år nå. Hun sier at de ikke har hatt store problemer i Kristiansand, og at de ønsker at det skal forbli sånn.

En av de mannlige informantene mener det har vært enkelte forhold i Oslo som gjør at nordmenn tenker at alle rumenere er sånn. Samtidig sier han at det etter hvert er mange i Kristiansand som kjenner dem, *«... og de vet at vi ikke gjør dumme og gale ting».*

En annen av de intervjuede kvinnene skjønner ikke hvorfor mennesker sier det er kriminalitet i miljøet i Kristiansand. *«Hadde det vært en bakmann, så hadde det sikkert gått i to til tre år. Men hvem sitter i fem år i regn og kulde, hvem orker det?»* Hun sier de er frie til å gå i butikken, til å handle mat, til å strikke. *«Folk kjenner oss. Hadde jeg hatt en sjef, så hadde jeg ikke hatt friheten til å gå i butikken å kjøpe det jeg ville.»* Når jeg spør henne om hun tror det kan

være sånn andre steder i Norge sier hun, *«jeg vet ikke. Fingrene på hånden din er ikke like, og det er det samme med mennesker. For noen år siden var det noen som sa til meg på gaten at noen av oss kjører i BMW og Mercedes. Jeg sa til dem at hvis jeg hadde hatt de pengene så hadde jeg aldri kjøpt en bil for dem. Da hadde jeg kjøpt et hus. Det er jo veldig dyrt å kjøpe en sånn bil.»*

En av de andre kvinnene har erfart at personer hun møter på gata sier at de ikke vil hjelpe fordi de tror det er noen som står bak og tjener penger. Hun sier at hvis slike påstander hadde vært sanne, hadde minst én person røpt seg og sagt det til noen. *«Det er ingen som syntes det er greit å gi pengene sine til andre. Jeg hadde ikke likt å sitte på gata å tjent penger, og så måtte jeg gitt dette til noen andre, når barna mine trenger det»*. Hun tror det er mennesker som ikke liker dem og som ønsker å skape problemer for dem og dermed både sier og skriver slike ting.

En av de mannlige informantene har opplevd å bli beskyldt for å være bakmann, og at han utnytter kvinnene som tigger. Han har blitt beskyldt for å ta pengene til kvinnene og la dem bli boende på gaten, mens han selv er på hotell og kjører luksusbil. Han forteller at han var i byen en gang på nattestid, og da kom det en ung mann og en ung kvinne bort til han. *«De påsto at jeg var sjefen. Du tar pengene fra alle de andre, og du sover på hotell. Du lar de andre sove under broa, mens du selv har mange biler hjemme. Sånne ting sa de til meg. Jeg sa til dem, dere må være gale! Se på meg! Her går jeg og tigger. Hadde jeg hatt de pengene, tror dere jeg hadde vært her i kveld? Tror dere jeg hadde samlet alle de flaskene hvis jeg hadde hatt de pengene dere sier jeg har? Tror dere at jeg hadde vært her ute, og vært kald frivillig, hvis jeg hadde hatt de pengene dere sier jeg har? Jeg prøvde å forklare det til dem. Men det er mange som har disse tankene i hodet. Som tror at det er noen som står bak tiggingen. Som jeg har sagt så er alle som er her i Kristiansand i familie»*. Jeg spurte informanten om hvorfor han tror personer tenker sånn om han. Da sa han, *«jeg vet ikke ... kanskje det har med ... for eksempel, hvis kona mi sitter på gata og tigger, og jeg kommer bort til henne og ber om noen av pengene hun har for å handle mat, eller til en kopp kaffe eller noe, så ser folk det, også tenker de at jeg tar pengene. Det samme gjelder de andre mennene, når de henvender seg til damene. De kommer kanskje for å hente penger fra damene for å sende dem hjem til familien. Når folk ser dette tror jeg kanskje de tenker at vi tar pengene fra damene. Hvis jeg for eksempel står på gata og snakker ganske ivrig med kona, så snur folk seg med en gang og lurere på hva dette er. Hva snakker jeg med henne om, tenker de»*.

En av kvinnene spør seg hvordan det er mulig for dem å ta seg arbeid her, som magasinselgere eller strikkesøyselgere, hvis de er tvunget til å tigge. Hun refererer til at mange mennesker i Kristiansand kjenner henne og de andre i storfamilien, og at de vet at pengene de tjener går til barna deres, og til dem selv. Mennesker fra Kristiansand har besøkt henne hjemme i Romania, og hun sier de har sett hvordan hun og flere av de andre lever.

Den etnisk rumenske mannen kjenner ikke miljøet de andre i storfamilien tilhører. Samtidig har han gjennom januar, februar og mars 2015 benyttet det samme overnattingstilbudet som mange personer fra den utvidede romfamilien. Dermed ser han miljøet delvis fra et utsideperspektiv, men er samtidig spesielt nær miljøet. Når han reflekterer rundt om det er kriminalitet i miljøet eller ikke sier han, *«jeg kjenner ikke til det, men jeg tror ikke det er mulig. Nei, kriminelle tror jeg ikke de er. Så vidt jeg har sett er det ingen som stjeler ... om det er kriminelle som står bak? ... det kan ikke være mulig. Jeg kjenner ikke situasjonen, men jeg har jo erfart både i fjor, og nå, at de kommer og de reiser som de vil. De har ingen problemer med restriksjoner så vidt jeg har observert, så jeg tror ikke det er mulig. De er helt fri. Jeg tror ikke det er snakk om det»*.

Gjennom det informantene uttrykker er det tydelig at kriminalitet er fremmed for dem. Som nevnt over kom det for noen år siden frem at enkelte rumenere solgte narkotiske piller, enkelte tyverier og ran ble anmeldt. Enkelte lokale innbyggere i Kristiansand var bekymret for det de opplevde som aggressiv eller pågående tigging. Ingen av mine informanter beveget seg inn på slike hendelsesforhold i intervjuene.

Politiet erfarer at det kommer inn færre klager fra lokalbefolkningen i Kristiansand enn tidligere. Ole Hortemo, stasjonssjef ved Kristiansand politistasjon sier i et intervju i NRK sin Brennpunkt-dokumentar om tigging i tre Sørlandsbyer, at samarbeidet som politiet har med andre aktører i byen har vært viktig for å forebygge og å forhindre kriminalitet. Han nevner Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen, men også ulike kirkesamfunn som viktige, ved at de har gått inn for å bedre forholdene ved å vise de rumenske gatearbeiderne hva som er lovlig tigging, og hva som er ulovlig tigging. På bakgrunn av denne opplæringen erfarer Hortemo at tiggerne har justert adferden sin. Han mener at samarbeidet som politiet har hatt med forskjellige organisasjoner og kirkesamfunn er gode kriminalitetsforebyggende tiltak (Mersland, 2010, s. 6; "Urett i koppen," 2015).

De fire siste årene har politiet i Kristiansand hatt ti saker som involverer tiggere i straffbare handlinger. På landsbasis vet vi at det har vært enkelte tilfeller av grov kriminalitet i tilknytning til tigging og menneskehandel. Av tre dommer er det spesielt en sak i Bergen i 2012 som har fått særlig oppmerksomhet på grunn av alvorlighetsgraden i forbrytelsene. 6 personer ble dømt for å ha tvunget barn ned i 13-årsalderen til å stjele og tigge i Norge og i Sverige. Til tross for slike alvorlige enkeltsaker kommer det frem i den nye FAFO-rapporten at det generelt er lite kriminalitet bak tiggere som vi ser på gata i Norge. Bildet av bakmenn er i all hovedsak en myte hevder rapporten. Samtidig påpekes det at dette ikke betyr at det finnes tilfeller av utnyttning og overgrep. Dette er grupper av mennesker som er svært sårbare for utnyttelse, ikke bare fra personer utenfra, men også internt i miljøene ("Urett i koppen," 2015).

Alle informantene har på en eller annen måte kontakt med politiet fra tid til annen. De uttrykker at de stort sett er glade for politiets arbeid, og måten de opptrer på. En av kvinnene sier at alle sammen er registrert hos politiet i Kristiansand, og at politiet er raskt på pletten hvis de har problemer. *«Da kommer de med en gang. De er veldig greie, og de tror på oss. De ser hvordan vi lever, og jeg ser de har gode hjerter. De bryr seg og spør om alt er bra»*. Hun opplever at politiet snakker rolig til henne. *«De skriker ikke sånn som i Romania»* sier hun. *«Der er de veldig til å skrike og bråke. Her snakker de rolig slik at vi forstår dem»*. En av de intervjuede mennene sier noe av det samme. *«Sammenlignet med politiet i Romania er de supersiviliserte. Her stopper de meg, og ber fint om ID-kort. I Romania hadde de spurt om ID-kortet og litt penger også. Hvis jeg spør dem hvorfor de ønsker å se ID-kortet mitt sier de på en høflig måte at de bare ønsker å ta en rutinesjekk»*.

En av kvinnene erfarte for noen år siden å bli sparket av en forbipasserende. Hun var gravid i åttende måned. *«Politiet kom»* sier hun. Hun sier at politiet har vært raske til å komme de gangene det har vært nødvendig. *«Hvis vi ringer politiet så er de der på to minutt»*. Videre sier hun, *«det skjedde en gang at noen ungdommer satt fyr på klærne våre. Da kom de med en gang og ordnet opp. Politiet her tar oss på alvor. Det er ikke sånn at hvis vi ringer politiet så bryr de seg ikke. De kommer, og de hjelper»*. Hun sier litt senere i intervjuet på et direkte spørsmål om hennes forhold til politiet at hun har et godt forhold til dem i Norge. *«I Romania er det sånn at politiet kan drepe deg, hvis de får betalt for det, og etterpå er det akkurat som om ingen ting har skjedd. Men her er det annerledes. Hvis noen spytter på meg, tar politiet dem. Det er ikke noen diskusjon en gang. Jeg føler meg veldig trygg her sammenlignet med hjemme»*. Hun

opplever at politiet til og med har satt seg litt inn i enkelte forhold i romkulturen som hun selv opplever som utfordrende. *«Noen av rom-mennene kan være litt voldsomme, og slå kvinnene sine. Politiet tar til og med bryet med å spørre kvinnene om mennene er snille med dem. De sier at jeg må fortelle hvis jeg blir slått, så vil de beskytte meg»*. For hennes egen del er ikke dette nødvendigvis hun, fordi *«jeg blir ikke slått av mannen min»*. Hun opplever også at politiet hjelper henne med papirer, svarer på spørsmål som gjelder UDI, og gir råd for at hun kan å orientere seg på internett.

En av mennene er litt mer kortfattet når han blir spurt om erfaringer med politiet, men uttrykker på lik linje med de andre et godt forhold til politiet i Kristiansand. *«Det er ikke sånn at vi har problemer med dem på gata. De er greie med oss så lenge vi ikke skaper problemer. Jeg har ingen problemer med dem»*.

En av kvinnene opplevde en gang å bli ransaket av politiet. En forbipasserende kvinne beskyldte henne for å ha stjålet lommeboka hennes. Politiet kom, og de ba henne reise seg. *«Jeg pleier aldri å reise meg opp. Det var ganske flaut, fordi mange har begynt å bli kjent med meg, og der står jeg mitt i gata og blir ransaket av politiet. Jeg pleier aldri å reise meg opp. Jeg pleier alltid å sitte. Etter to-tre timer kom kvinnen tilbake og hun beklaget veldig. Hun hadde funnet lommeboka. Jeg sa at det hjelper ikke nå, for nå har du gjort meg til skam foran alle sammen. Alle menneskene så på meg, og det kan jo hende de har forandret mening om meg. Hun satte meg i en veldig dårlig situasjon.»* Til tross for en slik episode opplever hun generelt kontakten med politiet som positiv. *«Dette skjedde for to år siden»*, sier hun, og legger til at hun opplever politiet som greie. *«Vi har ikke hatt noen problemer med dem. Spesielt ikke etter vi begynte å strikke»*.

5.6. Religionens plass

Alle informantene anser seg selv i større eller mindre grad som religiøse. De er i utgangspunktet kristenortodokse, men uttrykker generelt stor åpenhet ovenfor andre kristne trosretninger. De er generelt sett ikke teologisk og dogmatisk opptatt. Menighetene de går i her i Norge må ikke samsvare med menighetene de bekjenner seg til i Romania. Til tross for forskjeller i bygningsarkitektur, utsmykking, forskjellige tradisjoner, teologi og andre gudstjenesteformer, er det en generell oppfattelse blant informantene av at det finnes et underliggende grunnleggende trosinnhold som går på tvers av norske kirker og kirker i Romania. Alle kvinnene, og en av

mennene går fast på gudstjeneste i menigheter tilhørende Den norske kirke. En av de andre mennene går i Betania, som er en frimenighet i Kristiansand sentrum. Et annet religiøst tilbud som denne mannen og en av de andre mennene sier de benytter heter B City og ligger like ved Fønix kino. Dette er et helgetilbud i regi av frikirken Betania. Frivillige fra menigheten og fra andre menighetsfelleskap selger forfriskninger og varm drikke, tilbyr bønn til dem som ønsker, og private samtaler. Betania City kan ses som et evangeliseringsprosjekt, men også et alkoholfritt helgetilbud for ungdom, hvor de kan sitte og prate (Winsjansen, 2014).

Mange av informantene, og da spesielt kvinnene, fremhever søndagsgudstjenesten som viktig. På spørsmål om hva som er viktig med gudstjenesten svarer en av kvinnene, *«det snakkes om Gud, det synges, det døpes barn. Jeg liker meg veldig godt når det synges. Da blir jeg veldig rolig. Ellers skjønner jeg jo ingen ting. Jeg sitter, jeg ser på presten og jeg føler meg som hjemme i en kirke i Romania. Men jeg forstår jo bare halvparten. Det er jo ikke likt som en ortodoks kirke i Romania. Her er det en stor møtesal som alle samles i. Men allikevel har jeg noen ganger følt Guds nærvær sterkere her enn hjemme i Romania»*. Her vises det at det er mange aspekter ved gudstjenesten som er viktig. En av de andre kvinnene vektlegger også sangen, men også bibellesningen til presten opplever hun som betydningsfull. *«Det virker som vi mange ganger forstår hva presten sier»*, sier hun. En av kvinnene har sammen med mannen funnet en egen kirke i en av Kristiansands mer perifere bydeler. Hun sier, *«jeg blir invitert av nordmenn.» «Så de inviterer deg, også har du begynt å gå her fast?» «Ja. Jeg har blitt invitert til å snakke og å be.» «Hva er det som foregår på disse møtene?» «Vi ber sammen. Jeg ber på mitt språk, og de ber på sitt språk. Jeg tror at Gud hører. Han ser hvordan jeg ber inni meg»*. Når jeg spør hva hun får mest ut av eller hva som er viktigst sier hun at hun liker veldig godt når det leses fra Guds ord, *«... og når de ber for oss som er her i Kristiansand»*. En av de andre kvinnene sier at hun liker veldig godt bønnen. *«Jeg forstår den ikke, men jeg liker den allikevel. Måten de synger på ... når presten synger ... Jeg kjenner det i hjertet»*. Hun går i en norsk kirke på søndagene. *«Det er snille mennesker der, så der liker jeg meg»*.

En av mennene sier han går i en kirke ute i en av byens bydeler sammen med kona hans. Den intervjuede etniske rumeneren sier at han i tillegg til å gå på B City går i Betania sammen med en venn han har fått seg i Kristiansand. For han er det det samme om det er ortodokse, katolske eller baptistiske samlinger. Han er oppvokst i en ortodoks familie, og faren jobbet tidligere i en kirke i Romania. Han sier at han selv ser åpent på hva slags kirke man går i. *«Det er*

den samme Gud, og Gud er én», sier han. På møtene på Betania fremhever han at det blir delt fra Bibelen, «... men vi snakker også om sosiale problemer. Vi prøver å finne løsninger på dette ved å følge troens vei». Den andre mannen som går på B City har en litt annen tilnærming til religion. «Den er personlig», sier han. «Jeg liker ikke å gå rundt å si at jeg har mye tro, og at jeg tror på det eller det, også lyve». Han sier at det ellers er kona hans som er sterkest religiøs av de to. På B City «... ber de for meg, de spør om jeg har bønneemner, også ber de for det jeg forteller dem». Litt senere sier han at selv om han hadde hatt større tro, så vet han ikke om han hadde hatt det så mye bedre. «Om du har tro, så tror jeg ikke livet kan forandre seg», sier han. Det han sier skiller seg ut fra de andre intervjuede i at de andre mener Gud er avgjørende, både for deres velbefinnende mens de er i Kristiansand, og også fordi Gud forsørger dem med arbeid, penger, mat, og ikke minst med å gi dem venner og kontakter.

Vennskap med andre kristne som er fra Kristiansand eller områder og småbyer i nærheten er vanlig blant informantene. Alle kvinnene snakker om troende venner, og noen av dem opplever også at de besøker dem, eller går på besøk til dem. De opplever at kristne mennesker hjelper og støtter dem både materielt og sosialt, og at de har et trosfellokap sammen med dem. En av kvinnene har en oppfatning av at det er mange troende i Norge. «*Det har jeg ikke opplevd andre steder. Vi er fremmede for mange troende her siden vi kommer fra et annet land, og jeg tror de begynner å bli vant til oss*». Når jeg spør henne om hun tror det er forskjell på å leve i Kristiansand sammenlignet med for eksempel i Oslo sier hun, «*ja, fordi ... det har vært sterkere stemmer for å få tiggere ut av byen i Oslo, akkurat som i Arendal og i Lillesand. Her i Kristiansand har det vært samlinger av mennesker som har sagt at folk må få lov til å tigge. Jeg vet at ordføreren i Kristiansand har vært mot at vi skal få tigge her i Kristiansand. Men her er det mange troende mennesker som har sagt at det ikke kommer til å skje. Fordi Gud har alltid tillatt at det finnes tiggere. Helt siden verden ble skapt har det vært tiggere. Mennesker her i Kristiansand tror så mye på Gud at jeg tror ikke det blir noe forbud her*». Hun sier hun er sammen med nordmenn i kirken. Hun har fått venner i kirken som hun går til på både kaffe- og middagsbesøk. Hun sier samtidig at hun noen ganger er litt usikker på om de er vennene hennes, og tenker at de kanskje inviterer henne hjem fordi de vil at hun skal hjelpe dem med noe. «*Men noen ganger har jeg inntrykk av at det er for vennskaps skyld, fordi da trenger jeg ikke gjøre noe, og får servert kaffe*». Hun snakker også om mennesker hun treffer på gata. «*Når jeg har vært hjemme i Romania en periode, så gråter de når de får øye på meg. Jeg merker at de bryr*

seg om meg. Mennesker gråter for meg akkurat som om jeg skulle være en del av familien deres. De har et fantastisk hjerte. Mange av disse er de menneskene som tror på Gud og ikke har mye penger». Senere i intervjuet sier hun, «hadde det ikke vært for Gud, så tror jeg ikke at alle disse menneskene hadde gjort det så greit for oss. Jeg har bedt til Gud om at han skal hjelpe meg å finne jobb, og jeg har nå fått meg en liten jobb hvor jeg gjør rent hjemme hos noen eldre damer. Det er bare Gud, for jeg kan ikke norsk. De er ikke redde for meg. Samtidig har det med tiden vi har vært her å gjøre. Folk har blitt vant til oss og erfarer at vi er mennesker vi og. Folk er mindre skeptiske og redde for oss enn for noen år siden». Når vi snakker om debatten som har pågått i media angående tiggerforbud og rumenske gatearbeidere sier hun, «menneskene som tror på Gud holder med oss, og de har sagt de kommer til å protestere hvis det blir forbud. Disse menneskene vil at også vi skal leve her». På mange plan ser vi at denne kvinnen opplever at både Gud og troende mennesker spiller en viktig rolle, både i selvforståelsen hennes, og også livsretningen eller skjebnen hennes er på sett og vis innpodet i hennes religiøse trosoppfatning. Flere av de andre informantene, spesielt kvinnene, uttrykker seg på samme måte.

Mange av informantene erfarer at kristne personer fra lokalsamfunnet stopper og snakker med dem om Gud, og også ber for dem. Alle informantene ser ut til å se på dette som noe positivt. En interessant dikotomi uttrykkes ved beskrivelsen av slike erfaringer. Flere av informantene erfarer en forskjell mellom det de beskriver som «gode» og «troende» mennesker, og det de beskriver som mennesker som ikke vil dem vel. Flere av kvinnene legger vekt på at det er Gud som sender «gode» mennesker i deres vei, som da også er mennesker som på en eller annen måte er til hjelp for dem, eller som tilfører en god opplevelse i hverdagen deres. Gud er også viktig når det kommer til hva informantene føler for andre mennesker de møter i hverdagen i Kristiansand. Han hjelper dem å gi slipp på vonde følelser som de måtte føle på, og viser vei slik at de kommer i kontakt med «gode» mennesker.

Gud blir beskrevet som en som forsørger dem og holder dem friske, og som beskytter både barna og dem selv mot sykdom og lidelser. Gud blir også beskrevet som en som hjelper dem å tjene pengene de trenger, og gir dem den daglige maten de har behov for. En av kvinnene forteller: «Gud hjelper meg mange ganger når jeg ber til ham. Han har hjulpet meg mange ganger.» «Er dette økonomisk hjelp, eller er det mer følelsesmessig?» «Jeg ber for mine barn hele tiden, og det har aldri skjedd dem noe. De har vært friske hele tiden. Og hvis jeg har penger, og takker ham allerede på forhånd, så gir han meg bøttesvar». Flere andre forteller om

lignende erfaringer. En annen kvinne forteller, *«kveldsbønnen er viktig, og på dagen ber jeg om at Gud skal hjelpe meg gjennom den. Han hjelper meg å tjene penger, jeg ber til og med når jeg sitter på gata. Når noen gir penger til en av oss, takker jeg Gud for at jeg kan tjene penger.* En av kvinnene har nå fått mulighet til å låne et overnattingssted av en norsk venn. Når hun beskriver hvordan det var å bo under Vesterveibroa tidligere, før overnattingstilbudet på Kongensgate skole kom, beskriver hun det på følgende måte. *«Hvordan skal jeg si det (...?) Du kommer fra kulda, og du legger deg ned i den samme kulda. Det er skittent, det er rotter der, og det drypper i hodet på meg. Det er forferdelig, men nødvendigheten gjør at vi bor der. Gud gjør oss sterke».* Videre forteller hun, *«under broa er det mye fuktighet og det er skittent. Det er helt utrolig at jeg ikke har blitt syk med hepatitt, eller lungesykdommer. Det er bare Gud som har gjort at jeg har sluppet unna. En kan jo få alt mulig av sykdommer der, men Gud har gjort oss sterke».* Mange flere slike eksempler kunne blitt nevnt, og da spesielt fra kvinnene.

5.7. Media og den offentlige debatten

Den offentlige debatten i lokale aviser har som beskrevet i delkapittel 2.6. vært betydelig. Fædrelandsvennen har dekket denne nyere formen for migrasjon meget tett. Kristiansand avis har også i perioder skrevet mye om tiggernes situasjon, og har blant annet dekket sysselsettingsprosjektet *Fra tiggerkopp til skrujern*. Kristiansand avis arrangerte jula 2014 en innsamlingsaksjon hvor pengene gikk til inntekt for dette prosjektet. Fædrelandsvennen har dekket migrasjon, tigging og boforhold for de rumenske gatearbeiderne, men har også dekket situasjonen sett fra lokalbefolkningens side. Den politiske debatten har blitt utførlig beskrevet, og politi, handelsstand og turisternes synspunkter har også blitt omtalt. Flere innlegg har vært kritiske, og mange innlegg har også vært mer positivt vinklet.

En av kvinnene sier at hun ikke kjenner så godt til debatten, men at hun har hørt om den fra nordmenn som hun snakker med. *«Jeg har inntrykk av at byens befolkning holder med oss».* Hun vet heller ikke så mye om hva politikerne diskuterer, men tenker at siden ikke ordføreren med hans medarbeidere i spissen har sendt dem ut så er det fordi de har sett at de er *«... greie folk».* På spørsmålet *«tror du politikernes holdninger også har endret seg etter hvert?»* sier hun at hun tror de har vært redde for dem, men at dette nå har endret seg. Hun forteller at mange av de eldre i kirken hun går i forteller om det som står i avisene om dem, men at de sier at de ikke skal være redde hvis det står noe negativt. Hun mener at forbudet de innførte i Arendal (som nå

er opphevet) ikke er bra, men hun har samtidig fått høre at lokalpolitikerne i Arendal vurderer å forkaste hele forbudet. Hun sier hun tenker mye på ting hun har fått vite som har stått i avisene, og er spesielt bekymret for hvordan hun skal klare seg hvis det blir forbud.

Den etnisk rumenske mannen vet ikke noe om den offentlige debatten, men er som tidligere nevnt ikke en del av det større miljøet av rumenske gatearbeidere i Kristiansand. Han sier han har forstått det som at det har vært en debatt tidligere, før han begynte å reise til Kristiansand. Mer enn det kjenner han ikke til.

En annen av de kvinnelige informantene er lei av måten norske aviser fremstiller nyheter om kriminalitet begått av rumenere på. Hun opplever at det kun står rumener, men ingen informasjon om hvor i Romania personen kommer fra. Dermed opplever hun at folk blir generelt skeptiske *«til alle oss fra Romania»*. Hun forteller at nordmenn leser fra avisen for henne hvis det omhandler rumenske gatearbeidere i Kristiansand. Hun opplever at det som står i avisene påvirker henne hele tiden. *«Hvis det har vært mye negativ oppmerksomhet i avisene eller på TV så er det ingen som gir meg noen ting. Det kan påvirke inntekten min i en til to uker hvis sånne ting kommer opp i media»*.

En av mennene som ble intervjuet sier at norske personer forteller på engelsk om det som står i avisene. *«Det er de vennene som kommer og hjelper oss som gjør dette. Når diskusjonen om tiggeforbud pågikk i fjor, så holdt folk oss oppdatert»*. Noen ganger forstår han at avisoppslag omhandler hans miljø når han passerer avisene i butikken, og han opplever at hvis det er negative ting som står skrevet, så påvirker det hverdagen hans. *«Jeg har ofte blitt veldig lei meg når debatten om tiggeforbud har pågått, fordi jeg vet at jeg ikke har muligheter til å ta vare på barna mine hvis dette skjer»*. Han opplever at negativ publisitet påvirker hele miljøet han er en del av. Han forteller at for cirka tre år siden var det en artikkel i et blad eller avis (han husker ikke helt) som var positivt vinklet. Etter denne artikkelen var det en kraftig økning i personer som gav penger til oss. *«De kom med reportasjen, viste den til oss, og gav oss penger etterpå. Men det har vært mye negativt fokus i det siste, så det har ikke vært så mye penger å hente inn. Det står at vi ikke bør gis hjelp og penger, fordi da vil vi dra frivillig hjem igjen av oss selv»*. Han sier videre at han har ingen ide om hva han ville gjort hvis det ble forbud. *«Derfor»*, sier han, *«gjør jeg og kona alt hva vi kan for å finne en stabil jobb. For da er vi sikret. Da vet jeg med sikkerhet at jeg har en bedre fremtid for oss og barna»*.

«Noen ganger har det vært bra artikler, og noen ganger har de ikke vært så bra», sier en av kvinnene. Hun sier at hun ser på bildene i avisene, også spør hun noen norske venner om de kan lese eller gjenfortelle det som står der. «De forteller om det som står er bra, eller om det ikke er så bra. Men jeg selv forstår jo ingen ting, så jeg ser bare på bildene». Hun forteller at det er personer på gata som pleier å gi henne penger av og til som gjengir avisstoff for henne. Men også personer som ikke pleier å gi penger hilser og prater, forklarer hun. Når jeg spør om hun på noen måte «erfarer at det som står i avisene påvirker henne i sin hverdag», sier hun, «hvis det er noe bra, da er mennesker glad og de kommer til oss. Men hvis det står noe negativt så merker jeg at mennesker ser dårlig på oss. De tror at alle gjør det samme, og at alle er som et enkelttilfelle i avisen. De som kjenner oss vet at det ikke er sant». Når hun blir spurt om å gi noen konkrete eksempler på hvordan personer blir mot henne når de er negative, sier hun at personer har endret seg, «spesielt etter diskusjonen om å forby tigging. Til og med folk som ikke pleide å like oss, og aldri gav oss penger, de liker oss faktisk. De stopper, og selv om de aldri har gitt penger før, så stopper de og snakker med oss. De liker oss faktisk nå». Hun tror at mange nå ser at de strikker og at «vi ikke bare sitter på gata å gjør ingen ting. De ser at vi gjør noe. Det har positiv påvirkningskraft. De ser at vi sitter der i kulda og strikker, at vi gjør noe».

En annen av kvinnene sier hun ikke kjenner så mye til debatten, men at det noen ganger har vært mennesker som forteller henne hva som står der. Når debatten om bakmenn pågikk kom det personer og fortalte henne om dette. Hun har også fått med seg debatten som har pågått i Arendal, og forbudet de gjennomførte. «Jeg tror ikke det er en riktig avgjørelse. Men jeg har hørt at de har åpnet opp for det igjen» sier hun. Samme dag som intervjuet hennes ble transkribert, det vil si 30.04.15. stemte politikerne i Arendal for å oppheve forbudet, og dette ble endelig gjennomført høsten 2015 (Olsbu, 2015). Hun sier at hvis hun vet at det står negative ting i avisene, så går hun rundt og tenker på det. Hun bekrefter også det mange av de andre informantene sier om at nordmenn gir mindre penger når det er negativ publisitet i avisene. Flere opplever at negativ publisitet påvirker hele den større romfamilien i Kristiansand.

5.8. Framtidsutsikter og planer og drømmer for fremtiden

Håpet for samtlige av informantene er at de skal finne seg jobb i Kristiansand, og det varierer hva de ønsker å arbeide med. Noen ønsker å jobbe med renhold, noen som mekanikere eller som anleggsarbeidere, noen i landbruket, eller i restaurantkjøkken. De håper også at god helse vil

prege livet til barna og dem selv, og at barna skal ha muligheten til å gå på skole så lenge som mulig, og få en god utdanning. Mange av informantene ønsker å kunne få seg et godt liv i Kristiansand, og at barna deres skal komme opp for å kunne gå på skole her. De som ønsker å flytte til Kristiansand ser ikke noen muligheter hjemme i Romania. Samtidig har de blitt møtt med utfordringer på grunn av det strengt regulerte arbeidslivet i Norge. Flere av informantene har vært i arbeid tidligere, i Norge, eller i andre deler av Europa. Alle sier de i utgangspunktet kom til Kristiansand for å finne arbeid hovedsakelig fordi arbeidskravene i det norske arbeidslivet er strenge, og mange av dem er underkvalifisert på grunn av lite eller ingen utdanning. En av de kvinnelige informantene sier *«vi er samme fattige mennesker. Alle som er her for å tigge, vi har ingen utdanning, og ingen jobb. Vi har ingen skolegang. Vi har kommet til Norge og Kristiansand fordi vi hører at man får godt betalt for å være her. Vi kommer for å finne jobb, men det er vanskelig. Det er vanskelig å finne jobb. Vi visste ikke i utgangspunktet at for å jobbe på en restaurant i Norge så trengs det en skoleattest. Og språkkravene er også strenge. Hvis du ikke kan språket så får du ikke jobb her. Vi har blitt anbefalt å lære norsk, men dette er vanskelig for meg. Jeg vet ikke hvordan det er der du kommer fra»*, sier hun og henvender seg til den rumenske tolken, *«men der jeg kommer fra ble vi ikke oppmuntret til å gå på skole, fordi vi var sigøynere. De viste ingen interesse for oss. For noen år siden endret dette seg, og våre barn igjen er flinke på skolen, og lærer masse. Skolesystemet er mye bedre tilrettelagt for oss sigøynere nå enn når jeg var i skolealder. De fleste som er på min alder har ikke så mye skolegang»*. Når den samme kvinnen blir spurt om hun har noen planer for fremtiden sier hun, *«ikke for meg selv, men gutten og jenta mi skal gå på skole så de unngår samme situasjon som meg. Jeg ønsker de skal få en utdanning og en jobb. Det er alt jeg ønsker. Dermed kan de leve godt. De er fjorten og tretten år. - Du ble mor i ung alder, da? - Ja, sånn er det hos oss. - Du har ikke noen drømmer for deg selv, da? - Nei, du vet, når en er så vant til å måtte reise rundt for å klare seg selv så drømmer en ikke så mye. Vi bare kommer og går. Helse for barna og familien, ingen ting annet er viktigere»*.

Den etnisk rumenske mannen har tidligere jobberfaring som kokk i Romania i mange år, og han har også jobbet litt i landbruket etter han kom til Norge. *«En periode jobbet jeg. Det var for en begrenset periode. Det var i en liten by i nærheten av Kristiansand. Jeg jobbet på et landbruk, og fikk meg en midlertidig kontrakt for å jobbe der. - Tenker du det er muligheter for å få jobb der igjen? - Ja, jeg håper de ringer og kaller meg tilbake»*. Han forteller at han jobbet på

landbruket sammen med andre rumenere. Flere av dem har reist opp som sesongarbeidere fra Romania syv til åtte år på rad. *«Nå er det en periode hvor de ikke trenger så mange ekstra. Da er det kun de som er faste ansatte på gården som er der. Men når de skal ha innhøsting pleier de å innkalle sesongarbeidere for da er det mye å gjøre. Jeg har ikke hatt andre jobbtillbud, men det har vært veldig fint å jobbe på den gården. Jeg sier ja til hva som helst»*. Samtidig har at han ikke så mange planer eller drømmer for fremtiden. *«Jeg er realist. Jeg drømmer ikke fordi jeg er redd jeg skal bråvåkne en dag og forstå at den ikke er sann»*. Han sier videre at, *«alle mine planer er sentrert rundt barna mine. I min alder har jeg ikke noen planer for mine egen del»*.

En av kvinnene har som tidligere nevnt fått arbeidserfaring etter hun kom til Norge, som vaskehjelp hjemme hos privatpersoner fra den lokale majoritetsbefolkningen. Hun har også erfaring med å ta maleoppdrag i Kristiansand og omegn i sommerhalvåret. Hun sier at når hun var ferdig med videregående hjemme i Romania så ønsket hun å studere juss. *«Jeg ønsket å bli dommer, men, så ble jeg gift. Jeg giftet meg og da ble det stopp. Jeg kjøpte alle jussbøkene, men de ble liggende»*. Videre sier hun at hun også kunne tenkt seg å bli advokat. *«Jeg liker veldig godt det som har med juss og lover å gjøre. Men selvfølgelig, det var mange ting som sto i veien. Det var en veldig dyr utdanning, og mammaen min hadde ikke noen jobb. Det var dyrt å gå på skole. Jeg har vokst opp uten pappa, og har tatt hånd om mammaen min siden jeg var 11 år gammel. Etter skolen gikk jeg hjem til folk for å jobbe, fordi mammaen min var syk hele tiden. Det var umulig å holde på en jobb, men dagsarbeid gikk. Det var krevende å leve sånn i oppveksten min»*. Kvinnen er tydelig på at alt hun gjør i Kristiansand for å tjene penger, gjør hun for å sikre barnas fremtid, og at uten dette for øyet, og uten Gud, hadde hun ikke klart å holde ut.

En av de mannlige informantene sier han tidligere har hatt arbeid i Portugal. *«Jeg jobbet i landbruket, med poteter og løk, jordbær, alt mulig. Når det var pæresesong jobbet jeg med det, når det var druesesong jobbet jeg med det»*. Han forteller at han reiste fra Portugal fordi han ikke ønsket å være der lenger. *«Jeg klarte det ikke mer, fordi jeg jobbet for så lite penger. Det var veldig hardt arbeid for lite penger»*. Den mannlige informanten lever med et håp om at han og kona skal få seg jobb i Kristiansand, så de venter på at dette skal skje. *«Vi prøver å ordne oss papirer nå»* sier han. *«Kanskje vi kan gå og lære norsk. Det er lettere for kona mi å finne jobb enn for meg, fordi hun snakker engelsk. For meg er det litt mer vanskelig, fordi jeg ikke kan norsk, og jeg kan ikke snakke engelsk så godt heller»*. De jobber for å få seg papirer slik at de kan være i Norge lovlig, og ikke bare på turistvisum. *«Vi trenger først og fremst et*

personnummer. Det er det viktigste. Har du personnummer så kan du få hjelp, lån, og så videre. Vi har lyst til å hente opp barna våre her, og at de skal begynne på skole her. Det første vi må gjøre er å finne jobb». Han forteller at hvis han får en arbeidskontrakt på en eller annen jobb for tre måneder så får han personnummer. Han ønsker å jobbe med hva som helst, men sier at han er spesielt dyktig med biler, og kunne godt tenkt seg en jobb som mekaniker.

En av kvinnene som er intervjuet har videregående utdanning, men sier hun ikke kan finne jobb i Romania. «Først og fremst så er det ikke jobber å finne. Hvis du for eksempel har jobbet på en bensinstasjon i tretti år, så ansetter du ikke en som er fremmed. Du ansetter ditt eget barn. Så arbeidsplasser blir beskyttet innenfor familien? Ja, sånn er det over alt. I butikkene tenker alle på sine egne nærmeste. De fattige reiser sin vei på grunn av dette, til Frankrike, Danmark, Sverige, Norge». Hun forteller at hun selv har vært i mange land, og det ikke bare er rom hun treffer som tigger. «Det er rumenere også» sier hun. «Jeg har vært i England og der er det mange rumenere som lever som tiggere». Hun forteller at hun dro til England for å finne arbeid, og ble ansatt på en fabrikk som tørket bananer. «Det var noen svarte mennesker som eide den. Jeg jobbet der i fem måneder, men så ble den lagt ned. Økonomien gikk ikke rundt lenger. Ingen reiser fra Romania fordi de har funnet jobb et sted ... de reiser for å lete etter en jobb. Mange ender med å måtte tigge hvis de ikke finner det.» Hun forteller at hun var over store deler av England for å finne jobb. Etter at hun kom til Norge har hun forsøkt å finne jobb i jordbruket. «Jeg har vært helt opp til Drammen for å finne jobb på gårder, men det er mange polske som besitter de stillingene som finnes». Hun er takknemlig for de jobbmulighetene hun har fått gjennom *Fra tiggerkopp til strikkepinne*, og en dame som har tatt henne med hjem slik at hun kan gjøre rent fast en gang i uken hjemme hos henne. Hun sier hun har mange ønsker for fremtiden, men at det ikke er sikkert de går i oppfyllelse. «Jeg ønsker meg ikke et stort hus og en stor bil. Jeg ønsker meg et vanlig hjem, et hus, og å leve et normalt liv, og å kunne sende ungene på skolen. Jeg ønsker meg et bad hvor jeg kan dusje hjemme, og slippe og å vaske meg i ei balje. Leve som normale mennesker. Jeg har ikke lyst til å være der oppe på toppen av samfunnet, men jeg vil ha et normalt liv». Hun ønsker seg et hus, med to soverom. «Et for meg og mannen min, og et for barna mine. Nå bor vi alle i samme rom. Også at barna skal gå på skole, og en jobb til meg og mannen min. Det er alt jeg ønsker meg». Hun sier hun liker best å gjøre rent, så en jobb innenfor dette ville passet henne fint. «Men jeg liker å gjøre rent veldig godt, og å lage mat.

Også liker jeg jo å strikke. Det er kanskje mulig at jeg kunne bli vant til en annen type jobb. Hvis jeg er nødt, så tror jeg at jeg kunne lært det».

En annen kvinne sier at hun ikke har skolegang, og at hun ikke kan lese. Derfor tviler hun på at hun har muligheter til å finne seg arbeid her i Norge. Men hun er veldig takknemlig for muligheten til å strikke og selge klær. Hun sier at hun ønsker seg en fremtid hvor hun er frisk og at «*barna skal være friske. Ikke ha noen problemer. - Hva tenker du er avgjørende for at det du ønsker skal gå i oppfyllelse? - Jeg vet ikke ... kanskje Gud kan forandre seg*».

6. En analyse av erfaringene de rumenske gatearbeiderne gjør seg på gata i Kristiansand

6.1. Slik skal analysen legges frem

I kapittel 6 skal jeg analysere den foreliggende empirien fra intervjuene med de rumenske gatearbeiderne, og observasjonene som jeg har utført i Kristiansand sentrum i løpet av høsten 2015. Analysen legger opp til en diskusjon mellom denne empirien og teorien som ble presentert i kapittel 4. I tillegg vil det trekkes inn bakgrunnsstoff fra delkapittel 1.6. og 2.2. for å løfte empirien inn i et større teoriinformert bilde.

I fra 6.1.1 til og med 6.1.5. skal jeg redegjøre for om de rumenske gatearbeiderne erfarer å bli utsatt for *stigmatisering* gjennom å bli stemplet, og om de blir pålagt forskjellige stereotypier. Jeg vil også drøfte de konsekvenser som dette har for hvordan personer fra den lokale majoritetsbefolkningen opptrer overfor gatearbeiderne.

I 6.3. vil jeg drøfte hvorvidt de rumenske gatearbeiderne klarer å utjevne effekten av stigma ved å bryte med *blazé attitude* og *nonperson treatment* ved hjelp av diverse *rollerutiner*, slik at forbipasserende legger merke til dem. Jeg vil argumentere for hvordan de klarer å vekke empati og respekt hos forbipasserende ved å håndtere *emosjons-* og *identitetskontroll* og ved å ta del i *tie-signs*. I 6.3.8. vil jeg drøfte hvordan gatearbeiderne ved hjelp av *utgruppestrategier* evner å assosiere seg og å knytte bånd med personer med høyere sosial og økonomisk status. Utgruppestrategier innebærer også at gatearbeiderne tilpasser seg de gjeldende sosiale normer. Ved å håndtere presentasjonene av seg selv klarer gatearbeiderne å øke sin egen *økonomiske* og *sosiale status*, noe jeg vil argumentere for i 6.2.

Ved å benytte *kontakthypotesen* skal jeg i 6.3. se nærmere på en utvikling som det kan tenkes gatearbeiderne selv erfarer i Kristiansand. Det vil bli drøftet hvorvidt de opplever at stereotypiske oppfatninger og engstelse ovenfor dem har blitt dempet de siste årene til fordel for økt empati, ved at de har økt kontakt med personer fra lokalbefolkningen. I tillegg vil jeg i 6.4. drøfte hvordan gatearbeiderne erfarer at avisene påvirker måten personer fra lokalbefolkningen forholder seg til dem på.

6.1.1. Stigma som et resultat av å være utenfor arbeidslivet

- Kjenner de rumenske gatearbeiderne seg stigmatisert?
- Hvorfor erfarer de rumenske gatearbeiderne seg som stigmatisert/ikke stigmatisert?
- Gitt opplevelsen som stigmatisert/ikke stigmatisert, hvilke av stigmaprocessens konsekvenser er det eventuelt de rumenske gatearbeiderne erfarer i deres hverdag i Kristiansand?

Samtlige av informantene i denne studien opplever det vanskelig å finne arbeid i Kristiansand. Med liten eller ingen utdanning og tidligere arbeidserfaring er de så å si utestengt fra det norske arbeidsmarkedet, hvor det stilles strenge krav til kompetanse. En av informantene jobbet i landbruket i Portugal før finanskrisen, men kunne etter hvert ikke godta de lave lønningene lengre, og dro derfor hjem til Romania. I kjølvannet av finanskrisen begynte rom og også etniske rumenere å se andre veier for å finne arbeid. Sentral-, Vest- og Nord-Europa ble aktuelt for mange, og av informantene i denne studien har én kvinne og én mann vært i henholdsvis England og Norge som fremmedarbeidere på et tidligere tidspunkt. Kvinnen arbeidet på en fabrikk i London som tørket bananer, men virksomheten gikk konkurs og hun måtte etterhvert forlate England. Den mannlige informanten var midlertidig sysselsatt på en gård på Sørlandet. Stillingen var sesongbasert, og informanten vet ikke om det er muligheter for arbeid på gården igjen. Han håper på nye muligheter, og i mellomtiden selger han gatemagasiner for å klare seg.

En av mennene uttrykker frustrasjon over hvordan nordmenn er mot han. Han får ofte beskjed om å ti stille, eller å dra hjem, noe som får ham til å føle seg ekskludert. Han skulle

ønske at flere kunne snakket hyggelig når han tigger eller selger magasiner, selv om han understreker at mange også er hyggelige. Han tror ting kan bli annerledes hvis han kommer inn i det formelle arbeidslivet i Norge, og sier han gjør alt som står i hans makt for at både han og kona hans skal klare dette. En av kvinnene understreker det samme. Hun sier at hvis hun får formelt arbeid, så vil ting ordne seg. I dokumentaren *Stemmer fra gata fra 2013* ("Stemmer fra gata - med Camilla Colett,") tegnes et bilde av hvordan det oppleves for en rumensk gatearbeider som står utenfor å være avskåret fra å ta del i lokalsamfunnet i Kristiansand. En kvinne som blir intervjuet i dokumentarfilmen opplever at lokalbefolkningen ekskluderer de rumenske gatearbeiderne på grunnlag av hvordan de bor under Vesterveibroa, og på grunnlag av at de ikke har jobb. Hun snakker om at personer i Kristiansand har alt, og at de ikke forstår livet gatearbeiderne lever. Hun forteller at personer fra lokalbefolkningen skyver dem unna, og forteller dem at de skal dra hjem og finne seg en jobb. I kommentarfeltene på Facebookgruppen *Få tiggerne ut av Kristiansand* er det mange som ytrer at de ønsker tiggerne vekk, og flere debattinnlegg i Fædrelandsvennen viser også slike synspunkt. I et intervju i dokumentarfilmen *Stemmer fra gata* sier den ortodokse presten Christoforos Schuff, som har inngående kunnskap om rom og det rumenske gatearbeidermiljøet i Kristiansand, at han erfarer at flere blant lokalbefolkningen kommer med ytringer om at de er late, at de ikke ønsker å jobbe, og at de selv er skyld i livssituasjonen de er i. I den politiske debatten har enkelte også hevdet at det ligger i romkulturen at de ønsker å tigge, at de med grunnlag i kulturen nekter å ha en sjef over seg, og at gatearbeiderne av den grunn unngår å ta jobber (Facebook, 2015; "Stemmer fra gata - med Camilla Colett," 2013; Udjus, 2013, s. 13; Uleberg, 2013a, s. 6).

På den ene siden uttrykker informantene at de ønsker å finne arbeid i Kristiansand. På den andre siden viser det seg at et ikke ubetydelig antall personer blant lokalbefolkningen i Kristiansand samt enkelte lokalpolitikere enten anser gatearbeiderne for å være late, eller at de av kulturelle årsaker ikke ønsker å arbeide. Denne diskrepansen mellom gatearbeidernes syn på seg selv og andre personers krav om å ha sannheten om hvem gatearbeiderne er kan anses som et sterkt motsetningsforhold mellom gatearbeidernes selvforståelser og den tilsynelatende sosiale identiteten de blir pålagt av lokalsamfunnet rundt.

Samtidig må det sies at informantene gir få antydninger om innsikt i ytringer som finner sted på Facebook og i avisene som går på at de er late og ikke ønsker å arbeide. Mye tyder på at de er mer bevisst stereotypier om at de er involvert i kriminalitet på en eller annen måte, enn

stereotypier om at de ikke ønsker å jobbe. Forholdet mellom kriminalitet og gatearbeidernes selvforståelse vil bli beskrevet nedenfor. Informantene har ingen norskkunnskaper, og har dårlig tilgang på internett, men de har norske venner som formidler nyheter. En del av det som blir ytret kan karakteriseres som å ha et aggressivt og trakasserende språk, og det er derfor godt mulig at lokale venner av gatearbeiderne tilbakeholder informasjon for å unngå at de skal erfare stigma. Det kan tenkes at stereotypiske fremstillinger om at de er late og ikke ønsker å jobbe fører til noe av den trakassering, ydmykelsen og volden som de erfarer å bli utsatt for, men en sammenheng mellom disse stereotypiene og slike reaksjoner kommer bare vagt frem i empirien. Til tross for dette kan det se ut til at flere rumenske gatearbeidere opplever at arbeidsløsheten de lever under er kjernen i at de blir stigmatisert i Kristiansand.

Mye tyder på at de rumenske gatearbeiderne fremstår som passive for deler av lokalbefolkningen. Dette kan ha sin bakgrunn i at tiggingen blir ansett som en defensiv respons på fattigdommen de lever i. I kommentarfelt på Facebookgruppen Få tiggevekk fra Kristiansand finner det sted negative ytringer om gatearbeidernes passivitet (Facebook, 2015). Noen av informantene, og spesielt noen av kvinnene beskriver at de arbeider hardt, at de ikke tuller og raver rundt, og at de ikke drikker alkohol. Slike bemerkninger kom gjerne uoppfordret i intervjuene, og kan derfor tyde på et ønske om å tydelig vise egne selvforståelser for å gi et motsvar til den tilsynelatende sosiale identiteten som gatearbeiderne blir tilskrevet fra lokalsamfunnet rundt dem.

I tillegg til at selve tiggingen kan bli oppfattet som passiv, kan måten gatearbeiderne posisjonerer seg i byrommet i seg selv fungere som et symbol som fortolkes som noe passivt. Kvinnene som tigge og selger strikketøy i Markensgate sitter nede på bakken med koppen fremfor seg, mens forbipasserende er oppreist. En av kvinnene sier at når hun sitter på bakken og tigge, så opplever hun å gjennomskue at forbipasserende ikke ser på dette som positivt. Hun setter tiggingen i kontrast til nordmenn, som hun beskriver som arbeidsfolk, og opplever at tiggingen hennes dermed er uforenlig med den rådende arbeidsetikken i det norske samfunnet. For personer som har oppfatninger om at gatearbeiderne er late og at fattigdommen er selvforskyldt, kan kvinnenes posisjon og fremtoning sittende på bakken fortolkes som en passiv eller defensiv reaksjon på den livssituasjonen de befinner seg i. Som jeg har vist over, ytres det mange kritiske spørsmål og meninger om hvorfor de ikke jobber, og hvorfor de blir sittende og tigge når de egentlig burde finne en jobb hjemme i Romania. Tiggingen blir dermed tolket som

både defekt og reaksjon. Fra dette utgangspunktet kan fattigdommen gatearbeiderne representerer i noen tilfeller bli ansett som en rettferdig straff ut ifra de valg som gatearbeiderne gjør. Dette vil jeg hevde er noe av grunnlaget for at mennesker eller myndigheter kan føle seg berettiget til å trakassere, ydmyke, utøve vold, eller på diverse måter kontrollere gatearbeidernes frihet (Goffman, 2009, s. 47). Valgene gatearbeiderne gjør oppfattes som diametralt forskjellige, som noe uforståelig, og står i motsetningsforhold til det som oppfattes som nordmenns flittighet. På den måten blir skillet mellom dem (gatearbeiderne) og oss (de som stigmatiserer) så skarpt at gatearbeiderne fremstår som noe totalt fremmed. I ekstreme tilfeller kan gatearbeiderne fremstå så forskjellig fra det som anses som menneskelig at mennesket i dem forsvinner. De risikerer med andre ord å bli dehumanisert på grunnlag av stigmatiseringen (Link & Phelan, 2001, s. 370).

6.1.2. Kriminalitet – virkelige forhold eller en stigmatiserende merkelapp?

I empirikapittelet beskriver en av mennene hvordan han blir møtt med beskyldninger om at han lar kvinnene sitte å jobbe i Markensgate, mens han selv bor på hotell og kjører luksusbil. Han føler også at folk dømmer ham med blikket for å være en kriminell innkrever. Når han er i Markens for å hente penger hos kona for å sende dem hjem til familien i Romania, så opplever han at forbipasserende mistenker han for å presse henne for penger. Han opplever at hvis han snakker litt ivrig til henne, så snur folk seg og ser mistenksomt på ham. I

Brennpunktdokumentaren *Urett i koppen* sier FAFO-forsker Jon Horgen Friberg at det er vanlig at gatearbeidere i Oslo går rundt og samler inn penger fra gateselgere og tiggere. I følge Horgen Friberg har dette den enkle forklaring at det er risikabelt for en tigger å sitte med store beløp på seg i gata på grunn av faren for å bli ranet. I Kristiansand har det ikke kommet frem tilfeller hvor gatearbeiderne har blitt ranet, men det har vært tilfeller hvor forbipasserende har sparket til tiggerkoppene. Å gå fortløpende og hente inn penger kan derfor være en naturlig følge av bekymringer om at pengene på en eller annen måte skal mistes (Kvelland, 2011, s. 11; "Urett i koppen," 2015).

Den samme mannlige informanten har i en periode lånt et overnattingssted av en norsk kvinne. Der opplever han at de norske naboene har frykt i øynene og er skeptiske til ham. Han tror avisene har noe av skylden for denne frykten. Han opplever at hvis rumenere gjør noe kriminelt, så blir dette beskrevet på en generaliserende måte som får alle i miljøet hans til å fremstå som kriminelle. Han opplever at den negative publisiteten ikke nødvendigvis må

omhandle lokale forhold i Kristiansand, men at nyhetssaker fra Oslo også påvirker hvordan mennesker i Kristiansand møter ham. Dette vil bli mer utførlig beskrevet i delkapittel 6.3.4. Han er oppgitt over dette, mener at mange ikke liker ham, og at de tror han er farlig på grunn av hvordan avisene portretterer rumenske gatearbeidere, og fordi han er «sigøyner». Noen ganger blir han fortalt hva som står i avisene av lokale venner i Kristiansand, og noen ganger skjønner han at det står noe negativt bare ved å se på avisene.

Flere av de andre informantene er også klar over beskyldningene om kriminalitet og bakmenn. En av kvinnene tror at det er mennesker som ikke liker dem som setter ut slike rykter, mens andre informanter sier de ikke forstår hvorfor folk sier dette om dem. Flere av informantene benekter ikke at det er kriminelle forhold blant rom i Norge, men sier at dette ikke er tilfelle hos dem. At kristiansandere mistenker gatearbeiderne for å være kriminelle er relativt utbredt, og er et synspunkt som gir seg til kjenne blant annet på Fædrelandsvennens debattsider og på Facebookgruppen Få tiggerne vekk fra Kristiansand (Facebook, 2015; Fædrelandsvennen, 2012; Udjus, 2013, s. 13).

Selv om gatearbeiderne ikke sier noe om denne Facebookgruppen, fremkommer det av informantenes beskrivelser at slike beskyldninger er noe de møter på eller hører om fra tid til annen. Slike sammenstillinger mellom de rumenske gatearbeiderne og kriminalitet finner vi også blant enkelte lokale politikere i Kristiansand. Ved flere anledninger kobler lokalpolitikere åpent eller mer indirekte miljøet av rumenske gatearbeidere i Kristiansand og kriminalitet sammen, som argument for å innføre tiggerforbud i byen (Grundekjøn, 2013, s. 20; Mersland, 2012, s. 2-3; Sandberg, 2013a; Uleberg, 2014, s. 6). Som vist i 5.5. var det for noen år siden flere kriminelle forhold begått av rumenske gatearbeidere i Kristiansand. Det fant sted episoder hvor rumenske gatearbeidere solgte piller til narkomane, ransepisoder, tyverier, og politiet fikk bekymringsmeldinger fra folk som opplevde tiggere som truende. Det ble tatt ut siktelsler og enkelte personer ble domfelt for flere av disse forholdene (Damsgaard, 2012a, s. 2; Kristensen, 2013, s. 3; Olsbu, 2014a, s. 11; Vindsland, 2013b, s. 6-7). Samtidig med dette fremgår det at antall saker hos politiet har blitt drastisk redusert de siste årene. Politistasjonssjef Ole Hortemo opplever at tiltak som ble satt i verk for å forhindre en eskalering i kriminalitet har vært vellykkede ("Urett i koppen," 2015). Dette tyder altså på at det de kriminelle forholdene som har vært i dette miljøet enten har blitt stoppet ved rettsforfølgelse og straff, og med forebyggende tiltak av politiet i samarbeid med frivillige og religiøse organisasjoner og menigheter. Ingen av

informantene vedkjenner seg befatning med kriminelle forhold, men sier samtidig at det godt kan være andre rom i Norge som er kriminelle. Det kommer tydelig frem at informantenes er glade for jobben politiet i Kristiansand gjør, og at de opplever å bli behandlet med respekt.

Ut ifra generaliseringer, enten de kommer fra politikere eller privatpersoner, er det tydelig at informantenes erfaringer og selvforståelse ikke stemmer over ens med den virkelighetsbeskrivelsen som enkelte politikere og et betydelig antall personer fra lokalbefolkningen fremlegger. Informantene opplever dette som urettferdige generaliseringer og stereotypier. Den tilsynelatende sosiale identiteten står dermed også i dette spørsmålet i sterk kontrast til gatearbeidernes selvforståelse. De egenskapene som gatearbeiderne opplever å bli pålagt, om at de er kriminelle eller farlige og at de skjuler sin egentlige identitet, står i sterk kontrast til informantenes selvforståelse. Jeg vil hevde at de rumenske gatearbeiderne har en opplevelse av ekskludering på grunnlag av stereotypier og generaliseringer om at hele miljøet har tilknytning til kriminalitet. Siden gatearbeidermiljøet i Kristiansand blir sett på som et tett knyttet enhetlig miljø, og at de snakker et fremmed språk, så utvikler også mistanken seg om at de skjuler noe som gagnar deres miljø, men som er til det verre for lokalsamfunnet ellers. Enkelte politikere har lagt frem argumenter for kollektive tiltak mot hele miljøet, som for eksempel tiggeforbud, krav om norskkunnskaper for å ha lov til å tigge, og forbud mot utendørs overnatting, for å få bukt med kriminelle forhold og kontroll med det som flere innbyggere i Kristiansand opplever som plagsom, pågående, eller aggressiv tigging (Uleberg, 2011, s. 7; 2013b; Vindsland, 2013a, s. 7).

Lokale innbyggers opplevelse av utrygghet og ubehag er vanlig å bruke som argumenter for tiltak som forbud mot tigging, både av politikere og privatpersoner. Informantenes egne erfaringer er at hele miljøet blir stemplet og devaluert på grunnlag av dette. For noen år siden beskrev Fædrelandsvennen hvordan turister som besøker Kristiansand opplever det ubehagelig at det er tiggere i byens sentrum. Enkelte turister klaget på det de opplevde som forstyrrende tigging, fordi gatearbeidere oppsøkte dem med koppene sine. En kvinnelig rumensk gatearbeider ble spurt om de forholdene som turistene klager på stemmer med virkeligheten. Hun sa at både hun selv og de andre kvinnene i Markens velger å sitte rolig uten å oppsøke folk, og at hun derfor ikke plager noen (Reite, 2013b, s. 8). Dette tyder på at det er stor forskjell individuelt på hvordan gatearbeiderne tigger eller selger sine varer. At de individuelle forskjellene er store fremkom også i observasjonene jeg gjorde i Markensgate. De fleste sitter nede på bakken uten å oppsøke

personer når de er i Markens, men enkelte oppsøker personer ved å gå bort til dem å riste med koppene sine. Uheldige stereotypier av hele gruppen av rumenske gatearbeidere og stigmatisering av gruppen kan lett utvikle seg når en tilfeldig person blir trukket inn for å avkrefte eller bekrefte adferd på vegne av en hel gruppe mennesker. Dessuten kan slike generaliseringer føre til en form for stigmatisering som gjør at gatearbeiderne selv ser seg nødt til å tilpasse seg ut i fra de forholdene de blir kritisert for. En av informantene sier at hele miljøet blir preget av negativ publisitet, og at dette påvirker informantene i deres relasjoner til forbipasserende.

En av de kvinnelige informantene ble for noen år siden beskyldt for å ha stjålet en annen kvinnes lommebok uten at dette var tilfelle. Politiet kom til stedet hun sitter og utførte en ransakelse av henne. I intervjuet beskriver hun hvor vanskelig det var for henne å i det hele tatt stå oppreist. Hun poengterer at hun alltid sitter nede når hun er i Markens. Jeg vil hevde at det sentrale i denne kvinnens beskrivelse ikke bare ligger i det åpenbare ved at politiet utførte ransakelse på henne, og at denne scenen for flere forbipasserende kan bekrefte eller forsterke deres stereotypier av kvinnen. Å stå oppreist innebar for denne kvinnen å bli mer synliggjort enn det hun er vant til i Markens. Derfor opplevde hun dette som ytterst ydmykende. Jeg vil hevde at dette har en sammenheng med beskyldningene om pågåenhet som gatearbeiderne hele tiden blir utsatt for. Som en følge av slike beskyldninger prøver kvinnen å etterleve en tilskreven norm om at hun skal være lite synlig. Dette gjør hun ved å holde sin plass på bakken, og ikke fremstå som pågående for forbipasserende. Når hun da blir beordret til å stå oppreist opplever hun å bli mer synlig ved at hun anskueliggjør de stigma som andre påfører henne, samtidig som hun bryter ut av den posisjonen hun er blitt tildelt gjennom de sosiale normene som hun har møtt i Markens. Normen om å ikke være pågående, og å ikke forstyrre andre menneskers ønsker og mål med byturen, blir opprettholdt gjennom en vekselvirkning mellom at gatearbeideren forholder seg passivt sittende på bakken, og forbipasserende personers makt til å overse eller vende ryggen bort fra gatearbeiderne. Stigmaet blir på den måten ikke synliggjort før gatearbeideren bryter med de normer som eksisterer i en gitt scene som utspiller seg. Jeg vil hevde at det er dette denne kvinnen opplever som vanskelig når politiet ber henne om å stå oppreist. Nedenfor i analysekapittelet vil jeg drøfte litt mer utførlig hvordan gatearbeiderne blir pålagt og også lever opp til roller som forventes av dem, som er knyttet til å være usynlig og passive og å ikke bryte de rådende sosiale normer.

Generelt kan det sies at negative stereotypier har i seg at de gjerne har en viss rot i faktiske forhold. Det finnes rumenske gatearbeidere som er kriminelle, slik som jeg har vist over. Samtidig er denne påstanden i all hovedsak faktisk misvisende, fordi alt tyder på at et stort flertall av rumenske gatearbeidere ikke befatter seg med kriminell virksomhet. I FAFO-rapporten *When poverty meets affluence – Migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals* fremgår det at flertallet av rumenske gatearbeidere i Oslo ikke befatter seg med kriminalitet, og at de fleste ikke er ofre for organiserte kriminelle bakmenn (Djuve et al., 2015, s. 139-141). Dette er en relativt god indikator for Kristiansand, selv om statistikken selvsagt ikke kan overføres direkte. Et flertall av rumenske gatearbeidere i hovedstaden kommer fra samme område i Romania (Gorj fylke), kommer til Norge av samme årsaker, og har et gjennomsnittlig levekårsnivå som ligner informantene i denne studien. I tillegg har politistasjonssjef ved Kristiansand politistasjon, Ole Hortemo, ved flere anledninger uttalt at kriminelle forhold, anmeldelser og bekymringsmeldinger som er knyttet til rumenske gatearbeidere har gått drastisk ned de siste årene (Leer-Salvesen, 2012b, s. 5; Reite, 2013a, s. 8; "Urett i koppen," 2015).

Et tema som er beslektet med mistanken om at de egentlig er kriminelle, og som kan bidra til menneskers generelle mistillit og ideer om gatearbeidernes utroverdighet, er at de spiller falske roller. I debatter og i ytringer på sosiale medier om rumenske tiggere blir gatearbeiderne beskyldt for å presenterer seg selv med falske identiteter som fattige og trengende, mens de egentlig lever i fine villaer hjemme i Romania. Mange hevder at rumenske gatearbeidere tar på seg en type tiggerdrakt når de ankommer Norge som skal vekke empati i nordmenn (Brakstad, 2015). Mange bilder legges ut på nett om angivelige avsløringer om tiggeres eller romfolks løgnaktighet. Ytringer legges ut under bildene som går på at disse menneskene lopper godtroende nordmenn, og at alle romfolk som er i Norge for å tigge burde sendes hjem og utestenges fra Norge på grunn av dette. Det skapes stereotypiske fremstillinger om romfolk som gruppe, som dreier seg om at de er parasittiske, løgnaktige og upålitelige, og at de ikke ønsker annet enn å tigge fordi kulturen deres bygger opp under dette (Facebook, 2015; Leer-Salvesen, 2012a, s. 4).

I et historisk perspektiv er det en lang tradisjon for å skrive bøker om tiggere for å kunne avsløre og klassifisere tiggere som pålitelige, eller som utroverdige og løgnaktige. Frykten for at tiggere har falske identiteter kan tenkes å bero på at tiggere er tilsidesatt og av den grunn anses for å følge andre samfunnsnormer enn resten av samfunnet. De normene som tiggeren antas å

følge blir av det øvrige samfunnet gjerne sett på som umoralske og asosiale. Tiggeren blir ansett for å være en del av en større gruppe av tett bundne sosiale bånd, med sine egne sosiale koder og hemmelige eller uforståelige språk. Han eller hun blir ansett for å være tilsidesatt i samfunnet og for å tilhøre et alternativt samfunn som følger sine egne sosiale normer, normer som anses som konkurrerende til eller truende for de normer som er rådende i samfunnssystemet (Erskine & McIntosh, 1999, s. 31-38).

For å trekke dette ned til gatearbeiderne i Kristiansand, blir det derfor viktig for dem å ha norske venner som garantister, som kan gå god for at deres presenterte selv er troverdige. Sånn sett kan det sies at gatearbeidernes relasjonsbygging med lokale innbyggere i Kristiansand kan anses som en utgruppestrategi som beskrevet i delkapittel 4.5.7. Dette skal vi komme tilbake til i delkapittel 6.2.8. Flere av informantene i denne studien beskriver hvordan de nå har fått venner og bekjenskaper blant lokalbefolkningen i Kristiansand. De uttaler gjerne at de norske vennene deres kjenner til livet de lever, og hvilke forhold de kommer fra hjemme i Romania. Noen av dem trekker frem at norske venner har vært i Romania og besøkt dem, og at de med egne øyne har sett hvordan de lever. Flere av informantene refererer til disse vennskapene som en type garanti for deres egen troverdighet og deres egne sosiale identiteter.

6.1.3. Stigma med bakgrunn i etnisitet eller kulturforklaringer

I intervjuene fremgår det at informantene har erfart ekskluderende praksiser av forskjellig art. Noen av disse erfaringene opplever de at har rot i stereotypiske holdninger. En av kvinnene reflekterer over hvorfor hun til stadighet blir bortvist fra diverse banklokaler i Kristiansand når hun oppsøker dem. Hun har en tanke om at det er fordi hun er i Kristiansand sammen med «sigøynere», og at slike ting kanskje hadde vært lettere om hun hadde vært i Kristiansand alene. I dette ligger en opplevd diskreditering, eller opplevelse av tapt status (ikke tilgang til banker), påført av personer (bankansatte) som har høyere status, og makt til å gjennomføre ekskluderingen overfor henne. Samtidig fremgår det i teorien at stereotypier ikke nødvendigvis fremskapes hver gang, men at slike stereotypier så og si lagres og stemples på personer uten at hele prosessrunden gjøres hver gang kontakt oppstår. Ved at stereotypiene lagres i hukommelsen hos den som stigmatiserer (i dette tilfelle de bankansatte) er det følgelig nok å gjenkjenne vedkommende (den rumenske gatearbeideren) for å huske at dette er en person med lav status (Link & Phelan, 2001, s. 373). Det er mest sannsynlig dette som skjer her, fordi kvinnen

opplever at de bankansatte kjenner til hvem hun har i sin sosiale omgangskrets. Med grunnlag i denne vitnen opplever hun at personalet i denne bankfilialen i flere tilfeller har forvist henne nærmest på autopilot, uten utførlige begrunnelser. Hun sier at de omtrent ikke ser på henne en gang.

En av mennene sier han har erfart å bli bortvist av en butikksjef når han solgte magasiner foran et butikklokale, hvorpå butikksjefen eksplisitt sa at han gjorde det fordi han var rasist. Han opplevde dette som særs urettferdig, men er den eneste av informantene som kun har opplevd trakassering ved ett enkelt tilfelle. Det fremgår av det som informantene som selger gatemagasiner sier, at å bli forvist fra salgsplasser er en stor del av hverdagen, og at dette oppleves som utfordrende. Det er viktig å presisere at denne mannen er etnisk rumener og ikke rom, og gir ingen uttrykk for identifisering med det øvrige miljøet i Kristiansand utover å dele overnattingsplass med dem i deler av året. Flere av de andre informantene opplever ofte å bli bortvist fra inngangspartier på dagligvarebutikker. Dette skjer hovedsakelig ute i Kristiansands bydeler, eller i mindre byer og tettsteder i relativ geografisk nærhet til Kristiansand. Det er mange som ikke har noen konkrete begrunnelser for hvorfor dette skjer, men nøyer seg med å si at butikkeiere eller kunder ikke ønsker å ha dem stående på utsiden av butikkene. En av kvinnene forklarer at en butikksjef lot henne selge magasiner på utsiden av butikken hans, men at kundene begynte å klage når butikksjefen åpnet opp for dette. Dermed kom han i en interessekonflikt, og valgte å høre på klagene fra kundene.

Det har vært utfordringer for gatemagasinet KLAR knyttet til konkurransen magasinet nå har fått fra blant annet Folk er folk. KLARs redaktør Oddmund Harsvik sa til Fædrelandsvennen noen år tilbake at omsetningen av KLAR har blitt halvert, og at han syntes det er uverdige at det etableres et konkurranseforhold mellom to svake grupper (Witzøe, 2013, s. 6). Samme type kritikk har også vært rettet mot Folk er folk i Oslo. I hovedstaden har forholdet mellom selgere av =Oslo og selgere av Folk er folk til tider utviklet seg til å bli konfliktfylt. Flere rumenske magasinselgere har blitt fysisk eller verbalt trakassert av norske rusmisbrukere i Oslo som opplever at Folk er folk-selgerne tar inntektsgrunnlaget vekk fra dem. Norske rusmisbrukere føler seg presset vekk fra utsalgsplassene sine (Brandvold, 2013, s. 8-9; Djuve et al., 2015, s. 103-104). Dette er interessant, fordi gatearbeiderne i Kristiansand sier lite negativt om KLAR-selgerne, det er heller positive ord som blir brukt av informanter som snakker om dem. Dette kan

tyde på at forholdet er mye bedre mellom rusmisbrukere og rumenske gatearbeidere som selger gatemagasiner i Kristiansand sammenlignet med Oslo.

KLAR-redaktør Oddmund Harsviks kritikk av Folk er folk er meget viktig, men jeg vil samtidig hevde at det ligger noen avgjørende moment implisitt i kritikken. Dette dreier seg om spørsmålet om hvorvidt ett magasin og noen magasinselgere har et mer legitimt eksistensgrunnlag for sitt virke enn et annet. Dette blir ikke tatt opp i avisreportasjen med Oddmund Harsvik, men det kan tenkes at en slik legitimitet kan ligge blant annet i at rusmisbrukerne er norske statsborgere eller er etnisk norske, mens gatearbeiderne ikke er det. Det kan selvfølgelig også tenkes at berettigelsen ligger i at KLAR drev sin virksomhetsmodell før Folk er folk kom på banen og at de derfor bør ha forrang. Marianne Karlsen (2008) hevder imidlertid ut ifra en sammenlignende analyse at =Oslo-selgere hvor en viss andel også driver med tigging, at avisene fremstiller etnisk norske rusmisbrukere som mer legitime magasinselgere og tiggere enn de utenlandske. Studien ble riktignok gjort før Folk er folk og andre magasiner for rumenske gatearbeidere ble opprettet, men jeg vil allikevel hevde at dette poenget til en viss grad har en overføringsgyldighet fra tigging til gatesalg. Karlsen skriver i sin studie at forbipasserende oppfatter utenlandske tiggere som mer plagsomme enn norske rusmisbrukere som tigger, fordi de fremstår som mer pågående og mer fremmede fordi de snakker et annet språk. Språket forsterker opplevelsen av gatearbeiderne som fremmede, sammen med deres fremmede fremtoning i utseende og klesveien. Denne opplevelsen av utenlandske tiggere og gatearbeidere som fremmede forsterker engstelse når gatearbeiderne er i forbipasserende personers fysiske nærhet, og når de henvender seg verbalt på et ukjent språk, eller prøver å få oppmerksomhet med nonverbale uttrykk. Dette kan tenkes å bekrefte noe av bakgrunnen for dannelsen av blazé attitude, nonperson treatment og også ønskene om å ekskludere gatearbeiderne fra å selge magasiner på utsiden av dagligvarebutikkene. At de er fremmede forsterkes også av stereotypier som for eksempel at de er skitne og uflidde, late, eller kriminelle og at de er skyld i fattigdommen selv. Disse stereotypiene bryter med sosiale normer og fører til at de rumenske gatearbeiderne ønskes en passiv rolle og en anonym plassering i det offentlige rom. Når de ikke innfinner seg med passiviteten som forventes av dem, ved å for eksempel stå på utsiden av en dagligvarebutikk, kan det tenkes at de som en konsekvens blir oppfattet som illegitime fattige. Magasinsalget innebærer dermed at gatearbeiderne aktualiserer noen av de stereotypiene som de er stempet med. Stereotypiene blir egenskapsforklaringer som berettiger den stigmatiseringen de

blir utsatt for på en måte som virker som objektive og apriorisk. Kritikken som eksempelvis KLAR-redaktør Oddmund Harvik dermed kommer med fremstår som naturlige argumenter uten at argumentene hans trenger å bli hentet i underliggende etiske forklaringer. KLAR-selgernes legitimitet kan dermed være ubegrunnet fordi de rumenske gatearbeiderne allerede oppleves som mer fremmede enn norske rusmisbrukere og bør derfor trekke seg tilbake slik at KLAR-selgerne får førsteretten. Jeg vil hevde at den opplevde følelsen av utenlandske magasinselgere som fremmede og som årsak til engstelse dermed i seg selv har forklaringskraft i forhold til å forskjellsbehandle, uten at det trengs ytterligere begrunnelser (Karlsen, 2008, s. 76-77). At de har en annen etnisk opprinnelse eller et annet statsborgerskap er nok.

En av de mannlige informantene sier som nevnt tidligere at han opplever seg mistenkeliggjort av måten personer fra den lokale majoritetsbefolkningen kikker på ham. I en perioden har han lånt et overnattingssted av en norsk kvinne, hvorpå han opplever at nabofamilien kikker etter han med blick som for ham fremstår som fryktsomme. Han tenker selv at dette har sin rot i at han er rom. Kategorier blir gjerne koblet til andre kategorier og egenskaper, og for denne mannen oppleves det som om «sigøyner» blir koblet til det å være farlig (som inngår som en karakteregenskap), og at dette er grunnen til at naboenta har så skrekkslagne blick når hun får øye på han. Han opplever at naboene holder avstand med grunnlag i denne frykten. Han er frustrert over hvordan mange nordmenn ser negativt på ham, og opplever at dette skjer fordi han er «sigøyner».

En av kvinnene ble en gang angrepet mens hun tigget i Markensgate. En mann påførte harde spark rettet mot magen hennes og hun var gravid i åttende måned. Mannen sa etter å ha sparket henne og etter at han «holdt på å drepe» mannen hennes at han var den siste viking. I den forbindelse kan det tenkes at dette voldstilfellet er motivert av en kategorisering hvor denne mannen kontrasterer hans egne vikingidentitet (norskhet) mot det som i hans øyne fortone seg som hennes rase eller kulturetniske opprinnelse. Følgelig blir hun kategorisert som noe som fremmed, og dermed også «uorden», og noe som ikke hører hjemme i denne mannens oppfattelse av norsk kulturarv. Siden hun for denne mannen fortone seg så fundamentalt forskjellig fra hans selverklærte vikingarv, fremstår det som uproblematisk for ham å påføre kvinnen vold.

6.1.4. Assosiasjoner til urenhet og søppel

Generelt kan det sies at tiggere for mange gir assosiasjoner til noe som er urent. Disse assosiasjonene har røtter i forskjellige kategorier. De er ofte mer uflidde og går med mer slitte klær enn det som er vanlig for den gjennomsnittlige innbyggeren i Kristiansand. De sitter på bakken i Markensgate, noe som kan gi assosiasjoner til urenhet, og de bor under en veibro med trafikkstøy rundt seg, og sover blant steinrøyser, smog og rotter. Flere gatearbeidere går også i søppeldunker for å se etter panteflasker, og en av informantene sier det er vanlig at de finner mat som butikkene skal kaste på grunn av at utløpsdatoen er godt ut. De mottar også klær som andre mennesker ikke har bruk for lengre, altså noe som anses for å være avleggs, og som hadde blitt kastet om det ikke hadde vært noen å gi det til.

I sine studier av rom som tigger i Norge hevder antropologen Cathrine Thorleifsson (Nickelsen, 2015) at forestillinger om urenhet eller forurensing kan stå i kontrast til det som kan oppfattes som ideen om det rene norske. Hun mener at dette spiller en viktig rolle for nordmenns holdninger til rumenske gatearbeidere. Thorleifsson påpeker at når rom gjenbraker avfall som den lokale majoritetsbefolkningen kaster (brukte klær, eller mat og andre ting som de finner i søppeldunker), oppstår det motstridende følelser hos den norske befolkningen. På den ene siden kjenner mennesker på frykt og avsky, og på den andre siden på sympati og medlidenhet. Oppslag i aviser har ved flere anledninger fremstilt rom i kategorier som kan forbindes med urenhet eller skitt. Dette gjøres ved at nyhetssaker om rumenske gatearbeidere på forskjellig vis blir koblet til slike kategorier. Dette vil bli mer utførlig beskrevet lengre nede i samme delkapittel.

Menneskerettigheter og antirasisme har stått som idealer i det norske samfunnet, både i utdanningsinstitusjonene og i politikken, og har representert verdier det norske samfunnet gjerne ønsker å identifisere seg med. Til tross for dette har aversjonen over å se fattigdommen til rumenske gatearbeidere fått fotfeste hos mange. Ideen om det norske er ofte forbundet med at alle nordmenn er like, og den norske nasjonalismen bygger ofte opp under dette likhetsidealet. Når likhet blir et ideal, blir tydelige ulikheter i økonomi og kroppslige utseende ofte en kilde til engstelse og ubehag. For å opprette orden i følelser av opplevd frykt og ubehag, følelser som ofte assosieres med kaos, klassifiseres det som er annerledes inn i kategorier for å skille kaoset fra orden, og dermed også ikke-tilhørighet fra tilhørighet. Det norske ordenssamfunnet blir kontrastert opp mot den uorden som «romfolk» representerer. Rumenske gatearbeidere står i nordmenns øyne i et motsetningsforhold til den norske væremåten. De blir fremstilt som skitne,

eller en forstyrrelse som kan assosieres med søppel, eller de blir ansett som økonomisk uproduktive, kriminelle eller late. Dette står i kontrast til mange nordmenns selvforståelse, som anses å være renslige, disiplinerte, og produktive. Gatearbeiderne blir sett på som en gruppe som bryter med det norske samfunnets normer og estetikk, noe som igjen forsterker forestillingen hos nordmenn om hva det innebærer å være «ekte norsk» (Nickelsen, 2015, s. 17-18).

Informantene sier ingen ting konkret om at kristiansandere plasserer dem i urenhetskategorier på noen form for verbal måte. De sier at de har opplevd mange tilrop som oppleves som ukvemsord og bannord, men går ikke nærmere inn på hva som blir sagt, og hvilke motiver de tenker kan ligge til grunn for disse tilropene. Flere av kvinnene sier samtidig at de ved flere anledninger har opplevd at personer spytter på dem, og en av kvinnene sier at det stadig vekk er personer som urinerer ned på leirplassen deres under Vesterveibroa. På Få tiggerne vekk fra Kristiansand er språket noen ganger av en karakter som slike handlinger som dette er den praktiske fullbyrdelsen av. Flere forbinder gatearbeiderne med avføring og søppel, altså noe skittent eller urent. Her blir det malt bilder av tiggende rom som får dem til å fremstå som urene i lys spesifikk adferd som forsøpling og toalettbesøk i busker på offentlig sted. Kommentarene under slike innlegg går på at dette ligger til roms kultur, og at de av den grunn må ut av Kristiansand, og ut av Norge (Facebook, 2015).

Mary Douglas (1997) beskriver urenhets som kontekstuellet betinget. Skitt kan anses som det motsatte av den orden (ordenen i Markens) som eksisterer på en gitt plass i en gitt situasjon. Hun betegner urenhets og skitt som biprodukter av at mennesker klassifiserer og systematiserer ting inn i en gitt orden. Det urene eller skitne blir på denne måten det som er igjen til slutt og som ikke passer inn i det som oppfattes som orden. Et par sko blir ikke oppfattet som skitne ved at de står på skohyllen, men plasseres de på spisebordet representerer de noe urent. Ikke bare blir skoene urene ved å stå på bordet, men bordet i seg selv blir besmittet av skoenes urenhets og av den uorden denne plasseringen av skoene symboliserer (Douglas, 1997, s. 50-51). På samme måte vil jeg hevde at heller ikke spytt eller urin fremstår som urent så lenge dette avgrenses til toalettets sfære. Med det samme kroppsvæskene blir påført eksempelvis en annen persons kropp eller på et sted som mennesker skal overnatte, blir kroppsvæskene til noe urent, samtidig som det på en symbolsk måte besmitter det som blir påført som altså i dette tilfellet er gatearbeidernes kropp eller leirstedet deres. Spyttet og urinen blir uren fordi ordenen om å avskjerme disse kroppsvæskene til toalettet blir brutt i det de blir påført på steder de ikke hører hjemme.

Gjennom dette normbruddet blir både kroppene til gatearbeiderne og leirplassen deres besmittet. Dermed bryter både gatearbeiderne og leirplassen deres med den rådende sosiale orden ved den symbolske besmittelsen som er blitt påført. Gjennom disse handlingene blir gatearbeiderne på en symbolsk måte avskåret fra den samfunnsordenen som de ubesmittede, eller såkalt normale representerer. Trakasseringshandlingene gjør gatearbeiderne til uorden i konteksten dette skjer i. De blir bekreftet som eller gjort til urenhet i trakasseringshandlingen (spytting og urinering) og gjennom de symbolske kategoriene som de følgelig blir plassert inn i (urenhetskategorier). Mer konkret kan det sies at den symbolske kraften i disse trakasseringshandlingene både bekrefter og reproducerer, og kanskje også forsterker, det stigma som gatearbeiderne blir påført i konteksten trakasseringen skjer i.

Flere av informantene har opplevd fysisk vold mot dem mens de har tigget, men kommer ikke med forklaringer for hvilke motiver som kan ligge til grunn. Jeg vil hevde at volden, på samme måte som ydmykelsen som er beskrevet i avsnittet over, har sitt utgangspunkt i tanken om rent og urent. Volden blir et angrep på gatearbeidernes selv fordi de anses som noe urent, og at de av den grunn ikke ønskes tilstede på offentlig sted, eller ønskes en passiv og underdanig rolle som gjør dem så lite synlige som mulig. Volden utøves for å forhindre at besmittelsen av det offentlige stedet som gatearbeiderne benytter eller ønsker å benytte vil skje. På samme måte kan volden også søke å ydmyke dem slik at de blir forknytt. På den måten søker den som begår voldsutøvelsen å forhindre at gatearbeiderne besmitter den sosiale orden med å være aktive, og å bryte med den passive holdningen som de er tildelt gjennom de rådende sosiale normer (Lankenau, 1999b, s. 297).

Marianne Karlsen (2008) hevder den generelle oppmerksomheten som aviser gir til utenlandske tiggere varierer med årstidene. I masteroppgaven *Hva er en legitim tigger?: en studie av medienes fremstillinger av tiggere* finner hun at publisiteten knyttet til utenlandske tiggere øker på våren og tidlig på sommeren, i sammenheng med at tiggere blir mer synlige på denne tiden av året. Hun mener dette er en årstid hvor nordmenn er spesielt opptatt å ha det trivelig og rent og pent rundt seg, og hvor avisene gir mer oppmerksomhet til trivsel og estetikk enn ellers. I flere sammenhenger blir utenlandske tiggerne fremstilt som en type vårtegn på samme måte som blomstring og varmere vær, men tiggere representerer et vårtegn med motsatt fortegn. Gjennom avisenes formidling blir de presentert (bevisst eller ubevisst) i grell kontrast til det som anses som estetisk vakkert og pent og som gir positiv sinnstemning. Dette, hevder Karlsen, har sin

bakgrunn i at utenlandske gatearbeidere for nordmenn oppfattes som uflidde og ustelte, men også fordi mange mennesker kjenner på dårlig samvittighet eller motsetningsfylte følelser når de opplever at de ikke kan hjelpe noen som ser ut til å ha det vanskelig. I motsetning til blomstring og feiede gater, som her representerer et norsk renhetsideal, formidler avisene tiggere i sterk kontrast til dette, som noe som oppfattes som skittent. Karlsens studie tar for seg undesøkelser av de to regionale hovedstadsavisene Dagsavisen og Aftenposten, samt VG, som er en landsdekkende tabloidavis. Dagsavisen blir hovedsakelig lest av innbyggere i hovedstaden, men både Aftenposten, som er Norges største regionavis, og VG leses over hele landet, og gjør derfor Karlsens studie relevant for denne studien. For å understreke relevansen ytterligere er det viktig å gjenta at en av informantene opplever at hendelser og beskrivelser som er av negativ art og som knyttes til rumenske gatearbeidere i Oslo påvirker lesere i Kristiansand, slik at det får konsekvenser for gatearbeiderne her også. Han opplever at koblinger som kristiansandere gjør seg med negative forhold i Oslo er en av grunnene til at kristiansandere er skeptiske til ham, og til miljøet han er en del av. I disse tre avisene finner Karlsen at utenlandske tiggere blir beskrevet i sammenheng med begreper som «oversvømmes», og «tiggerplagen», og tigging blir ofte nevnt i samme forbindelse som prostitusjon og sprøytemisbruk. I tilfeller hvor politiet prøver å forhindre at personer som er prostituerte, sprøytemisbrukere eller tiggere oppholder seg i enkelte steder av hovedstaden omtales dette som «opprydningssaksjoner». Slike begreper gir assosiasjoner til kategorier som forsøpling, hvor utenlandske tiggere dermed i symbolsk betydning blir til søppelet som må ryddes vekk (Karlsen, 2008, s. 56-58). Det finnes også eksempler på slike koblinger mellom utenlandske tiggere og kategorier som søppel i den regionale sørlandspressen. Fædrelandsvennen gjorde i 2014 et intervju med lederen i handels- og servicenæringen i Mandal, Patricia Hartmann. Under overskriften *Sentrum plages av tiggere* tar Hartmann opp hvordan innbyggere i Mandal opplever det ubehagelig når tiggere blir pågående. For å understreke de opplevde utfordringene med pågående tigging, henviser hun til en spørreundersøkelse som handelsnæringen har utført i de store byene i Norge. Hun trekker frem at det i undersøkelsen blant annet blir spurt personer fra Kristiansand hva de synes er mest irriterende, søppel, trafikk eller tiggere. 28% svarte tiggere og 19 % svarte søppel. Her er det sentrale poenget at tiggere blir satt inn i en kategori som kan veies og sammenlignes med søppel og trafikk (Martinsen, 2014, s. 10). Politikere har ved flere anledninger hevdet at tiggerne drar

med seg førsøpling (Witzøe, 2014, s. 6). I større eller mindre grad får informantene med seg effekten av slike negative kategorisammenkoblinger.

På generelt grunnlag kan media anses som et redskap som har muligheten til å utøve symbolsk makt, og dermed konstruere og forme tanker som hele eller deler av befolkninger etter hvert tar for gitt (Bourdieu, gjengitt i, Karlsen, 2008). Med andre ord har media makt til å forsterke, og i noen tilfeller produsere, stereotypiske oppfatninger av grupper av mennesker (Karlsen, 2008, s. 30-32 & 34). Når media eller politikere går ut og knytter rumenske gatearbeidere opp mot kriminalitet (juridiske kategorier), og sammen med førsøpling og skitt (kroppsliggjorte kategorier), forsterker eller former avisene dermed potensielt sett stereotypiske oppfatninger og stigma gjennom sin makt.

6.1.5. Så synlige at de blir usynlige

I dokumentaren *Stemmer fra gata* ("Stemmer fra gata - med Camilla Colett," 2013) sier den ortodokse presten Christoforos Schuff i et intervju at de rumenske gatearbeiderne i Kristiansand på mange måter er «... så synlige, at de blir usynlige». Mennesker i Kristiansand blir vant til å se dem fordi de er i deres umiddelbare nærhet, og synliggjør seg selv ved å fremvise sin fattigdom og nød. Flere av informantene i denne studien sier at det er vanlig at forbipasserende går rett forbi uten å gi dem oppmerksomhet, og observasjonene tilsier at dette er en stor del av hverdagen for de rumenske gatearbeiderne. Lokalbefolkningen ser gatearbeiderne ekstra tydelig nettopp fordi tigging og gatesalg innebærer å fremvise de stigma som gatearbeidere bærer på. På denne måten bryter gatearbeiderne med sosiale normer på offentlig sted. Disse stigmaene skapes av samfunnet som nevnt av blant annet stemplings og kategoriseringsprosesser. Gjennom stigmatiseringsprosessene som utvikles og reproduseres blir gatearbeiderne koblet til assosiasjoner til noe fjernt i lokalbefolkningens bevissthet, på samme måte som jeg har beskrevet blazé attitude i 4.5.2. Over har jeg beskrevet noen av disse stigmaene, som blant annet er knyttet til at de står utenfor arbeidslivet og fremstår som passive, at de er kriminelle, og at de kobles til kategorier som urenhet og søppel. En kvinnelig rumensk gatearbeider beskriver i et intervju i dokumentarfilmen *Stemmer fra gata* sin erfaring med nordmenns oppfattelse av de rumenske gatearbeiderne. Det er påfallende hvordan hun er seg bevisst fremmedheten som hun og de andre gatearbeiderne representerer i deler av lokalbefolkningens øyne. Hun sier, «*de har penger, de har hus, og de forstår seg ikke på livet vi lever*». Hun opplever altså at kristiansandere anser

rumenske gatearbeiderne som noe fremmed fordi gatearbeiderne lever på en annerledes måte, og fordi de har andre økonomiske forutsetninger enn lokalbefolkningen. I intervjuet forteller hun også at personer fra lokalbefolkningen skyver dem unna og sier at de skal dra hjem. Dette kan ses i sammenheng med fremmedheten som hun erfarer hun representerer for personer fra lokalbefolkningen i Kristiansand. Siden hun fremstår som fremmed må hun bort for ikke å skape uorden i den sosiale ordenen som eksisterer i Markensgate ("Stemmer fra gata - med Camilla Colett," 2013). Flere informanter bekrefter også erfaringer med tilrop om å dra hjem eller gå vekk når de er i Markensgate og tigger. Ut ifra de forskjellige måter som gatearbeiderne blir stigmatisert på, er de mennesker som påfører gatearbeiderne stigmatiseringen avhengige av å rasjonalisere sine egne handlinger ved å skape en form for ideologi. En slik ideologi forklarer den stigmatiserte sin underlegenhet, og overbeviser de som påfører stigmatiseringen om hvilken fare den stigmatiserte utgjør. Rasjonaliseringen blir sirkelargumentasjon hvor argumentene blir hentet fra samme kilde som årsakssammenhengene til stigmatiseringen. Et eksempel kan være at påstanden om det er kriminalitet bak tiggingen, eller at de rumenske gatearbeiderne er late, og at fattigdommen dermed er selvforskyldt. Disse stereotypiske argumentene er egenskapsforklaringer og hentes fra samme kilde som stigmatiseringsprosessens utgangspunkt. Slike egenskapsforklaringer presenterer berettigelsesargumenter for at stat, kommune, politi eller privatpersoner kan behandle rumenske gatearbeidere på en ekskluderende måte. Egenskapsforklaringene kan potensielt rasjonalisere stigmatiseringen på en slik måte at det forbindes liten skade med å påføre ytterligere negative stereotypiske fremstillinger om rumenske gatearbeidere, og på grunnlag av dette dermed ekskludere dem fra det økonomiske og sosiale liv, og fra det offentlige rom. Jeg vil hevde at denne ekskluderingen er stigmatiseringens kulminasjon, samtidig som den også reproducerer stigmatiseringen gjennom ekskluderingen (Goffman, 2009, s. 47).

Den vanligste formen for ekskludering fra privatpersoner er blazé attitude og generell nonperson treatment. Ettersom vanen med å se gatearbeideren utvikler seg over tid, og følgelig også de stigma som tiggerne fremviser i lys av sin livssituasjon, og i lys av tiggerhandlingen, blir blazé attitude og nonperson treatment vaneadferd for mange. Med Chrisoforos Schuffs ord er tiggerne så synlige at de blir usynlige. Litt forenklet kan man si at «*the show must go on*» i Markensgate, slik at folks forventninger og ønsker om hva offentlig sted skal brukes til blir opprettholdt (Hviid Jacobsen & Kristiansen, 2002, s. 74). De sosiale normer i Markens er blant

annet knyttet til ønsker og forventninger om forbruk og rekreasjon. I et slikt perspektiv bryter gatearbeiderne med ønskene og forventningene som andre har, fordi de oppleves å ha en kroppslige fremtoning og utfører handlingsmønstre som anses som upassende. Zygmunt Bauman hevder at enhver sosiale orden har en skrekkvisjon som truer denne ordenen, og at skrekkvisjonen representerer den sosiale ordenens selvbilde med motsatt fortegn (Bauman, 2002, s. 111). Gatearbeiderne kan symbolisere en slik skrekkvisjon. De er mislykkede forbrukere fordi de tigger, og fordi de ikke er det som anses som selvstendige forbrukere med muligheten til å ta individuelle valg. I tillegg kan forestillingen om at normene deres svarer til et tilsidesatt samfunn som ofte kalles for «romfolk», og at lojaliteten deres dermed ikke er til storsamfunnet, påvirke menneskers følelser i en slik retning at gatearbeiderne fremstår som utroverdige, upålitelige og løgnaktige. Goffman beskriver gjennom sine teorier om hverdagsrutiner hvor skrøpelige de tilsynelatende velordnede hverdagsrutinene er, og dermed også den sosiale orden. Den sosiale scenen (Markensgate) er hele tiden utsatt for det som kan oppfattes som trusler, og det er menneskene som deltar på denne sosiale scenens felles ansvar å beskytte scenen mot ødeleggelse av sosial interaksjon og forkludring av scenen. I siste instans handler dette også om å beskytte de deltagende menneskene mot å miste sitt eget selv, eller sagt på en mer konkret måte, å tape sitt eget ansikt (Hviid Jacobsen & Kristiansen, 2002, s. 64-65). I diverse innlegg på sosiale medier og i avisene ser vi blant annet at mange fra lokalbefolkningen, begrunnet eller ikke begrunnet, uttrykker at de ikke liker eller unngår å benytte Markens i sammenheng med at det er rumenske gatearbeidere og tiggere der. Flere opplever engstelse ved å være i Markens, de beskriver tiggerne som plagsomme, pågående, aggressive, og at det av den grunn oppleves utrygt å være i Markens. Derfor unngår de hele scenen for å slippe unna kontakt med gatearbeiderne i frykt for å bli forulempet, lurt eller latterliggjort. De søker å beskytte sitt eget selv mot gatearbeiderne som de opplever bryter med den rådende sosiale orden (Damsgaard, 2012a, s. 2; Høivaag, 2010, s. 7; "Få tiggerne vekk fra Kristiansand,").

Tiggeforbud, forbud mot utendørs overnatting og krav om norskkunnskaper er eksempler på hvordan lokalpolitikere har søkt å finne politiske løsninger, for å forhindre at gatearbeiderne er til stede i det offentlige rom. Et annet eksempel på en ekskluderings-trend er fiendtlig arkitektur, som har blitt aktualisert i den norske debatten det siste året. Fiendtlig arkitektur dreier seg om en trend i vestlige samfunn, hvor byrom blir utviklet på en slik måte at den skal ekskludere uønskede personer og uønsket adferd. Denne arkitekturen skal påvirke mennesker til

en strømlinjeformet adferd, og blir av den britiske arkitekturhistorikeren Iain Borden omtalt som «kjøpesenterisering». Med dette mener han at moderne arkitektur og byplanlegging fra 1990-tallet og utover ofte er designet på måter som skal fremskape spesifikke sosiale normer om forbrukeratferd. Disse normene som bygningsmassene og byrommet skal fremskape skal gi påbud og begrensninger om hva som er godtatt å benytte byrommet til, og hvor påbudene i større og større grad dreier seg om å få mennesker til å forbruke. Hvis personer derimot ikke har mulighet til å betale for sitt nærvær skal de holdes unna gjennom forbrukerplikten som byrommet legger opp til. Dette medfører at rumenske gatearbeidere (men også andre grupper) som bryter med normen risikerer å være uønsket på grunnlag av dette. Et norsk eksempel som blir trukket frem i avisreportasjen er Veivesenets innrømmelse om at områdene under Sinsenkrysset et blitt belagt med kantete steiner for å forhindre at «romfolk» overnatter der. Til tross for dette eksemplet konkluderer reportasjen med at fiendtlig arkitektur ikke har fått sterkt fotfeste i Norge. Trenden har begynt å bli synlig i noen tilfeller, og vil med sannsynlighet etablere seg i arkitekturtrendene i tiden fremover (Bjørke, 2015, s. 18-23).

Som vi ser i intervjuene, opplever gatearbeiderne at forefallende jobber, strikking og salg av blader bidrar til at de får økt selvfølelse sammenlignet med når de tigger. Samtidig må det sies at alle arbeidsoppgaver og alle andre humanitære bidrag rettet mot de rumenske gatearbeiderne i Kristiansand er prisgitt kristne og humanitære organisasjoner, samt privatpersoners velvilje. Derfor er utgangspunktet i maktforholdet skjevt mellom rumenske gatearbeidere og lokalbefolkningen i Kristiansand. Gatearbeiderne trenger lokalsamfunnets støtte, mens lokalsamfunnet i utgangspunktet ikke trenger noe fra dem.

Her utkrystalliseres et paradoks som jeg vil hevde er kjernen i gatearbeidernes erfaringer med stigma. Som jeg viser til i denne studien blir gatearbeiderne usynliggjort eller forsøkt usynliggjort. Dette skjer på forskjellige måter. Den vanligste måten er ved at forbipasserende utvikler en vaneadferd som i denne studien kalles blazé attitude, og ved at de mer bevisst behandler gatearbeiderne med nonperson treatment. Dette innebærer at forbipasserende på forskjellig vis later som eller evner å overse gatearbeidernes tilstedeværelse. Nonperson treatment innebærer også at gatearbeiderne blir utsatt for vold og trakassering som skal skremme dem fra å benytte det offentlige rom. Volden og trakasseringen kan også ha som mål å ydmyke gatearbeiderne på en måte som gjør dem forknytt, tilbaketrunkne og passive i det offentlige rom, og som på denne måten passiviserer dem til å være lite synlige. Forbud mot tiggning, krav om

norskkunnskaper og forbud mot utendørs overnatting er tiltak som er blitt foreslått av lokalpolitikere i Kristiansand for å begrense gatearbeidernes tilgang til det offentlige rom. Jeg har også trukket frem en utviklingstrend som har blitt aktualisert i norske aviser det siste året og som kalles for fiendtlig arkitektur. Samtidig har jeg over beskrevet hvordan gatearbeiderne er avhengige av å bryte usynligheten fordi de er avhengig av et minimum av aksept og støtte for å kunne overleve. Dette byr på utfordringer fordi et brudd med usynligheten samtidig er et brudd med normene de blir tilskrevet om å være passive og å ikke forstyrre den øvrige sosiale orden. Bruddet med normene kan medføre at de kategoriseres som pågående og kan fremprovosere frykt i lokalbefolkningen. Ved å stille seg fremfor gående personer i Markens, eller ved på andre måter å signalisere at de er til stede, blir de en påminnelse om den fremmedheten og de normbruddene de representerer. Konkret kan det sies at fremmedheten deres blir bekreftet ved at stigmaene de lever med blir offentlig anskueliggjort. Pågåenheten, aggressiviteten, skitten og uordenen og utroverdigheten de representerer i andres øyne, i lys av de kategorier de blir plassert i, blir til forklaringsmodeller eller ideologier som legitimerer den usynligheten de blir påkrevd og det stigmaet de bærer. Paradokset ligger i at hvis de på den andre siden velger å forholde seg usynlige, og dermed anses som passive, blir dette også formulert til en forklaringsmodell for hvorfor de er fattige. Som nevnt over blir passiviteten i tiggingen til en forklaringsmodell for arbeidsløsheten, og dermed også for at livet de lever er selvforskyldt. Jeg vil derfor hevde at den tilsynelatende sosiale identiteten som deler av majoritetsbefolkningen utvikler om de rumenske gatearbeiderne blir skapt og produsert for å befestе denne forklaringsmakten og gatearbeidernes sosiale posisjon i seg selv. På denne måten blir gatearbeidernes selvforståelser et avvik og et diskreditert selv, uavhengig av hvilke egenskaper, adferd, ønsker eller idealer de selv velger å tilstrebe. Med andre ord spiller det ingen rolle om de er passive eller aktive. De er diskrediterte uavhengig av egne valg ved at de er fanget i det øvrige lokalsamfunnets definisjoner og stereotyper om hvem de er. Jeg vil nå drøfte hvordan gatearbeiderne til tross for dette søker å mobilisere motstand mot dette fangenskapet, og klarer å vinne både økonomisk og sosial status, til tross for stigma og det skjeve maktforholdet som er mellom dem selv og lokalsamfunnets medlemmer.

6.2. Tiggingens drama – Hvordan imøtekommer de rumenske gatearbeiderne lokalbefolkningen og hvordan håndterer de sitt eget stigma?

6.2.1. Kjønnforskjeller

Det kan virke som at kvinnene blant mine informanter lykkes bedre i å opparbeider og å utvikle individuelle vennskapsforhold og bekjenskaper blant byens befolkning. Mennene har også venner, men vennskapsforhold og bekjenskaper som fører til arbeidsoppdrag som husarbeid blir inngått hovedsakelig av kvinnene blant informantene. På samme måte er de norske vennene også for det meste kvinner, mens menn fra lokalbefolkningen er mindre involvert, i hvert fall i de vennskapsforholdene som utvikler seg til noe mer enn samtaler i gata. I et kjønnsperspektiv kan det i første omgang tenkes at kvinnelige tiggere og gatearbeidere opprettholder tradisjonelle kjønnsrollemønstre. I første omgang kan det tenkes at kvinner vinner mer empati enn menn som tigger, fordi de passer bedre inn i rollen som avhengige og å trenge forsørgelse, mens det av menn forventes å forsørge. I et slikt perspektiv bryter mennene skarpt med tradisjonelle maskuline idealer som for eksempel å utvise økonomisk trygghet, uavhengighet og kontroll. Å gå gatelangs uten arbeid blir i et slikt perspektiv en mislykket maskulinitet. Samtidig er det ikke nødvendigvis slik at kvinnene heller lever opp til tradisjonelle kjønnsrolleforventninger. Alle de kvinnelige informantene i denne studien er mødre og har måtte la barna være igjen i Romania hos andre familiemedlemmer mens de er i Kristiansand. På den ene siden innfrir kvinnene idealer om å være avhengige og underdanige ved å motta penger og å sitte på bakken lavere enn givene. Samtidig bryter de med rolleforventningene om å være gode mødre ved at de mislykkes i forsørgerrollen overfor sine egne barn (Lankenau, 1999b, s. 298-299). Kvinnene uttrykker en sterk lengsel etter barna sine, og en av dem uttrykker det spesielt vanskelig at hennes egen sønn på 2 år ikke kjente henne igjen når hun var hjemme sist. Det kan tenkes at kvinnene vinner mer empati enn mennene når det kommer til stykket. Romkulturen er preget av et strengt patriarkalsk system, og det kan tenkes at mange nordmenn anser kvinnene som dobbelt undertrykt, fordi de i tillegg til å være stigmatiserte av det øvrige samfunnet ses på som undertrykte i forholdet til sine egne ektemenn. En av de kvinnelige informantene sier det er mye sjalusi blant mennene, og at kvinnene er samlet i Markensgate fordi mennene ønsker å ha kontroll på hva de gjør. Det kan også tenkes at gatearbeiderne selv vet at kvinner som tigger vekker mer empati enn menn, og at dette derfor blir deres oppgave mer enn mennenes. Det er også menn som tigger i Kristiansand sentrum, men flertallet er kvinner. Det kan se ut som at det er flere kvinner enn menn som kontakter de kvinnelige rumenske gatearbeiderne, mens mennene i det hele tatt blir kontaktet mindre av forbigående, både av menn og av kvinner. Dette har gjort at mulighetene for å

bygge nettverk med personer fra lokalbefolkningen har vært mer tilgjengelig for kvinnene enn for mennene. Derfor kan det også tyde på at kvinnene i all hovedsak foreløpig lykkes bedre i å utvikle kontakter med personer som kan tilby arbeid og gode relasjoner. Mennene gjør også dette, men i mindre grad, og i noen av tilfellene som kommer frem er det konene som har introdusert mennene for lokale kontakter av diverse slag. Det kan tenkes at en slik utvikling fører til en aldri så liten maktforskyvning mellom kjønnene internt i miljøet, men dette trenger mer forskning for å vite noe bestemt om. Gitt den strenge patriarkalske familiestrukturen er det også naturlig at kvinner trekkes mot kvinner for kontakt, men det kan samtidig tenkes at det ligger underliggende stereotypiske oppfatninger til grunn for at norske menn ikke søker kontakt med menn i blant de rumenske gatearbeiderne. Det kan tenkes at norske menn i gjennomsnitt nærer en relativ skepsis overfor mennene blant de rumenske gatearbeiderne på grunn av det de anser som mislykkede norske mannsidealene. I et norsk manns perspektiv kan det tenkes at mennene i de rumenske gatemiljøet blir ansett som undertrykkere av kvinnene, samtidig som de anses som mislykkede forsørgere og med lite kontroll på eget liv. Kan slike stereotypiske oppfatninger hvor spesifikke maskuline idealer ligger til grunn tenkes å være noe av årsaken til at norske menn i mindre grad oppsøker og utvikler relasjoner med mannlige rumenske gatearbeidere?

Gata kan ses på som en avgjørende arena for å få kontakt med personer fra den lokale majoritetsbefolkningen, som gir dem arbeid og følgelig økonomiske muligheter. Gata blir en plass hvor kontakt mellom rumenske gatearbeidere og personer fra den lokale majoritetsbefolkningen utvikler seg, og nettverk av bekjentskaper, vennskap, og potensielle arbeidsgivere oppstår. På samme måte som ved strikking og magasinsalg er det i utviklingen av arbeidsoppdrag som her er nevnt, helt avgjørende å kunne synliggjøre seg selv. Evnen til å komme i kontakt med forbipasserende, og å utvikle en form for vennskap eller bekjentskap blir et spørsmål om overlevelse, på grunn av mangelen på andre økonomiske og sosiale støtteordninger. Det kan se ut som om de fleste av mine informanter først og fremst tar de jobboppdragene som kommer, om det enten er strikkesalg, magasinsalg, vaskejobber, malejobber, eller hva som helst annet, og hvis det er tøffe dager så supplerer de med tiggning når det ikke er andre muligheter for inntjening.

6.2.2. Gatearbeidernes erfaringer med nonperson treatment

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne nonperson treatment?

Observasjonene jeg har utført i Markensgate tyder på utbredt nonperson treatment. Dette erfares både av de gatearbeiderne som tigger, og de som selger strikketøy. Vi har vært inne på at dette er en form for adferd som blant annet innebærer en konsekvent overseelse fra forbigående personer overfor de rumenske gatearbeiderne som sitter i gaten å strikker og selger strikketøy, selger gatemagasiner, og tigger.

Mine observasjoner viser at de vanligste måtene dette blir gjort på er ved å gå i en halvsirkel rundt dem, eller feste blikket rett fremover eller nedover, og sette opp gangfarten. Ofte, hvis forbigående går flere sammen i en gruppe, gir de hverandre ekstra oppmerksomhet i det de passerer de rumenske gatearbeiderne, tilsynelatende for å ha noe å feste oppmerksomheten på. Utstrakt bruk av mobiltelefon når forbigående passerer er også vanlig å observere. Gatearbeiderne i Markensgate (som er en bilfri gågate) sitter et stykke ut i gata, med ryggen til bygningsfasadene, og det er vanlig å observere at personer bevisst styrer gangretningen sin bak gatearbeidernes rygg, mellom gatearbeiderne og bygningene.

Gjennom intervjuene uttrykker flere av informantene at de generelt sett opplever seg oversett. Det varierer hvor mye de forskjellige informantene vil vektlegge erfaringer med nonperson treatment. Ingen gir dette mye plass, men noen sier mer eksplisitt og uoppfordret enn andre informanter, at dette forekommer mye. I intervjuene fremkommer det også mer ekstreme versjoner, slik som når en hund gjorde fra seg på strikketøyproduktene til en av gatearbeiderne. Hun søkte kontakt med eieren for å vise hva hunden hadde gjort, men eieren overså henne og forlot stedet (samtidig kom en annen kvinne til unnsetning og hjalp henne).

Det er selvsagt ikke sterke forklaringer for hvorfor de rumenske gatearbeiderne som jeg har intervjuet vektlegger denne formen for nonperson treatment i så liten grad. Det kan tenkes at selve intervjuene kan bære preg av en viss grad av emosjonskontroll, i den forstand at informantene bevisst kontrollerer hvor mye de vil vektlegge negative erfaringer når de ble intervjuet.

De fleste av gatearbeiderne i Markens utfører salg av strikketøy. Informantene som selger strikketøy sier at den viktigste og mest positive erfaringen med å produsere og selge strikketøy er at det øker selvfølelsen. Både opplevelsen ved å lage noe og at kundene blir fornøyd er viktige for dem, fordi det får dem til å føle seg bra. Slike følelser får de ikke av å tigge. Alle

informantene som strikker kan bekrefte at selv om de driver med salg av strikketøy, forekommer det fortsatt at forbipasserende stikker penger i koppen. Til tross for en opplevelse av økt selvfølelse, kommer det frem gjennom observasjonene jeg har utført i Markensgate at det i all hovedsak blir gitt lite oppmerksomhet til gatearbeiderne fra forbipasserende. Noen av gatearbeiderne har skrevet under en avtale om at de ikke skal tigge, men kun drive med striktoyssalg, mot at de får muligheten til å bli med i prosjektet Fra tiggerkopp til strikkepinne, som tar mål om å hjelpe rumenske gatearbeidere ut i jobb hjemme i Romania på sikt. Det vil si at flere av informantene, og også andre rumenske gatearbeidere, ikke lenger har tigging som hovedbeskjeftigelse. Samtidig mener jeg å registrere, både gjennom observasjonene og uformelle samtaler med gatearbeidere, at hvis inntektene blir for lave ved å selge strikketøy, og nonperson treatment blir dominerende, så er det flere gatearbeidere som ser seg nødt til å tigge ved siden av (dette gjelder ikke alle). Jeg har selv snakket med enkelte gatearbeidere som i intervjuene hevder at tigging er mindre viktig enn tidligere, for så å møte dem tiggende i gata med en kopp (riktignok noen måneder etter intervjuet). En viktig detalj er ellers at koppen fortsatt står foran dem som driver med gatesalg. Jeg vil hevde at dette, for forbipasserende, kan signalisere en forespørsel om å gi, til tross for at salg er blitt hovedaktiviteten.

Nonperson treatment er vanlig blant dem som driver med salg av strikketøy også. Enkelte av dem som strikker er ikke med i prosjektet Fra tiggerkopp til strikkepinne. Disse striktoysselgerne har ikke forpliktet seg til å la være å tigge. En av disse kvinnene erfarte under en observasjon jeg gjorde på en lørdags ettermiddag i Markensgate, at hun ikke evnet å tiltrekke seg oppmerksomheten fra forbipasserende i det hele tatt. Hun prøvde å rasle med koppen for å få personer til å se på produktene, eller til å gi en donasjon, men uten hell. Blazé attitude og nonperson treatment var så dominerende at hun til sist reiste seg opp og gikk rundt og oppsøkte personer som kom imot henne. På denne måten søkte hun å vekke folks oppmerksomhet, men nå på en måte som av mange kan oppleves som «pågående» eller «aggressiv».

Under observasjonene jeg gjorde i Markensgate opptrer mange på samme måte som hvis gatearbeideren de passerer utfører ren tigging. Personer som går forbi, benytter rekvisitter for å late som de ikke ser dem slik som nevnt ovenfor. Samtidig kommer det frem gjennom observasjonene at flere har frimodighet til å kikke ned på gateselgerne enn på dem som sitter kun med en tiggerkopp. I tillegg til koppen har de som selger strikketøy et teppe med strikketøy liggende ved siden av seg. Mange forbipasserende kikker ned, men fester da som regel blikket på

strikkeproduktene, og ikke på gatearbeideren. Observasjonene jeg gjorde, av både personer som tigger uten å tilby andre tjenester, og av personer som driver meg salg av strikketøysprodukter, kan tyde på at det er lettere å avslå eller avise dem som selger strikketøysprodukter, enn dem som kun tigger. På den måten kan det tenkes at personer som passerer, opplever at de avviser produkter som de blir tilbudt, og ikke personene som sitter der i seg selv. Flere av informantene kan bekrefte at det er vanlig at personer går forbi uten at de viser at de har sett dem. Dagene i Markensgate går derfor mye ut på å bryte denne nonperson treatment tilværelsen som de opplever. Nedenfor skal vi ta opp rutiner som de rumenske gatearbeiderne søker å bryte nonperson treatment med.

6.2.3. Civil inattention, encounter og face engagement

Til tross for at nonperson treatment er utbredt, forekommer det også andre former for interaksjon med forbipasserende i det offentlige rom. Dette kan være *civil inattention*, altså at personer møter øynene deres. Dette kom tydelig frem gjennom observasjonene jeg gjorde, uten at dette ble uttrykt av informantene. Flere av informantene uttrykker derimot erfaringer med det som her kalles for *encounter* eller *face engagement*. Dette vil si at forbipasserende personer i Markensgate hilser på dem verbalt, vinker, eller smiler. Flere stopper også opp for å slå av en prat. Flere av gateselgerne utførte også en slik kommunikasjon med forbipasserende, ved å vinke, smile, ved å utsi korte religiøse velsignelser, og å nikke til personer som går forbi. Til tross for utbredt blazé attitude og nonperson treatment, uttrykker alle informantene generelt sett positive erfaringer med lokalbefolkningen i Kristiansand. Noen sier de aldri har opplevd så snille personer før som i Kristiansand, og alle sier at de generelt sett blir behandlet bedre her enn hjemme i Romania. Nedenfor skal de rumenske gatearbeidernes erfaringer med at de opplever å bli behandlet bedre, og at personer er mindre engstelige for dem enn tidligere, analyseres opp mot kontakthypotesen. Før dette skal vi se på forskjellige erfaringer av trakassering, og hvordan dette kan forstås i lys av dramaturgiske tilnærminger.

6.2.4. Gatearbeidernes rollerutiner

- Gitt at utstrakt nonperson treatment finner sted, kan det da sies at de rumenske gatearbeiderne benytter dramaturgiske rutiner for å bryte nonperson treatment, og dermed svekker rollen som fremmede?

Som vi har vært inne på over, er den største utfordringen for de rumenske gatearbeiderne en generell blazé attitude, og nonperson treatment. Spørsmålet er dermed hvordan gatearbeiderne evner å bryte med blazé attitude og nonperson treatment. For å forstå dette bedre benytter jeg rollerutinene som Lankenau bruker i sine studier av tiggere. Dette er presentert i delkapittel 4.5.4. I utgangspunktet benytter Lankenau fem rollerutiner som er: underholderen, hilseren, tjenesteyteren, historiefortelleren, og den konfronterende. Gjennom observasjonene og intervjuene kommer det frem at det er spesielt en form for rollerutine, *historiefortelleren*, som i forskjellige former blir benyttet blant de rumenske gatearbeiderne i Kristiansand.

Konfronterende rutiner vil også bli drøftet. Mange er selvfølgelig også *tjenesteytere* i den forstand at de driver med gatesalg (magasinsalg, strikkesalg) og mottar uformelle arbeidsoppdrag, men dette faller utenom tiggingen og er derfor ikke aktuelt her.

Historiefortelleren: *Historiefortelleren* innebærer at gatearbeideren gjennom verbale ord, plakater, skilt, og ark med informasjon om hvem de er, gjennom hvordan de kler seg, eller gjennom nonverbale handlinger, evner å få vekke opp forbipasserende fra blazé attitude-tilværelse og nonperson treatment. På den måten klarer de også å formidle noe om hvilken livssituasjon de befinner seg i. Disse rutinene skal få frem følelser i forbipasserende, som for eksempel empati og skyld. Det finnes forskjellige former for historiefortelling, og disse er: den stille historiefortelleren, skiltefortelleren, setningsfortelleren, og den vanskeligstilte historiefortelleren. Gjennom observasjonene og intervjuene vil jeg si at det er spesielt to typer historiefortellere som trer frem som vanlige blant gatearbeiderne i Kristiansand. Disse er den stille historiefortelleren og setningsfortelleren.

Den stille historiefortelleren benytter symbolikk for å kommunisere med forbipasserende. Dette kan være spesielle antrekk, bevegelser og andre rekvisitter som frembringer et budskap om gatearbeiderens situasjon som fattig og hjemløs, og hvilke behov dette medfører. Den vanligste måten å kommunisere slik på i Kristiansand, er mest sannsynlig å rasle med koppen. Koppen brukes til å vekke forbipasserende fra nonperson treatment, og til å signalisere et spørsmål, uten å si dette verbalt. Noen av gatearbeiderne beveger også overkroppen frem og tilbake når

personer passerer dem. Setningsfortelleren forekommer også relativt ofte i Kristiansand. Dette utføres spesielt ved at gatearbeideren utsier religiøse velsignelser som «*God bless you*» når personer passerer, eller når personer kjøper noe, eller donerer penger. Det kan også tenkes at slike setninger, som ikke sjeldent er i form av en slags velsignelse, kan være en måte å gjenopprette et skjevt bytteforhold på. I boken *Å bli gammel: en sosiologisk beskrivelse av å bli gammel i en utkantkommune* studerer sosiologen Georg Midré (1972) bytteforholdet mellom eldre mennesker på en aldersinstitusjon og de ansatte og yngre familiemedlemmer. Midré baserer seg på den amerikanske sosiologen Peter Blau som hevder at mennesker generelt søker å skape balanse i bytteforhold når disse blir skjeve. Mennesker bli ubekvemme av å hele tiden være på mottakssiden og blir gjort umyndiggjort og dermed også maktesløse i forholdet til den som til stadighet gir (Midré, 1972, s. 107). Midré hevder å observere at de eldre i hans studier erfarer dette og bruker en form for takknemlighetsstrategi for å utjevne noe av denne skjevheten. Fordi de eldre opplever å ha lite å gjengjelde det de mottar med, uttrykker de stor verbal takknemlighet, en takknemlighet som kan sies å gå utover det forholdene skulle tilsi. De skryter mye når de først kommer til orde, både av personalet og av familiemedlemmer, fordi det eneste de kan yte er takknemlighet (Midré, 1972, s. 77 & 114). En slik skjevhet i bytteforholdene, også kalt gjensidighetsprinsippet, kan også tenkes å være en av grunnene til at gatearbeiderne benytter takknemlighetsfraser og velsignelser når de mottar donasjoner.

En sjeldnere form for forteller, men som forekommer, er skiltfortelleren. Dette er gatearbeidere som benytter skilt, ark, eller lapper med informasjon på norsk, om deres livssituasjon, og personer som har plater hvor dette står skrevet. En periode benyttet rumenerne skilt hvor det stod at de søkte jobb. Dette var et prosjekt som ble satt i gang av presten Christofors Schuff, og flere rumenske gatearbeidere fikk arbeidsoppdrag en periode gjennom å benytte slike skilt (Javenes, 2012, s. 6). Under en samtale jeg hadde med en gatearbeider i Markensgate trakk gatearbeideren frem et bilde av sin syke mor. Bilde viste moren liggende i en seng med respirator tilkoblet og familiemedlemmer stående rundt senga. Alt i alt er det tydelig at flere gatearbeidere i Markens benytter former for historiefortelling. En av fordelene med denne formen for rutine er at den for mange forbipasserende kan virke mindre påtrengende, og dermed beskytte gatearbeiderne mot negativ behandling fra dem som går forbi. Historiefortelleren søker å vekke folk opp fra en blazé attitude ved å understreke de forskjellene som eksisterer mellom dem selv og forbipasserende. Slike forskjeller kan føre til at forbipasserende får økt empati og

følelsen av å synes synd på gatearbeiderne. Samtidig kan det også medføre at det forsterker forbipasserende sin opplevelse av gatearbeideren som fremmed, og øke de stigma de lever med (Lankenau, 1999a, s. 194).

Konfronterende rollerutiner: Den konfronterende eller aggressive tiggeren søker å vekke skyld eller frykt ved å benytte ekte eller tilgjort aggresjon når tiggeren kommer i kontakt med forbipasserende. Dette er en dramatisk måte å vekke opp mennesker fra blazé attitude på, og for noen år tilbake var det flere bekymringsmeldinger og klager til politiet vedrørende denne formen for tigging. Slike bekymringsmeldinger og klager kom spesielt fra eldre som opplevde at tiggerne ikke gav seg, men fulgte etter dem (Damsgaard, 2012a, s. 9). Det er ingen ting som tilsier at informantene i denne oppgaven utfører denne formen for tigging, men det kan godt tenkes at dette forekommer blant enkelte rumenske gatearbeidere. Dette er ikke noe som fremkom gjennom observasjonene mine. Jeg vil samtidig hevde at aggressiv tigging, heller enn å anses som en bevisst rutine, bør ses som et resultat av de stigma som tiggere lever under. Aggressivitet blir formet som et emosjonelt, men kanskje også affektivt, motsvar mot de ekskluderende, utbytende og evaluerende praksisene som gatearbeiderne blir utsatt for, og ikke minst mot den usynligheten de lever i generelt i lokalsamfunnet (blazé attitude). Sånn sett kan aggressiviteten anses som å miste *emosjonskontrollen* (se 4.5.5.) som er så viktig for at gatearbeiderne skal ha mulighet for å vinne forbipasserende menneskers empati (Lankenau, 1999a, s. 196).

6.2.5. Ekskluderende, utnyttende eller evaluerende praksiser

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne at personer fra lokalbefolkningen, myndighetspersoner, handelsstanden eller andre, søker å ekskludere dem? Hvis dette er tilfelle, forekommer dette da gjennom ekskluderende, utnyttende, eller evaluerende praksiser?

Jeg har vært inne på tre former for offentlig trakassering basert på Lankenaus bruk av Gardener i 4.5.3. Disse er ekskluderende praksiser, utbytende praksiser og evaluerende praksiser.

Ekskluderende praksiser: Ekskluderende praksiser innebærer formelle eller uformelle praksiser som søker å kontrollere tiggeres frihet i det offentlige rom. Dette kan enten være politiske initiativ som gjennomføres gjennom juridiske lover, eller at ansatte i for eksempel

handelsstanden søker å gjøre dette på egenhånd, uten hjemmel i lov. I ekskluderende praksiser inngår også at sivilpersoner på en eller annen måte prøver å påvirke tiggere til å ikke benytte et gitt offentlig sted.

Som vi har vært inne på i underkapittel 2.6. og 2.7. er det en pågående debatt om hvorvidt det skal være lovlig å tigge i Kristiansand. Tiggerne selv uttrykker i forskjellig grad hvor godt oppdatert de selv er på denne debatten, men ser det som mindre sannsynlig at dette skal skje i Kristiansand. De føler seg trygg på befolkningens støtte, og at politikerne derfor ikke kommer til å gjennomføre en slik lov i Kristiansand.

En annen form for ekskluderende praksis, som først og fremst er vanlig blant de som selger gatemagasiner, er at de blir forvist fra salgsplasser foran butikker. Dette forekommer spesielt ute i Kristiansands bydeler, og tiggerne erfarer dette som en kamp om å få mulighet til å selge blader. Til tross for at dette er lovlig virksomhet opplever informantene at mange butikksjefer, og også kunder, er skeptiske til å ha rumenske magasinselgere på utsiden av dagligvarebutikkene.

Den siste tiden har det også dukket opp et krav om at de som selger strikketøy må betale en dagsavgift på 200 kroner for å kunne selge produktene sine. I følge Fedrelandsvennen kommer dette kravet angivelig fra andre gateselgere som opplever det som urettferdig at de må betale en avgift, mens de rumenske gatearbeiderne slipper. Det kan selvsagt diskuteres hvorvidt dette er en aktivt ekskluderende praksis, men følgen av et slikt vedtak er uansett at det kan bli vanskelig å betale, og dermed at de må finne nye steder å selge strikketøyproduktene. Det har vært drøftet om de skal kunne sitte samlet på torget å gjøre dette. Selv er gateselgerne imot, eller meget skeptiske til dette forslaget (Hollerud, 2015, s. 6). Gitt viktigheten av å kunne gjøre seg synlig ved å bryte blazé attitude er det store muligheter for at gatearbeiderne frykter å miste sine faste plasser. Det kan tenkes at det blir lettere for mennesker å unngå dem ved at de samles på et sted og ikke har sine individuelle rutiner å spille med.

En av informantene opplever stadig vekk å bli møtt med tilrop fra forbipasserende når han selger magasiner eller tigger. Slike tilrop, hevder han, kommer ofte fra eldre kvinner, og går ut på at han skal reise hjem eller finne seg en jobb. Noen av kvinnene sier de også har opplevd at personer sier til dem at de skal dra hjem, eller ha seg vekk. For kvinnenens del har dette noen ganger vært kombinert med spyting, men spyting er en utbytende praksis, som vi skal komme tilbake til nedenfor. En av kvinnene sier at dette var verre for noen år siden, og at det var unge

mennesker som gjorde dette, og at de var påvirket av alkohol. Tilrop som dreier seg om at de skal reise hjem eller finne seg en jobb kan anses som en måte å ekskludere gatearbeiderne på. Indirekte blir det sagt at de ikke er ønsket. Som vi ser finnes det forskjellige former for ekskluderende praksiser av de rumenske gatearbeiderne i Kristiansand.

Utbyttende praksiser: Utbyttende praksiser er trakasseringsformer utført av forbigående personer som tar sikte på å ydmyke tiggeren i det offentlige rom med fysiske ydmykelser, og er handlinger som på en eller annen måte invaderer tiggerens private sfære (social space). Alle informantene utenom én har vært utsatt for utbyttende praksiser. Å bli spyttet på er noe flere av informantene har opplevd, og da spesielt på kvelder og netter, når de er ute i Kristiansand sentrum. Dette har ofte vært knyttet til helger, og hvor det er unge mennesker i ruspåvirket tilstand som har gjort dette. Spyttingen har ofte blitt utført sammen med en ekskluderende praksis, som går på å rope at de skal forlate byen, eller på benyttelse av bannord. En av informantene sier hun opplever at personer urinerer ned på overnattingsplassen deres fra en bro over. En av informantene har opplevd å bli helt vann over i tiggersituasjonen. Flere informanter har også opplevd fysiske overfall. Dette har vært i form av slag og spark, og har, slik informantene uttrykker det, i all hovedsak skjedd mens de har tigget. Voldsutførelsen som informantene snakker om er utført av menn, og slik informantene uttrykker det, har disse mennene hatt varierende alder.

Evaluerende praksiser: Evaluerende praksiser er, som beskrevet i teorikapittelet, handlinger som skal ydmyke eller degradere tiggere i det offentlige rom. Ingen uttrykker direkte erfaringer med personer som verbalt ydmyker dem med kommentarer om utseende, bosituasjon, kjønn eller etnisitet. Dette vil ikke si at ikke kristiansandere ikke gjør dette, men det kan tenkes at dette i all hovedsak skjer utenfor gatearbeidernes radar. Gatearbeiderne har ikke den samme tilgangen til informasjon fra massemedier som aviser og sosiale medier (selv om de blir fortalt enkeltsaker av personer som gjengir dette for dem). Det forekommer mange leserinnlegg i avis og på nettet som omhandler påstander om «romfolks» «tiggerkultur», og om rom som «forsøpling» og «tilskitning» i kontrast til den fine byen folk opplever å bo i.

Former for evaluerende trakassering kan, slik jeg ser det, bli knyttet til de stereotypiske oppfattelsene om at det er bakmenn involvert, eller at tiggingen understøttes av organisert kriminalitet, i de tilfeller hvor dette åpenbart (som er de fleste) ikke stemmer. Det er ingen ting som tyder på at hverken tigging, eller annet gatearbeid blant informantene er knyttet til

organisert kriminalitet, og de selv har, slik det fremgår fra intervjuene, gode argumenter mot slike påstander. I tillegg har FAFO-rapporten, til tross for at det finnes enkeltsaker, og tilfeller av utnyttelse av rumenske gatearbeider, konkludert med at det i all hovedsak ikke forekommer menneskehandel, eller andre former for organisert kriminalitet i tilknytning til tiggingen. En av mine mannlige informanter har, til tross for dette, opplevd å bli beskyldt for å utnytte kvinnene i Markensgate, og å være bakmannen som stikker av med pengene. To andre evalueringspraksiser, som flere av informantene sier de har opplevd, er at personer legger papirlapper i koppene deres, og at personer banner til dem og bruker ukvemsord. Dette oppleves som sårende og ubehagelig for informantene som erfarer dette.

Et viktig moment ved evaluerende praksiser er at stigmatiserte personer, som et resultat av nonperson treatment, begynner å evaluere seg selv gjennom øynene til forbipasserende. Dette er det mange eksempler på blant mine informanter. De devaluerer seg selv spesielt på tre måter når de sammenligner seg selv med personer fra lokalbefolkningen. Dette gjelder renslighet, utdanning og intelligens. Flere av informantene opplever at det er vesensforskjell mellom dem selv og nordmenn. En av informantene setter opp en kontrast mellom seg selv som en person som har skitne klær og lukter bål, mens nordmenn er rene og pene. Flere av informantene anser nordmenn for å være mer intelligente og godt utdannede. De setter dette i kontrast til de sin egen selvforståelse, hvor de ser på seg selv som dårlig utdannede og mindre intelligente. Flere av informantene hevder det ikke er mulig å sammenligne seg selv med nordmenn.

6.2.6. Emosjonskontroll og identitetskontroll

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne at de får seg venner i gata når de tigger?
- Kan det hevdes at de rumenske gatearbeiderne tar i bruk emosjonskontroll og identitetskontroll i møte med personer fra lokalbefolkningen, og på den måten vinner empati?

Selv om hverdagen er tøff, og de møter blazé attitude, nonperson treatment, trakassering, stereotypiske fremstillinger og mistenkeliggjøring av hvem de er, sier informantene at de generelt sett har det bedre i Norge enn i Romania. De opplever at mennesker behandler dem

bedre, er mer vennlige, gavmilde, og at de bryr seg om dem. Noe av dette kan ha sin bakgrunn i at de over tid har lært å beherske emosjonskontroll og identitetskontroll.

Emosjonskontroll: Emosjonskontrollen kan ha sin bakgrunn i at alle informantene (utenom en, som kun har vært i Norge i to år) opplevde de første årene i Norge som tøffe. De opplevde at mange personer fra den lokale majoritetsbefolkningen var redde for dem og holdt avstand. Som vi har vært inne på har informantene fortsatt utstrakt erfaring med blazé attitude og nonperson treatment, men dette blir ikke gitt mye oppmerksomhet når de snakker om hvordan de har det nå. De vil heller vektlegge hvor mye bedre det er nå enn før, fordi personer er generelt mer vennlige, og kommer bort og snakker. Dette sier de selv om observasjonene jeg har gjort i Markensgate tyder på at de fortsatt erfarer utstrakt blazé attitude og nonperson treatment. En av kvinnene rasjonaliserer erfaringen med å si at de som er fattige, de som har normal lønn, de som er på pensjon, og som tror på Gud, de stopper opp, gir penger, og ønsker generelt å ha med henne å gjøre. De som er rike ønsker ikke å ha med henne å gjøre, og går rett forbi. Det kan selvfølgelig være at dette til en viss grad stemmer, men kan også være en måte å imøtekomme nonperson treatment som gjør at hun selv takler dette psykisk. Flere av de andre informantene benytter også en tydelig dikotomi mellom «gode» og «kristne» mennesker på den ene siden, som hjelper dem, og som Gud sender i deres vei – og på den andre siden de menneskene som ikke hjelper, som ikke vil ha med dem å gjøre, og som ikke vil dem vel. Disse blir i denne dikotomien omtalt som «onde» mennesker. Ved å rasjonalisere denne adferden hos mange forbipasserende i enklere kategorier blir det lettere å forholde seg til usynliggjøring generelt. Dette, vil jeg hevde, kan anses som en form for emosjonskontroll. En av de andre kvinnene bekrefter også at veldig mange går forbi henne uten å legge merke til henne. Hun sier at slike mennesker går forbi henne hver dag, men at hun møter disse personene med smil til tross for at de ikke ser på henne. Dette kan også tyde på en slags emosjonskontroll, hvor hun mobiliserer et ansikt som følelsesmessig kan evne å imøtekomme nonperson treatment uten at det blir for tøft for henne psykisk, og uten å tape ansikt overfor dem som hun opplever ikke vil henne vel.

Tidligere i oppgaven i underkapittel 2.7. blir det beskrevet noen hendelser som har fått stor medieoppslag i den lokale pressen. Blant annet ble sanitærbrakkas som de rumenske gatearbeiderne er blitt tildelt på KMV-tomta rett ved overnattingsplassen deres angrepet mens noen av kvinnene var inne i brakka for å dusje. En av de intervjuede kvinnene var blant dem i

brakka. Når hun forteller om dette, er det fordi jeg konkret har spurt om denne hendelsen. Om jeg ikke hadde spurt hadde hun mest sannsynlig aldri tatt dette opp selv. Hun er generelt meget tilbakeholden med å fortelle om negative episoder. Når dette kommer opp, sier hun at det var en forferdelig natt, og at hun tror det var fulle ungdommer som gjorde dette. Hun forteller at politiet kom, og at det ikke har skjedd noe etter dette. Ikke før jeg spør henne presiserende om dette var en engangshendelse, forteller hun at lignende hendelser skjedde tre, fire ganger i ettertid. Dette var, slik hun selv uttrykker det, skremmende opplevelser for henne. Samtidig sier hun at det var unge mennesker som var fulle som gjorde dette. Flere av de andre forklarer også dette angrepet med at det var ungdom som var rusa eller narkomane. Ingen gikk inn på om dette kunne være rasistisk motivert, og ment for å skremme dem fra å være i byen. Det ser ut som at de bevisst bagatelliserer denne hendelsen, med å si at de var narkomane eller beruset. Etter min mening, og ut fra det som kommer frem av Lankenau studier om tiggere, kan en bagatellisering av gjerningsmenneskes motiver fungere som en måte å forenkle hendelsene i enklere kategorier, slik at dette blir emosjonelt håndterbart for dem som er involvert. Derfor vil jeg hevde at dette er nok et eksempel på emosjonskontroll, for å evne å imøtekomme trakassering og vold. Lankenau vektlegger at dette er noe tiggere i hans studier har lært å håndtere over tid, og ting kan tyde på dette i mine studier også, gitt at de erfarer at det er bedre å være i Kristiansand nå enn for noen år siden, til tross for utbredt blazé attitude og nonperson treatment.

Identitetskontroll: I Lankenau studier er det flere tiggere som utvikler vennskap med forbipasserende, og dette, skriver Lankenau, fører til økt selvrespekt hos tiggere og økte økonomiske og sosiale goder. Vennskap medfører ofte at det blir gitt penger, mat, klær og andre «finere» gaver. Dette er tilfelle blant mine informanter også. Til tross for at slike gaver kan være med å øke sosial anseelse, og bedre den materielle tilværelsen, byr dette også på noen utfordringer. For at slike vennskap skal kunne opprettholdes, og for at personer generelt skal bli vekket fra sin blazé attitude og nonperson treatment, så er tiggeren avhengig av å utvise en sosial identitet som trengende. Hvis gavene blir for fine, hvis tiggeren eller gateselgeren tar seg godt ut på grunn av en ny jakke, eller fordi de har fått tilgang til sanitæranlegg, kan dette medføre mistenkeliggjøring knyttet til om behovene og nøden gatearbeiderne prøver å signalisere er ekte eller ikke. Faste bidragsytere er særs viktig for gatearbeiderne i mine intervjuer, og slike givere kan, ifølge Lankenau bli mistet hvis ikke et gitt inntrykk av nød blir opprettholdt. Samtidig viser Lankenau studier at tiggere også kan vinne sympati på å jobbe på sitt ytre, kle seg penere, og

benytte gavene de mottar fra venner og bekjente til å gjøre dette. På denne måten ser andre mennesker at pengene, eller tingene de gir, går til ting som de selv anser som fornuftige, og ikke til ting som de anser som ufornuftige eller umoralske. Flere av informantene var opptatt av å presisere at de selv prøver å bruke minimalt med penger mens de er i Norge, og at så mye som mulig skal sendes hjem til barna i Romania. Som flere av dem sier, er det ingen i det større rommiljøet i Kristiansand som drikker alkohol, og raver rundt. Dette kan godt tenkes, men viktigheten av å fortelle dette uoppfordret peker på hvor sårbar deres sosiale identitet er for at mennesker skal miste empatien overfor dem, og velge å ikke gi. Informantene opplever at venner og bekjente kommer med flotte gaver, som klær og leker, som de kan ta med hjem til barna sine. Mine studier tyder på at dette først og fremst har en positiv smitteeffekt, fordi personer opplever at det de gir går til noe som er meningsfullt.

Et presentabelt ytre kan gi økt selvfølelse som en følge av økt status. Dette er fordi et godt ytre på generell basis er mer forenlig med de sosiale normer som finnes for eksempel i Markensgate. Når de rumenske gatearbeiderne evner å presentere et bedre ytre, kan det tenkes at personer vekkes opp av blazé attitude og nonperson treatment, fordi de gjenkjenner mer av personen i gatearbeideren i et sosialt akseptert ytre. Ved at de rumenske gatearbeiderne fikk tildelt en sanitærbrakke, og et overnattingstilbud i de kaldeste månedene av året har de muligheter til å vaske seg bedre, og å vaske klærne de bruker. De rumenske gatearbeiderne uttrykker selv at dette er viktig for dem (Møllen, 2012, s. 9), og kan være et viktig ledd i å håndtere en troverdig og empativekkende identitetskontroll, noe som igjen gir økt selvfølelse.

6.2.7. Gatearbeidernes erfaringer med tie-signs

- Erfarer de rumenske gatearbeiderne å ta del i slike tie-signs?
- På hvilken måte kan det tenkes at tie-signs påvirker forbipasserende personer fra den lokale majoritetsbefolkningen?

Alle informantene har jevnlig kontakt med personer fra lokalbefolkningen. Alle sier de har fått venner eller bekjente, og at disse vennskapene har utviklet seg ved at de møter dem jevnlig i gata. I disse møtene utarter det seg tie-signs, som er handlinger som demonstrer vennskapet mellom gateselger og den forbipasserende til offentlighetens skue, slik at tiggerens selvfølelse

blir bedre, og tiggerens eller gateselgerens status øker i andre iakttagende personers øyne. Slike tie-signs vises ofte med at forbipasserende gir penger, mat, klær og andre gaver, og tilbyr gatearbeiderne jobboppdrag.

Økonomiske tie-signs: Flere av mine informanter erfarer at de har faste bidragsytere. De kommer for eksempel til unnsetning når inntektene fra magasinsalg eller strikkesøy går dårlig, ved at de økonomisk kompenserer for de dårlige inntektene. Andre slike venner kommer med klær og leker til barna til gatearbeiderne. Dette skjer gjerne rett før de skal reise tilbake til Romania. Flere opplever også å bli tilbudt arbeidsoppdrag av personer de har blitt kjent med. Noen av de kvinnelige gatearbeiderne har nå faste arbeidstimer hver uke som hjemmehjelper hjemme hos venner eller bekjente. Alle disse vennskapene springer ut fra møter i Kristiansand sentrum, eller andre mindre byer i nærheten av Kristiansand. Ut ifra slike møter er det noen av gatearbeiderne som opplever at de bygger nettverk og får flere oppdrag etter hvert som personer fra lokalbefolkningen erfarer hvordan de arbeider, og snakker med andre personer om dette. Slik sprer det seg til nye personer. Andre oppdrag er for eksempel malejobber og vedlikeholdsoppdrag på hus og hager. Denne nettverksbyggingen starter med tie-signs, altså et tilbud og en kontakt mellom gatearbeider og personer fra lokalbefolkningen som tilbyr arbeidsoppdrag. Dette er potensielt statusøkende for gatearbeiderne, fordi de får muligheter til å tre inn i andre roller enn tiggerrollen. Personer får også mer kjennskap til deres liv, og får gjennom dette økt empati for den livssituasjonen som gatearbeiderne befinner seg i.

Gjennom det informantene sier i intervjuene kan det se ut som at selve salgsprosessen, hvor personer kjøper varer fra dem, enten i form av strikkesøysprodukter eller gatemagasiner, også kan anses som en form for tie-sign, fordi dette i all offentlighet befester et selger-kunde-forhold. Informantene sier selv de sitter igjen med en opplevelse av at de gjør noe nyttig, og at de tilbyr noe som andre kan bruke. Transaksjonen, hvor penger blir gitt mot et produkt, kan faktisk tolkes som en handling som i seg selv er statusutjevner. I kjøp-salg-transaksjon blir begge sider likestilt i en gjensidighet gjennom den enigheten som må ligge til grunn for at handelen i det hele tatt kan skje. I tillegg er dette noe som andre forbipasserende kan bevitne, og det er grunn til å anta at forbipasserende også kan påvirkes i sitt syn på de rumenske gatearbeiderne gjennom kjøp-salg-handlingen. Gjennom handelen med en person som har lik eller høyere status som andre forbipasserende, må forenklede kategorier og stereotyper potensielt sett vike i det

forbipasserende bevitner denne samhandlingen. Dermed medfører dette en økt status for de rumenske gatearbeiderne som tar del i dette.

Tie-signs som uformelle og religiøse samtaler og handlinger: En form for tie-sign som informantene fremhever som viktig, er at personer de er blitt kjent med, kommer bort og snakker med dem. Dette kan dreie seg om hverdagslige samtaler om løst og fast. En av informantene opplever at når personer fra lokalbefolkningen snakker med dem, så er dette viktig, fordi disse personene dermed viser for andre indirekte kontakter som går forbi, at de ikke skammer seg, eller er redde når de er i kontakt med dem. Noen av gatearbeiderne opplever også samtaler hvor personer de har blitt kjent med ber for dem, forteller om Gud, og gråter for dem. Dette blir oppfattet som positive handlinger av informantene som erfarer dette. Alle informantene har en gudstro, og flere av dem uttrykker en tro på at Gud sender personer i deres vei som kan hjelpe dem på forskjellig vis i den situasjonen de befinner seg i. Ved at venner stopper og prater om Gud, kan det tenkes at de rumenske gatearbeiderne opplever et slags fellesskap med disse personene, fordi de deler samme tro, og har en forståelse av at alle er «... *like overfor Gud*». Det kan synes som om gråten nærmest virker som en bekreftelse av andre personers medlidenhet, og dermed en form for anerkjennelse av gatearbeiderens nød og lidelser. For informantene blir gråten nærmest synonymt med disse menneskenes «gode hjerter». Hvilken påvirkningseffekt disse handlingene har på andre forbipasserende er uviss, men generelt sett er det statusøkende at personer fra lokalbefolkningen har kontakt med de rumenske gatearbeiderne i det offentlige rom. Samtaler, klemmer og varme hilsener kan virke som tie-signs som gjør at andre forbipasserende blir rystet ut av sin blazé attitude, eller nonperson treatment, og ser de rumenske gatearbeiderne med nye øyne. Personen i gatearbeideren trer frem, og generaliserende kategorier og stereotypiske oppfatninger må vike, eller settes i parentes, i det minste for en liten stund.

Politiets adferd overfor de rumenske gatearbeiderne som tie-signs: Et moment med oppholdene i Kristiansand som samtlige informanter opplever som betydningsfullt, er politiets adferd. Informantene bekrefter en tillit til politiet i Kristiansand, både når det kommer til beskyttelse, korrupsjon og bestikkelser, og generelt hvordan tjenestepersoner opptrer når de har kontakt med rumenske gatearbeidere. Møter med politiet skjer stort sett i det offentlige rom, og mange ganger innebærer dette også at andre personer, fra den lokale majoritetsbefolkningen bevitner denne kontakten. Informantene opplever at politiet snakker høflig og rolig til dem, og er tydelige i sin kommunikasjon, slik at informasjon som blir gitt er forstått på en ordentlig måte før

de går igjen. Politiets kan sies å ha status, i den forstand at de representerer en myndighetsinstans, og når denne adferden er human vil jeg hevde at interaksjonen med de rumenske gatearbeiderne potensielt kan være et tie-sign som smitter over på andre personer, som er i indirekte kontakt med de involverte. Gjennom en slik handling bekrefter politiet en aksept for en gruppe som ofte blir mistenkeliggjort. På den måten kan respekten som politiet utviser virke som et statusøkende tie-sign. De gangene rumenske gatearbeidere har vært utsatt for trakassering av en eller annen slag, har responstiden fra politiets side vært god slik informantene oppfatter det. Det virker ganske tydelig at politiets generelle adferd er viktig for flere av informantenes selvfølelse og opplevelse av å være i Kristiansand. I intervjuene kontrasterer flere av dem politiet i Kristiansand opp mot redselsfulle erfaringer og en generelt negativ oppførelse som de opplever er vanlig hos rumensk politi.

6.2.8. Gatearbeidernes erfaringer med utgruppestrategier

- Finnes det tegn på en slik utgruppestrategi, hvor den sosiale tilværelsen samt økonomisk inntekt bedres blant de rumenske gatearbeiderne?
- Kan det tenkes at de rumenske gatearbeiderne på en eller flere vis har tilpasset seg de sosiale normer som eksisterer i Markensgate?
- Kan det tenkes at de rumenske gatearbeiderne på en eller flere vis har tilpasset seg de sosiale normer som eksisterer i Markensgate og generelt i Kristiansand ut ifra utgruppestrategier?

Som jeg har forklart i underkapittel 4.5.7. dreier utgruppestrategi seg om å knytte kontakter (bekjentskaper eller venner) med personer med høyere status enn seg selv. Ved å knytte kontakt med ikke-stigmatiserte kan den stigmatiserte på denne måten minske graden av stigmatisering.

Vi har over sett hvordan det lykkes de fleste gatearbeiderne som er intervjuet å knytte bekjentskaper med personer fra den lokale majoritetsbefolkningen. Ved hjelp av emosjons- og følelseskontroll evner de å imøtekomme trakassering på en måte som er mindre skadelig for dem, og som gir færre negative sosiale konsekvenser. Faktisk kan de i enkelte tilfeller klare å snu andre stereotypiske oppfattelser slik at de bli dempet, og mer empatiske holdninger blir vekket til liv i forbipasserende.

Blazé attitude, nonperson treatment og trakassering blir av flere av de intervjuede rasjonalisert inn i kategorier som gjør behandlingen de møtes med mer forståelig, og dermed lettere å leve med. En slik behandling fra personer fra lokalbefolkningen møtes også med trassige motsvar, som for eksempel ved å smile til dem som ikke vil vedkjenne seg dem. Dette kan forstås som et emosjonelt forsvarsverk som beskytter dem mot å agere på måter som ville ført dem inn i ytterligere stigmatisering. Men ikke bare evner informantene å håndtere sitt eget stigma på en måte som gjør den mildere. Gjennom å kontrollere sine emosjoner og identiteter på en måte som vekker tillitt og empati, klarer informantene å bygge relasjoner gjennom tie-signs. Tie-signs reduserer også omfanget og konsekvensene av stigma, og det bedrer økonomien deres, ved at de anskaffer seg penger, ting, og arbeidsoppdrag som de aldri kunne ha fått tak i på lovlig vis, uten venner og bekjente. Informantene opplever også at relasjonene de har med nordmenn gir dem glede. Spesielt relasjonen med andre kristne blir uttrykt som betydningsfullt. Ved å ha en felles trosforståelse i religionen er det mulig at dette er med å reduserer opplevelsen av statusforskjell, og gjør det lettere å bygge relasjoner på tvers. Flere av informantene sier de går på besøk hos kristne personer som de kjenner.

Som vi har sett er enkeltpersoner som representerer hjelpeorganisasjoner også viktige for informantene. Spesielt Kari Klingsheim på Frelsesarmeen blir nevnt som en viktig person for flere av informantene. Kari Bøe, som har tatt initiativ til strikkeprosjektet «Fra tiggerkopp til strikkepinne» trekkes også frem som viktig, og da spesielt for kvinnene. Gjennom tiggeraktiviteten klarer gatarbeiderne å overskride sitt eget stigma, slik at andre ser personen i dem og empati til å hjelpe blir vekket.

Det er tydelig, som vist ovenfor, at informantene i mindre eller større grad evner å snu noe av stigmatiseringen de opplever til å bli en styrke for dem ut i fra situasjonen de befinner seg i. Et paradoks ved dette er at tiggingen er en forutsetning for at dette skal være mulig. Hadde informantene hele tiden tatt del i andre uformelle arbeidsaktiviteter hadde de ikke vært like synlige for personer fra lokalbefolkningen. Kontakten mellom majoriteten, som i dette tilfelle er personer fra lokal befolkningen i Kristiansand, og minoriteten, som i dette tilfelle er de rumenske informantene, ville dermed i beste fall vært av en mer sporadisk karakter enn det som er tilfelle, og i ytterste konsekvens ville kontakt med personer fra lokalbefolkningen vært helt fraværende. Derfor vil jeg foreslå at tiggingen i seg selv kan anses som en utgruppestrategi for mine informanter, hvor kontakt med det øvrige samfunnet blir muliggjort. Tigging synliggjør de

rumenske gatearbeiderne, noe som både medfører å fremvise de stigma som de allerede lever med, men setter dem samtidig i kontakt med personer med høyere status, som igjen kan gi dem muligheter til å øke den økonomiske og sosiale statusen, og gi dem selv økt selvfølelse.

Mine informanter har de siste årene som nevnt begynt å arbeide som gatemagasinselgere og strikkeselgere. Som vi har sett opplever informantene at de får økt selvfølelse av å selge magasiner og å produsere og selge strikkeselgerprodukter sammenlignet med å tigge. Informanter uttrykker også at de opplever at dette øker statusen deres i andre personers øyne, som går forbi dem på gata. Her er vi ved et viktig moment ved utgruppestrategier. Vi har diskutert hvordan tiggere, ved at de bryter sosiale normer, og dermed den gjeldene sosiale orden i Markensgate, kan kategoriseres inn i negative kategorier og som «uorden» og «skitt», og følgelig bli tildelt mange negative stereotypiske fremstillinger. Ved å derimot tilpasse seg de eksisterende sosiale normer som gjelder i Markensgate vil stigmaet og de kategorier og stereotypiske fremstillinger som tiggeren er heftet med potensielt kunne bli redusert. Jeg vil hevde at gatemagasinsalget, og produksjonen og salget av strikkeselgerprodukter er en måte å tilpasse seg de sosiale normer i Markensgate. Disse aktivitetene er mer nærliggende de aktiviteter som Markensgate er tilrettelagt for, så som handel, og forbruk. Ved å selge blader, og strikkeselgerprodukter opptrer de rumenske gatearbeiderne handlende, og forbrukende, i motsetning til passive og tiggende, og kan på denne måten potensielt sett fremtre mer som person og mindre som fremmed, og følgelig vekke empati, og svekke engstelse blant forbipasserende som kommer i direkte eller indirekte kontakt med dem.

Religion som utgruppestrategi: Religion er også viktig for informantene, og for mange av de andre rumenske gatearbeiderne i Kristiansand. Som vist i empirikapittelet, deltar flere av informantene på gudstjenester i forskjellige kirker rundt omkring i Kristiansand. De har funnet sine egne menigheter, som de deltar fast i, i Kristiansand sentrum, eller ute i noen av byens bydeler. Flere av informantene har bygget vennskap med kristne personer fra den lokale majoritetsbefolkningen. Kontakten oppstår i utgangspunktet i gata, men etter hvert som informantene har begynt å gå fast til en kirke de foretrekker, har relasjoner med kristne personer fra majoritetsbefolkningen også utviklet seg på denne arenaen. Ut ifra hvordan informantene uttrykker det, er vennskap med andre troende av stor betydning. De opplever det som godt for selvfølelsen at kristne personer ber for dem, gråter med dem, og inviterer dem hjem. I stedet for å anse etableringen av slike relasjoner som tilfeldige, eller et resultat av en handlende aktør, som

her er kristne personer fra lokalbefolkningen, og passive objekter, som her er rumenske gatearbeidere, vil jeg foreslå å se på kontakten som utvikler seg som en mellomrelasjonell, og en utgruppestrategier hvor gatearbeiderne selv tar bevisste valg ut ifra den livssituasjonen de befinner seg i. Ved å ta del i et religiøst fellesskap kan det tenkes at de blir satt inn i en sosial sammenheng som til en viss grad øker den sosiale statusen, eller utjevner den sosiale statusen på tvers av majoritets og minoritetsbefolkningen.

De fleste av informantene uttrykker også at de får mye ut av gudstjenestene. Gudstjenesten kan anses som et religiøst ritual bestående av mange mindre ritual som bidrar til å etablere eller forsterke opplevelser av felles normer og verdier. Som beskrevet i 4.5.7. kan gudstjenesteritualet deles inn i fem punkter som her vil analyseres i lys av det informantene sier erfarer ved å gå på gudstjeneste. For det første består gudstjenesteritualet av en gruppe av deltakere som er samlet i ansikt-til-ansikt situasjoner. Felles tilstedeværelse for gatearbeiderne og mennesker fra lokalbefolkningen er altså det første punktet. Det andre punktet er at det i gudstjenesteritualet er felles oppmerksomhetsfokus. Gatearbeiderne nevner ting som bønn og forbønn, prestens preken og liturgi, bibellesning og sang som viktige elementer ved gudstjenesten, som alle er mindre ritualer med et felles oppmerksomhetsfokus. På en gudstjeneste er det for det tredje mer eller mindre den samme emosjonelle stemningen blant samtlige deltakere, eller et mål om at dette skal oppnås. Dette kan for eksempel være sorg, glede, henførelse og/eller refleksjon. Flere av kvinnene snakker om et gudsnærvær når de er på søndagsgudstjeneste, og at de opplever å forstå ting til tross for at de ikke kan språket. For det fjerde virker det som om informantene opplever en form for felles emosjonell tilstand i den forstand at de opplever seg inkludert, og en av kvinnene erfarer det som spesielt å samles så mange i en stor sal. En av kvinnene sier at hun opplever det godt at mennesker i kirken ber for alle som tilhører miljøet hennes. En av de andre kvinnene nevner at hun går i en spesifikk kirke fordi det er så vennlige mennesker der. Slik sett er det tydelig at erfaringene med gudstjenesteceremonien ikke bare er individuelle opplevelser, men at det også erfarer som en fellesskapsopplevelse hvor gatearbeiderne opplever seg løftet inn i et emosjonelt fellesskap. Det femte og siste punktet omhandler de konsekvenser som gudstjenesteritualet kan innebære for deltakerne. Ritualene skal forme adferd, tanker og følelser hos dem som deltar. Den sosiale samhandlingen som gudstjenesteritualet innebærer har i seg et sosialt press eller noen sosiale føringer som påvirker individet både intellektuelt og følelsesmessig. Når da gudstjenesten blir

internalisert som ritual både blant de rumenske gatearbeiderne og de øvrige deltakerne fungerer gudstjenesteritualet som en rettesnor, hvor de selv anerkjenner og samtidig blir anerkjent av øvrige deltakere fra lokalsamfunnet som likestilte deltakere. «*Vi er alle like overfor Gud*» blir på en måte erkjent og virkeliggjort gjennom gudstjenesteritualet hvor alle utspiller den samme rollen. Dette kan føre til at gatearbeiderne både tilpasser seg sosiale normer og blir inkludert i det større samfunnet gjennom sin deltakelse. I motsetning til Durkheim beskriver Goffman riktignok ritualer på et mikroplan, som rene ansikt-til-ansikt handlinger uten å trekke dette opp til et større makrososiologisk perspektiv (Collins , gjengitt i, Hviid Jacobsen & Kristiansen, 2002, s. 35-36). Samtidig vil jeg hevde at mindre og større ritualer kan ha en form for overlappende effekt som flyter over i andre samfunnsfærer. Gatearbeidernes erfaringer tyder på dette. De blir invitert hjem til folk som de går i kirken sammen med, de treffer felles troende i gata som ber for dem, gråter over dem og som snakker med dem om Gud. Religiøse organisasjoner og menigheter engasjerer seg på forskjellige måter for å hjelpe gatearbeiderne. Gudstjenestedeltakelse er dermed med å øker gatearbeidernes sosiale status, gir dem materielle fordeler og inkluderer deres egne selvforståelser inn i en større sosial sammenheng. På den måten vil jeg hevde at gudstjenestedeltakelse og generell tilknytning til kirkelig fellesskap fungerer som en effektiv utgruppestrategi for de rumenske gatearbeiderne.

6.3. Kontakthypotesens gyldighet for de rumenske gatearbeidernes erfaringer

- Kan det tenkes at den lokale majoritetsbefolkningens holdninger overfor rumenske gatearbeidere har endret seg over tid som en følge av økt kontakt? Hvis dette er tilfelle, hvordan kan dette da ses i lys av kontakthypotesen?
- Opplever de rumenske gatearbeiderne å ha utviklet vennskap over tid, mens de har vært i Kristiansand, som en følge av økt kontakt? Hvis dette er tilfelle, hvordan kan dette da forstås i lys av kontakthypotesen?
- Kan det tenkes at rumenske gatearbeiders erfaringer i møte med lokalbefolkningen i Kristiansand endres, enten i positiv eller negativ retning ut ifra hvordan avisene vinkler deres miljø, og lignende miljøer i Norge?

6.3.1. Mindre engstelse enn tidligere blant personer fra lokalbefolkningen

Som vi har sett i presentasjonen i teorikapittel 4.8. ligger det til grunn i kontakthypotesen en antagelse om at stereotypiske oppfatninger og engstelse kan reduseres hvis personer fra majoritetsbefolkningen er i kontakt med personer fra minoritetsbefolkningen over tid. Vi skal her analysere om dette kan være tilfelle for de rumenske gatearbeidernes erfaringer i møte med lokalbefolkningen i Kristiansand.

Som tidligere beskrevet oppstår engstelse overfor rumenske gatearbeidere gjerne som et resultat av at gatearbeiderne fremstår som fremmede, noe som medfører at de ryddes inn i kategorier som skiller «dem» fra «oss». Dette er en måte å rydde opp i kategorier og kan gi næring til engstelse overfor «dem». Engstelse er en følelse som er forbundet med uorden, fare og kaos, og gjør det vanskelig for personer å tenke nyansert. Når personer er engstelige for rumenske gatearbeidere holder de på generaliserende oppfattelser om denne minoriteten som en hel gruppe. Dette åpner opp for at stereotypiske fremstillinger mye enklere får fotfeste, noe som igjen styrker oppfattelsen av gatearbeiderne som fremmede, og i noen tilfeller som farlige og truende. Derfor blir det rasjonelt å tenke at det bør holdes avstand til gatearbeiderne, og dermed reduseres muligheten for kontakt. Empirien, og analysen av stigmaprocessene tyder på at dette er noe informantene i denne studien erfarer, spesielt gjennom utbredt blazé attitude og nonperson treatment. Informantene forteller at det for noen år siden var mange blant den lokale majoritetsbefolkningen i Kristiansand som var engstelige for dem. Gatearbeiderne opplevde at personer unngikk å komme i kontakt, og at trakassering og vold var en fremtredende del av erfaringene i møtene med personer fra lokalbefolkningen i gata. Informantene forteller også at de fleste av de negative erfaringene, og samtlige beskrivelser av vold og trakassering som de har beskrevet i denne studien, skjedde for minst to år siden (altså fra 2013 og bakover i tid). I 6.3. analyserer jeg det gatearbeiderne sier, og det som kommer av observasjonene knyttet til evnene de har med å bryte med blazé attitude og nonperson treatment. Dette øker den økonomiske og sosiale statusen og stigmatisering blir dempet. Dette vil jeg hevde, har en direkte sammenheng med at engstelsen har blitt redusert de siste årene. De intervjuede erfarer at dette skyldes at de var fremmede for lokalbefolkningen, og var usikre og engstelige for dem på grunnlag av dette. Dermed holdt mange fra lokalbefolkningen avstand, og kontakt ble unngått. Nå oppstår det mer kontakt, og dette gjør at personer blant lokalbefolkningen blir kjent med dem. Jeg skal nå beskrive tre kontaktformer som utspiller seg, og hvordan det kan tenkes at dette demper

engstelse, og øker empatien blant personer fra lokalbefolkningen. Disse er direkte kontakt, indirekte kontakt, og tredjehåndsinformasjon.

6.3.2. Nedgang i engstelse og økt empati - et resultat av økt direkte kontakt

Den økte kontakten mellom rumenske gatearbeidere og personer fra den lokale majoritetsbefolkningen i Kristiansand har en direkte sammenheng med gatearbeidernes evner til å bryte med blazé attitude, gjennom å utspille roller som vekker empati, og ved å utvise emosjonskontroll og identitetskontroll. Dette svekker engstelse og øker empati hos forbigående personer fra den lokale majoritetsbefolkningen i Kristiansand. Empatien medfører at personer oppsøker gatearbeiderne, og kontakt oppstår. Vi har i analysen beskrevet hvordan tie-signs konstituerer relasjonen mellom gatearbeidere og personer fra lokalbefolkningen slik at personer som er i indirekte kontakt kan bevitne dette (kommer tilbake til indirekte kontakt nedenfor). Tie-signs reduserer opplevelsen av gatearbeidere som fremmede, og *personen* kommer til syne for den eller de som tar del i den direkte kontakten. Dette beskriver gatearbeiderne med at personer fra lokalbefolkningen nå forstår hvordan de har det, og at lokalbefolkningen over tid har sett at de er skikkelige, og ikke finner på tull og gale ting. De referer altså til at personer fra lokalbefolkningen nå har bedre kjennskap til dem som et resultat av kontakt over tid. Mange tie-signs i Markensgate involverer kjøp og salg. I disse handlingene utjevnes noe av den ujevne økonomiske og sosiale statusen mellom gatearbeider og personer fra lokalbefolkningen. Selve handelsritualet i seg selv innebærer økonomisk tilførsel, og samarbeid og konsensus. Markensgate er tilrettelagt for handel, og dermed tilpasser gatearbeiderne seg de sosiale normene som eksisterer på gjeldene sted.

Som nevnt i 4.6.3. ville ikke nødvendigvis hyppigheten av kontakt oppstått om byen var utformet på en annen måte, eller var betydelig større enn Kristiansand. De fleste butikker og cafeer i Kristiansand sentrum er i nærheten eller i Markensgate. Dette er en lang rett gate, og det finnes ingen andre måter å bevege seg rundt på, få snarveier eller stikkveier som gjør at byens innbyggere kan unngå gatearbeiderne. Siden det kommersielle sentrumet er konsentrert rundt Markensgate er det naturlig at byens rumenske gatearbeidere også samles rundt dette området. Dette fører til hyppig kontakt mellom byens innbyggere og gatearbeiderne, og ifølge Rafiqi og Frølund Thomsen fører gjentakelser i uforutsette kontaktsituasjoner til økte sjanser for at bekjentskap, og til og med vennskap får mulighet til å utvikle seg (Rafiqi & Thomsen, 2014, s.

419). Det kan også tenkes at dette utvikler enda mer engstelse hos enkelte, og flere ytringer på *Få tiggerne vekk fra Kristiansand*, og i debattinnlegg i avisene tilsier at enkelte unngår Markensgate på grunn av gatearbeiderne. På den måten kan det tenkes at de romlige strukturene i Kristiansand sentrum er med å påvirker kontaktmønstrene mellom rumenske gatearbeidere og byens øvrige innbyggere på en slik måte at det øker mulighetene for at empati kan utvikle seg, men også at engstelse kan forsterkes hos enkelte.

6.3.3. Indirekte kontakt kan også dempe engstelse og øke empati

Flere av de kvinnelige rumenske gatearbeiderne i Markensgate produserer også strikketøy mens de sitter og selger. Dette gjøres i all synlighet for forbipasserende. En av informantene forklarer at hun opplever at forbipasserende ser negativt på tiggingen hennes, og tror det har sin grunn i at nordmenn er arbeidsfolk. Når hun strikker erfarer hun at forbipasserende ser at hun gjør noe, og at hun ikke bare sitter og mottar penger. Strikkearbeidet som denne kvinnen utfører på offentlig sted får henne til å fremstå som mindre fremmed, ikke bare for personer som er i direkte kontakt med henne, men også for forbipasserende som er i indirekte kontakt. En mer indirekte kontakt oppstår ved at forbipasserende ser på arbeidet som gatearbeiderne utfører, uten å være i direkte kontakt med dem. Det de beskuer ifølge denne kvinnen er personer som er hardtarbeidende og standhaftige, og som til tross for sin tøffe livssituasjon evner å arbeide. Empatien økes potensielt i personer som kun har indirekte kontakt ved at de bevitner gatearbeideren. Gatearbeiderne utfører arbeid som i seg selv er en tilpasning til sosiale normer, og ved at tilpasningen foretas fremtrer mer av *personen* i gatearbeideren og det *fremmede* viker til bakgrunnen. I tillegg lykkes gatearbeiderne å utvise former for dramaturgiske ritualer, emosjonskontroll, og identitetskontroll som vekker empatien til liv i forbipasserende. Forbipasserende observerer også andre personer fra lokalbefolkningen (som har lik eller høyere status enn dem selv) som tar del i tie-signs som innebærer alt fra hilsener og samtaler til donasjoner, og kjøp og salg med gatearbeiderne. Ved at personer som er i indirekte kontakt observerer slike tie-signs kan empati økes. Gatearbeiderne oppfattes også å tilpasse seg i disse kontaktsituasjonene til de rådende sosiale normer i Markensgate, og dermed fremstår de som mer lik forbipasserende og mindre fremmede. De fleste informantene sier at det nå er flere fra lokalbefolkningen som tar kontakt enn tidligere, og at mange personer som før bare gikk rett forbi nå oppsøker dem og prater med dem.

6.3.4. Tredjepartsinformasjon påvirker engstelse og empati

I denne studien har informantene snakket om hvordan de opplever at publisitet som omhandler dem påvirker hverdagen i Kristiansand. Alle informantene utenom én (som ikke er så bevisst det som er i avisene) opplever at avisene påvirker deres hverdag, ut i fra om det som står er negativt eller positivt vinklet. Jeg skal nå analysere hvordan de rumenske gatearbeiderne opplever at negativ publisitet påvirker deres hverdag i Kristiansand.

Jeg har i 6.2. beskrevet hvordan gatearbeiderne opplever at negativ publisitet er med på å stigmatisere dem. Informantene er ganske entydige på at negativ publisitet påvirker hverdagen deres. Flere forklarer at negativ omtale gjør at forbipasserende i større grad blir skeptiske og engstelige for dem. Som et resultat er det færre som søker kontakt for å kjøpe ting, eller som gir donasjoner av penger når avisene omtaler dem negativt. En negativ sak kan påvirke inntektene i flere uker, og det er også færre som søker kontakt for å prate når negative ting står på trykk. En av kvinnene sier hun merker at flere mennesker ser dårlig på dem når det står negative ting. Hun opplever at hvis det står om en kriminell hendelse eller lignende, så genererer det stereotyper hos lokalbefolkningen om at alle gatearbeiderne er like på personen i avisen. Negative oppslag påvirker hele miljøet i større eller mindre grad, og påvirker både graden av kontakt med lokalbefolkningen, og også selvfølelsen til gatearbeidere. De går rundt og tenker på det hvis det står ting som er negative på trykk. Et viktig moment som en av mennene som er intervjuet trekker frem er at det ikke trenger å handle konkret om gatearbeidere i Kristiansand for å gi negativ påvirkning. Det kan være forhold i Oslo som overføres på dem og utvikler stereotypiske oppfatninger.

I motsatt tilfelle beskriver en av mennene en situasjon hvor en avis eller et magasin for noen år siden vinklet en sak om dem på en positiv måte. Etter dette økte antallet av personer som tok kontakt og gav penger. Mannen beskriver også hvordan noen tok kontakt for å vite artikkelen, og etterpå gav dem penger. Dette er et meget konkret eksempel på hvor viktig avisenes omtaler er for gatearbeiderne, og hvordan avisene nærmest kan regnes som en form for indirekte kontakt, som bidrar til å øke empatien hos lesere når det som står er vinklet i en mer positiv favør. Flere av informantene bekrefter denne effekten av positivt vinklede saker. Personer søker kontakt og gir mer penger når dette skjer. En av kvinnene sier at det i forbindelse med positiv publisitet har vært flere som kontakter dem og ønsker å snakke. Dette gjelder også personer som aldri har gjort dette tidligere, og som alltid har gått rett forbi. Med andre ord erfarer

kvinnen at avisene har påvirkningskraft som gjør at personer fra lokalbefolkningen bryter blazé attitude og nonperson treatment som et resultat av positiv publisitet.

7. Oppsummering og konklusjoner

7.1. Hvordan erfarer gatearbeiderne møtene med lokalsamfunnet Kristiansand?

I denne studien har jeg forsøkt å si noe om hvordan rumenske gatearbeidere erfarer møtene med lokalsamfunnet Kristiansand. For å besvare dette har jeg benyttet to metodiske tilnærminger, henholdsvis kvalitative intervjuer med 7 informanter, og skjulte observasjoner i Kristiansand sentrum. Denne kombinasjonen har gitt meg mer nyanserte og rikholdige svar enn om jeg bare hadde benyttet én av metodene. Intervjuene har gitt bedre dybde i enkeltmenneskers livssituasjon og de erfaringer de gjør seg i Kristiansand. Observasjonene har bidratt til at jeg har kunnet beskrive det usagte, det som kanskje er spesielt vanskelig å sette ord på, og det som ikke nødvendigvis ligger lengst fremme i bevisstheten hos en informant i en såpass arrangert samtalsituasjon som intervju faktisk er. At de kvalitative intervjuene ble gjort først har vært avgjørende fordi det har bidratt til å tydeliggjøre hva jeg burde se etter når jeg foretok observasjonene. Empirien fra både intervjuene og observasjonene står på egne ben som en del av besvarelsen av problemstillingen som er, *hvordan erfarer personer fra Romania som blant annet lever av å tigge, og som bor i Kristiansand over kortere eller lengre perioder av året, møtene med dette lokalsamfunnet?* I analysen i denne studien søkte jeg å gi erfaringene gatearbeiderne gjør seg et dypere perspektiv ved å se erfaringene i lys av stigmatteori, dramaturgiske tilnærminger og kontakthypotesen. Teorien har dermed også bidratt til å besvare del to av studiens problemstilling, som er, *hvordan er møtene med å forme selvforståelsen til personer i dette miljøet?* Begge oppgavens problemstillinger har blitt besvart i henhold til et faktisk sosialt forhold, nemlig hvordan møtene mellom rumenske gatearbeidere og lokalbefolkningen i Kristiansand utspiller seg og hvordan disse møtene blir erfart av gatearbeiderne. Jeg vil først gi en kort presentasjon av erfaringene som kommer frem gjennom empirien som foreligger i kapittel 5.. Deretter vil jeg gi en kort presentasjon av analysen i forhold til hele problemstillingen, altså hvordan gatearbeiderne erfarer møtene med lokalsamfunnet Kristiansand og hvordan møtene er med å forme selvforståelsen deres.

Det rumenske gatemiljøet lever i utgangspunktet på gata i Kristiansand over kortere eller lengre perioder av året. I de kaldeste månedene, desember, januar og februar, tilbys et overnattingslokale på Kongensgate skole, som de fleste av informantene benytter. To av informantene imidlertid fått mulighet til å låne overnattingsted av noen de kjenner, og benytter dette tilbudet hele året. Ellers på året overnatter de fleste under Vesterveibroa i den nordvestlige utkanten av Kristiansand sentrum, men enkelte benytter også biler å sove i. Tigging er den økonomiske beskjeftigelsen de har fått mest oppmerksomhet for fra lokalsamfunnet rundt dem, men de siste årene har flere andre økonomiske inntektskilder blitt viktige, noe som også gjelder informantene i denne studien. Disse andre formene for arbeid er blant annet produksjon og salg av strikketøy, salg av gatemagasiner, og diverse tjenesteoppdrag som blant annet hushjelpstjenester, vedlikehold av hus og hager, samt malingsoppdrag.

Informantene i denne studien har vært her i minimum 2 år eller lengre, og er her periodevis for 2 til 10 måneder av gangen før de reiser hjem til Romania. Informantene består av fire kvinner og tre menn. Kvinnene er mellom 25 og 30 år, mens mennene er henholdsvis 28 år, i midten av 30-årene og 47 år. I politiets registre er det registrert 50 til 60 personer av utenlandsk opprinnelse som tigger, utfører andre typer gatearbeid, og som lever på gata i Kristiansand over kortere eller lengre perioder av året. De fleste av disse er fra den samme rumenske romfamilien, hvor noen etniske rumenske kvinner også er giftet inn med rom-menn. En av de mannlige informantene er etnisk rumener og har ikke så mye å gjøre med resten av storfamilien, utover å dele overnattingsfasiliteter med dem i kalde perioder av året.

De fleste av informantene uttrykker at erfaringene de har gjort seg i møte med lokalsamfunnet i Kristiansand har endret seg over tid. For noen år tilbake var tilværelsen slik de fleste av informantene uttrykker det preget av stor grad av stigmatisering, og de erfarte at tilværelsen var tøffere enn den oppleves nå. På flere områder tyder ting på at tilværelsen erfares som bedre enn for noen få år tilbake. Tidligere var tigging den primære inntektskilden for informantene. Samtlige informanter som tigger sier at de foretrekker å arbeide fremfor å tigge, og at tigging verken gir dem noen god følelse eller blir sett med positive øyne av den øvrige lokalbefolkningen i Kristiansand. Før bodde gatearbeiderne utendørs hele året, også i de kaldeste månedene, og de hadde ingen former for tilgang til sanitært tilbud som dusj, toalett og til å vaske klærne sine. For få år siden opplevde de seg selv som mer usynlige overfor de øvrige lokalsamfunnet, og de erfarte at mennesker generelt var engstelige og holdt seg unna for unngå

kontakt med dem. Å bli utsatt for ekskludering og trakassering var også mer vanlig tidligere enn det er nå.

Ekskluderingen og trakasseringen i denne studien har blitt kategorisert inn i tre forskjellige praksisformer. Disse kategoriene: ekskluderende praksiser, utbytende praksiser og evaluerende praksiser. Ekskluderende praksiser innebærer å ekskludere gatearbeiderne fra å ta del på offentlig sted og utføres enten av privatpersoner, økonomiske interesseaktører som blant annet butikksjefer og handelsstand, eller gjennom håndhevelse av politiske vedtak som for eksempel juridiske lover som begrenser rumenske gatearbeideres handlingsrom. Privatpersoner søker å ekskludere gatearbeiderne med tilrop om at de skal dra hjem, og ikke være i Kristiansand, mens handelsstand og enkelte lokalpolitikere i første rekke har søkt å ekskludere gatearbeiderne med å innføre juridiske vedtak om forbud mot tigging. Utbytende praksiser er fysisk trakasserende handlinger som gatearbeiderne har erfart. Ut ifra hva informantene har uttrykt går dette blant annet ut på fysisk vold som spark og slag, å bli spyttet på og urinering på leirplassen til gatearbeiderne. Dette blir utført med intensjon om å enten skremme dem fra å ta del på offentlig sted, eller gjøre dem forknytt slik at de passiviseres og forholder seg defensive når de befinner seg på offentlig sted. Dette er en måte å gjøre nærværet deres mindre synlig på slik at de ikke bryter med det forbipasserende oppfatter som de rådende sosiale normer, eller mer konkret, ikke være forstyrrende og sjenerende for lokalbefolkningen på offentlig sted. Evaluerende praksiser innebærer handlinger som skal ydmyke gatearbeiderne slik at deres egne selvbilder blir påvirket på en måte som får dem til å oppleve seg ekskludert fra det øvrige samfunnet. Informantene har erfart at mennesker roper ydmykende skjellsord og bannord etter dem, og de har også erfart at personer putter papirlapper i tiggerkoppene deres.

Det kan sies at tigging innebærer en helt særegen økonomisk aktivitet som går på å spørre mennesker om penger ved å aktivt fremvise ens egne stigma. På mange måter har tiggingen vakt reaksjoner og ført til stigmatisering av de rumenske gatearbeiderne. Dette har blant annet som vist i avsnittet over basert seg på ekskluderende, utbytende og evaluerende praksiser utført av politikere og personer fra lokalbefolkningen. I løpet av årene som rumenske gatearbeidere har reist til Kristiansand er det tydelig at tiggingen har ført til stor oppmerksomhet, politisk, i media, og blant befolkningen i Kristiansand. Gjennom avisenes dekning har det blant annet kommet frem mange debattinnlegg fra politikere og privatpersoner som på en eller annen måte opplever tiggernes nærvær i lokalsamfunnet som noe negativt. Ytringer om at de skal holde seg unna

byen, og dehumaniserende stereotypiske ytringer har blitt ytret på sosiale medier, og kanskje da spesielt på Facebookgruppen *Få tiggerne vekk fra Kristiansand*. Avisene har også trykket debattinnlegg hvor stereotypiske fremstillinger av en hel gruppe av mennesker har blitt uttrykt. Generelt har slike ytringer gått på at gatearbeiderne er late og ikke ønsker å jobbe, at de er kriminelle eller er ofre for menneskehandel, at de drar med seg forsøpling, at de er upålitelige og lurer godtroende nordmenn til å gi dem penger ved å gi uttrykk for at de er mer fattige enn de faktisk er. To kategorier peker seg ut, både i måten aviser vinkler nyhetssaker om rumenske gatearbeidere som tigger på, og måten privatpersoner beskriver rumenske gatearbeidere på sosiale medier og i avisenes debattinnlegg. Disse to kategoriene kalles i denne studien for renhets- og urenhetskategorier, hvor tiggerne oppfattes som urene eller skitne, i kontrast til det som anses som typisk norsk, som anses som rent og disiplinert. Gatearbeiderne fremstår som uflidde, de lever av smulene fra samfunnets ellers så høye levestandard, og oppholder seg i omgivelser som av samfunnet ellers settes inn i urene kategorier. Dette forsterker stereotypiske oppfattelser slik at gatearbeiderne står i sterk kontrast til det som anses som «typisk norsk». Kategoriene de blir pålagt gjør at fremtoningen deres, og tilstedeværelsen i seg selv vekker engstelse, avsky og ambivalente følelser hos mange. De bryter med de rådende sosiale normer i Markensgate, og personer prøver derfor å unngå kontakt med dem. Slik sett kan det sies at både tiggeraktiviteten, men også andre kategoriseringer, basert på kroppslig fremtoning, tilskrevne egenskaper, og etniskkulturelle forklaringer medfører stigma. Konsekvensen er en diskrepans mellom hvordan gatearbeiderne oppfatter seg selv og hvordan lokalsamfunnet Kristiansand tilskriver dem tilsynelatende sosiale identiteter.

Gata er en sårbar plass for gatearbeiderne, men samtidig den eneste arenaen de har for å bli sett. Gjennom hva informantene sier i intervjuene og gjennom analysene er det tydelig at gata er et sted hvor deres eget rykte til enhver tid er utsatt, og at de alltid må vurdere hvordan de presenterer seg selv. Gata er mulighetenes sted, men også stedet hvor de blir stigmatisert. Dermed må de balansere mellom å være synlige og å ikke være synlige fordi begge deler kan potensielt stigmatisere. Synligheten ved at de oppleves som pågående og som brytere av de rådende normene som gjelder i Markensgate. Usynlig ved at passiviteten som usynliggjøringen krever åpner opp for forklaringer hvor passiviteten i seg selv blir lagt til grunn for hvorfor gatearbeiderne er i de livssituasjonene de er i. Mer konkret blir livssituasjonen ansett som selvforskyldt på grunn av passiviteten de utviser. Her er et paradoks som jeg vil hevde er noe av

essensen i stigmaet de rumenske gatearbeiderne må leve med. Uansett hva de foretar seg så vekker det anstøt, hvis de bryter med usynligheten forstyrrer de, og hvis de er passive har de seg selv å takke.

Gatearbeiderne selv uttrykker at de ønsker å inn i arbeidslivet, de har pålitelige forklaringer for at de ikke er involvert i kriminalitet eller er ofre for menneskehandel. Gatearbeiderne har også etter hvert fått norske venner. Gatearbeiderne henviser til de norske vennene sine som troverdighetsvitner om hvordan de lever sine liv og hvorfor de er i Kristiansand. Noen av dem referer til og med til at norske venner har besøkt dem hjemme i Romania, for å understreke at de er ærlige mennesker som faktisk er dem de utgir seg for å være, uten noe å skjule. Gatearbeiderne opplever at diskrepansen mellom hvordan de oppfatter seg selv som ærlige jobbsøkende mennesker og beskyldninger om at de er involvert i kriminalitet som spesielt belastende, og sier at slike koblinger får alvorlige konsekvenser for dem når det blir skrevet om slike ting i avisene.

Til tross for stigmatisering erfarer informantene at de etter hvert har fått seg venner og bekjente i Kristiansand. Venner og bekjente bidrar blant annet til en bedret økonomisk og sosial status, ved at de donerer faste beløp av penger, gaver, de introduserer gatearbeiderne for arbeidsoppdrag, og de blir inngangsporten til videre nettverksbygging med personer fra lokalsamfunnet. Venner å prate med gjør også at gatearbeiderne får et viktig avbrekk i hverdagen, hvor de kan legge av seg tiggerrollen, senke skuldrene og prate om lystbetonte ting. Generelt kan det også sies at venner og bekjente kan åpne for nye muligheter, både materielt og relasjonelt, som aldri hadde vært innenfor rekkevidde uten at gatearbeiderne hadde hatt slike relasjoner.

Religion er viktig for gatearbeiderne. Alle utenom en sier de er kristenortodokse, mens en av mennene sier han har en privat individuell tro. Alle informantene utenom en sier de går på møter eller søndagsgudstjenester i Kristiansandsområdet. Her har flere av dem fått seg venner og bekjente, og gudstjenestene oppleves som viktig. Flere av dem sier at de opplever Guds nærvær til tross for at de ikke skjønner noe av det som blir sagt. En av mennene går i Betania, en frievangelisk menighet, og han opplever det spesielt sterkt av de i kirka tar opp sosiale spørsmål vedrørende samfunnet og kobler dette til bibelens budskap. Den siste informanten, en av mennene, går på et helgetilbud kalt B City som er et slags evangeliseringsprosjekt og samtidig et alkoholfritt tilbud for mennesker på byen. De opplever Gud som viktig på mange områder av

erfaringer når de er i Kristiansand. Flere uttrykker at Gud hjelper dem emosjonelt med følelsene overfor andre mennesker, Gud er en doktor som gir dem god helse og beskytter mot sykdom, Gud forsørger dem med penger og mat og leder de riktige menneskene til dem. Samtidig er det flere som har eksistensielle spørsmål vedrørende livssituasjonen de er i og hvordan Gud kan være rettferdig og god samtidig.

7.2. Gatearbeiderne bryter med stigmatiseringen

I delkapittel 6.2.4. presenterer jeg et sett med teoretiske begreper for å få bedre klarhet i hvordan gatearbeiderne erfarer og imøtekommer blazé attitude, nonperson treatment, trakassering og øvrige konsekvenser av å være stigmatisert. Disse begrepene som kan sammenfattes som dramaturgiske rutiner belyser hvordan samspillet mellom gatearbeidere og forbigående utvikler seg på offentlig sted i Kristiansand. Gjennom empirien og den teoretiske anvendelsen av dramaturgiske rutiner har jeg vist at dette er en måte å beskrive samspillet mellom gatearbeidere (tiggere) og forbigående som ikke gjør tiggeren til et passivisert objekt, men til aktivt tenkende og handlende aktører. I et slikt symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan gata ses på som en scene hvor de rumenske gatearbeiderne klarer å konfrontere de stigma de lever med. Ved å utspille roller som vekker folk opp fra blazé attitude beskytter de seg selv fra emosjonelle belastninger knyttet til nonperson treatment og trakassering og vinner folks tillitt og empati ved å presentere seg selv med identiteter som er forenelige med de rådende normer i Markensgate.

Stigma innebærer en spesiell diskrepans mellom gatearbeidernes selvforståelse og de tilsynelatende sosiale identitetene de blir tilskrevet fra lokalsamfunnet de er i. Spesielt tydelig er denne diskrepansen når det kommer til gatearbeidernes ønsker om å finne seg arbeid, og et ønske om å kunne forsørge seg selv og familiene sine. På den andre siden er det en utbredt forståelse blant deler av befolkningen at gatearbeiderne ikke ønsker å jobbe, at de er kriminelle og utroverdige, at de er skitne og forsøpler og at de er plagsomme.

Til tross for stigma sier flertallet av informanter at tilværelsen har blitt bedre for dem de siste årene, og at de trives bedre i Kristiansand enn på hjemplassen i Romania. Gatearbeiderne klarer til tross for utstrakt blazé attitude og nonperson treatment å bryte med den usynligheten de lever under ved å benytte spesifikke rollerutiner. Lankenau benytter fem rollerutiner, men i denne studien er det spesielt én som utpeker seg blant informantene, og under observasjonene jeg

har utført i Markensgate i løpet av høsten 2015. Denne rollerutinen kalles for *historiefortelleren*, og kan anses som en måte å kommunisere et budskap om ens egen nød og sitt eget liv på, enten ved hjelp av å utsi setninger som for eksempel «*God bless you*», eller ved hjelp av mer nonverbale symboler og hjelpemidler som rasling med koppen, eller ved å benytte skilt, lapper eller plakater med bilder eller tekst. Alle disse formene for historiefortelling blir benyttet, enten av informanter, eller av andre gatearbeidere som jeg observerte. Alt tyder på at gatearbeiderne til en viss grad evner å få mennesker til å våkne fra blazé attitude, fordi de selv sier at flere og flere tar kontakt med dem. Samtidig tyder mine observasjoner på at gatearbeiderne fortsatt lever med utstrakt blazé attitude og nonperson treatment fra befolkningens side.

Gatearbeiderne evner å mobilisere motstand mot nonperson treatment ved å håndtere emosjonskontroll og identitetshåndtering. Emosjonskontroll innebærer at gatearbeiderne lærer seg å regulere egne følelser på en måte som vekker empati blant forbipasserende, og som samtidig beskytter gatearbeidernes egne selv mot å oppleve seg ekskluderte og diskrediterte. Denne evnen til å håndtere følelser på gjør at det også kommer gatearbeidernes status til gode, ved at de lærer å kanalisere sinne, aggresjon og bitterhet på en måte som ikke vekker engstelse i forbipasserende, men heller fører til økt empati. Eksempler på dette er at enkelte informanter uttrykker at de kategoriserer mennesker som vil dem vel, gir penger og ønsker å ha med dem å gjøre som gode mennesker, kristne mennesker, og mennesker som er sendt av Gud og de fattige. På motsatt side er de som ikke ønsker å ha med dem å gjøre, og som ikke vil dem vel og som totalt overser dem. Denne dikotomien kan ses som en måte å imøtekomme blazé attitude og nonperson treatment på som gjør det lettere å takle dette psykisk. Gatearbeiderne håndterer blazé attitude og former for nonperson treatment med å smile til dem som overser dem. Dette kan også anses som en form for emosjonskontroll. Gatearbeidere imøtekommer mennesker som overser dem med å mobilisere et ansikt som følelsesmessig takler den psykiske utfordringene det er å bli oversett, ekskludert, og kanskje til og med trakassert, uten å ødelegge sin egen selvforståelse og uten å tape ansikt overfor dem som de opplever ikke ønsker dem vel. Informantene rasjonaliserer og bagatelliserer alvorlige hendelser som når sanitærbrakkka på KMV-tomta like ved leirplassen ble angrepet, når personer kom ned på leirplassen deres og truet dem som var der til å reise fra byen, og når ukjente ildspåsettere satt fyr på klær og eiendeler tilhørende rumenske gatearbeidere. «*De var bare fulle ungdom*» er det flere som har sagt, og det var vanskelig å få dem i prat om disse hendelsene i det hele tatt, og var mer fokusert på at dette ikke har

forekommet på lenge. En bagatellisering av gjerningsmenneskenes motiver og kan anses som en måte å kategorisere hendelsene på slik at de blir følelsesmessig håndterbare. Trakassering og vold blir altså også møtt med emosjonskontroll. Dette hevder Lankenau at tiggere lærer over tid, noe som det kan se ut til er tilfelle for gatearbeiderne i Kristiansand også. Det kan tenkes at de håndterer blazé attitude og nonperson treatment bedre enn tidligere, ved å meste emosjonskontroll og dermed erfarer bedre å være i Kristiansand enn tidligere.

Alle informantene i denne studien sier at de har fått seg venner og bekjente i Kristiansand. Dette medfører blant annet økte inntekter i form av pengedonasjoner, donasjoner av klær, leker, mat og andre gaver. Dette kan også by på noen utfordringer. Gaver kan riktig nok øke økonomisk og sosial status, men kan også gjøre det vanskelig for gatearbeiderne å opprettholde en sosial identitet som trengende overfor den øvrige lokalbefolkningen. Hvis gavene blir for fine, hvis tiggerne går rundt i nye fine klær og med fine eiendeler, og med tilgang til sanitærbrakke kan medføre mistenkeliggjøring knyttet til om behovene gatearbeiderne signaliserer de har er ekte eller ikke. Gode relasjoner, faste givere og bekjente kan potensielt miste tillitt og gå tapt hvis empatien gatearbeiderne har klart å bygge opp i dem forsvinner og engstelse på ny melder seg. Anklager om at gatearbeiderne spiller fattige uten å virkelig være det er utbredt, og har vært en del stigmaet som tiggere generelt har måtte leve med i mange europeiske land opp gjennom århundrene. Faste bidragsytere er viktig for informantene, og det samme er mennesker som kommer og samtaler med dem. Derfor er det viktig å holde på dem med å presentere et selv som er forenelig med givernes forventning. Samtidig kan det hevdes at gatearbeiderne også kan påvirke fastegivere til mer empati ved å anvende pengene på måter som anses som gode investeringer. Ved å jobbe på sitt ytre, kle seg i klær som anses som renere og penere, og benytte gavene de mottar kan empati også vinnes eller forsterkes fordi givne opplever at pengene blir investert i noe fornuftig. Flere av informantene presiserer at de ikke raver og tuller rundt, og ikke drikker alkohol. Dette sier de uoppfordret og viser hvor sårbar den tilsynelatende sosiale identiteten folk pålegger dem er. Det blir viktig for dem å gi uttrykk for at de opptrer fornuftig og at menneskers penger er vel innvisitert. Et presentabelt ytre kan også gi økt selvfølelse som en følge av at det gir økt sosial status. Å arbeide med sitt eget ytre er forenelig med sosiale normer som finnes i Markensgate, og kan potensielt vekke folks empati og svekke engstelse. Ved å tilpasse seg de sosiale normer fremtrer gatearbeiderne som mindre fremmede. Sanitærbrakka har også vært viktig i så måte, fordi den hjelper gatearbeiderne å holde

seg rene. Identitetskontroll er som vist her et viktig ledd for at gatearbeiderne skal kunne håndtere en empativekkende sosial identitet. Dette gir en bedre selvforståelse, og gjør at gatearbeiderne emosjonelt og sosialt, ved å tenke bedre om seg selv og ved å få flere venner og bekjente kan bryte med større eller mindre deler av de stigma som de lever under.

Alle informantene har kontakt med personer fra lokalbefolkningen, og alle sier de har venner og bekjente blant lokalbefolkningen. Tie-signs innebærer symbolske handlinger som på en eller annen måte bekrefter relasjonen mellom gatearbeider og lokale innbyggere på offentlig sted, slik at andre forbipasserende som er i indirekte kontakt også bevitner dette. Det kan dreie seg om pengedonasjoner, klær og leker til barna hjemme i Romania og tilbud om arbeidsoppdrag. Tie-signs innebærer også samtaler mellom gatearbeidere og forbipasserende på offentlig sted. Gatearbeiderne erfarer å ha flere slike samtalepartnere. De opplever dette som viktig, blant annet fordi personer fra lokalbefolkningen dermed viser at de ikke skammer seg eller engster seg når de er i kontakt med gatearbeiderne. Det kan være samtaler om løst og fast, men flere fremhever spesielt samtaler om Gud med forbipasserende som deler samme tro som gatearbeiderne. Gatearbeiderne forteller at mennesker ber for dem, og gråter for dem og klemmer dem. Samtaler, klemmer og varme hilsener kan potensielt ryste forbipasserende ut av blazé attitude og nonperson treatment. Salget av strikketøy og gatemagasiner kan anses som tie-signs fordi det i all offentlighet befester et selger-kundeforhold. Gatearbeiderne bekrefter de har fått flere slike faste kundeforhold. De opplever arbeidet de utfører kommer andre til nytte, og pengeutvekslingen i seg selv kan være statusutjevner hvor et produkt blir byttet mot penger. Møter med politiet kan også anses som former for tie-signs. Politiet har status i den forstand at de representerer en myndighetsinstans. Gatearbeiderne erfarer at politiet opptreer humant overfor dem og viser respekt. Dette kan potensielt ha en stor påvirkningskraft ved at politiet bekrefter en aksept av en gruppe som ofte blir mistenkeliggjort. Respekten som politiet utviser virker statusøkende, og det kan virke som at den gir gatearbeiderne bedre selvfølelse, og opplevd trygghet. Generelt kan det sies at alle former for tie-signs bidrar til at personer fra lokalbefolkningen får bedre kjennskap til de rumenske gatearbeidernes liv, og gatearbeiderne kan senke skuldrene og tre ut av tiggerrollen. Tie-signs innebærer at gatearbeiderne utvikler nettverk med personer med høyere status fra lokalbefolkningen, og på denne måten øker sin egne økonomiske og sosiale status. Gatearbeiderne blir synlige for andre forbipasserende gjennom tie-signs, fordi tie-signs presenterer gatearbeiderne på måter som gjør at forbipasserende må

revurdere sine antagelser og den tilsynelatende sosiale identiteten de pålegger gatearbeiderne. Det er mulig gatearbeiderne gjennom tie-signs oppleves å være mer i samsvar med de rådende sosiale normer.

Gjennom det informantene forteller viser det seg at de knytter relasjoner til kristne personer og menigheter i Kristiansand. De utvikler også relasjoner med personer som representerer organisasjoner som kan hjelpe dem. På flere områder søker gatearbeiderne å håndtere sitt eget stigma. Dette gjøres ved å knytte relasjoner med personer med høy status, og med religiøse og humanitære organisasjoner som respekteres av den øvrige befolkningen. Samtidig er det et paradoks at tiggingen er en forutsetning for at dette skal skje. Tiggingen synliggjør nøden gatearbeiderne lever i slik at andre mennesker kan bli oppmerksom på den. Hvis gatearbeiderne håndterer sine stigma på en måte som vekker empati kan tiggingen i seg selv fungere som en utgruppestrategi, altså et springbrett som setter gatearbeideren i kontakt med det øvrige samfunnet. Relasjonsbygging med forbipasserende personer og kontakt med religiøse og humanitære organisasjoner og kirker ser ut til å på flere områder bidra til økt økonomisk og sosial status. Flere av dem har fått mulighet til å produsere og selge strikketøy, selge gatemagasiner, ta del i utviklingen av arbeidstreningskurs og sysselsettingsprosjekt, og til å få jobboppdrag gjennom lokale innbyggere. Alt dette har i utgangspunktet sitt utspring i kontakt som etableres i gata og utvikles videre herfra.

Gatemagasinsalg og salg og produksjon av strikketøy er utgruppestrategier som gir økt selvfølelse hos informantene. Informantene opplever også at deres anseelse hos andre øker, altså blir deres tilsynelatende sosiale identitet mer i harmoni med deres egne selvforståelser. For eksempel ser forbipasserende at strikkerne arbeider, og får dermed tanker om at de arbeider og at ikke ønsker å tigge, som er normer som passer over ens med nordmenns selvforståelse og sosiale ordensideal. Dette passer også overens med informantenes selvforståelser siden de sier at de ønsker å arbeide og ikke å tigge. Slike typer arbeid anses i større grad som en tilpasning av de rådende sosiale normer i Markensgate. Rumenske tiggere blir som vist i 6.2.4. ofte plassert i kategorier som assosieres med uorden, og urenhet og skitt, noe som medfører stereotyper og stigmatisering. Gatesalg er mer nærliggende de aktiviteter som Markensgate er tilrettelagt for, så som handel og forbruk. Gjennom slike aktiviteter fremstår gatearbeiderne som mer handlende og forbrukende, i motsetning til tigging som fremstår som noe passivt. Det avgjørende er at gateslaget baser seg på rådende normer slik at gatearbeiderne fremstår som mindre fremmede.

Dette vekker empati og svekker engstelse. Flere gatearbeidere har de siste årene erstattet tiggingen med salgsaktiviteter. Uavhengig av om de opplever å tjene bedre eller ikke på magasinsalg eller strikketøysalg opplever de at disse utgruppestrategiene har såpass mange positive sider at det i all hovedsak er å foretrekke fremfor å tigge.

Flere av informantene deltar på gudstjenester og har utviklet vennskap med kristne mennesker blant lokalbefolkningen. Kontakt har oppstått på gata, men har ekspandert videre til innenfor forskjellige menigheter som informantene tar del i, og da spesielt på gudstjenester. De opplever at vennskap med andre troende er av stor betydning ved at disse ber for dem, inviterer dem hjem til seg og i det hele tatt sosialiserer med dem. Ved å ta del i et religiøst fellesskap som for eksempel gudstjenesteseremonien ser det ut til at gatearbeiderne blir satt inn i en sosial sammenheng som øker den sosiale statusen, og utjevner statusforskjellene mellom gatearbeidere og deler av majoritetsbefolkningen. Budskapet «*Vi er alle like overfor Gud*» får en praktisk betydning (se 6.2.8), men utvikles i det fellesskapet gatearbeiderne opplever sammen med øvrige deltakere gjennom gudstjenesteritualene. Gudstjenestedeltakelse kan derfor ses på som en god utgruppestrategi for de rumenske gatearbeiderne, som øker deres sosiale status ved å ha en form for integrerende funksjon, og bidrar til at de får flere venner og bekjente. Dette får tilsynelatende ringvirkninger ved at kristne mennesker kontakter dem på gata i diverse former for tie-signs som gir ytterligere muligheter for både økt sosial status og økt økonomisk status.

Utgruppestrategiene som gatearbeiderne benytter er sånn sett ikke bare tiltak som gjør dem selv til passive mottakere av hjelp, men innebærer at gatearbeiderne selv aktivt bygger relasjoner på en måte som demper stigma, og øker økonomisk og sosial status, og dermed etablerer en sosial identitet som er mer forenlig med gatearbeidernes egne selvforståelser.

7.3. Reduksjon av engstelse og økt empati på grunn av kontakt

For få år siden opplever de fleste av informantene at mennesker generelt sett var mer engstelige for dem i Kristiansand, og unngikk kontakt med dem. Trakassering og vold var også en mer fremtredende del av virkeligheten for flere av informantene. Over har jeg beskrevet hvordan gatearbeiderne evner å bryte med blazé attitude, selv om dette riktignok fortsatt er en dominerende del av hverdagen. Å bryte med blazé attitude gjøres ved at gatearbeiderne utspiller roller som vekker empati, og ved å utvise emosjons- og identitetskontroll. Tie-signs oppstår som en spesiell form for kontakt som svekker engstelse, både hos de som er direkte involvert i

kontakten, men også hos øvrige forbipasserende som er i indirekte kontakt. Dette skjer ved at personen i gatearbeideren trer frem og stereotypiske oppfattelser må vike når samspillet med personer med høyre status skjer. Dessuten kan aktivitetene gatearbeiderne gjør i Markensgate som produksjon og salg av strikketøy og salg av gatemagasiner (som også gjøres andre steder i Kristiansand) svekke engstelse hos både personer som er i direkte og indirekte kontakt. Disse aktivitetene kan anses som tilpasninger til de rådende normene i Markensgate som underbygger salg, forbruk og rekreasjon. I motsetning til tiggging som kan anses som et totalt brudd med salgs- og forbruksaktiviteter kan gatesalg, i hvert fall av en betydelig del av befolkningen anses som en tilpasning. Når gatearbeideren går fra å være en fremmed tigger til en gjenkjennelig selger vekker dette empati fordi en forutsetning for empati nettopp er gjenkjennelse. Når samspillet mellom gatearbeidere og personer med høyere status skjer, sånn som samtaler, klemmer og lignende må også det fremmede i gatearbeideren vike, og gatearbeideren går fra å være fremmed til å være gjenkjennelig i interaksjonen som utføres. Hvordan den romlige strukturen av Kristiansand sentrum, og da spesielt Markensgate, er utformet, kan også tenkes å påvirke hyppigheten av kontakt. Det meste av salgs- og forbruksaktiviteter i Kristiansand foregår i eller i nærheten av Markensgate, og derfor blir dette også stedet hvor gatearbeiderne gjør sine aktiviteter. Siden de fleste kristiansandere på en eller annen måte er avhengig av å benytte Markens fører dette nødvendigvis til kontakt og gjør kontakt i det hele tatt vanskelig å unngå, noe som nødvendigvis ikke hadde vært tilfelle i en større by, eller i en by som hadde en annen romlig struktur. Disse nærmest unngåelig kontaktsituasjonen kan tenkes å fremtvinge holdninger som blazé attitude, former for nonperson treatment, og at enkelte unngår Markens overhode. Men hvis kontakthypotesen stemmer, at økt kontakt reduserer fremmedfrykt kan det tenkes at slik Kristiansand sentrum er strukturert er med å påvirker dette fordi måten bykjernen er utformet på gjør det unngåelig eller vanskelig å unngå kontakt.

Avisene har gitt gatearbeiderne og da spesielt tiggeraktiviteten mye oppmerksomhet de siste årene. Gatearbeidere blir ofte koblet til negative kategorier som kriminalitet eller urenheter og søppel når de er omtalt i aviser (Karlsen, 2008). Informantene opplever at avisene påvirker kontakten de har med lokalbefolkningen for øvrig. Hvis det står negative ting på trykk i avisene påvirker dette forbipasserende til å holde seg unna, noe som medfører mindre sosialisering, men også mindre inntekter fordi forbipasserende kjøper mindre strikketøy eller magasiner, eller gir mindre penger. Flere av informantene opplever at avisene generaliserer på en måte som gjør at

alle i miljøet deres blir mistenkeliggjort på grunnlag av noe enkeltpersoner gjør. En av mennene opplever at når negative forhold fra Oslo blir beskrevet i avisene, så påvirker det også folks holdninger i Kristiansand. Hvis det står positive ting om dem, eller ting som vekker empati, erfarer de fleste av informantene at dette gjør mennesker mindre engstelse overfor dem, og at flere ønsker kontakt med dem. Dermed kan avisene i seg selv påvirke folk til å bryte med blazé attitude, men altså også forsterke stereotypier og stigma som gatearbeiderne lever under.

Litteraturliste

- Allport, G. W. (1958). *The nature of prejudice*. Garden City, N.Y: Doubleday.
- Ankersen, R. O., Mads. (2012, 23.08). Nå er vi redde for å gå til dusjen, *Fædrelandsvennen*, s. 7.
- Apelseth, F. H. (2013). *The Roma people : the effects of discrimination on living standards, a case study of Kristiansand, Norway*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder), Hentet fra http://www.nb.no/idthjeneste/URN:NBN:no-bibsys_brage_44234
- Bauman, Z. (2002). *Arbejde, forbrugerisme og de nye fattige*. København: Hans Reitzels forlag.
- Bielenberg, T.-J. (2010). *Romá/sigøynere i går, i dag, i morgen : en bok om møter mellom mennesker*. Oslo: Marxist forlag.
- Bjørke, C. N. (2015, 09.05). Dette er ikke en seng, *Vårt land*, s. 18-23.
- Brakstad, T. H. S. (2015, 26.03). Dette bildet av tiggere går som en farsott på Facebook, *Nettavisen*. Hentet fra <http://www.nettavisen.no/nyheter/-her-gjr-tiggerne-seg-klare-til-a-lippe-snille-nordmenn-for-penger/8559251.html>
- Brandvold, Å. (2013, 13.04). Krangler om gatemagasiner, *Klassekampen*, s. 8-9.
- Brattvåg, H. (2007). Folk fra Romania som tigger i Oslo *En rapport fra Kirkens Bymisjons prosjekt Rett i koppen* Hentet fra <http://www.bymisjon.no/PageFiles/16323/Folk%20fra%20Romania%20som%20tigger%20Oslo.pdf>
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (4th ed. utg.). Oxford: Oxford University Press.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Damsgaard, V. (2012a, 19.04). Politiet bekrefter frykt for tiggerne, *Fædrelandsvennen*, s. 2.
- Damsgaard, V. (2012b, 19.04). Tiggere sitter på dem som klegger, *Fædrelandsvennen*, s. 2.
- Damsgaard, V. (2012c, 03.04). Vige vil ha verdige forhold for tiggere, *Fædrelandsvennen*, s. 4-5.
- Djuve, A., B., Horgen Friberg, J., Tyldum, G., & Zhang, H. (2015). *When poverty meets affluence : migrants from Romania on the streets of the Scandinavian capitals*. Oslo: Fafo & Rockwool Foundation.
- Douglas, M. L. (1997). *Rent og urent: en analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Oslo: Pax.
- Engebrigtsen, A. I. (2007). *Exploring Gypsiness: power, exchange and interdependence in a Transylvanian village*. New York: Berghahn Books.
- Engebrigtsen, A. I. (2012). *Tiggerbander og kriminelle bakmenn eller fattige EU-borgere? Myter og realiteter om utenlandske tiggere i Oslo* (NOVA notat 2/2012). Hentet fra http://www.nova.no/asset/5541/1/5541_1.pdf
- Engebrigtsen, A. I., Fraenkel, J., & Pop, D. (2014). Gateliv: kartlegging av situasjonen til utenlandske personer som tigger (NOVA-rapport 8/2014). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Gateliv>
- Erskine, A., & McIntosh. (1999). Why begging offends: historical perspectives and continuities. I H. Dean (Red.), *Begging questions: street-level economic activity and social policy failure* (s. 27-42). Bristol, UK: Policy Press.

- Facebook. (2015, 23.10). Få tiggerne vekk fra Kristiansand. Hentet 03.11 2015, fra <https://www.facebook.com/F%C3%A5-tiggerne-vekk-fra-Kristiansand-188358364536480/>
- Fædrelandsvennen. (2010, 18.08). Vil gi innbyggerene trygghet, s. 6.
- Fædrelandsvennen. (2012, 04.04). Utdrag fra nettdebatten.
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik* (Ny utg.). Oslo: Pax.
- Goffman, E. (2009). *Stigma: om avvigerens sociale identitet* (2. udg. utg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Grundekjøn, A. (2013, 20.11). Onde rike?, *Fædrelandsvennen*, s. 20.
- Hancock, I. (2013). *We are the Romani people*. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Hofoss, E. (2013, 15.06). Tatt for medlemsjuks. Nå lager de blad for romfolk, *Oslo by*, s. 4.
- Hofoss, E. (2014, 14.03). Krangler om rettighetene til Romfolk-blad, *Oslo by*, s. 4.
- Hollerud, L. (2014, 12.04). Nøster tiggere opp fra gata, *Fædrelandsvennen*, s. 56.
- Hollerud, L. (2015, 23.09). Vil fjerne strikkende kvinner fra Markens, *Fædrelandsvennen*.
- Hviid Jacobsen, M., & Kristiansen, S. (2002). *Erving Goffman : sociologien om det elementære livs sociale former*. København: Hans Reitzels forlag.
- Javenes, J. (2012, 21.07). Nye skilter gir flere jobb, *Fædrelandsvennen*, s. 6.
- Jordan, B. (1999). Begging: the global context and international comparisons. I H. Dean (Red.), *Begging questions: street-level economic activity and social policy failure* (s. 43-62). Bristol, UK: Policy Press.
- Karlsen, M. (2008). *Hva er en legitim tigger?: en studie av medienes fremstillinger av tiggere*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo), Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/15787>.
- Katz, I. (1991). Gordon Allport's "The Nature of Prejudice". *Political Psychology*, 12(1), 125-157. doi: 10.2307/3791349
- Kristensen, E. (2013, 12.01). Rumener (18) erkjente verktøytyveri i garasje, *Fædrelandsvennen*, s. 3.
- Kvelland, E. (2011, 20.08). Tiggere - verdiløse mennesker?, *Fædrelandsvennen*, s. 11.
- Lankenau, S. E. (1999a). panhandling repertoires and routines for overcoming the nonperson treatment. *Deviant Behavior*, 20(2), 183-206. doi: 10.1080/016396299266551
- Lankenau, S. E. (1999b). STRONGER THAN DIRT: Public Humiliation and Status Enhancement among Panhandlers. *Journal of Contemporary Ethnography*, 28(3), 288-318. doi: 10.1177/089124199129023451
- Lee, B. A., Farrell, C. R., & Link, B. G. (2004). Revisiting the contact hypothesis: The case of public exposure to homelessness. *American Sociological Review*, 69(1), 40-63. Hentet fra <http://asr.sagepub.com/content/69/1/40.citation>
- Leer-Salvesen, T. (2012a). Den brakka kommer ikke til å stå lenge. *Fædrelandsvennen*, 4.
- Leer-Salvesen, T. (2012b, 17.07). Færre tiggere og færre klager, *Fædrelandsvennen*.
- Leer-Salvesen, T. (2012c, 27.12.2012). Har du et bedre forslag enn å reise fra dette?, *Fædrelandsvennen*, s. 10-15.
- Leer-Salvesen, T. (2012d, 23.08). Politiet: - Rasistiske holdninger, *Fædrelandsvennen*, s. 4.
- Leer-Salvesen, T. (2012e, 05.06.2012). Prest med solidaritetsaksjon, *Fædrelandsvennen*, s. 11.
- Leer-Salvesen, T. (2012f). Vi mistet det lille vi hadde. Noen har brent det opp, *Fædrelandsvennen*, s. 8.

- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). CONCEPTUALIZING STIGMA. *Annual Review of Sociology*, 27, 363. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=5163028&site=ehost-live>
- Martinsen, J. R. (2014, 11.04). Sentrum plages av tiggere, *Fædrelandsvennen*, s. 10.
- Mersland, F. (2010, 06.12). Vil ha tiggere på tiggerkurs, *Fædrelandsvennen*, s. 6.
- Mersland, F. (2012, 26.04). Sagt i debatten, *Fædrelandsvennen*, s. 2-3.
- Midré, G. (1972). *Å bli gammel: et sosiologisk studie fra en utkantkommune*. Hentet fra http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007071700101
- Midtbø Nordbø, T. (2014). Rom i tiggerstaden - Rapport om rumenske rom i Oslo *Frelsesarmeen rusomsorg*. Hentet fra http://www.frelsesarmeen.no/no/vart_arbeid/rusomsorgen/hoyre_kolonne/rapporter/Rapporter+fra+Frelsesarmeens+rusomsorg.d25-SwRDI3M.ips
- Nickelsen, T. (2015). "Skittent" møter "rent": *Menneskelig avfall i overflodslandet Norge*. *Apollon*, 3.
- Olsbu, E. (2014a, 29.05). Narkosalg på rutebilstasjonen, *Fædrelandsvennen*, s. 11.
- Olsbu, E. (2014b, 24.04). Vil ha samme regler over alt, *Fædrelandsvennen*, s. 7.
- Olsbu, E. (2015, 30.04). Arendal opphever tiggerforbud, *Fædrelandsvennen*.
- Rafiqi, A., & Thomsen, J. P. F. (2014). Kontakthypotesen og majoritets-medlemmers negative stereotyper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (04). Hentet fra http://www.idunn.no/ts/tfs/2014/04/kontakthypotesen_og_majoritets-medlemmers_negative_stereoty
- Reite, K. (2013a, 23.10). Turister klager på tigging, *Fædrelandsvennen*, s. 8.
- Reite, K. (2013b, 23.10). Vi plager ingen, *Fædrelandsvennen*, s. 8.
- Reite, K. (2013c, 28.05). Vil fjerne tiggerbrakka, *Fædrelandsvennen*, s. 4.
- Reite, K. (2014, 12.03). Én klage på tiggerbolig, *Fædrelandsvennen*, s. 3.
- Reite, K., & Uleberg, O. (2013, 28.05). Ikke tiggefrie soner, *Fædrelandsvennen*, s. 4.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag* (4. rev. utg. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandberg, T. (2013a, 28.11). Ikke tiggerforbud i Kristiansand nå, *Fædrelandsvennen*, s. 12-13.
- Sandberg, T. (2013b, 21.11.2013). Mer humant å skrive ut en sjekk, *Fædrelandsvennen*, s. 6.
- Stemmer fra gata - med Camilla Colett*. (2013). [videoklipp]. Hentet fra <https://vimeo.com/74039310>
- Sørensen, O. G. (2014, 10.12). Hvordan løse tiggerproblematikken? - Hva skal til for å løse tiggerproblematikken? Vi har utfordret de politiske gruppelederne i byen. , *Kristiansand Avis*, s. 10-11.
- Terjesen, N. E. (2014, 16.10). Nødovernatting åpner 3. november, *Kristiansand Avis*, s. 4-5.
- Udjus, V. (2013, 28.11). Språket som farlig våpen, *Fædrelandsvennen*, s. 13.
- Uleberg, O.-I. R. (2011, 04.07). Krever at tiggerne snakker norsk, *Fædrelandsvennen*, s. 7.
- Uleberg, O.-I. R. (2013a, 20.11). Handler ikke om tigging, men om vi i Kristiansand skal la dem fryse i hjel eller ikke., *Fædrelandsvennen*.
- Uleberg, O.-I. R. (2013b, 01.02). Kleppe vil forby uteligging, *Fædrelandsvennen*.
- Uleberg, O.-I. R. (2014, 26.03). Omkamp om tiggerforbud, *Fædrelandsvennen*, s. 6.
- Urett i koppen*. (2015). [videoklipp]. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/MDDP11001015/25-08-2015>
- Vindslund, S. (2013a, 02.15). Grundekjønn vil ha tiggerforbud, *Fædrelandsvennen*, s. 7.

Vindslund, S. (2013b, 02.05). Hevder tiggerne selger narko, *Fædrelandsvennen*, s. 6-7.
Winsjansen, V. (2014, 30.05). Ei natt på B City. Hentet 09.11, 2015, fra
<http://sornett.no/arkiv/113291>
Witzøe, T. (2014, 11.06). Ordføreren i Lillesand ønsker forbud i år, *Fædrelandsvennen*, s. 6.

Vedlegg: Intervjuguide

Lettere spørsmål først:

1. Har du vært lenge i Norge nå?
2. Har du vært lenge i Kristiansand nå?
3. Har du vært i Norge tidligere?
4. Kan du fortelle litt om reisen(e) dine til Kristiansand/Norge?
5. Har du reist til andre land tidligere?
6. Hvor kommer du fra i Romania?
7. Hvor bor du når du ikke er i Norge?
8. Kan du fortelle om hvordan en typisk dag arter seg når du er i Kristiansand?
9. Får du hjelp til
 - Overnattning?
 - Dusj/hygiene?
 - Mat?
 - Nye klær?
 - Lege/helsetilbud?
10. Hvem er det som hjelper deg med disse tingene?
11. Kan du fortelle litt om hvordan det er å bo der du overnatter?

Positive erfaringer:

12. Er det noe som har gledet/gleder deg når du er i Kristiansand (og/eller Norge)?
13. Er det du sier nå typisk for rom i Kristiansand, eller er det store forskjeller?

Negative erfaringer:

14. Er det hendelser du har opplevd som vonde eller vanskelige her i Kristiansand (og/eller Norge)?

15. Er det du sier nå typisk for rom i Kristiansand, eller er det store forskjeller?

Sosialt liv:

16. Har du venner blant rom her i Kristiansand? Er venner viktig for deg?

17. Kan du fortelle hvordan dere ble kjent, og hva dere finner på sammen?

18. Er du noen ganger sammen med nordmenn?

19. Har du norske venner?

20. Hvis ja, kan du fortelle litt om hvordan dere ble kjent, og hva dere finner på sammen?

21. Vet du om andre rom her i Kristiansand som har norske venner?

22. Snakker du med nordmenn til daglig? Hvis ja, hva snakker dere om?

23. Har du familie/slekt? Hvis ja, hvor befinner de seg?

24. Er du mye alene?

25. Hva gjør du når du er alene, når du ikke er ute for å tjene penger?

26. Er andre rom du kjenner til mye sammen med hverandre, eller holder de seg for seg selv?

27. Har du sovet ute på gata i Kristiansand? Hvordan opplever du en typisk natt på gata i Kristiansand?

28. Har du noen opplevelser/erfaringer med norsk politi, og måten de opptrer på? Hvis ja, kan du fortelle litt om dette?

29. Vet du om det er mange rom i Kristiansand som opplever/erfarer politiet på denne måten?
30. Kan du fortelle litt om ditt møte med Kristiansand, og kristiansandere? Er det spesielle møter med kristiansandere som får deg til å tenke at kristiansandere er like, eller forskjellig fra deg, og din kultur?
31. Kjenner du noen av de menneskene fra Kristiansand som går forbi deg/som du møter på i løpet av dagen?
32. Kan du fortelle litt om et spesielt/noen spesielle møter med kristiansandere som du har opplevd på gata i Kristiansand?
33. Noen sier at det er kriminalitet i rommiljøet i Kristiansand, og blant mange rom generelt. F. eks. er det mange som sier at tiggingen understøtter kriminell virksomhet? Har du noen kommentarer rundt dette?
34. Noen sier også at det står bakmenn bak at dere er her for å tigge. Hvorfor tror du noen sier dette om dere?

Inntekt/jobb?:

35. Hva gjør du for å tjene penger?
36. Hvor tjener du pengene dine?
37. Tjener du penger sammen med andre rom eller gjør du dette på egenhånd?
38. Hvorfor er det akkurat på denne måten du tjener penger? Har du erfaring med andre måter å tjene penger på?

39. Er dette en bedre måte å tjene penger på enn å tigge? Kan du fortelle hvorfor du syntes det, eller hvorfor ikke?
40. Hva tenker du om deg selv når du må ut i byen for å tigge? Hva føler du og hvordan opplever du å møte andre mennesker når du tigger?
41. Hva gjør du med pengene du tjener? Hva er det som gjør pengene du tjener så viktig for deg?
42. Når på dagen jobber du med dette?
43. Er det spesielle tider på året du jobber med dette? Hvis ja, hva gjør du på andre tider av året for å tjene penger?
44. Er din inntektskilde her i Norge vanlig for mennesker som du kjenner til/i ditt miljø?
45. Når jeg går rundt i Kristiansand, så ser jeg klart flest kvinner, og kanskje spesielt i Markensgate. Hvor er det mennene er?
46. Hvorfor sitter det ikke så mange menn i Markensgate?
47. Kan du fortelle litt om hva du er dyktig til/hva du har et talent for?
48. Er det du er dyktig til/har talent for noe du har bruk for i den inntektskilden du har nå?
49. Vil det si at du ønsker å fortsette med det du gjør nå? Har du ønsker om en annen inntektskilde/jobb? Hva ønsker du denne inntektskilden/jobben eventuelt skal være?
50. Hva mener du er grunnen til at noen mennesker er rike, mens andre er fattige?
51. Tenker du at livet er urettferdig? Hvis ja, hvorfor tenker du det? Hvis ikke, hvorfor tenker du at det ikke er det?

Religiøst liv:

52. Har du en religiøs tro? Kan du fortelle litt om hva du tror på?

53. Er det andre rom her i Kristiansand som deler din tro?
54. Treffer du noen ganger på nordmenn som deler din tro?
55. Går du på religiøse møter/treff når du er i Kristiansand? Hvilke møter er eventuelt dette?
56. Hva foregår på disse møtene/treffene? Kan du fortelle litt?
57. Hva får du mest ut av når du er på disse møtene? Hva er det viktigste som skjer?
58. Er din tro på noen måte med å hjelper deg i hverdagen din her i Kristiansand? Hvis ja, på hvilken måte?
59. Preger din religiøse tro hvordan du føler deg, og hvordan du føler for andre mennesker? Hvis ja, på hvilken måte?
60. Har du noen religiøse erfaringer/opplevelser som har vært spesielt viktig for deg? Kan du fortelle om dette?
61. Ut ifra hva du har sagt til nå har jeg inntrykk av at du opplever at Gud er med deg, og hjelper deg i hverdagen. Du sier samtidig at du lever et tøft liv, og at livssituasjonen din er vanskelig. Hva tenker du er Guds vilje med tanke på den livssituasjonen du befinner deg i?
62. Hva tenker du er den viktigste religiøse aktiviteten eller ritualet i din hverdag?
63. Tenker du det er forskjell på den kristenortodokses tro, og andre kristne?

Den offentlige debatten:

64. Kjenner du til debatten om rom i avisene i Kristiansand/Norge? Kan du fortelle det du vet?
65. Leser du om dette selv, eller er det noen som forteller det til deg?

66. Erfarer du på noen måte at det som står i avisene påvirker din hverdag? Hvis ja, på hvilken måte påvirker det deg?

67. Er dette noe du har inntrykk av kun gjelder deg, eller merker du at dette påvirker andre rom også?

Fremtiden:

68. Har du planer/ønsker for fremtiden?

69. Hvorfor akkurat dette/hvorfor ikke?

70. Hva tror du det er som avgjør at disse ønskene/drømmene kommer til å skje?

71. Hva tenker du kan være avgjørende for at disse ønskene/drømmene ikke kommer til

Avslutning:

72. Har du noe viktig du vil tilføye til slutt? Er det noe viktig du syntes bør nevnes?

73. Er det noe du syntes jeg burde ha spurt deg om som har uteblitt?